Søllerødbogen 2007

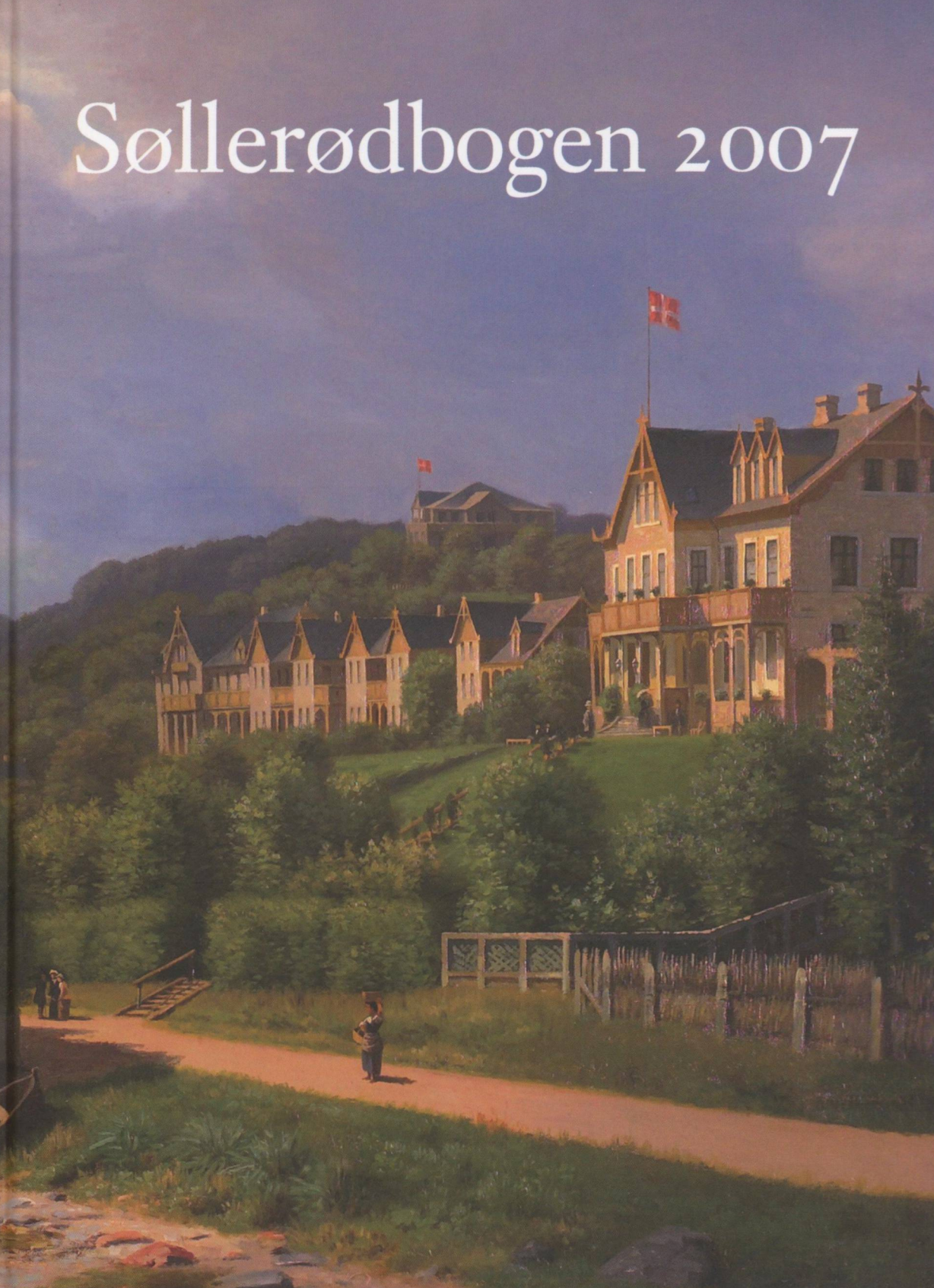

Søllerødbogen 2007

Søllerødbogen 2007

udgivet af

Historisk-topografisk Selskab for

Søllerødegnen

i samarbejde med Rudersdal Museer

Søllerødbogen 2007 er sat med Janson Text.
Papiret er Galerie Art Silk 115 g.
Tekstbehandlet af redaktionen,
opsætning udført af Options-Grafisk
og trykt hos SL Møller.
Oplag: 1.400 eksemplarer.

Redaktion:
Peter M. M. Christensen,
Jens Johansen og
Niels Peter Stilling (ansv.)

Omslag: Kysten ved Skodsborg, malet af Axel Helsted (1847-1907), ca. 1890.
Billedet viser Skodsborg Badehotel ved Øresundskysten med dampskibsbroens lange mole og den sandede Strandvej nedenfor hotellet.

ISBN 87-87113-79-1
ISSN 0085-6339

Kort er reproduceret med tilladelse fra
Kort- og Matrikelstyrelsen ifølge kontrakt af 4. juni 1997
mellem KMS og Dansk Historisk Fællesråd.

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen, eller som kunne indgå i Selskabets øvrige publikationsvirksomhed, bedes sendt til Selskabets Sekretariat ved redaktøren, museumsinspektør Niels Peter Stilling, Rudersdal Museer, Mothsgården, Søllerødvej 25, 2840 Holte. Telefon 45 80 20 46. E-mail nps@rudersdal.dk.
Eftertryk er ikke tilladt. Tilladelse indhentes gennem redaktionen.

INDHOLD

Marie de Conincks dagbøger 1793-1815
af Torsten Søgaard 7

Min Farmors Hus
Erindringer fra det gamle Skodsborg
af Ole Rafn 54

Holte Bank gennem 100 år, 1907-2007
af Fleming Rikard-Petersen 81

En skole forud for sin tid
Erindringer fra Holte Gymnasium i 1950'erne
af Mikael Bramsen 105

Lokalaviserne – det stod i aviserne 1921
af Morten Trommer 130

Beretninger fra Museum, Arkiv og Selskab 2006

SØLLERØD MUSEUM – MOTHSGÅRDEN
af Niels Peter Stilling og Jens Johansen 149

Fra sprøjtehus til brandmuseum
Nærum Sprøjtehus 1907-2007
af Henrik Mohr Balslev 171

VEDBÆKFUNDENE
af Jens Hallin 179

BYHISTORISK ARKIV
af Morten Trommer 188

SØLLERØD STADSARKIV
af Sisse Finken 199

HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
af Palle Schiff & Anita Mikkelsen 207

SELSKABETS REGNSKAB 2006
af Henrik Støtt 217

SELSKABETS BESTYRELSE 2006-2007 221

Marie de Conincks dagbøger 1793-1815

af Torsten Søgaard.

I 2001 kom Søllerød Museum via en bogauktion i besiddelse af tre unikke, håndskrevne dagbøger fra 1790´erne og begyndelsen af 1800-tallet. Dagbøgerne er forfattet på fransk af Marie de Coninck, den hovedrige handelsmand Frédéric de Conincks hustru. Fra 1781 til 1821 ejede familien de Coninck Dronninggård / Næsseslottet, hvor de næsten hvert år opholdt sig i sommerhalvåret. Artiklens forfatter har oversat dagbøgerne fra fransk til dansk og forsøger her at bringe et overblik over deres indhold med vægt på lokalhistorien, men også med sideblik ud til den urolige Verden omkring år 1800, som de Conincks var en del af.

Torsten Søgaard er født i 1947 og er cand. mag. i fransk og musik. Han har i Søllerødbogen især skrevet om farverige personer på Søllerødegnen i anden del af 1800-tallet: Axel Grandjean (1998), Jenny Blicher-Clausen (2000), J.P.E. Hartmann (2003) og Nicolai Emil Petersen (2004). Dette er hans sjette artikel i Søllerødbogen siden 1995.

Efterkommere af slægten de Coninck har bevaret fem af *Marie de Conincks* dagbøger, som beskriver tiden fra 1793 til 1815. Tre af disse dagbøger befinder sig nu på Lokalhistorisk Center i Holte.[1] Et medlem af familien har i 1980´erne transskriberet alle fem dagbøger således, at vi også kender indholdet af de to, som vi mangler.[2] I nedenstående kronologiske oversigt er de tre erhvervede dagbøger fremhævet:

5 Dagbøger 1793-1815

1. **1. maj 1793 - 25. april 1794.**
2. **27. april – 30. september 1794.**
3. 1. august 1795 – 2. januar 1796.
4. **November 1798 – 6. august 1803.**
5. 1. januar 1804 – 21. december 1815.

Dagbøgerne er i de fleste tilfælde tilegnet familiens i England bosatte ældste datter, *Marie Anne*. Marie de Coninck skrev i små hæfter, som hun sendte af sted, når de var fyldt ud. Inden da nedskrev hun samme tekst i

Marie de Conincks tre originale dagbøger (1793-1803) blev erhvervet ved en bogauktion i efteråret 2001. De er nu blevet oversat fra fransk af Torsten Søgaard. Dagbøgerne opbevares på arkivet i Holte sammen med Torsten Søgaards oversættelse.

nogle mere rummelige dagbøger, som hun selv beholdt til glæde for sine andre børn. Det er de sidste, der er bevaret i dag. Alle fem dagbøger er oversat af denne artikels forfatter og fylder tilsammen ca. 200 tætskrevne A4 ark.[3]

Frédéric de Coninck & Marie de Joncourt

Frédéric de Coninck (1740-1811) kom til Danmark i 1763, hvor han i 1770 blev gift med *Marie de Joncourt* (1747-1821). De var begge hollændere og født i Haag. I Danmark opnåede han en fremtrædende placering, som en af tidens velstående storkøbmænd. Han begyndte som "Superkargo" i Asiatisk Kompagni og endte med sit eget handelsfirma og rederi, der på højdepunktet omkring 1800 var et af landets allerstørste. Hans succes skyldtes hans store forretningstalent samt de gunstige tider for handelen i den såkaldte florissante periode, der faldt sammen med de Conincks storhedstid, 1760-1810.[4] I 1781 købte han Dronninggård som landsted, og to år senere overtog han i København det Danneskiold-Laurvigske Palæ, i dag Håndværkerforeningen på hjørnet af Bredgade og Dronningens Tværgade. Samme år, 1783, lod han Næsseslottet bygge og kaldte det Ny Dronninggård. Dette sted blev i mange år familiens sommerbolig, mens den oprindelige Dronninggård blev indrettet til avlsgård for de omliggende betydelige landbrugsjorder. I 1793, hvor dagbøgerne begynder, befinder de Conincks sig både økonomisk og privat på deres livs højdepunkt; han er 52 år og hun er 45 år gammel.

Dagbøgernes forfatter, Marie de Coninck, f. Joncourt (1747-1821), malet omkring 1785 af Jens Juel. Hun blev gift med storkøbmanden Frédéric de Coninck i 1770 og havde i 1785 født seks af parrets i alt ni børn. (Privateje)

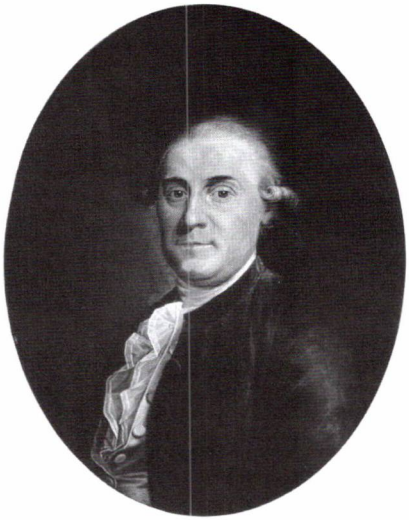

Frédéric de Coninck (1740-1811), malet af Jens Juel i 1785. Storkøbmanden og kgl. handelsagent var i midten af 1780'erne på toppen af sin karriere. I 1781 havde han erhvervet Dronninggård og ladet Næsseslottet opføre på den tidligere kongelige ejendom. (Privateje)

Europa i krig

Den franske revolution, som indledtes i 1789, kulminerede med republikkens indførelse i 1792 og henrettelsen af kongen, *Ludvig 16.* i januar 1793. Samtidig begyndte et sandt rædselsregime, hvor flere tusind mennesker blev henrettet i guillotinen. Franskmænd tilhørende de mere velstillede klasser flygtede i stort tal ud af landet. Disse såkaldte emigranter spredtes over hele Europa, og også Danmark modtog mange flygtninge fra den franske revolution.[5] 1. februar 1793 erklærede Frankrig krig mod England. Det meste af Europa – og Verden i øvrigt - blev efterhånden ført ind i denne "verdenskrig", som først sluttede ved *Napoleons* fald i 1814 og Wienerkongressen i 1815.[6]

Danmarks konge fra 1766-1808 var den sindssyge *Christian* 7. Hans søn kronprins *Frederik* havde fra 1784 reelt overtaget styret, og bistået af den dygtige statsminister *A.P. Bernstorff* (1735-1797) lykkedes det at holde Danmark ude af krigen indtil begyndelsen af 1800-tallet, hvor neutraliteten til gengæld blev afløst af englændernes to voldsomme og ødelæggende angreb på Danmark i 1801 og 1807.

De Conincks 9 børn

De Conincks fik ni børn, som alle levede i 1793, hvor den første bevarede dagbog begynder. Ældst var Marie Anne på 22 år. Hun blev som 15-årig gift med grosserer *Werner Pingel* (1758-89), som hun fik to børn med. Efter hans tidlige død blev hun i 1791 gift med den irske skibskaptajn *John Clements* (1745-1806), med hvem hun flyttede til England. *Henriette* på 19 år var året forinden på sin mors fødselsdag, den 22. juli 1790, blevet gift på Dronninggård med den stenrige grosserer *Christian*

Wilhelm Duntzfelt (1762-1809).[7] I 1793 fødte hun deres andet barn. Den tredie datter *Louise* på 17 år var i januar 1793 blevet gift med den franske reformerte præst *Jean Monod* (1765-1836). Han havde været huslærer hos de Conincks, som selv tilhørte den reformerte kirke i København.[8] De næste fem børn var drenge, alle hjemmeboende: *Fritz* 14 år, *Jean* 11 år, *Henry* otte år, *Billy* syv år og *Louis* fem år. Niende og sidste barn var *Caroline* på blot 3 år. Børnenes fulde navne og data er anført sidst i artiklen.[9]

FØRSTE DAGBOG 1. MAJ 1793 – 25. APRIL 1794

1. dagbog kan opdeles i to perioder: 1. maj – 28. november 1793, som stort set er den periode, hvor de er på landet og bor på Dronninggård, og 1. januar – 25. april 1794, som fortæller om deres mondæne liv i København.

Det prægtige Ny Dronninggård eller Næsseslottet i sine smukke omgivelser. Det blev opført i 1783. Maleriet er fra 1785-86 og malet af Erik Pauelsen for Frédéric de Coninck som vægstykke i de Conincks palæ i København (i dag tilhører palæet Håndværkerforeningen). Det kæmpemæssige vægmaleri hænger fortsat på sin oprindelige plads i bygningen. Her er gengivet maleriets venstre halvdel.

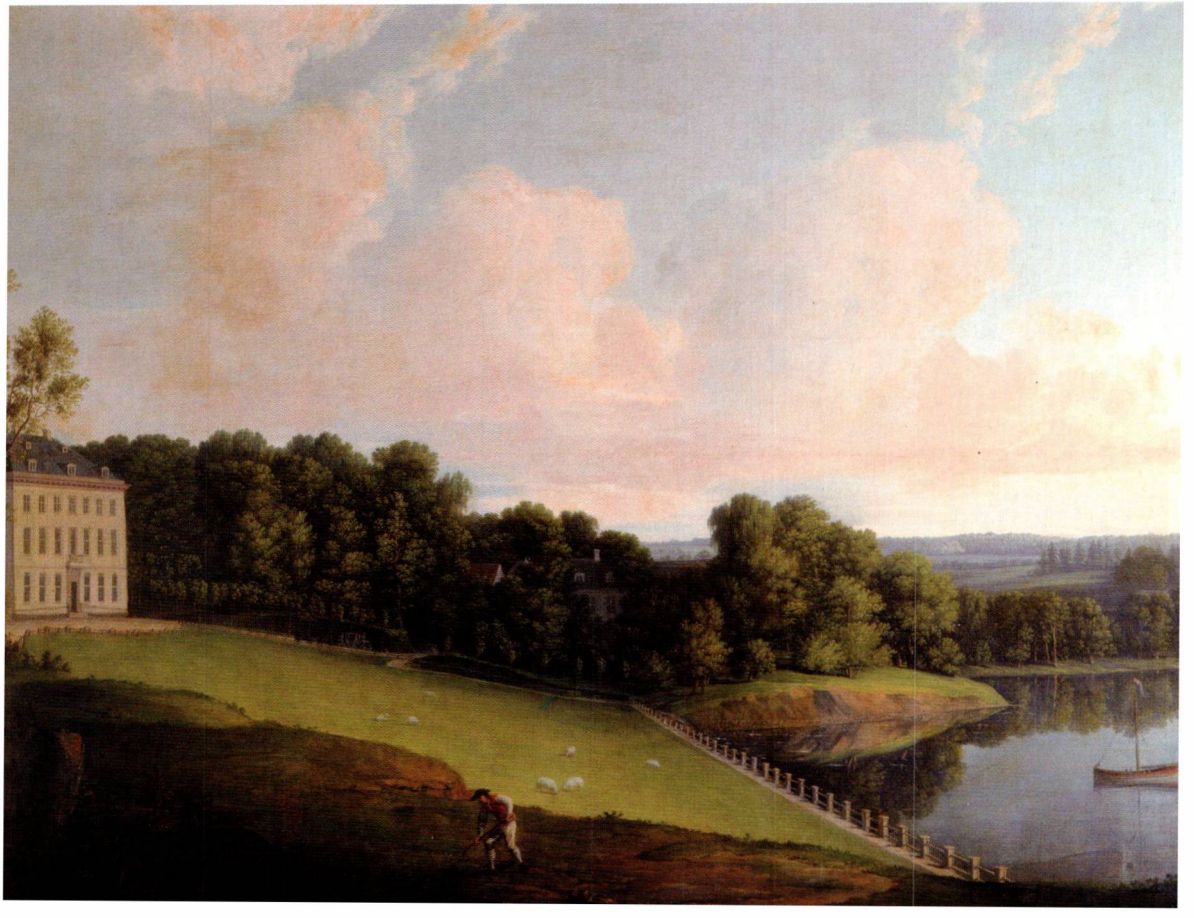

På landet på Dronninggård

"Vi har flyttet forrådskammeret ud og gjort forberedelser til at tage på landet". Således indledes den første dagbog 1. maj 1793. Fru de Coninck er sammen med sin mand taget ud for at se, om man er færdig med rengøringen, så de kan flytte ind, *"alt det grønne er fantastisk"* (8. maj). I palæet i København er håndværkerne så småt gået i gang med reparationer og udvidelser, *"de venter kun på, at vi rejser på landet"* (9. maj). Mandag 13. maj tager de endelig af sted alle sammen.

Sønnen Henrys sygdom og død

Til familiens sorg er deres tredje søn, den 8-årige Henry, alvorligt syg. Lægerne tilser ham hver dag, men hans tilstand er kritisk, *"der er komplikationer med hjertet, forstoppelse i leveren, og brystet er angrebet"* (9. maj). *"Han er altid glad for at komme til Dronninggård"* (13. – 14. maj).[10] Men fru de Coninck er selvsagt trist til mode, *"man kan se, at han sørger over sin tilstand, når han sammenligner sig med sine brødre, som løber omkring fra morgenstunden"* (15. maj). Vi følger den sørgelige udvikling, *"Henry bliver svagere dag for dag, og jeg har ikke kunnet forlade ham"* (14. – 17. juni). *"Stakkels barn, hvilken sørgelig fødselsdag, han bliver ni år i dag"* (18. juni). Vi får et indtryk af, at han er tidligt udviklet med en god forstand og dygtig til at skrive, læse og tegne. Onsdag 26. juni skriver Marie de Coninck: *"Vi mistede vores stakkels Henry mandag middag"*. Han blev begravet på

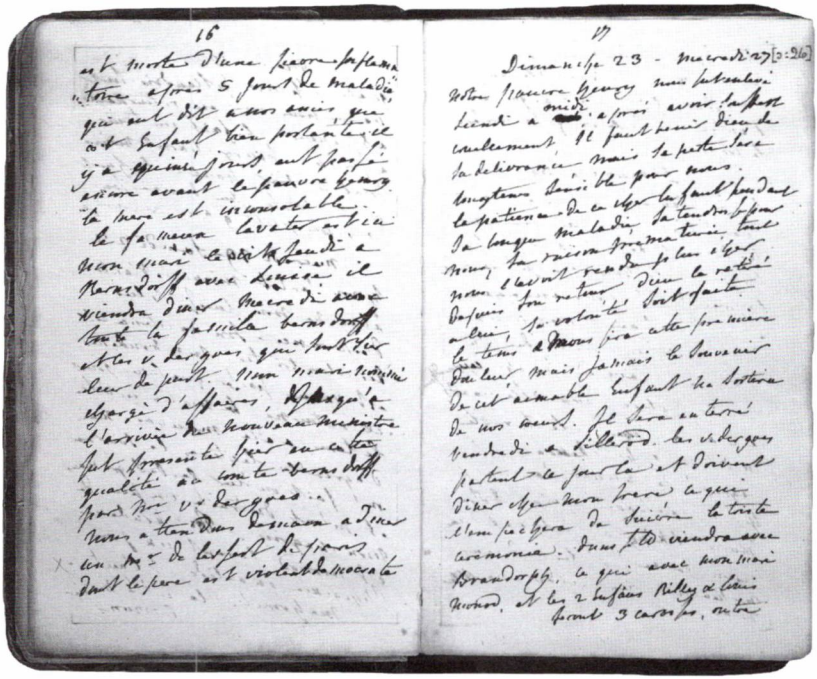

s. 16-17 i den første dagbog 1793-1794. På side 17 omtales deres søn Henrys begravelse fra Søllerød Kirke. Navnet Søllerød ("Sillerod") ses i 8. linie fra neden.

I den danske storhandelstid, hvor en verdenskrig med Frankrig og England som hovedaktører rasede omkring os i 1700-tallets anden halvdel, fik en lang række udenlandske handelsfolk dansk indfødsret. Her et maleri af Jens Juel af den engelske købmand og skibsejer *Joseph Greenway*, der opnåede indfødsret i 1785. Geenway er malet i Enrum Park i 1788 under et besøg hos kollegaen og samarbejdspartneren udi storhandlen *Conrad Alexander Fabritius de Tengnagel.* Maleriet er et af to danske billeder i National Gallery i London.

Søllerød Kirkegård om fredagen, og hele familien var i sorg, *"det var igen en trist dag i forgårs, hvor vi viste vores kære barn den sidste ære"* (30. juni).[11]

Deres nygifte datter Louise og deres svigersøn Jean Monod står i begreb med at flytte til Schweiz. Henry skulle have rejst med dem, men nu bliver det i stedet hans to år yngre lillebror Billy, som får den oplevelse.

Livet går videre på Dronninggård

Der var tradition for, at de Conincks hver søndag afholdt selskab på Dronninggård med stor middag for indbudte venner. Familiens fødselsdage markeres på samme måde. Den 22. juli 1793 fyldte Marie de Coninck 46 år. I dagens anledning blev der rejst en løvhytte med pynte-

bånd og tekst: "*Til den bedste mor*". Spadsereture var både en daglig foreteelse og en del af selskabeligheden i Dronninggårds store parkanlæg. Man gik gennem Garrison-skoven eller drak te ved den lille træhytte på Eremitagen.[12] Familien foretog også hyppige udflugter i omegnen. De besøgte deres lokale venner *Conrad Alexander Fabritius de Tengnagel* (1731-1805) på Enrum i Vedbæk og historikeren *P.F. Suhm* (1728-1798) på dennes smukke landsted i hjertet af landsbyen Øverød. [13] En enkelt gang er de på Rudegård. Den 3. august skriver Marie: "*I går kørte vi en tur i kærre gennem Øverød, Holte*[14] *og Søllerød*".

Næsten hver dag modtager de besøgende på Dronninggård. Blandt gæsterne er der mange "emigranter". Adskillige hollandske, engelske eller russiske skibskaptajner, admiraler eller løjtnanter, hvis fartøjer ligger i København eller Helsingør, besøger hr. de Coninck i embeds medfør. De Conincks holder sig endvidere orienteret om udviklingen i det krigshærgede Europa gennem en omfattende korrespondance med familien i Holland. Marie de Coninck følger desuden nøje med i alt, hvad der sker hos kongefamilien og hoffet i København.

Bekendtskabskredsen

Hr. og fru de Coninck har en overordentlig stor omgangskreds. I dagbogen opremses de personer, som deltager i selskaberne på Dronninggård. Efter middagene bliver der altid spillet kort, enten reversi, whist eller l´hombre. Til deres hyppigste gæster hører familierne Duntzfelts, Monods og *Brandorphs*.[15] Dertil kommer Frédéric de Conincks bror *Jean de Coninck* (1744-1807), som er hans nabo i København og ansat i familiefirmaet. I sine dagbøger noterer Marie de Coninck fødsler, giftermål, dødsfald og andre hændelser blandt dem, de kender.

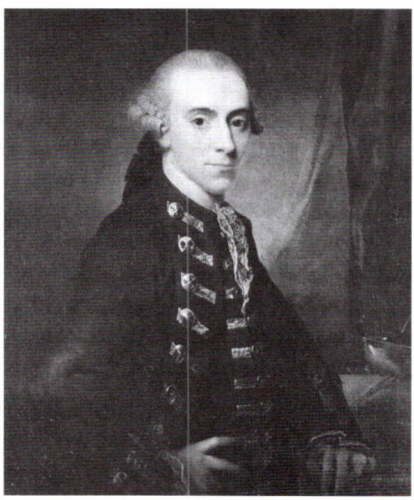

Frédéric de Conincks yngre bror og kompagnon, *Jean de Coninck* (1744-1807). Et ungdomsportræt malet af Jens Juel i 1768, da Jean arbejdede som kejserlig russisk handelsagent. (Privateje)

Det vigtigste for Marie de Coninck er børnene. Hun brevveksler med den ældste datter Marie Anne i England, som også modtager de små dagbogshæfter. Hun konstaterer, at der er tilfredshed med Billy på rejsen til Schweiz. Familien forøges, *"Henriette har født en dreng, og alt er gået godt"* (23. august). Hr. de Coninck er i sit firma i København flere gange om ugen. Vi hører ikke detaljer om hans forretningsliv, men vi får at vide, at han har møder med statsministeren og kronprinsen, og at han i kortere perioder er Chargé d´affaires.

Den reformerte kirke i København

Han er desuden med i ledelsen i den fransk-reformerte kirke i Gothersgade, hvor det meste af tiden tilsyneladende går med interne stridigheder, *"der er kommet et svar fra kirkerådet på min mands skrivelse, et sandt smædeskrift fuldt af ondskabsfuldhed"* (1. - 4. september). Det var det besværlige kirkeråd, der fik svigersønnen Jean Monod til at søge et embede i Schweiz frem for i København.

De Conincks kører ofte til teatret eller går til koncerter i "Harmonien".[16] Om søndagen er de i kirke. I sine dagbøger giver Marie de Coninck en spændende og velformuleret vurdering af disse oplevelser. Hjemme privat spilles der på cembaloet, og der er højtlæsning af litterære værker.

Tilbage til byen

Det gode sommerliv får en ende: *"Vores afrejse fra landet er fastsat til torsdag"* (29. september). 2.-10. oktober: *"Vi flyttede til byen den 3., og vi havde gæster om søndagen"*. Et par dage efter er hun tilbage på Dronninggård

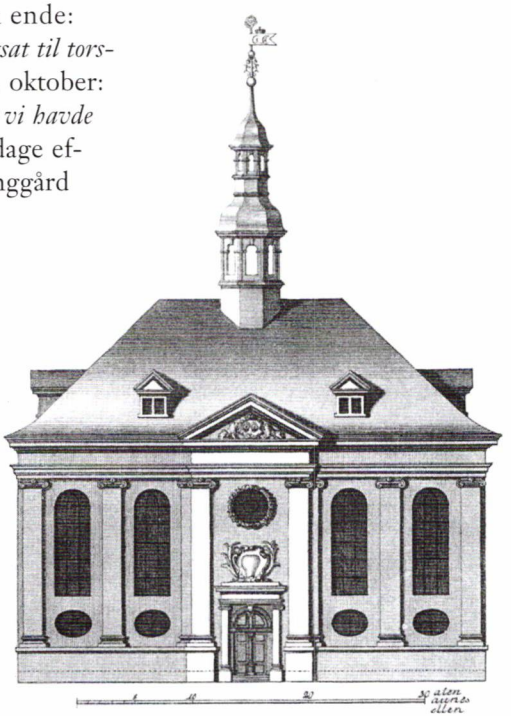

Den reformerte Kirke i Gothersgade København. Kirken blev opført i 1688 og genopbygget i samme stil efter Københavns brand 1728, hvor kirken blev ødelagt. Tegning fra *Laurids de Thurah*: Hafnia Hodierna, 1748.

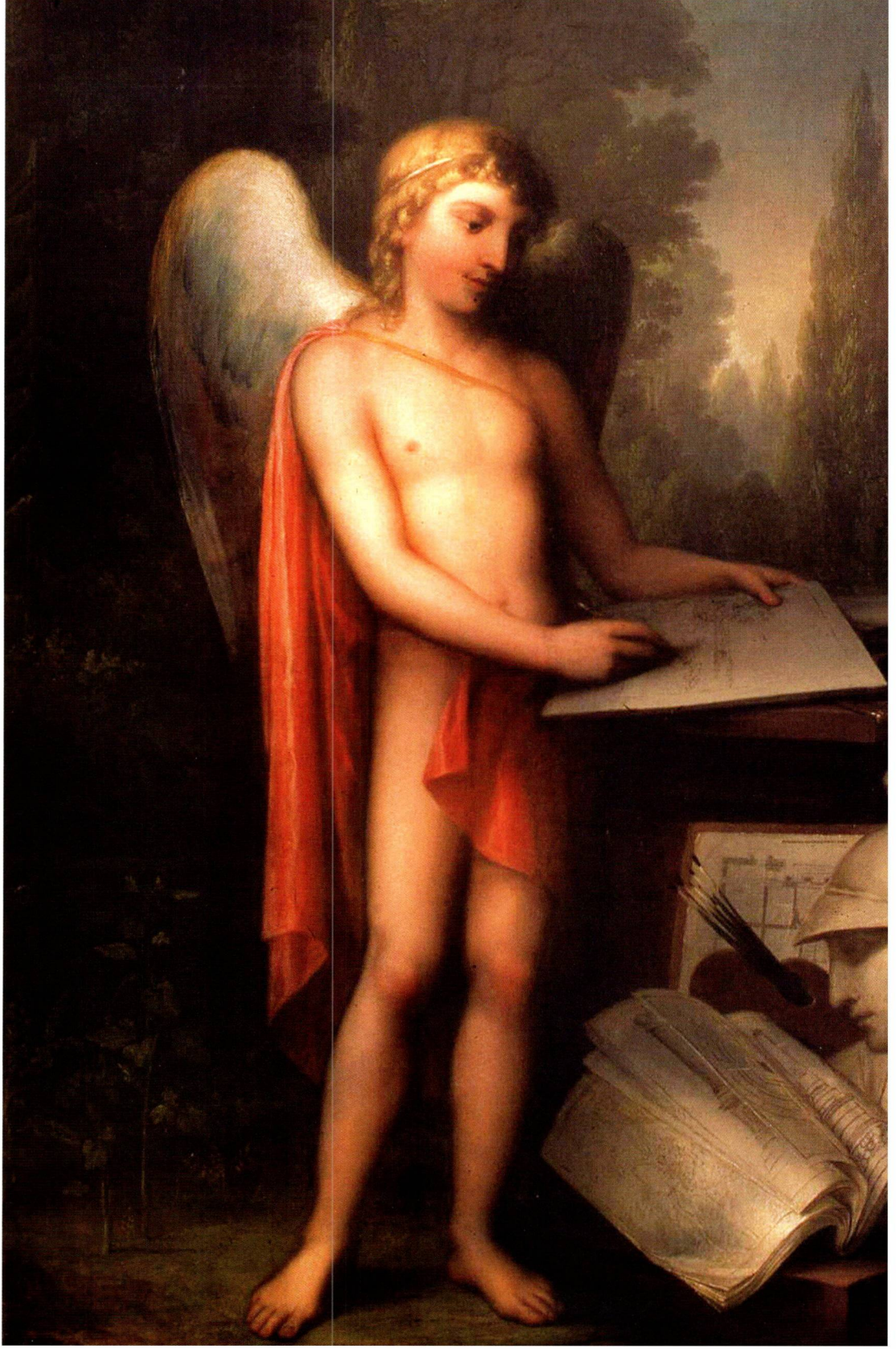

for at ordne alt vasketøjet. Om vinterboligen i København skriver hun, *"kontoret er færdigt, og så er der kun tilbage at flytte alt det nødvendige derind"* (11.-16. oktober).

Lørdag 16. november 1793 erfarer de, at et af deres to børnebørn i England fra Marie Annes første ægteskab, William Pingel, er død, *"Stakkels Marie Anne, bare hun kan klare dette slag, uden at hendes helbred tager skade"* (22.-28. november). I december 1793 er dagbogen tavs.

Første dagbogs anden del rummer en langt mere detaljeret og fortællende tekst. 1. januar 1794: *"Endnu et år er svundet bort. Måtte det, som vi lige er gået ind i, blive mindre smerteligt end det forrige. Når vi tænker på de sorger, som vi har haft, så lad os ikke glemme al den nåde, Gud har forundt os"*. Den 3. januar får de besøg af deres gartner fra Dronninggård, og senere i januar kører fru de Coninck to gange ud til deres landsted. Hun er en ivrig læser, og på turen til Dronninggård den 27. januar har hun *Homers "Odysseus"* med. Under 6.-7. januar noterer hun i anledning af parrets 24 års bryllupsdag: *"Det er om et år, at vi, om Gud vil, skal fejre denne dag med lidt pomp, og hvor vi håber at se os omgivet af vores børn og børnebørn"*. Marie de Coninck gør meget ud af sit private gemak, som befinder sig ved siden af hendes mands kontor, *"dette gemak er mig en nydelse, og jeg ser med fornøjelse, hvordan min mand er glad for denne indretning"* (21.-23. januar). Under 9.-10. februar omtaler hun de berømte malerier som landskabsmaleren *Erik Pauelsen* (1749-1790) i 1785-1786 udførte som dør- og vægstykker til deres københavnske palæ, og som fortsat befinder sig i Håndværkerforeningen.[17]

Januar – februar 1794

Hun omtaler ofte sine tre voksne døtre, *"jeg har stadig den fornøjelse, at alle gerne vil høre om mine kære bortrejste døtre"* (5. januar). Henriette er den eneste af de tre, som bor i Danmark, og de er sammen dagligt: *"Vi var samlet for at se vores Henriette i hele hendes glans i hendes smukke nederdel"* (28. januar).

Salonkultur og selskabelighed

Frédéric de Coninck spiser én gang om ugen i sin klub, hvor han er sammen med ligestillede. Hans problemer med kirkerådet er et tilbagevendende tema. De mange selskaber, som de Conincks selv arrangerer eller deltager i, er normalt ikke store baller, men middage og sammen-

Erik Pauelsen (1749-1790) var sammen med Jens Juel familien de Conincks "hofmaler" i 1780'erne. Her "Kunstens Genius" af Erik Pauelsen, 1786. Maleriets motiv er en allegori over skabelsen af "naturens kunstværk": Næsseslottets kultiverede landskabshave. Sølleröd Museum erhvervede maleriet på auktion i 1999 med støtte af Ny Carlsbergfondet og Statens Museumsnævn. (Rudersdal Museer)

Salonkulturen i silhuet. Her er vi hjemme hos brændevinsbrænder Jørgen Jensen Haarløv i København omkring 1820. (Privateje)

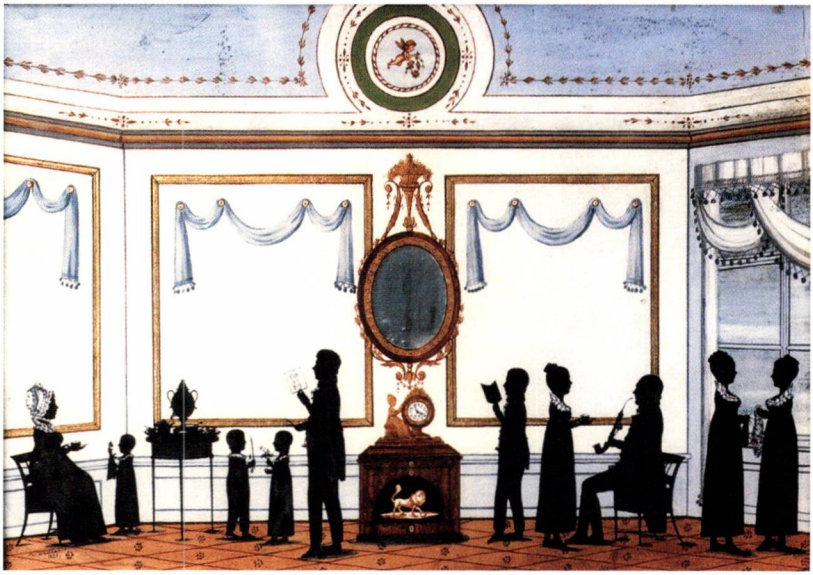

komster, som ligner den franske og engelske salonkultur. Man dinerer, konverserer og spiller kort. Ved disse selskaber kan de holde sig à jour med, hvad der rører sig i København og i Europa – især inden for deres egen kreds.

De mange emigranter, der er ankommet som flygtninge til København har tydeligvis skabt en spænding i byen. I 1789, da den franske revolution brød ud, anså man det som et internt fransk anliggende, men i januar 1793, da kongen Ludvig 16. blev henrettet, ændredes den generelle holdning over hele Europa, hvor man frygtede, at revolutionen ville brede sig. Blandt emigranterne var der både modstandere og tilhængere af revolutionen.[18] Netop i 1793 ankom en repræsentant, *Philippe Antoine Grouvelle* (1758-1806), til Danmark for at pleje den nye franske republiks interesser. Det vakte nogen røre blandt andre udenlandske gesandter i København, som den russiske *Burchard Alexis von Krüdener* (1744-1802), der var hyppig gæst hos de Conincks, og den engelske *Daniel Hailes*. Begge var højst utilfredse med tilstedeværelsen af en repræsentant for den franske republik. Den dygtige statsminister Bernstorff måtte bruge al sin diplomati for at opretholde den neutrale linie over for de to lejre af emigranter. De Conincks sympatiserede absolut heller ikke med revolutionen, og Marie ønskede alle franskmænd, der hyldede revolutionen, ud af landet. Om revolutionen lyder det: "*Gud forbyde, at vi nogen sinde kommer dertil*" (16.-17. januar).

På flugt fra den franske revolution

Forfatteren og samfundskritikeren *P.A. Heiberg* (1758-1841), der senere blev landsforvist til Frankrig, omtaler hun som, *"den altid ondskabsfulde Heiberg"* (4.-6. februar).[19] I februar 1794 oplevede København en lille forsmag på "revolutionen", da *"Holmens tømrere havde gjort opstand for at befri én af deres kammerater, som var blevet arresteret..., og kronprinsen, som kom derhen, talte hårdt til dem og sagde, at hvis de ikke trak sig tilbage, ville man give ordre til at skyde på dem"* (4.-6. februar). Marie håber at *"ophavsmændene til opstanden vil blive straffet"* (4.-6. februar).[20] Imidlertid var begivenheden blot en forsmag på den store tømrerstrejke, der fandt sted et halvt år senere i juli-august 1794.

Den store slotsbrand

Men der sker snart værre ting. Københavns Slot brænder den 26. februar 1794. Marie de Coninck forfærdes og udfolder sine evner som skribent: *"Ak, hvordan skal jeg beskrive den sørgelige dag i går og nattens angstfølelser. Dette smukke Christiansborg Slot, et af de smukkeste i Europa, som på få timer blev flammernes bytte. Aldrig har jeg set noget lignende, og det forsvinder ikke let i erindringen hos dem, som så denne afgrund af ild fra den ene ende af slottet til den anden"* (26.-27. februar). Derefter følger en lang og mageløs skildring af de tekniske detaljer og om, hvordan de kongelige og andre i sidste øjeblik slap ud af det brændende inferno. Under samme datoer skriver hun: *"Vi begav os hen til slottet, men ak, hvilket sørgeligt syn. Det er nu kun en bunke murbrokker, og man kan knap se sporene af de smukke gemakker"*.

Det første Christiansborg blev opført i 1730'erne af Christian 6. efter nedrivning af Københavns Slot. Af slottet, hvor Eigtved og Thura bidrog til udformningen af det prægtige bygningsværk, er alene ridebaneanlægget bevaret. Resten blev som beskrevet af Marie de Coninck flammernes bytte i februar 1794. Tegning fra omkring 1750 fra J. P. Trap: Danmark, 1. udg. 1858. (Rudersdal Museer)

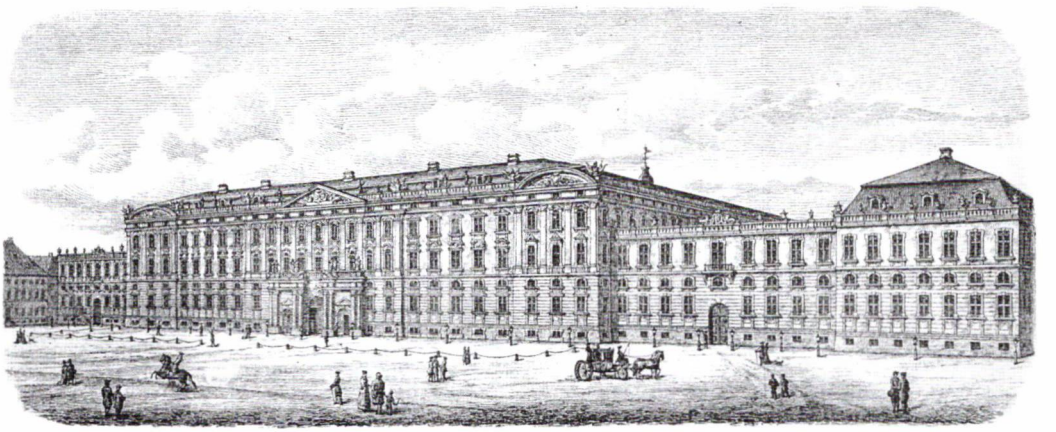

Hussalg og udenlandsrejse

I foråret 1794 er der to ting, som optager fru de Coninck: Som følge af slotsbranden er der opstået et behov for store boliger i den forholdsvis nyanlagte Frederiksstad. De Conincks beslutter sig derfor at tilbyde dele af deres palæ til Kongehuset.[21] Hussalget kombineres med en rejse til deres højgravide datter, Louise, i Schweiz. Rejsefeberen og deres hussalg gør fru de Coninck utryg og rastløs. Hendes liv har hidtil været præget af orden og planlægning, *"mit hoved er en smule forvirret af de forskellige projekter, som er sat i gang for at sælge vores hus,* (2.-4. marts).

I samtlige fem dagbøger hører vi kun én gang om husvennen *Jean Frédéric Henry de Drevon* (1734-1797), som var arkitekten bag Dronninggårds store parkanlæg:[22] *"Jeg skrev i går en hel epistel til Drevon, hvem jeg har skyldt et svar i 100 år"* (8.-9. marts). Der bliver også tid til deres landsted: *"Jeg tog i går morges... en tur med postvognen til Dronninggård for rigtig at se de små udbedringer, som vores håndværksmester Jacques foretager på huset"* (8.-9. marts), og den 20.-22. marts: *"Vi regner med at tage til Dronninggård i morgen, hvor Schimmelmanns... kommer og spiser frokost med os"*. Allerede ugen efter den. 29.-30. marts skal der igen være selskab på Dronninggård: *"Jeg havde dagen før sendt Catherine af sted for at gøre lidt rent og sørge for varme"*.

Hussalget trækker ud, og herren i huset har snue, men selskabeligheden redder humøret: *"Punchen opildnede os lidt, og jeg drak for at dulme mine sorger angående huset"* (3.-4. april). Et par dage senere noterer hun, *"hvordan skal jeg finde tid til at skrive i dagbogen med alle disse rejseforberedelser? Min Marie Anne har imidlertid stor glæde af det, og derfor fortsætter jeg..,. og jeg bliver helt svimmel, dels fordi afrejsen nærmer sig og dels ved tanken om flytningen"* (8.-9. april). Den 11. april: *"Jeg drømmer ikke om andet end rejsen og huset"*. Og det bliver værre: *"Jeg havde om eftermiddagen haft en lille oplevelse, som pinte mig en smule. Jeg havde meldt min ankomst hos fru Scheel... Da jeg havde klædt mig på i hast, glemte jeg mit fodtøj og opdager, da jeg er hos hende, at jeg gik med mine gamle morgensko, hvor den ene er helt laset ... det er hussalget og vores rejse, som er skyld i denne uopmærksomhed"* (12.-15. april).

Rejsefeber

Dronning Juliane Marie køber de Conincks palæ

Afskeden med Dronninggård blev smuk, *"da vejret var fint spiste vi tidligt i går og tog af sted for at tilbringe eftermiddagen på Dronninggård. Alt derude er pragtfuldt med den grønne farve på buskene og de unge træer"* (17.-19. april). To dage før deres afrejse får de solgt deres palæ i København til enkedronning *Juliane Marie* (1729-1796).[23] Det fejres selvfølgelig med et selskab, hvor der drikkes champagne i store glas, og man *"skålede... for en god rejse, for Monods og til sidst en skål for det endelige salg af vores hus..."* (22.-23. april).

Enkedronning Juliane Marie (1729-1796), malet af J. G. Ziesenis 1766. Dronningen bærer sørgeflor for sin nyligt afdøde mand, kong Frederik 5. (1723-1766). Det er dog en ikke kongens portræt hun fremholder, men sin søns, arveprins Frederik, der var næst i rangfølgen efter sin ældre halvbror Christian 7. Maleriet gengiver ret præcist – og dristigt – enkedronningens ambitioner på sin søns vegne. Juliane Marie købte i 1794 den nordøstlige del af de Conincks kæmpemæssige palæ i København, der vendte mod Bredgade, mens de Conincks beholdt den del af palæet, hvis hovedindgang vendte mod Dronningens Tværgade. (Frederiksborg Museet)

I de sidste linier i første dagbog henvender Marie sig direkte til den ældste datter Marie Anne i England: "*Vi tager af sted om en time mit kære barn. Måtte Gud ledsage os. Jeg har en frygtelig migræne, og hjertet er alt for knuget til at kunne fortælle dig mere. Jeg vil foretrække at sende dig dette i morgen, og jeg begynder igen at skrive på rejsen. Farvel kære barn*" (25. april 1794).

ANDEN DAGBOG 27. APRIL – 30. SEPTEMBER 1794

Den anden dagbog spænder over fem måneder i 1794. Det meste, dækkende fire måneder, er en rejsedagbog, mens den sidste måned fortæller om hjemkomsten og livet på Dronninggård. Rejsens mål er datteren og svigersønnens domicil i Schweiz, byen Monnad i nærheden af Morges, hvor Jean Monod er blevet ansat som præst. Byen ligger i det vestligste Schweiz knap 30 km fra den franske grænse ved Genèvesøen mellem Lausanne og Genève. Med på rejsen følger to tjenestefolk *Christine* og *Søren*. Rejsen foregår i de Conincks private hestetrukne vogn. Der er krig i Europa på det tidspunkt, de rejser, og at den overhovedet kan lade sig gøre under disse tilstande er interessant.

På vej til Schweiz

Turen gennem Danmark er den traditionelle: Korsør, Nyborg, Odense, Assens, Haderslev, Åbenrå, Flensborg og Slesvig. Det tager tid at komme over de to bælter, men fru de Coninck har som vanligt medbragt rigeligt med bøger. Det er smukt forår: Vel ankommen til Flensborg skriver hun:

Rejsen ned gennem Europa foregik i de Conincks private karet eller rettere hestetrukne vogn med plads til familien og tjenestefolk. Her en detalje fra Pauelsens vægstykke i Håndværkerforeningen med familiens karet ved Næsseslottet malet 1785-86.

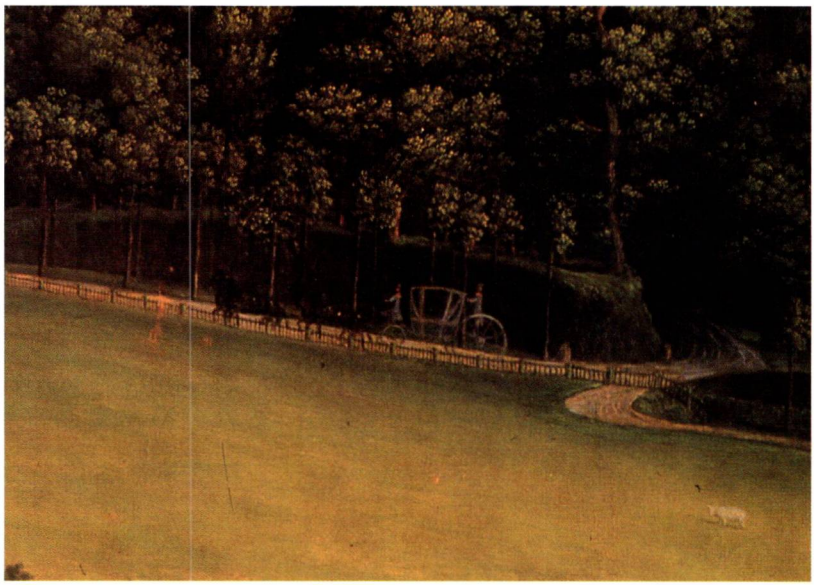

"Jeg opmuntrer alle dem, som vil rejse til at vælge denne spændende årstid, der taler til hjertet og tilskynder én til at blive et bedre menneske" (28. april). Den videre rejse går over Rendsburg og Remmels til Hamborg. Marie de Coninck betror os, at hun altid glæder sig til måltiderne i de forskellige byer og herberger, hvor de overnatter, *"og min mand siger altid, "hvordan kan du sådan hele tiden tænke på at drikke og spise? Jeg er ikke sulten". Sådan siger han dog kun i kareten, for næppe har han sat sig ved bordet, før han siger, inden jeg kan nå at bede om noget, "fint, giv mig et stykke smørrebrød, giv mig noget at drikke. Når det nu er der, skal det spises"* (30. april).

Hamborg

Den første uge af maj 1794 opholder de sig i Hamborg, en by som den gang stod i tæt forbindelse med handelsbyen København, og hvor de Conincks havde en stor bekendtskabskreds. De bliver inviteret til selskab hver aften. Sammenkomsterne ligner til forveksling de tilsvarende i Danmark. Hamborg huser flere emigranter end København: *"Vi var meget glade for aftenen i går hos... hvor der var flere venlige emigranter... De er alle sammen emigranter, som er rejst i tide og samtidig har kunnet redde noget, men der er også nogle, som lever i armod"* (3. maj). Efter at have fyldt kareten med proviant fortsætter de den 7. maj til Lüneburg. Marie undlader ikke at nævne, at trods hendes mands store ord om mådehold, så var han den første til at glæde sig over, at der til provianten i vognen også hørte en flaske brændevin.

Celle

Den 8. maj 1794 når de Celle. Det var her den danske konge Christian 7.'s hustru, dronning *Caroline Mathilde*, døde som landsforvist i 1775, kun 24 år gammel. Slottet Frydenlund mellem Trørød og Vedbæk havde været hendes personlige ejendom, men efter Struensees fald, blev hun skilt fra kongen, Christian 7., og forvist fra Danmark.[24] Hendes korte liv endte på slottet i Celle. De Conincks besøger hendes gemak på slottet med den seng, hun døde i. Man fortæller dem, at hun altid blev behandlet svarede til hendes kongelige rang. I byens kirke ser de hendes smukt udsmykkede kiste, der en snes år efter hendes død allerede er genstand for turisme.

Rejsen går videre gennem Nord- og Midttyskland: Hannover, Göttingen og Kassel passeres. Landskabet er frodigt, grønt og med bjerge og dale. Marie de Coninck fortæller begejstret om kulturlandskabet. Både vejene og vejrets kvalitet er skiftende. I Kassel er de på museum, de er til messe i den katolske kirke, de er i teateret, og de er selvfølgelig til middag hos bekendte.

De drejer mod sydvest, og i Marburg er de ikke langt fra krigsskuepladsen: *"Der er igen i nat ankommet flere officersfruer, som vender hjem fra hæren, hvor de har besøgt deres mænd. Sikke triste afskedsstunder det må have givet..."* (14. maj).

Frankfurt

15. maj 1794 ankommer de til Frankfurt, hvor de bliver i fire dage. De inviteres straks til middag hos en familie *Goutard*, som de er sammen med under hele opholdet. Marie de Conincks ordenssans fornægter sig ikke: *"Jeg har allerede ordnet alle vores ting og afleveret sengetøjet til vask"* (15. maj). De kører rundt i byen i åben vogn, drikker te ved bredden af floden Main og betragter omegnens seværdigheder. Marie er til stadighed opmærksom på de seneste skandaler og sladderhistorier. Ved et selskab gør hr. de Coninck lykke hos damerne: *"Alle disse unge piger er forelsket i Deres mand", sagde fru Goutard til mig. "Det er skønt", svarede jeg. "Han ville ikke sådan have kunnet beholde sit gode humør, som gør ham populær overalt, hvis han var ulykkelig derhjemme"* (18. maj).

Heidelberg

Via Darmstadt kommer de til Heidelberg. De havde regnet med at være fremme tidsnok *"til at tage op og nyde den fantastiske udsigt øverst oppe på slottet og spise en eksklusiv middag med forel"* (20. maj). Men de ankom først efter mørkets frembrud i regnfuldt vejr. Byen vrimlede med soldater, og al logi var optaget, så de måtte overnatte i vognen. Næste dag kører de derfor videre mod Stuttgart, som de når den 22. maj. Schwarzwald beskrives som et sandt paradis: På bjergskråningerne er der skiftevis vinmarker, dyrkede marker og frugttræer. Det kuperede landskab får Marie de Coninck til at tænke på Nordsjælland, hvor hun i strakt galop har redet på alle skråningerne i Dronninggårds omegn i Søllerød og Ørholm.

Slottet oven for Heidelberg i det sydvestlige Tyskland malet i første halvdel af 1800-tallet af den tyske landskabsmaler *Johann Wilhelm Schirmer* (1807-1863). Det fremgår af dagbogen, at de Conincks plan var at besøge slottet og indtage "en eksklusiv middag", men de blev forsinket, og tilmed var Heidelberg fyldt op med hærenheder, så familien måtte overnatte i deres vogn. (efter "Das schöne Deutschland", 1929)

Mindet om hjemegnen afbrydes brat, da de efter en lur i vognen vækkes ved at de "*ungarske soldater, som skulle slutte sig til hæren, marcherer forbi. Vi var kun to mil fra den østrigske lejr*" (21. maj).

De nærmer sig Schweiz. Befolkningens beklædning ændrer sig. Det bliver koldere, bjergene bliver højere, og "*snart var vi på de vældige højder, hvor det var meget koldt og snart i de smukke dale, hvor vi så et fortryllende landskab*" (24. maj). På grænsen til Schweiz oplever de det fantastiske Rhein-fald.

Ankomst til Schweiz

Den 25. maj kører de endelig ind i Schweiz. og stopper i kulde og regn i Bern. Maden begejstrer ikke: "*Jeg tror snart, at vi selv bliver til foreller, for de gav os det igen til middag*" (26. maj). Ved søbredden i byen Morat

I 1817, godt 20 år efter de Conincks, rejste den unge industrimand *Ole Jørgen Rawert* (1786-1851) næsten i de Conincks fodspor på sin store europæiske dannelsesrejse. Fra rejsen har Rawert efterladt sig en lang række nøjagtigt daterede akvareller, en slags billeddagbog. Her er det Laufen tæt ved grænsen mellem Tyskland og Schweiz, han har besøgt den 20. oktober 1817. (Det kgl. Bibliotek)

betragter de de imponerende snedækkede bjerge, men, *"jeg kan ikke beskrive den tilstand, jeg befinder mig i i dag, og denne sidste dag forekommer mig længere end hele rejsen"* (28. maj). Der ligger mange små byer tæt ved hinanden, og hr. de Coninck får fortalt, at på hans jorder på Dronninggård kunne der ligge tre af disse landsbyer. Marie de Coninck tæller minutterne til hun er hos sin gravide datter: *"Jeg har imidlertid ikke kunnet være, som jeg plejer, da jeg kun tænker på én ting"* (28. maj). Endelig 31. maj 1794, *"Gud være lovet, alt er godt, en lykkelig fødsel, en dejlig dreng"*. Da de Conincks når frem, har Louise født en dreng 12 dage forinden. De genser deres søn Billy, som trives fint. Fru de Coninck er jordens lykkeligste menneske.

Udsnit af moderne kort over Schweiz. De Conincks rejsemål, byen Morges, ligger ved Genèvesøen og er anført på kortet umiddelbart vest for Lausanne.

Hos Louise og Jean Monod i Monnad

De bor hos Louise og Jean Monod i seks uger. Det er en lykkelig tid. De foretager små og store udflugter til Lausanne og Genève. Den 11. juni: *"Vi så pludselig Mont Blanc. Det var i går, at det for første gang ikke havde skyer, og dets udseende er virkelig imponerende. Alle de omkringliggende bjerge ser ikke ud af noget ved siden af dette"*. Louises helbred er skrøbeligt efter fødslen, og Marie de Coninck beordrer hende til at være forsigtig og irettesætter hende, som var hun stadig en lille pige. Den 13. juni er der barnedåb, og efter en smuk og højtidelig dåb i kirken gennemfører de et stort selskab hos Monods med middag og kortspil.

Hele juni tilbringes i Schweiz under selskabelige og fredelige former. Men nyhederne fra andre steder i Europa er foruroligende. Om nabolandet Frankrig lyder det: *"Vi har hørt om alle slags detaljer, som fylder os med rædsel... Vi er kun én mil fra det ulykkelige land, hvor der hver dag foregår så mange rædsler"* (14.-15. juni).

Heller ikke fra Danmark er der gode nyheder. Det er den tilbagevendende konflikt med kirkerådet i Den reformerte Kirke, som plager dem, og får familien til at overveje at opgive Danmark til fordel for fødelandet Holland. En lokal champagne, som giver hr. de Coninck en voldsom diarré, får dem på bedre tanker. Og da de senere hører, at franskmændene har succes under deres invasion i Belgien, opgiver de planerne om tilbagevenden til Nederlandene.

Hjemrejsen

Den 12. juli 1794 drager de af sted tidligt for at undgå den triste afskedsstund. [25] Selskabet består nu af hr. og fru de Coninck, ledsaget af sønnen Billy og huslæreren Puerari samt de to tjenestefolk Christine og Søren. Første stop er knyttet til *Jean-Jacques Rousseaus* (1712-1778) navn.[26] Den belæste fru de Coninck kender naturligvis hans berømte roman *"La Nouvelle Héloïse"* fra 1761. På hjemrejsen besøger de hans hus på øen Saint-Pierre ved Bielersøen, hvor han boede i 1760'erne. Herefter tilbringes et par dage i Zürich, hvor de modtager post og sender breve til nær og fjern. De følger nøje krigens udvikling og beslutter sig definitivt for at returnere til det fredelige København.

Tæt på krigen

Hjemrejsen gennem Tyskland følger den samme rute som udrejsen. I nærheden af Stuttgart besøger de slottet Hohenheim, som også dengang overgik alt i overdådighed og elegance, *"men det er for meget, og jeg ville ikke give vores smukke Dronninggård for alt det, jeg har set"* (23-24. juli). 25. juli noterer hun i Heidelberg: *"Så er vi igen nogle få mil fra krigsskuepladsen...Vi så i morges flere vogne med de stakkels sårede"*. Planen om at rejse hjem via Holland måtte som nævnt opgives. De usikre forhold i Midteuropa gør Marie de Coninck bekymret: *"Mit hoved er fuldstændig forvirret af alle disse forskellige planer, der bliver lagt og derefter kuldkastet"* (26.-27. juli). Hun havde glædet sig til at gense sit fædreland, og i Marburg klager hun: *"at være så nær ved Holland, hvor man ventede os, uden at kunne tage dertil, er en stor ærgrelse"* (31. juli). Samme dag erfarer de tilmed, at Schweiz er blevet invaderet af franskmændene med arrestationer og henrettelser til følge.

Bielersøen nordvest for Bern med øen Saint-Pierre, hvor familien de Coninck besøgte Rousseaus hus. Tegningen er fra omkring 1800. (Det nationale schweiziske Turistkontor)

På samme tid har Marie Anne, hendes mand John Clements og deres børn forladt England med kurs mod Hamborg. Her planlægges nu et gensyn med de Conincks. Med sig bringer familien Clements de to ældste sønner Fritz og Jean, som har været på et længere ophold i England hos deres storesøster. Marie de Conincks *"stakkels forvirrede hoved"* kan næsten ikke vente på gensynet: *"Jeg er ikke mere i stand til at foretage mig noget fornuftigt, bevæget som jeg er af glæde"* (23.-26. august).

Hjemkomst

Den 28. august 1794 bliver familien samlet i Hamborg, og de drager samlet mod København. *"Vi ankom endelig mandag aften til Dronningård, hvor vi var ventet hele dagen. Hele familien var samlet, og vi blev modtaget med dejlig musik og adskillige kanonsalver"* (1. september). I de efterfølgende dage genser de alle deres venner, men Marie de Conincks største lykke er at have deres ældste datter Marie Anne hos sig. Den 10. september fejrer de hendes og John Clements bryllupsdag med en stor fest på Dronninggård for 70 mennesker med festfyrværkeri og bal. *"Vi havde bedt om, at byportene forblev åbne, hvilket sammen med smukt måneskin ville gøre hjemturen nem for alle"* (8.-11. september).

Dagbogen slutter 30. september på grund af *"Marie Annes hjemkomst, til hvem den er tiltænkt"* (15.-21. september). Samtidigt er Monods på vej fra Schweiz for at bosætte sig i Danmark efter den franske invasion af Schweiz. Storpolitikken har sørget for, at den lykkelige Marie de Coninck nu igen kan samle alle sine otte børn i Danmark.

Familien opholder sig på Dronninggård resten af sommeren, mens der arbejdes ihærdigt på at klargøre den nye bolig i København, så de kan flytte ind til oktober. Den 30. september 1794 noterer

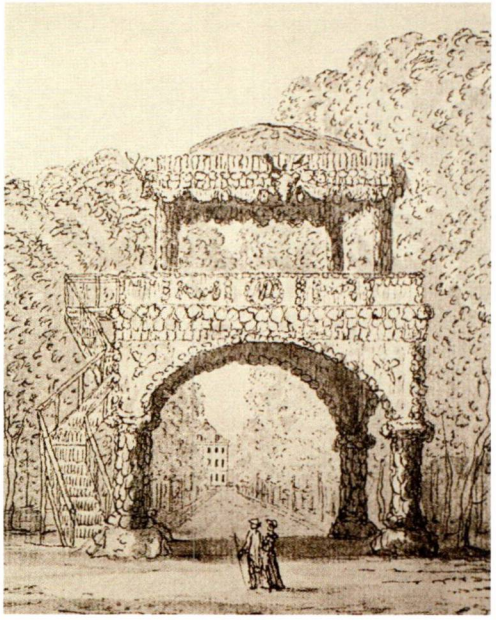

Fest skulle der være, når de Conincks ankom til Næsseslottet. Her "tegning nr. 11" af Erik Pauelsen fra Drevons beskrivelse af Dronninggård, 1786. Den kæmpemæssige "æresport" var opstillet ved alléen op til hovedbygningen, der anes i baggrunden. (Rudersdal Museer)

Marie: *"Det er meget koldt, og vi skal snart tænde ild. Vi får en smuk lille engelsk kamin på Dronningård i marmorsalen"*.

TREDJE DAGBOG 1. AUGUST 1795 - 2. JANUAR 1796

Datteren Marie Annes ophold i Danmark betyder, at moderen for en periode på 10 måneder frem til august 1795 ophører med sit dagbogsskriveri. Den tredje dagbog fra de sidste fem måneder af 1795 begynder således: *"Denne dagbog, som har været afbrudt i et år, siden hun kom hjem, hende som jeg skrev den til, vil jeg nu fortsætte, fordi den gode Marie Anne og hendes nærmeste lige er rejst igen"* (1.-5. august 1795). Marie Anne og hendes mand er på vej tilbage til England.

Mellem familie og venner på Dronninggård

Louise og hendes mand Jean Monod opholder sig fortsat i Danmark. På Dronninggård er der besøgende hver eneste dag. Og selskabeligheden består også i besøg hos andre landliggere. En udflugt til Enrum beskrives således: *"Kusken var lige ved at komme meget galt af sted, da han faldt ned af sin plads ved et sammenstød på den smukke vej mellem Søllerød og Nærum"* (1.-5. august). Vejret denne sensommer 1795 er ikke det bedste, og Marie noterer sig, at husbonden trods tandpine var ovre på Kaninholmen for at se til kartoflerne.[27]

Dette billed af de Conincks ældste datter Marie Anne og hendes to børn er indklæbet midt i Marie de Conincks anden dagbog fra 1794. De to børn er William og Gertrud.

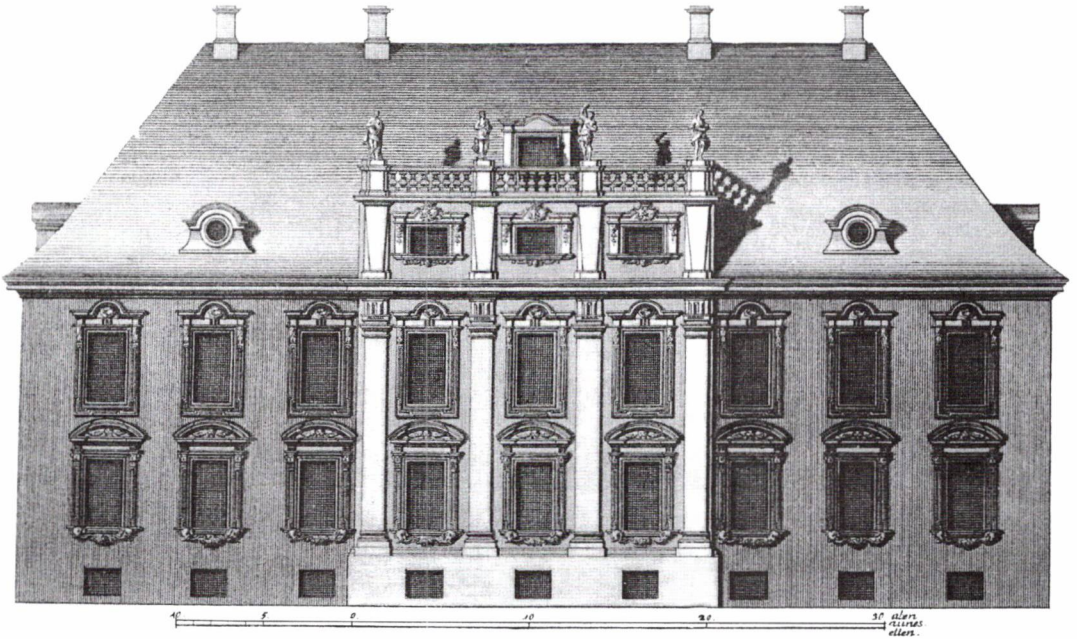

De Conincks ejendom i København på hjørnet af Dronningens Tværgade og Bredgade har båret mange navne. Bygningen ud til Bredgade blev opført i 1702 af Ulrik Frederik Gyldenløve. Efter familien Danneskiold-Laurvigens overtagelse blev bygningen udvidet med en langstrakt fløj langs Bredgade omkring 1730. Frédéric de Coninck købte ejendommen i 1783, men afhændede i 1794 omkring 2/3 af bygningen til enkedronning Juliane Marie. Senere er navnet Moltke blevet anknyttet til bygningen, der i dag huser Håndværkerforeningen. Tegning fra *Laurids de Thurah:* Hafnia Hodierna, 1748.

Hendes to døtre Henriette og Louise er gravide for henholdsvis tredje og anden gang og kan føde når som helst. Den 31. august ånder Marie de Coninck lettet op: *"Jeg kan ikke beskrive al den glæde, jeg føler ved at se de to nybagte mødre, som har det fint. Jeg har skrevet et godt brev til Marie Anne, og vi har selvfølgelig drukket champagne af de største glas"*. Døtrenes to drenge blev født inden for samme døgn, og alt forløb vel.

I september 1795 kommer endelig det gode vejr. Det betyder, at de igen kan spise morgenmad med pandekager og kaffe i parken eller i hytten ved Eremitagen. Om eftermiddagen sejler familien på Furesøen (15. september). Nogle dage senere spadserer de efter frokosten i Rudemarken. Marie de Coninck skriver begejstret om de to nyfødte drenges dåb, som fandt sted søndag den 27. september med Jean Monod som præst – *" kun manglede vores kære englændere i at gøre det hele fuldendt"* (26.-29. september).[28]

Detalje fra vinduesunderkant med blomsterranke og bukkehoved. Håndværkerforeningen. Foto Jens Johansen, 1990.

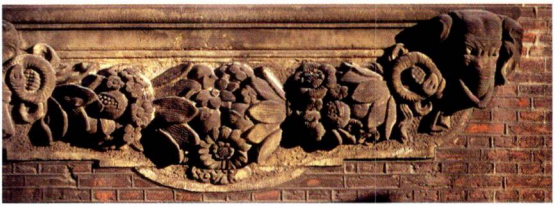

Tilbage til byen

Midt i oktober 1795 flytter de tilbage til byen. Teaterlivet genoptages straks. En af de første aftener er de i teatret, Hr. og fru de Coninck sidder forrest med døtrene, mens de fire sønner må finde sig i at sidde bagved (16.-17. oktober). De følgende måneder går med hverdagens små begivenheder. Alle sygdomstilfælde blandt børn og børnebørn registreres. Deres yngste datter Caroline begynder i skole. Fru de Coninck bruger alle sine kræfter på at være behjælpelig og har derfor *"ikke længere tid til at tage mig af alle de syge"* (6.-7. november).

Det varmer hendes hjerte, når folket hylder kronprinsen, den senere Frederik 6. og hans følge. Til gengæld er efterretningerne fra Holland nedslående. Landet forarmes efter den franske invasion i januar 1795. Frankrig havde erobret Belgien året før i sommeren 1794, og mens Belgien blev annekteret, blev Holland efter fransk forbillede omdannet til Den bataviske Republik.[29]

Svigersønnerne

De to svigersønner i Danmark optræder ofte i dagbøgerne. Handelsmanden *Wilhelm Duntzfelt* er sideløbende med sit succesrige forretningsliv blevet direktør for Harmonien i København, og Jean Monod

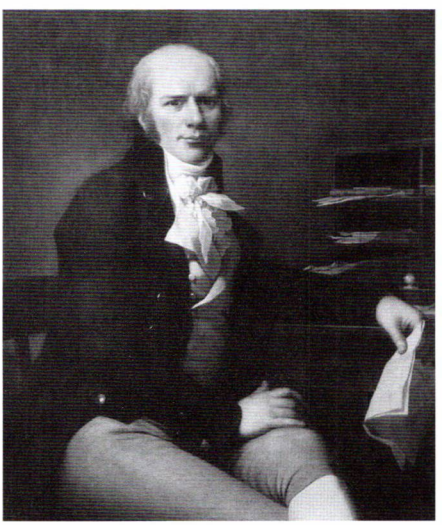

Chef for det kgl. Guinesiske Selskab Christian William Duntzfelt (1762-1809) ved sin "pult". Duntzfelt blev født og levede den første halvdel af sit liv i Ostindien: Efter hjemkomsten til København blev han en af landets førende handelmænd på såvel Østen som Amerika. Han giftede sig i 1791 med de Conincks næstældste datter Henriette. Maleri af Jens Juel fra 1790'erne. (Frederiksborg Museet)

Frédéric de Coninck i 1790'erne. Maleri af Jens Juel i privateje.

roses af alle for sine store prædikener i den reformerte kirke. Maries svoger, Jean de Coninck, som arbejder hos sin bror, fortæller hende, at de to ældste sønner Fritz og Jean klarer sig godt under deres oplæring i faderens firma. Brevene fra den elskede datter Marie Anne i England er hyppige og tælles: *"Jeg modtager i dette øjeblik brev nr. otte, og jeg er meget glad for, at alle i London har det godt"* (22.-23. november).

Frédéric de Coninck er til møde hos enkedronningen, som havde købt deres hus året før, *"vistnok angående noget finansiering, og hvor hun igen vil fortælle ham, hvor glad hun er for huset"* (24.-26. november).

Lørdag den 5. december fejrer de hr. de Conincks 55 års fødselsdag. Børnene kommer hjem, og de har en pragtfuld aften, hvor alle får gaver. Vanen tro følger hun med i kongefamiliens liv, og vi får at vide, at kronprins Frederik og hans hustru har mistet deres nyfødte barn, *"den stakkels kronprinsesse er utrøstelig. Hun har nu mistet tre børn ud af fire"* (8. december).[30]

Siden september 1795 har Frédéric de Conincks storesøster, "Tante Muysson" (1738-1811), boet hos dem. Hun var blevet enke i 1784 og boede sine sidste år i Danmark. Marie Anne Muysson var imponeret over sin svigerindes energi på selskabsområdet. I et tilfælde var der 20 mennesker til frokost og senere samme dag kom der 30-40 gæster til middagsmad. Særligt nævnes et selskab med to ukendte fremmede, som var ankommet til København om morgenen og havde haft møde med Bernstorff: *"Min mand inviterede dem til vores middag uden at vide, hvem de var"*(9.-11. dec.). Men efter selskabet hos de Coninck udtrykte de stor tilfredshed med arrangementet og sammenlignede det med de fornemste selskaber i Paris. Den følgende dag var de selv samme fransktalende gæster inviteret til Monods. Datteren vidste ikke, hvem de var, og *"Louise bekymrede sig ikke om det, og hun gav dem pandekager ligesom de andre"* (9.-11. december). De udenlandske gæster viste sig at være hertugen af Orlé-

Fornemme gæster

ans, den senere konge i Frankrig 1830-1848 under navnet *Louis-Phillippe*. Han var ledsaget af sin kammerherre grev *Montjoye*, begge var på flugt fra revolutionens Frankrig. Marie de Coninck noterer, at hertugen er 22 år og meget sympatisk. De to franskmænd besøgte også Duntzfelt, men var inkognito under hele opholdet i København, hvor de søgte økonomisk støtte i de velstående emigrant-kredse.

Sønnen Jeans 14 års fødselsdag, den 12. december, nævnes ikke i dagbogen, da den falder sammen med de celebre gæsters ophold. Men det bliver hverdag igen. Til den yngste datter Carolines seks års fødselsdag, den 17. december, er der inviteret gæster, og *"gaverne regnede ned over hende"* (17.-19. december).

Frankrig besætter Holland

Dagen efter noterer Marie de Coninck, at *"nyhederne fra Holland er stadig sørgelige, og de militære tab kan ende med at ruinere landet"* (20.-22. december). Den 25. december fylder Louise 20 år, og der er tale om et sandt gaveorgie. *"Familien kommer her i aften, og vi vil ikke glemme at drikke for vores englænderes sundhed"* (23.-25. december). 31. december noterer hun, at årets afslutning giver anledning til eftertanke, *"Gud velsigne alle mine det år, vi nu træder ind i og skabe fred i hele Europa"*.

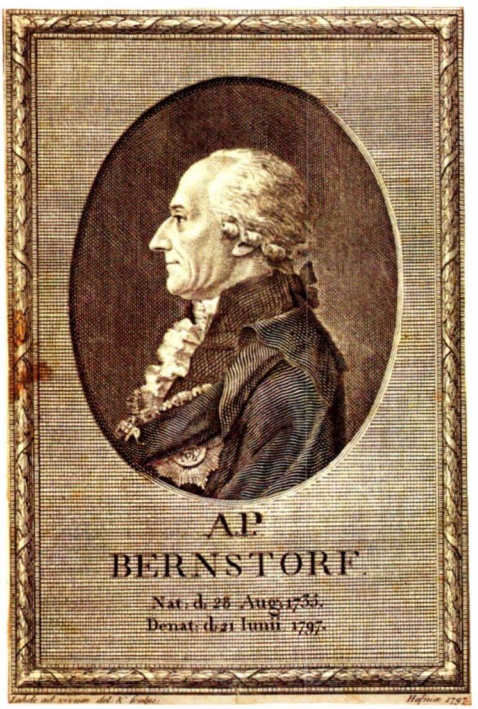

Dette portræt af statsministeren *A. P. Bernstorff* (1735-1797) er indsat på den første side af Marie de Conincks anden dagbog fra 1794. De Conincks kom ikke privat sammen med Bernstorffs, men de sås ved officielle lejligheder og ved politiske drøftelser.

Der er ikke bevaret dagbogsoptegnelser fra 1796-1797 samt det meste af 1798. Den fjerde dagbog begynder i november 1798 og dækker perioden frem til 30. september 1800. Efter næsten 2½ års pause genoptages dagbogsskrivningen i den fjerde dagbog den 27. april 1803, og dagbogsoptegnelserne slutter samme år den 6. august. Da datteren Marie Anne fortsat boede boede i England må man regne med, at en dagbog fra 1796-1798 er gået tabt. Fjerde dagbog begynder således: *"Min mand rejser til London den 4. november sammen med Fritz"*. Det blev indledningen til Frédéric de Conincks otte måneder lange ophold i England. Hen imod slutningen af 1790'erne forværredes forholdene for den neutrale skibsfart. De krigsførende nationer søgte at blokere hinandens havne. Frankrig gennemførte den såkaldte "fastlandsspærring" og kapring og konfiskation af handelsskibene på verdenshavene hørte til dagens uorden.

Frédéric de Coninck forhandler i England

Den verdenskrig, der tidligere havde været til det neutrale Danmarks fordel, var nu ved at ødelægge de internationalt orienterede handelshuse i København, og rederne led store tab. Kapringerne førte til talløse retssager og diplomatiske tovtrækkerier. I efteråret 1798 blev Frédéric de Coninck, som repræsentant for storhandlens interesser, af kronprinsen beskikket som handelsgesandt og i den egenskab sendt til London for ad forhandlingens vej at få bragt kapringerne af danske skibe til ophør og nå til en gensidig forståelse. De otte måneder i England endte imidlertid resultatløst. I et brev til sin ungdomsven, den schweiziske embedsmand *Reverdil* (1732-1808), angiver de Coninck som begrundelse på de sammenbrudte forhandlinger, at England fuldstændigt savnede forståelse for den danske handelsflåde betydning for den danske nations velfærd.[31]

Trods hans fravær fejrede Marie de Coninck sin mands 58 års fødselsdag med et lille selskab den 5. december 1798, men i øvrigt er hun bange for, at hun ikke vil modtage så mange gæster i den strenge vinter, *"og en hyppig hovedpine tvinger mig til at være meget hjemme og blive i mit gemak"* (5. december).

Hen på foråret rejser de Conincks næstældste søn Jean også til England og møder sin far og storebror Fritz hos søsteren Marie Anne, hvor de opholder sig i et stykke tid inden de forlader England. I maj 1799 rejser fru de Coninck og hendes to børn Louis og Caroline til fødebyen Haag i Holland, hvor det er planen, at de alle skal mødes og sammen følges ad til Danmark. Marie ankommer den 22. maj til Haag, hvor der er et rørende gensyn med Maries gamle mor og den øvrige familie.

Rejsen til Holland maj-juli 1799

Frédéric de Coninck ved sit arbejdsbord på Næsseslottet. Gennem det sydvendte vindue ses halvøen Kaninholmen, der i de Conincks ejertid blev omdøbt til Luknam efter det engelske landsted "Lucknam Grove", der havde inspireret de Coninck til anlæggelse af sin park omkring Næsseslottet. På arbejdsbordet mellem skriveredskaber og papirer ses en tidstypisk lysestage, en såkaldt "stabelstage". Maleri af Daniel Orme, 1799. (Handels og Søfartsmuseet på Kronborg)

Selv om Frankrig havde sluttet fred med Preussen og Østrig blev Holland og Belgien fortsat holdt besat. Marie de Coninck noterer, at der er trist og øde overalt, og at alle klager over undertrykkelsen, *"dette stakkels Holland, som jeg er så glad for at gense som mit fædreland ... har ændret sig, så man næsten ikke kan kende det igen"* (23.-25. maj). Til skuffelserne hører også, at Frédéric de Coninck og han to sønner ikke kan rejse til det fransk besatte Holland fra England. I stedet må man omorganisere sig, og det lykkes at samle familien i Hamborg den 15. juli 1799.

Fødselsdag på Dronninggård

Kun få dage senere når de frem til Danmark, og det lykkes at fejre Maries 52 års fødselsdag den 22. juli 1799 på Dronninggård. Dog er der ikke tid til at arrangere den store fest, det er alene familien, der samles til middag på Dronninggård. Resten af året er der kun korte notitser i dagbogen. I oktober klager hun igen over forholdene i sit kære Holland, der "... *er mere sørgmodige end nogen sinde. Alt det blod der er udgydt, alle de penge der er brugt; intet af det har hjulpet. De nye ordnede tilstande er længere væk end nogen sinde*".

Familien Jonquiéres på Folehavegård

Til selskabslivet dette efterår hører et besøg på Folehavegård den 4. november 1799. Her residerer Frédéric de Conincks svoger, *Paulin Philippe Henri de Dompierre de Jonquières* (1744-1822), der på grund af den franske besættelse flygtede fra Holland i 1798 og en tid lang opholdt sig hos de Conincks på Dronninggård, før han købte den smukt beliggende Folehavegård ved Hørsholm.[32] Jonquières var gift med de Conincks lillesøster *Cecilie* (1745-1819), og det var hendes fødselsdag, der blev fejret på Folehavegård den 4. november 1799.[33] Den 5. december er der igen stor fest for hr. de Coninck på hans 59 års fødselsdag. Omkring 70 mennesker deltager, og parrets børn folder sig ud med sang, dans og skuespil. Sidst i December opholder svigerfamilien Jonquières sig hos dem i

Familien Jonquières opholdt sig efter ankomsten til Danmark i 1798 hos de Conincks på Dronninggaard. Familien endte med at købe Folehavegård, der her betegnes "Fuglehavegaard" på en af *Jean-Francois Jonquières* mange akvareller med nordsjællandske motiver fra 1790'erne. (Rudersdal Museer)

Vinter og forår 1800

otte dage, hvor de sammen fejrer jul og nytår. I årets sidste dage noterer Marie de Coninck, *"man strides stadig angående det år, vi nu træder ind i, om det afslutter et århundrede, eller det er begyndelsen på det næste"* (27.-28. december).

Selv om vintervejret besværliggør rejselivet, afholder det ikke husets to ældste sønner Fritz på 21 og Jean på 19 år, at drage til Tyskland i forbindelse med deres uddannelse. Marie de Conincks dagbog handler fortsat mest om selskabelighed: Bryllupsdage, fødselsdage og ture i teatret. Hun brevveksler stadig flittigt med Marie Anne i England og familien i Holland.

Samfundsrevseren *P. A. Heiberg* bliver i 1799 dømt til landsforvisning for sine gentagne kritik og satire over det politiske system og dets fremtrædende repræsentanter. Da han forlader landet den 7. februar opstår der spontane tilløb til optøjer, som royalisten Marie beskriver således: Folk var *"henne og råbe nogle dumme ting foran Colbiørnsens hus"*. *Chr. Colbiørnsen* (1749-1814) ejede landstedet Nærumgård. Det var blandt andet Chr. Colbiørnsens sag mod naboen ved gadekæret i Nærum, kroholderen *Jocum Jensen*, der fik P. A. Heiberg til at "fare i pennen" og beskylde den store jurist fra landboreformernes tid for magtmisbrug.[34] Marie tager det dog ganske roligt og mener om Heiberg, at *"man vil snart glemme denne forstyrrer af den offentlige ro og orden"* (1.-8. februar).

Billys sygdom og død

8. februar noterer Marie, at *"der er megen sygdom rundt omkring"*. Alle bliver raske igen undtagen deres 13-årige søn Billy. I begyndelsen går det op og ned for Billy, der tilses af huslægen *dr. Winsløv*: *"Han var meget afkræftet af en voldsom diarré"* (14.-17. februar), og *"Billy har det betydeligt bedre"* (18. februar). Det går tilsyneladende fremad, og fru de Coninck

To ovaler af det aldrende ægtepar de Coninck er indsat i dagbogen.

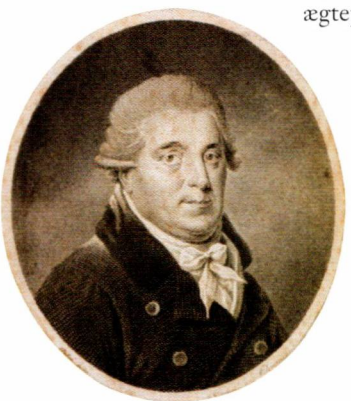

kan genoptage brevskrivningen og glæde sig over, at datteren Louise føder en søn, der er *"som snydt ud af næsen på Monod"*, og at den yngste datter Caroline på 11 år spiller med i små teaterstykker på skolen, hvor hun *"gjorde utrolig megen lykke"* (14.-16. marts). Men så er den atter gal med Billy, og *"Winsløv virkede meget urolig i morges... Denne vedvarende frygt er grusom"* (17. marts). Og 10 dage senere: *"Ak nej! Det er sket, og alle vores håb for dette kære barn er gjort til skamme"* (25.-29. marts). Billy døde 28. marts 1800. Det er anden gang, de mister en mindreårig søn. Han bliver begravet 1. april, vi får ikke at vide hvor, men det er sandsynligvis på Assistens Kirkegård. Marie de Coninck noterer, at *"det var meget svært for min mand at komme til den triste højtidelighed"* (1.-3. april). Dagen efter er de alle på Dronninggård for at adsprede sig lidt, men det endte med gråd og jammer. Brevene fra England er hjerteskærende, og de får også breve fra deres sønner Fritz og Jean i Berlin, *"de er meget berørte, og alle deres breve er meget følsomme"* (9.-12. april).

Ud til Dronninggård

Fritz og Jean kommer hjem fra Berlin 2. maj 1800, og den 11. maj flytter familien på landet. Dvs. hr. og fru de Coninck og deres yngste datter Caroline, mens de andre børn bliver boende i byen. Den første måned på Dronninggård, døjer hr. de Coninck med feber, men ikke værre end, at de kan *"spadsere i den engelske have"* (14.-20. maj).[35] Marie fortæller, at de omtales som *"det gamle par på Dronninggård"* (26.-28. maj). Et brev fra deres kære datter Marie Anne i England meddeler, at de vil komme til Danmark i juli måned og blive i en længere periode. *"Denne gode nyhed vil helbrede min mand fuldstændig"* (12.-17. juni). Vejret er dog forfærdeligt med uafbrudt regn og blæst.

Nu venter de kun på, at "englænderne" skal indfinde sig. Marie de Conincks hjerte banker af glæde, *"men ak! Disse skønne øjeblikke bliver ødelagte af vore sørgelige minder, og vi græder mange tårer sammen over denne gode Billy, som jeg hele tiden ser for mig"* (1.-4. juli). Den 9. juli ankommer endelig familien fra England, og *"gensynet... har givet mig mine kræfter igen, og det havde jeg behov for"* (8.-13. juli). En dejlig tid følger med familien samlet på Dronninggård. Marie de Conincks 53 års fødselsdag den 22. juli 1800 fejres i overdådig stil med middag, bal og fyrværkeri, og i dagene efter er de til selskab hver dag.

I krig med England

En måned senere nævnes for første gang konflikten med England: *"Folk virker meget skræmte over, at flere engelske skibe er dukket op i sundet. Det er efter en hændelse, hvor englænderne med magt ville undersøge en dansk konvoy"* (17.-18. august). Mellem det neutrale Danmark og det krigsførende England havde der gennem flere år været uenighed om neutralitetsprincipperne. I 1790'erne havde de neutrale skibes skjulte sejlads for

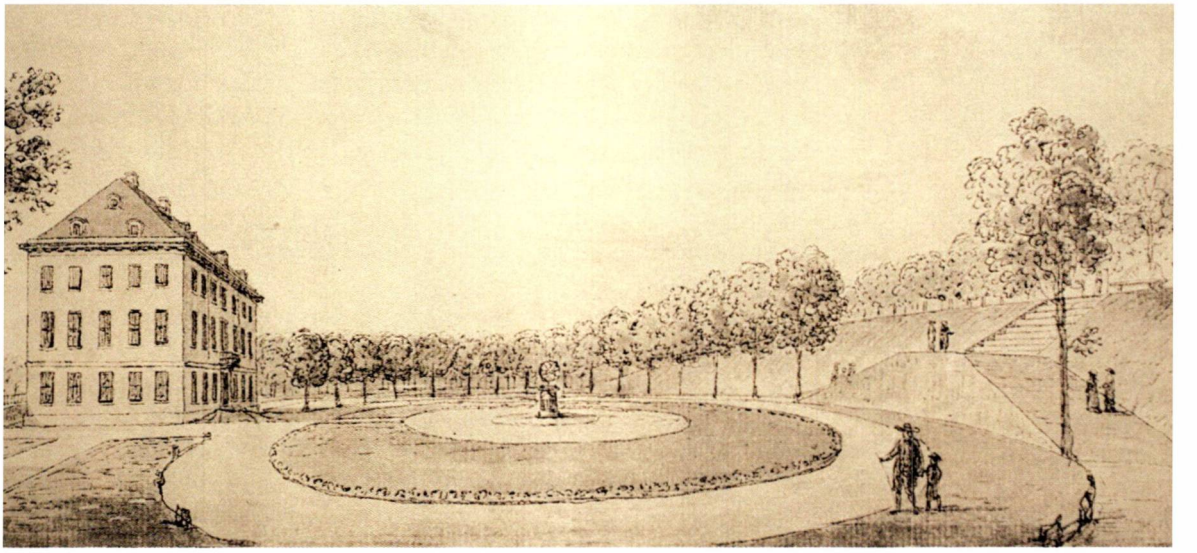

Erik Pauelsens "8e Dessein" fra Drevons beskrivelse af Dronninggård 1786 viser et øjebliksbillede fra "bagsiden" af Næsseslottet med den såkaldte "hollandske have" med soluret som centrum og terrasseanlægget mod nord. Er det storkøbmanden med et forventningsfuldt barnebarn i forgrunden og nogle af familiens mange kvindelige medlemmer på terrassen bagved ? (Rudersdal Museer)

de krigsførende lande taget et stort omfang – og man sejlede med flådebeskyttelse, den bevæbnede neutralitet. De Coninck var som skibsreder førende i dette spil med neutraliteten. Alle muligheder blev udnyttet og store formuer blev tjent, hvilket selvsagt ikke nævnes i Maries dagbøger.[36] Men da England som modtræk intensiverede kapringerne af de neutrale handelsflåder, begyndte de danske redere at kræve konvojbeskyttelse af handelsskibene. Den danske regering førte en aktiv udenrigspolitik trods englændernes magtovertag på havet. I sommeren 1800 havde en engelsk flåde efter en kort kamp opbragt en dansk konvoj. De engelske skibe, Marie de Coninck omtaler, er en flåde, der var ankret op i Øresund og forlangte, at Danmark opgav sin konvojpolitik. Det måtte Danmark foreløbigt acceptere. Men fruen var ikke helt enig. Hun noterer: "*Vi må håbe, at det hele ender godt, og at der ikke bliver krig. I mellemtiden opruster vi af fuld kraft for at være forberedt på alt*". Uden konvojerne kan "*hele handelen blive bragt i fare*" (19.-21. august).

Neutralitetsforbundet

Kronprinsen "fulgte" rådet og indgik senere i år 1800 et neutralitetsforbund med Rusland, Sverige og Preussen med henblik på at presse englænderne til at anerkende den væbnede neutralitets princip. I januar

1801 gik Frankrig og Rusland i krig med England. Briterne havde militær fremgang mod Frankrig og forlangte, at Danmark skulle træde ud af neutralitetsforbundet. Kronprinsen sagde klart nej, og den 2. april 1801 angreb en engelsk flåde under admiralerne *Parker* og *Nelson* Danmark. Ved slaget på Reden lykkedes det at holde englænderne ude af Københavns Havn, men fredsbetingelserne var høje. Danmark måtte udtræde af "Det væbnede Neutralitetsforbund" vendt mod England og opgive sin offensive neutralitetspolitik, med bevæbnet flådestøtte til de danske handelsskibe.[37]

Arkitekten J. J. Ramée

Den fjerde dagbog afsluttes dog et halvt år før det engelske angreb. Under datoerne 20.-30. september 1800 berettes, at de havde en hr. *Ramée* til middag. Det er den franske arkitekt *Joseph Jacques Ramée* (1764-1842), der er tale om. En af tidens helt store arkitekter på flugt fra revolutionens og *Napoleons* Frankrig. Han var bosat i Hamborg, hvor han sammen med den danske bygmester C. F. Hansen stod bagved udbyg-

Landstedet Frederikslund blev opført for de Conincks ældste søn Fritz af den fremragende franskfødte arkitekt *J. J. Ramée* 1802-1804. Den kønne akvarel er udført af Søren Læssøe Lange omkring 1820. (Rudersdal Museer)

ningen af storbyen med velhaverkvarterer langs Elben. I begyndelsen af 1800-tallet opholdt han sig periodevis i Danmark, og i årene 1802-1804 opførte han for de Coninck Frederikslund på Dronninggårds jorder til husets ældste søn Fritz.[38]

På rejse igen, forår og sommer 1803

Der er desværre ikke bevaret dagbogsoptegnelser fra 1801 og 1802. Det skyldes formentligt, at Marie Anne og hendes familie en stor del af tiden opholdt sig i Danmark.

Den sidste del af den fjerde dagbog beretter om en rejse til Haag i foråret og sommeren 1803. Frédéric og Marie de Coninck var henholdsvis 62 og 55 år gamle, da de forlod København den 15. april sammen med deres yngste datter Caroline på 13 år. De følger den traditionelle rute over Fyn til Sønderjylland, hvor de passerer Christiansfeld og Åbenrå og når Hamborg den 22. april. Her opholder de sig i ti dage, og nyder igen byens selskabsliv, selv om nogle af deres gamle venner er faldet bort. Vanen tro fortæller Marie spontant om deres oplevelser: "*Middagen... var meget højtidelig og meget kedelig,.. disse opstyltede måltider*", men der var også glæder: "*Jeg spillede et meget morsomt parti Casino*" (28.-29. april). Den 30. april 1803 møder de arkitekten Ramée, som "*spiste sammen med os og tænker på at rejse til København og komme videre med opførelsen af Frederikslund*".[39]

På besøg i fødebyen Haag

Den 8. maj ankommer de til Haag, deres fødeby. Det bliver et kært gensyn med familien, men krigen spøger fortsat: "*Truslen om krig sætter en dæmper på vores rejseplaner*" (13.-15. maj). Der har været fred mellem Frankrig og England siden oktober 1801, men i maj måned 1803 bliver der igen erklæret krig mellem de to lande. "*Det stakkels Holland ender med at blive helt tilintetgjort*" (13.-15. maj). Dermed må deres plan om at rejse hjem via England også skrinlægges. Marie Anne Clements og hendes familie bor fortsat i England, men krigen forhindrer et besøg fra Holland. I stedet forsøger Clements at besøge dem i Haag. Marie glæder sig på forskud, men! "*Clements kommer ikke, de ville have stødt på for mange ubehageligheder. Vi er bestemt til at blive skuffede i alle vores forhåbninger på denne rejse*" (11.-13. juni). Hun ville ønske, at hun kunne komme hjem til Dronninggård i ballon.

De rejser hjem via Bremen, men vejene til Bremen er dårlige og vejret ulideligt hedt."*Vi ankom hertil i går aftes som sigøjnere tilsmudset af varme og støv*" (20.-21. juni). Turen går videre til Hamborg, hvor de som vanligt spenderer en uges tid i selskabelighed. Hjemrejsen går over Rendsburg og Slesvig, og den 2. august 1803 når de Ringsted: "*Gud være lovet, nu er vi kun få mil hjemmefra, og om få timer skal vi omfavne vores ældste børn*"

Hjemme på Dronninggård

(31. juli-2. august). Den 3. august kl. halv otte om aftenen ankommer de til *"vores herlige Dronninggård, hvor flere triumfbuer, kanonsalver og en smuk illumination om aftenen forskønnede vores hjemkomst"* (3.-6. august). Hele familien er til stede, og Marie de Coninck er så bevæget, at hun ikke kan sove om natten. Hun afslutter den fjerde dagbog med at konstatere, at *"når vores dejlige Marie Anne kommer hjem til oktober, vil vores lykke være fuldendt"*.

Heinrich August Grosch's to "vue'er" over Dronninggård er udført som kobberstik omkring 1790. Det første vue er set mod nord fra Kaninholmen/Luknam over "Lille Kalv" med hovedbygningen som centrum. Skibene i bugten i forgrunden er forkert proportionerede, men repræsenterer modeller af de Conincks handelsflåde. Det andet vue er omvendt set mod syd fra Næsseslottet mod Luknam med en kunstig ruin på toppen og i baggrunden til venstre Kaningården, som de Coninck tilkøbte i 1798 og kort efter overlod til sin næstældste søn Jean. De overproportionerede statuer i forgrunden er inspireret af antikken: "De borghesiske nævefægtere". De forsvandt efter Napoleonskrigene. I parken ved herregården Castle Howard i Yorkshire finder man i dag tilsvarende statuer ! (Rudersdal Museer)

FEMTE DAGBOG 1. JANUAR 1804 – 21. DECEMBER 1815

Marie de Conincks femte og sidste dagbog spænder over 12 år. Den er mere kortfattet end de tidligere dagbøger. De mange smånotitser drejer sig først og fremmest om deres børn, og dertil noterer hun som tidligere fødsler, giftermål og dødsfald i deres omgangskreds i Danmark og i Holland.

Rutinen er fortsat, at de hvert år skiftevis vinter og sommer bor i København og på Dronninggård. De to ældste sønner Fritz og Jean er i henholdsvis 1801 og 1803 trådt ind i deres fars firma. De bliver begge gift med kusiner. Fritz´ hustru *Henriette M. Eschauzier* (1775-1861) kommer fra Haag, mens Jean gifter sig med sin onkel Jean de Conincks datter *Anna Elisabeth (Betzy)* (1787-1826). Fra oktober 1803 og hele det første halvår af 1804 bor familien Clements hos dem, men i august samme år rejser de tilbage til England sammen med de Conincks 14-årige datter Caroline. Herefter tager dagbogsskriveriet atter fat.

JJ. VUE
De Dronninggaard
Terre Située dans les Environs de COPENHAGUE et appartenant à Mr. Fred. de Coninck Négt.
Presqu'île de Lucknam en face de la Maison prise du Promontoire des Gladiateurs.

Henriette Duntzfelt (1774-1843), de Conincks næstældste datter malet af Jens Juel i 1790'erne. Hun blev i 1790 gift med en af landets rigeste mænd Christian W. Duntzfelt. Efter 15 års ægteskab og syv børnefødsler blev parret separeret i 1805. De fandt sammen igen i 1808 godt et år før Duntzfelts død i Paris. (Kunstindustrimuseet)

Problemer med døtrene

Det er dog den næstældste datter, der kommer til at indtage en hovedrolle i dagbøgerne. Christian W. Duntzfelt og Henriette de Coninck blev gift på Dronninggård i 1790. Hun var da 16 år gammel, og hendes ægtemand var 12 år ældre. Men efter 15 års ægteskab, hvor de havde fået syv børn, besluttede de at gå hver til sit. Den 23. marts 1805 skriver Marie de Coninck: *"Separationspapirerne mellem Duntzfelt og Henriette er skrevet under. Hun rejser til Haag og skal bo hos sin onkel og tante.... Hun tager de to yngste piger med sig"*.[40] To måneder senere konstaterer moderen at, *"Henriette bor i sit nye hus, og er stadig meget bedrøvet, men hun er glad for al den opmærksomhed, hun får af familien"* (4. juni).

Der går et år, så er den gal i England: Sidst i marts måned 1806 hører de fra Marie Anne, at hendes mand John Clements skranter, og knap tre måneder senere noterer fru de Coninck: *"Vi har fået at vide, at den gode Clements er død"*... John Clements blev 61 år gammel, og han var 26 år ældre end Marie Anne. De vigtigste for Marie de Coninck nu er, at *"Marie Anne kommer hjem ligeså snart, hun har fået alle tingene bragt i orden,"* (21. juni).

1807

Knap 1½ år senere er det krigstruslen fra England, der får Marie til at gribe pennen: Det begynder med den 10. august 1807, hvor hun skriver: *"En engelsk flåde med fjendtlige hensigter er dukket op"*. Den 13. august: *"Skyerne trækker sig sammen, det hele begynder at ligne krig"*. Siden ydmygelsen ved slaget på Reden i 1801 havde Danmarks neutralitetspolitik været dikteret af ønsket om at undgå konflikt med England. I mellemtiden havde Napoleons Frankrig efterhånden taget magten i det meste af Fastlands-Europa, og i 1807 indgik Rusland og Frankrig forbund vendt mod England. Dermed kom Danmark i klemme mellem stormagterne,

"Invasionskysten" 1798. Akvarel af Jean-Francois de Jonquiéres med Skodsborgbugten og Vedbæk-pynten i baggrunden. Det var på dette smukke og fredfyldte sted, at englænderne den 16. august 1807 valgte at gennemføre deres første "D-dag" og ødelægge Danmarks muligheder for at opretholde storhandlen og status som flådenation. (Rudersdal Museer)

og både Frankrig og England stillede Danmark over for et ultimatum: Frankrig søgte at drage Danmark ind i det fransk-russiske forbund mod England og truede med krig, hvis man opretholdt neutraliteten. Omvendt forlangte England, at Danmark stillede sin store flåde under britisk kommando, så længe kampen om verdenshavene pågik. Danmark var i en umulig situation. Forgæves søgte man at opretholde neutraliteten, hvilket resulterede i, at landet var truet på to fronter, fra syd af Frankrig og fra søen af England. Mens hovedparten af den danske hær beskyttede grænsen mod syd, foretog englænderne uhindret deres landgang i Vedbæk.

Familien de Coninck, der opholdt sig på Dronninggård i sommeren 1807, er kun 8-9 km fra begivenheden. I dagbogen skriver Marie den 16. august: *"Englænderne er gået i land tæt ved Enrum samme sted, som Karl 12. gjorde det i sin tid... De kræver, at vi overlader dem flåden"*. [41] Den engelske landgangshær på over 30.000 mand deltes i tre bataljoner, der i de efter-

Det engelske angreb

følgende dage omgik København. Marie noterer under 1.-2. september: *"Byen er belejret, intet kan redde den fra alle ildebrandene trods dens tapre forsvareres mod"*. Under 3.-5. september: *"Det, som vi fra Dronninggård troede var kanonild ... var desværre uafbrudte ildebrande, som varede i 36 timer. Byen er i en ynkelig forfatning, og lørdag bad den om våbenhvile for at kapitulere"*. Set fra engelsk side var terrorbombardementet af civilbefolkningen i København fra den 2. til 5. september en ubetinget succes. Den 20. oktober 1807 forlod englænderne Danmark med hele den danske flåde, incl. søfolk. Den 31. oktober indgik Danmark alliance med Frankrig for at sikre os mod England.[42]

I de lokale embedsmænds fravær havde Frédéric de Coninck sammen med grev *Schulin* fra Frederiksdal (1777-1836) og Lyngby-præsten *Bone Falck Rønne* (1764-1833) på eget initiativ påtaget sig at organisere omegnens forsyninger til den engelske hær for at undgå plyndringer og kaos. De blev efterfølgende sat under anklage for landsforræderi, men efter en langvarig retssag blev de alle tre frikendte i 1809.[43] Anklagen om landsforræderi kom som et chok for hr. de Coninck, der i forvejen var ramt hårdt økonomisk af det engelske angreb og ran af flåden. Storhandelstiden var med ét forbi. I begyndelsen af oktober blev den svækkede mand ramt af en serie af lammelser. Men efter seks uger vender optimismen tilbage: *"Han kan næsten gå alene, og han er meget frisk; han kan både læse og arbejde"* (24. november).

Henriette og Duntzfelt

Det er dog fortsat døtrene, der bekymrer moderen mest. Henriette og Christian Duntzfelt, skal efter tre års separation tage stilling til en endelig skilsmisse, og Henriette vil gerne tilbage til Danmark fra sit hol-

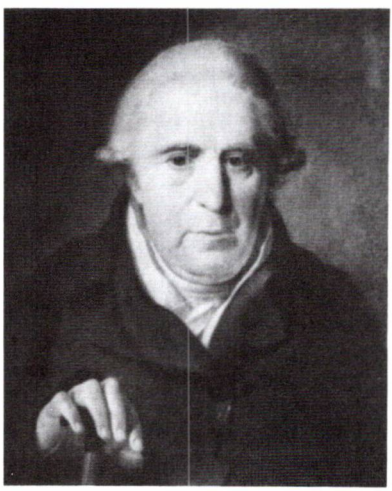

"De gamle fra Dronninggaard" kaldte man ægteparret efter 1807. De to pasteller er udført af Christian Horneman 1808. (Privateje)

landske "eksil". I foråret 1808 fornægter Duntzfelt skilsmissen, og *"han har besluttet, at vi snart skal se hende igen, som har kostet os så mange tårer de sidste 3 år"*(15. april). I løbet af sommeren 1808 synes der gennem parrets breve at være opstået en forståelse mellem Henriette og Duntzfelt, idet *"Duntzfelt har sagt til os, at hans hustru kommer hjem til efteråret, og at begge parter vil glemme alt. Hvilken smuk fødselsdagsgave den 22."* (16. juli). Den 22. juli på sin 61 års fødselsdag noterer fødselaren: *"Min mands helbred har allerede haft gavn af de gode nyheder fra vores dejlige Henriette. Duntzfelt har personligt meddelt det, og han ser tilfreds ud over den glæde, han har givet familien... I flere år har jeg ikke været så glad som jeg er i dag"*.

Christian Wilhelm Duntzfelt døde kun 47 år gammel i Paris den 20. oktober 1809 og blev begravet på Père-Lachaise kirkegården. Hans svoger, præsten Monod, forestod begravelsen. Silhuet fra begyndelsen af 1800-tallet.

I august 1808 ophæves separation, og det bliver fejret. 10 måneder senere, den 1. juli 1809, føder Henriette deres ottende barn, men Duntzfelt, som i nogle år har haft et skrøbeligt helbred, er på fødselstidspunktet taget på kurophold i Tyskland. I september rejser han videre til Paris, hvor han dør 20. oktober 1809 af vattersot. Han blev kun 47 år. De Conincks anden svigersøn, Jean Monod var året inden blevet ansat som reformert præst i Paris, og det var naturligvis ham, der holdt talen ved begravelsen på den fornemme kirkegård Père-Lachaise i det nordøstlige Paris.[44] Den 6. november noterer Marie de Coninck: *"Vi har modtaget den smukke tale, som Monod holdt på kirkegården ved Duntzfelts begravelse... Henriette spiser hos os; hun er dybt ulykkelig"*.

Marie Annes tredje giftermål

De Conincks ældste datter, Marie Anne Clements, havde siden sin anden ægtemand John Clements død i 1806 boet hos familien i Danmark. Den 17. december 1809 gifter hun sig i en alder af 38 år for tredje gang. Den udkårne er den seks år yngre justitsråd og tidligere plantageejer på Vestindien *Mikkel Leigh Smith* (1777-1843). I dagbogen noteres, at vielsen fandt sted i Lyngby Kirke, hvor de Conincks medanklagede Bone Falck Rønne var præst. Marie Anne skal have udtalt om sine tre ægteskaber: *"Mit første ægteskab indgik jeg for at glæde mine forældre, det andet for at glæde min pung, og det tredje for at glæde mig selv"*.[45]

Kort efter giftermålet købte Mikkel Leigh Smith herregården Bækkeskov på Sydøstsjælland.[46] Den usædvanlige hovedbygning var opført få år tidligere i 1796-98 af storkøbmanden *Charles A. Selby* i en engelsk inspireret palæstil.[47] Marie Anne må have følt sig hjemme dér. Hendes tredje ægteskab varede dog kun 14 måneder. Dagbogen er førstehåndsvidne i februar 1811: *"Marie Anne har født en pige, og det var en hård fødsel. Hun har feber"* (17. februar). - *"Barnet er meget svageligt, og vi er bekymrede for moderen"* (22. februar). - *"Der er ikke noget håb for barnet, og feberen, som er taget til hos vores kære Marie Anne, gør os meget urolige for hende"* (23. februar). Den 25. februar dør både mor og barn: *"Må Gud støtte os.*

Herregården Bækkeskov nord for Præstø blev opført 1796-98 af den engelske handelsmand og godsejer *Charles A. Selby*. I den unikke engelskinspirerede klassicistiske hovedbygning må Marie Anne have følt sig hjemme, men hun fik sørgeligt nok kun kort tid til at nyde godsejertilværelsen i Danmark. Foto december 1996, N. P. Stilling. (Rudersdal Museer)

Dette frygtelige slag overvælder os alle med den største sorg. Smith er utrøstelig. Han har mistet alt efter at have været så lykkelig". Dagen efter skriver den ulykkelige mor, Marie de Coninck, i sin dagbog, "*jeg var henne og se de jordiske levninger af min elskede Marie Anne. Hun var den første, der gav mig den lykke at være mor. Det er vores største tab*" (26. februar). Den 2. marts begraves Marie Anne: "*Det var frygteligt for dem, som var med*". De får dagligt besøg af den ulykkelige enkemand M. Leigh Smith, "*hans lykke har været kort som et lyn*" (2. marts).

Men der skulle komme mere sorg. I maj måned 1811 flytter familien som vanligt til Dronninggård. Der er nu gået tre et halvt år, siden hr. de Coninck blev ramt af et slagtilfælde. Landluften bekommer ham godt. Den 15. juni noteres: "*Min mand kan nu gå alene. Det skyldes den friske luft på Dronninggård og hans genoptræning*". Det gode udvikling fortsætter imidlertid ikke. I august går det den anden vej: "*Min mands anfald tager til, og han håber selv, at livet snart er slut*". Den 3. september: "*Min mand fik et anfald, da vi kom hjem fra Frederikslund, og han mistede bevidstheden*". Den fjerde september 1811 om formiddagen dør Frédéric de Coninck på

Frédéric de Coninck dør

Dronninggård, 70 år gammel. Han blev begravet på Assistens Kirkegård i København. Dagbogen beretter om et stort fremmøde af familie og venner ved begravelsen, og hun føler tomheden efter deres ægteskabs 41 lykkelige år. Den 1. oktober 1811 noterer hun: *"Vi er flyttet tilbage til byen, hvor de triste minder fulgte os"*.

Den femte dagbogs sidste fire år indeholder kun korte meddelelser. I maj 1812 er der dog grund til at gribe pennen og fortælle om begivenheder omkring de to døtre Louise og Caroline. Den 16. maj 1812 ankommer Louise og Jean Monod fra Paris til Dronninggård. *"Glæden bringer os helt ud af os selv og har jaget al feber væk"* (16. maj). Dagen efter observerer hun, at der er en gensidig sympati mellem Michel Leigh Smith og hendes yngste datter Caroline: *"En sådan forbindelse ville glæde mig"* (17. maj). Og det lykkes! Caroline bliver gift med Michel den 3. januar 1813. Mikkel eller Michel, som hans navn "forfranskes" i dagbogen, blev altså gift med både de Conincks ældste og yngste datter.

Caroline bliver gift

Den femte og sidste dagbog slutter 21. december 1815. Marie de Coninck døde ottende maj 1821 i København 73 år gammel. Samme år gik familiefirmaet "De Coninck og Co." i betalingsstandsning. Endnu et af de store handelshuse var bukket under i kølvandet på statsbankerot og nederlaget i Napoleonskrigene. Fritz de Coninck forlod landet med

Der er noget ydmygt over slottet på denne gouache af A. Westenholtz fra anden halvdel af 1800-tallet. Familien de Coninck er for længst væk. Tilbage er slottet, naturen og minderne med dagbøgerne. (Rudersdal Museer)

Afslutningen på en æra 1821

sin familie og slog sig ned som grosserer i Paris. Jean blev og fik en karriere som toldembedsmand i Helsingør. Landstedet Dronninggård blev ligeledes sat til salg i 1821, men først i 1822 lykkedes det Jean de Coninck at afhænde godset til den højstbydende, den hamborgske storkøbmand *Martin J. Jenisch*.

Der var tale om ren spekulation, og i 1825 blev det skønne landsted af forfatteren *H. F. Martensen* beskrevet som et "fader og moderløst barn, ensom og forladt.[48]

Køn var hun: Marie *Henriette* de Coninck, der senere blev gift med handelsmanden Duntzfelt. Hun er her malet 11 år gammel af Jens Juel i 1785. (privateje)

FRÉDERIC OG MARIE DE CONINCKS BØRN

De ni børns kaldenavne er understregede:

1. Marie Anne, (1771-1811).
2. Marie Henriette, (1774-1843).
3. Louise Philipine, (1775-1851).
4. Louis Charles Frédéric (Fritz), (1779-1852).
5. Jean, (1781-1847).
6. Francois Henri, (1784-1793).
7. Guillaume (Billy), (1786-1800).
8. Louis, (1788-1840).
9. Cecilie Caroline, (1789-1857).

LITTERATUR

Marie Madeleine de Coninck, *"Journal de Marie de Joncourt"*, Le Havre 1984-1988, det Kgl. Bibliotek.

Claus Bjørn, Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie bind ti, 1800-1850.

Ole Feldbæk, Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie bind ni, 1700-1800.

Jens B. Friis-Hansen og Finn Slente, *"Frédéric de Coninck og Dronninggård"*, 1987. Se litteraturlisten side 143-146.

Ulrik Langen, *"Revolutionens skygger"*, Lindhardt og Ringhof, 2005.

Knut Mykland, Politikens Verdenshistorie bind 14 *"Frihedsrevolutionerne"*, 1985.

Eiler Nystrøm, *"Fra Nordsjællands Øresundskyst"*, 1938, side 472-494.

Eiler Nystrøm, "*Drevons beskrivelse af Dronninggaard 1786*", Gyldendal 1930.
Johannes Werner, "*Christian Wilhelm Duntzfelt*", Gyldendal 1927.

SØLLERØDBOGEN:

1943: Mogens Lebech, "*Krigens følger for Søllerød Sogn*", side 87-109.
1944: Hans Bjarne, "*Resterne fra Dronninggaards storhedstid restaureres*".
1946: Martial Weber, "*Oberst Drevon og Dronninggaard*".
1956: Bjørn Fabricius, "*Frédéric de Coninck*".
1969: Jens Fr. Nørbæk, "*Maleren Erik Pauelsens Dronninggaard billeder i de Conincks Palæ*".
1978: Erik Sinding, "*Kobberstik med Søllerød motiver*", side 71-80.
1983: Viggo St. Møller, "*En romantisk have fylder 200 år*".
1990: Hans Thueslev, "*Ulovligheder på Søllerødegnen i 1700-tallet*", side 19-27.

NOTER:

1 Se Søllerødbogen 2002 side 205-208.
2 Se litteraturlisten under Marie Madeleine de Coninck. Hendes transskription er meget værdifuld for os, men desværre har den mange fejl og misforståelser.
3 Kopier af oversættelsen findes både på Lokalhistorisk Center i Holte og på Rudersdal Museum i Søllerød.
4 Se Jens B. Friis-Hansen og Finn Slente, "*Frédéric de Coninck og Dronninggaard*" side 9-12, Holte 1987.
5 Se Ulrik Langen, "*Revolutionens skygger*" side 13-36, Lindhardt og Ringhof, 2005.
6 Se Knut Mykland, "*Frihedsrevolutionerne*", Politikens verdenshistorie bind 14, 1985.
7 C.W. Duntzfelt levede sine første 28 år i Ostindien, og kom til Danmark i 1790. Han oparbejdede en stor handelsvirksomhed, og i 1797 var han Nordens største private reder. Se Johannes Werner, "*Christian Wilhelm Duntzfelt*" side 5-39, Gyldendal 1927.
8 Se Jens B. Friis-Hansen side 122-124
9 Se Søllerødbogen 1956 Bjørn Fabricius´ artikel om Frédéric de Coninck. På siderne 113-114 er der god oversigt over familiemedlemmerne. Der er dog en trykfejl på side 114, hvor de Conincks ottende barn Louis er født i 1788 og ikke i 1787.
10 Marie de Conincks optegnelser i dagbøgerne er enten anført under én dato eller mellem to datoer. Disse to datoer kan være to dage lige efter hinanden som her ved den 13. – 14. maj eller der kan være flere dage imellem.
11 Det er det eneste tilfælde, vi kender i de Conincks familie til en begravelse i Søllerød. Familien rådede over et stort gravsted på Assistens Kirkegård i København.
12 Se Jens B. Friis-Hansen side 30 – 53: "*Beskrivelse af Dronninggaard*" af J.F. Henry de Drevon.

13 Se Søllerødbogen 1957 side 129, Hans Ellekilde, *"Historikeren Peter Frederik Suhm"*.

14 I dag Gl. Holte.

15 Grosserer Hans Brandorph (1754-1810) var gift med Marie de Conincks søster Caroline (1753-1827).

16 "Harmonien blev oprettet i 1778 og var et selskab for musikudøvelse. Der var som regel en koncert om ugen. Se Nils Schiørring, *"Musikkens historie i Danmark"* bind 2, side 66-67.

17 Se Søllerødbogen 1969 artiklen af Jens Fr. Nørbæk, *"Maleren Erik Pauelsens Dronninggaard billeder i de Conincks palæ"*.

18 Se Ulrik Langen side 37-53.

19 Se Søllerødbogen 1995 side 7 Lars Erik Storms store artikel om striden omkring Nærum Kro. Se endvidere Ole Feldbæk *"Den lange fred"* side 323-324, bind 9 af Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie, 1990.

20 Se Ulrik Langen side 207-215.

21 Det er i dag husrækken på Bredgade, som strækker sig fra Dronningens Tværgade og ned til Marmorkirken. De Coninck ejede også et par blokke parallelt hermed på Store Kongensgade.

22 Se Søllerødbogen 1946 side 36 Martial Weber, *"Oberst Drevon og Dronninggaard"*.

23 Juliane Marie var Frederik 5.'s (1723-1766) anden hustru. Hun regerede for sin sindssyge stedsøn Christian 7., mens kronprins Frederik endnu var mindreårig.

24 Se Ole Feldbæk side 225-230.

25 Vi ser ofte i dagbøgerne, at man vil undgå de store tårevædede afskedsstunder. I stedet rejser man i al stilhed bort meget tidligt om morgenen, mens alle stadig sover.

26 Under 18.-20. juni 1794 skriver Marie de Coninck: *" - - - - vejen, som fører fra Vevey til Bex, hvor jeg kom til at tænke på Rousseau og hans Héloïse, da vi passerede Clarens nogle få skridt fra Vevey. Klipperne lige overfor på den anden side af søen leder tanken hen på St. Preux og Julie. Jeg ville ikke have haft lige så stor glæde af at køre denne tur, hvis jeg ikke havde læst denne roman, der på én gang indeholder så meget godt og ondt"*.

27 Kaninholmen er den lille ø lige overfor Næsseslottet. Se Jens B. Friis-Hansen side 38 og illustrationen side 61.

28 I dagbøgerne, som sendes til deres ældste datter Marie Anne i England, omtaler Marie de Coninck altid samme datter i tredje person som *"min englænderinde"*. Hun og hendes familie omtales som *"vores englændere"*. Alt dette naturligvis fordi de bor i England. I sine breve til datteren, som ikke er bevaret, har hun kunnet henvende sig i anden person.

29 Marie de Conincks royalistiske udgangspunkt betyder selvsagt, at hun ikke bifalder ophævelsen af kongedømmet "De Forenede Nederlande", og derfor overser, at de franske hære blev modtaget med åbne arme af de patriotiske sympatisører. Det er inddragelsen i krigen med England, der ødelægger den hollandske storhandel og dermed landets økonomi. Den skæbne der senere også overgår Danmark.

30 Kronprins Frederik, den senere Frederik 6. (1768-1839) og hans hustru og senere dronning Marie Sofie Frederikke af Hessen - Kassel (1767-1852) fik otte børn, men kun to af dem, nr. tre og nr. otte, overlevede: Caroline (1793-1881) og Vilhemine Marie (1808-1891).

31 Se Johannes Werner side 76.

32 Niels Peter Stilling og Jens Johansen "*Nordsjælland omkring år 1800*", Søllerød 1998, s. 62-63. Jf. Ulrik Langen side 49-50.

33 En af deres sønner *Jean-Francois de Jonquières* (1777-1820) skabte efter ankomsten til Danmark en lang række akvareller med nordsjællandske motiver, der i dag tilhører Søllerød Museum (nu Rudersdal Museer. Se Niels Peter Stilling og Jens Johansen "*Nordsjælland omkring år 1800, Jonquières akvareller*", Søllerød 1998.

34 Jf. Lars Erik Storm: "*Kromanden, præsten, konferensråden, digteren og nogle uheldige bønder*". Søllerødbogen 1995, side 40-44.

35 Se Jens B. Friis-Hansen side 39 ang. den engelske have.

36 Se Jens B. Friis-Hansen side 11 og side 76-77 om Batavia affæren.

37 Se Ole Feldbæk side 344-357.

38 Om Ramèe: Se Paul V. Turner: "*Joseph Ramèe*", Cambridge University Press, 1996. Jf. også Ulrik Langen side 129-130.

39 Frederikslund er tilsyneladende bygget i to etaper 1802 og 1804. Huset var en gave fra Frédéric de Coninck til sin ældste søn Fritz. Denne flyttede dog først ind sammen med sin familie i 1805. Se Knud Voss, "*Bygningskunst i Søllerød 1670-1970*" side 22 og side 103.

40 Se Johannes Werner side 220-234.

41 Henvisningen til den svenske konge Karl 12. drejer sig om angrebet på Danmark i år 1700, hvor Karl 12. gik i land længere oppe ad kysten i Humlebæk. Hans hær nåede frem til Vedbæk, da indgriben fra engelsk-hollandsk side og truslen fra Rusland fik krigerkongen til at vende hjem. Til minde om begivenheden rejste Enrums ejer, Fabritius de Tengnagel et mindesmærke i Enrumparken, Karls Kilde i 1784. Marie kendte givetvis stedet fra sine besøg på Enrum. Jf. Niels Peter Stilling i Bo Bramsen (red.): "*Strandvejen før og nu*", bd. 1, 1995, side 429-34.

42 Se Claus Bjørn "*Fra reaktion til grundlov*", Gyldendals og Politikens Danmarkshistorie bind ti, 1990, side 100-113.

43 Se Jens B. Friis-Hansen side 91-98. Se endvidere Søllerødbogen 1943, Mogens Lebech, "*Krigens følger for Søllerød Sogn*" side 87-109.

44 Se Johannes Werner side 234-236.

45 Johannes Werner side 15 nederst.

46 Louis Bobé (red.): "*Danske Herregaarde ved 1920*", 1922, side 243. Heri nævnes også Marie Annes åbenhjertige udtalelser om sine tre ægteskaber.

47 Niels Peter Stilling: "*Danmarks slotte og herregårde*". Politikens Forlag, 1998, side 264.

48 J. B. Friis-Hansen, side 112.

Min Farmors Hus

Erindringer fra det gamle Skodsborg.

af Ole Rafn

Dette er en historie om det "gode liv" ved Strandvejen i Skodsborg i de lige så gode gamle dage i slutningen af 1800-tallet og første halvdel af 1900-årene. Forfatteren tilbragte en del af sin barndom som sommergæst hos sin farmor Anna Rafn i "Villa Sølunde" på Skodsborg Strandvej. Artiklen falder i to dele. Første del er baseret på bevarede dokumenter, dagbøger og breve, som forfatteren arvede i begyndelsen af det ny årtusind. I centrum står Caroline Rafns optegnelser fra Skodsborg i slutningen af 1800-tallet. Anden del er forfatterens egne erindringer fra Skodsborg i 1930'erne.

Ole Hjalmar Rafn er født i 1928 som søn af arkitekten Aage Rafn. Ole Rafn er arkitekt maa og fra 1973 bosat i Søllerød Kommune. Han deltager i Søllerød Arkæologigruppe og er medlem af Projektgruppen ved Rudersdal Museer (Søllerød Museum). Ole Rafn har tidligere skrevet artiklen: EN "ÆTTESTEN" VED ATTEMOSEGÅRD ? SØLLERØDBOGEN 2001. *Ole Rafn har som amatørarkæolog fundet og udgravet en jernalderbopladsp på Haderslev Næs beskrevet i Nordslesvigske Museer I. 1974:* FØRROMERSK JERNALDERS BOPLADSFUND MED TRAGT. *En del af de fundne og samlede lerkar er udstillet på Vedbækfundene på Gl. Holtegård.*

Oldtidsforskeren C.C. Rafn. Daguerreotypi fra omkring 1855. (Hvor intet andet anføres tilhører fotografierne Ole Rafn)

Min oldefar arkæologen og professor, konferensråd *Carl Christian Rafn* var i 1825 medstifter af *Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab*.[1] Han opnåede, at selskabets præsident altid skulle være den regerende monark. C.C.Rafn havde, som selskabets sekretær, god kontakt til præsidenten, og med *Frederik 7.* oplevede selskabet en aktiv og interesseret arkæolog som præsident. I familien fortaltes, at C.C. var med til kongens udgravninger i Skodsborg og omegn. Man kan gætte på, at familiens tilknytning til Skodsborg blev skabt gennem arkæologien.

Villa "Højlunde"

Det ældste dokument om familien Rafns villaer i Skodsborg er en tingbogsudskrift fra 1863 vedrørende enkefru *Ane Johanne Vesterdals* hensidden i uskiftet bo efter *Peder Vesterdal* på ejendommen matr.nr. 1r. Kort efter må enkefruen have solgt ejendommen til familien Rafn. Ganske vist

De fire frøkner Rafn omkring bordet i dagligstuen i Kronprinsensgade. I sofaen sidder lillebror Hjalmar med sin hustru Anna. Foto ca.1890.

døde Carl Chr. Rafn allerede i 1864, men noget tyder på, at hans enke og parrets fire ugifte døtre på den tid havde overtaget ejendommen på landsiden af Skodsborg Strandvej. Forskellige notater og tilføjelser er senest lyst i 1871, og de peger entydigt på familien Rafns ophold på og ejerskab af villa "Højlunde", Skodsborg Strandvej nr. 187.

Desværre findes der ingen nærmere dokumentation for købet af denne ejendom og for opførelsen af villaen dér, men i kommunens arkiv findes flere ansøgninger fra 1880'erne vedrørende om- og tilbygninger af frøknerne Rafns ejendom.[2]

Villa "Sølunde"

Prokuratorerne Bretteville og Buemann, Kultorvet 3, sendte den 24. oktober 1879 en *"Afregning til Frøken C. Rafn som Kjøber af Ejendommen Matr. nr. 1 m af Aggershvile i Søllerød Sogn"*, hvilket er den grund, der senere benævnes Skodsborg Strandvej 200. Det fremgår, at ejendommen er købt på auktion den 22. september 1877, inklusive omkostninger for i alt 4.938,63 kroner.

Af Auktionsskødet[3] fremgår, at ejendommen er en *"Husejendom"*, og at auktionen blev holdt over *"Dødsboet efter Fisker Jens Larsen Tidsvilde"*. Auktionen har været vanskelig. Først ved fjerde auktion lykkedes den, og Frøken *Caroline Rafn* blev højestbydende med 4.910 Kr! Næstbydende blev Murmester *B. Christensen* af Skodsborg med 4.900 Kr ! Samme murermester, B. Christensen, sendte den 16. juni 1878 til *Herr Kandidat Rafen og Frøknerne Rafen* en regning :*"For Opførelse af en Villa med Tillæg af Materialer for en samlet sum 5.900,00 Kroner"*. Hertil kom ekstra arbejder for 154,50 kroner.

Villa Sølunde set fra strandsiden, fra nordøst. Foto fra omkring 1900.

Carl Hjalmar Rafn

Dermed kom de fire søstre til at eje bygninger på begge sider af Strandvejen. Den i regningen nævnte kandidat Rafn var "efternøleren" *Carl Hjalmar* Rafn født 1848, 10 år efter sin yngste storesøster Caroline. De fem søskende havde deres vinterkvarter i Kronprinsensgade 40 i deres forældres lejlighed, som de beboede efter moderen, enkefru Johanne Rafns død i 1878.

"Lillebror" Hjalmar Rafn var student fra Metropolitanskolen og blev efter endt uddannelse lærer samme sted, hvor også sprogmanden *Johannes Kaper*, kendt for sin tyske sproglærebog, underviste. Her traf Hjalmar datteren *Anna Kaper* og de blev gift i 1887[4].

Herman Bang har i sin fine roman *"Stuk"* skildret København og københavnerlivet omkring 1887. Det ligner en tanke, at der i romanen optræder en konferensråd, en familie med fire ugifte døtre og sandelig også en familie, der ligger på landet i Skodsborg. Der går en historie i familien om, at de fire fastre sad oppe i "Villa Højlunde" på landsiden og kunne kontrollere, om Anna nu også fik vasket Hjalmars skjorter godt nok, når de hang til tørre nede ved villa "Sølunde" på kysten.

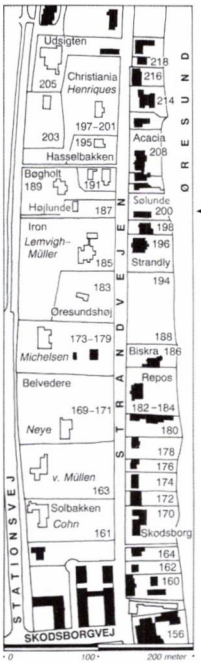

Skodsborg Strandvej ved 1930. Villaerne "Højlunde" og "Sølunde" er markeret som henholdsvis nr. 187 (Højlunde) og nr. 200 (Sølunde).

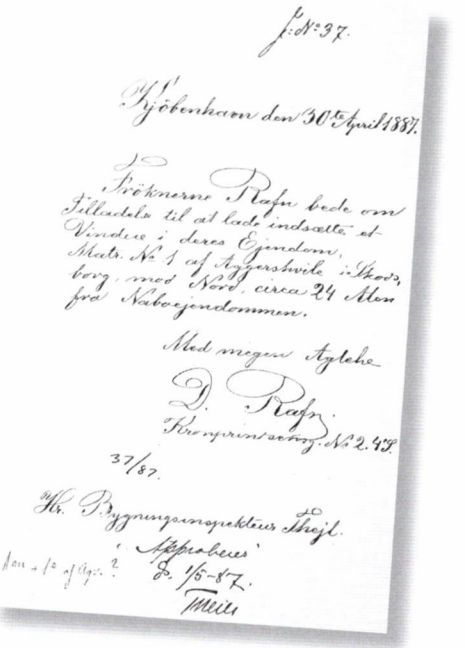
Jf. N.º 37.

Kjøbenhavn den 30te April 1887.

Fröknerne Rafn bede om Tilladelse til at lade indsætte et Vindue i deres Ejendom, Mats. N.º 1 af Aggershvile i Skodsborg, mod Nord, circa 24 Alen fra Naboejendommen.

Med megen Agtelse

D. Rafn.

Kronprinsensg. N.º 2. 45.

37/87.

Hr. Bygningsinspekteur Thejl.

i Afskrift

Naa + 1/2 af Ejer.?

D. 1/5-87.

Dagmar Rafns anmodning om tilladelse til at indsætte et vindue i "Villa Højlunde". (Teknisk forvaltning - Søllerød Kommune)

Caroline Rafns optegnelser

Villa "Sølunde" eller "Sjölunde" kalder den yngste af søstrene Caroline Rafn huset i sine optegnelser 1888-1903.[5] Villaen på strandsiden af Skodsborg Strandvej er rammen for Anna og Hjalmar og deres voksende børnefloks sommerophold. Faster Caroline begynder sin omhyggeligt nedskrevne beretning med, at den ældste søn *Carl Christian* - opkaldt efter sin farfar - bliver født den 27. maj 1888, og at han sammen med sine forældre snart derefter *"opslog sin Residents i Skodsborg"*, hvor fastrene hver dag kørte lange ture med ham. To år senere, den 21. april 1890, fulgte *Aage: "Nu havde vi da to Drenge at køre med i den lille Vogn og alle Skodsborgianerne glædede sig med os"*.

"I September 1891 flyttede Anna og Hjalmar ind (til København) da der ventedes en lille, vi vare ganske glade ved at de vare komne inde i god Tid, men en skön Dag bleve vi overraskede ved at se dem komme ud, og snart stod "Mor" oppe i Træerne og höstede Blommer og Æbler, men alt gik godt. Den 8.de Oktober fødtes Helge. De andre to Drenge ere glade over den lille Broder. Carl Christian er den beskyttende, strax da Helge blev födt sagde han: "jeg skal nok være god imod ham, er Storken gaaet"."

"En Dag, da han kun var et Par Aar, vare vi ude i Skodsborg, vi spiste Frokost på Öresundshöj, i samme Værelse sad nogle Fremmede, som talte lidt sagte sammen, næppe vare de gaaede för Drengen hvisker "mo man tale her ?"."

Sommer i Skodsborg

"Om Sommeren bo vi sammen ude på Sölunde i Skodsborg. Hver morgen spaseres der lange Ture i Skoven og langs Stranden, når vi saa have drukket Kaffe nede i Haven, gaa Fastrene op for at læse lidt i Ro, men når vi saa have

En side Caroline Rafns sirligt skrevne beretning. Her en side der omhandler Annas og Hjalmars børn.

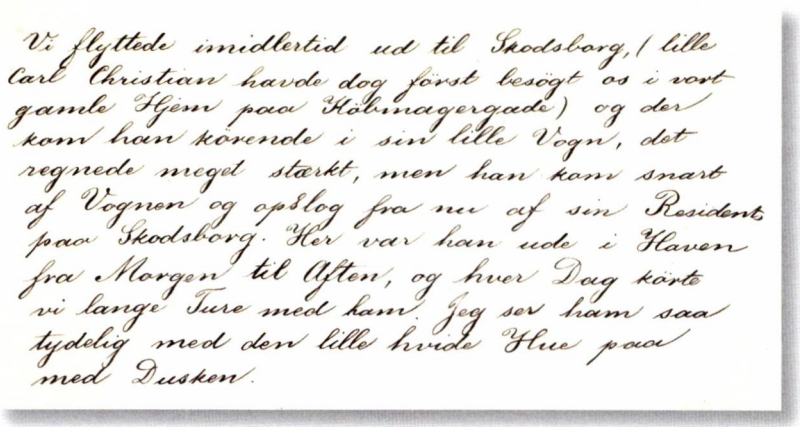
Vi flyttede imidlertid ud til Skodsborg, (lille Carl Christian havde dog først besögt os i vort gamle Hjem paa Købmagergade) og der kom han kørende i sin lille Vogn, det regnede meget stærkt, men han kom snart af Vognen og opslog fra nu af sin Resident paa Skodsborg. Her var han ude i Haven fra Morgen til Aften, og hver Dag kørte vi lange Ture med ham. Jeg ser ham saa tydelig med den lille hvide Hue paa med Dusken.

siddet nogen Tid, aabner Dören sig sagte, og saa kommer den ene lille Mand efter den anden ind med Papir og Blyanter og sætter sig ind for at tegne. Men naar "Mor" og Fastrene sidde nede i Lysthuset ved Vandet, saa staa alle 3 helt nede eller næsten ude i Vandet og bygger Fæstninger og Broer eller ogsaa fisker de, hvilket gerne ender med vaade Födder og somme tider med et Plump ud i Vandet. Saa er der ogsaa det dejlige store Piletræ, hvis Stamme helder henimod Vandet, det er saa nemt at komme derop, men det tager slemt paa Strömperne og Buxerne, naar man glider ned ad den knudrede Stamme, men Drenge ere jo Drenge, og de maa röre sig. I Træet hænger ogsaa Ringene til Gymnastik. Der er nok at göre herude, saa skal der bades, saa skal der graves dybe Huller nede ved Posten, saa dybe at man næsten kan naa ned til Kineserne. Naar vi spiser i Haven have vi næppe tid at spise, thi 3 Par smaa Öjne sidde hele Tiden og spejder udover Vandet, for at passe paa at intet mærkværdigt skal undgaa Opmærksomheden.

Saa skulle vi ud at tage mod "Far", naar han kommer fra Skole. Efter Middagen gaar Legen igen lystigt. Kl 6 kommer Smörrebrödet og Mælken ned i Haven, men ofte maa vi dog op i Skoven kun 1 Kvarterstid, saa heldes Mælken paa en Flaske og Smörrebrödet pakkes ind, saa smager alt saa dejligt..."

"Saadan gaar de glade Sommerdage for det meste. Men undertiden begyndes der at hviskes om, at vi skulle i Skoven en stor Tur med Vogn, men Börnene maa ikke vide noget om det förend vi se, hvorledes Vejret bliver, men det bliver ikke til noget med Hemmeligheden, det er jo netop morsomt at bestille Vogn, saa vandre vi da alle store og smaa forventningsfulde hen for at se at faa en Vogn, de smaa Hænder holde saa fast i Haanden, som om de ere bange for at Vogn og hele Herligheden vilde forsvinde hvis de slap Haanden. Jo, Vognen kan man da faa og vi ere glade.

Saa gaar Turen engang til Humlebæk, eller til Frederiksborg eller til de mange smukke Steder deromkring, og de Smaa skal nok vide at faa Besked om alt hvad vi komme forbi, nu ere de saa store, at de selv kunne iagttage alt. Sommetider tage vi til Helsingör med Dampskibet".

Anna og Hjalmar Rafns fire sønner

Carolines beretning bevæger sig over flere år og fortæller historier om hver af de fire drenge, Carl Christian, Aage, Helge og Erik, født mellem 1888 og 1897, sygdomme, udflugter, skolegang m.m., og så kommer hun tilbage til villa "Sølunde":

"Nu begyndte da igen det glade Liv for Börnene ude i Skodsborg fra den tidlige Morgen til Kl 6½ Aften, naar det sidste Dampskib kom fra Köbenhavn, det var Signalet til at gaa i Seng. Allerede för 6 om Morgenen kunde man höre de glade Börnestemmer inde fra Sovekammeret hvor de sang i Kor: op! op! op! og en efter

Anna Rafn har her malet sine tre sønner på stranden ca.1893. (Maleri i privateje)

en saa man de smaa söde Ansigter komme ind og sige godmorgen til Fastrene og saa i en Fart ned for at lege i Haven."

Kystbanen anlægges 1895-1897

"Paa Spadsereturene havde den store Gravemaskine, som benyttedes til det nye Jernbaneanlæg[6], en stor Tiltrækningskraft paa Börnene, de blev aldrig kede af at betragte det Uhyre, som med sine skarpe, store Tænder afbed store Klumper Jord med store Rödder af Bögetræer og saa med den störste Lethed drejede sig til Siden og lod den uhyre Mundfuld dumpe ned i en af de holdende Tipvogne, som saa fyldte med Jord, Sten og Rödder, rullede henad Skinnerne for at udkaste deres Indhold over de lavtliggende Steder, som skulle höjnes, det var en Dampen og Hvæsen, som omgav Beskuerne, men det var netop interessant. Saa var der den mægtige Snegl, der sugede Vandet op og Aquadukterne og Viadukterne, alt maatte ses, de bleve jo hver Dag större og större. Saa var der ogsaa den lange Bro henne ved Strucks[7] , hvorpaa Tipvogne rullede i Land med Sten, som kom med Skibe, de skulle ogsaa bruges til Jernbanen.

Fra nu af var det altid ivrig Virksomhed i vor Have med Jernbaneanlæg og Vandledninger, som naturligvis fyldtes med Vand af den nærliggende Post. Legen i Sommer gik udmærket. Madsens Börn var næsten altid sammen med

Byggeriet af Kystbanen var naturligvis inspirerende for drengelege. Foto fra 1896. (Lokalhistorisk Center – Rudersdal Museer)

Drengene, snart i vor Have og snart inde hos Madsens[8]*. Simonis Ellen og Emil kom ogsaa og hentede dem over til Höjlunde og saa gik det med at lege Röver for sig op og nedad den stejle Skrænt, og de syntes alle, at det var for tidligt, naar de bleve hentede ned for at komme i Seng…"*

"Kystbanen blev færdig i Sommer, og Börnene vare henrykte da de skulde ind og hente Far og Mor, da de kom hjem fra en Rejse til Paris, Holland og Belgien. Men "Far og Mor" kom först med et senere Tog og Basserne sov södeligen i fuld Fortröstning om at blive vækkede, naar Forældrene kom hjem. De tre Basser (6-9 år gamle) havde ganske ene fört Korrespondancen i 5 Uger og skrevet hver Dag. I den Tid gjorde vi 4 Skovture, til Dyrehavsbakken, til Rungsted, til Dronningegaard og til Frederiksborg..."

Trafik på Sundet

"En dag kom Kongen af Siam, Cholulongkorn forbi paa Söen. Lille Aage fik travlt med kalde hele Familien sammen, han löb op og ned til, vi alle vare samlede, for at vi kunde faa det smukke Skib at se med det röde Flag med den hvide Elefant i Midten. Saa fore Drengene op og hentede Flag, hvormed de

De fire drenge i piletræet. Fra venstre: Carl Christian, Helge, Aage og Erik. Foto ca.1899.

viftede under kraftige Hurraraab, saa kraftige at jeg nok tror, de kunde höres om Bord paa Skibet; i det mindste havde Börnene dog den Glæde, at de kippede med Flaget ude paa Skibet.

Drengene fik ogsaa travlt med at kalde os sammen en anden Dag; som de bedst stode udenfor med deres Flag kom der c. 30 Studenter med hvide Huer paa, en af dem spurgte om Drengene ikke vidste hvor Overlærer Rafn boede og i en Fart vare de oppe at hente Far og Mor ned til Studenterne, som udbragte et "længe Leve Hr. Overlærer Rafn".

"Bassernes" liv

Caroline fortæller meget om "Basserne", deres oplevelser og livet om vinteren i København og ikke mindst om deres skolegang hos Hr. Krohn.[9] I julen 1897 blev den fjerde søn, *Erik Rafn*, født, og nu havde Fastrene en Basse hver. Hun fortæller også om drengenes personlige udvikling og overvejelser, og hun beretter f.eks. om den da seksårige Helges tanker vedrørende det at føre hus. Han siger, *"men Faster jeg vil saa gerne vide det, det koster jo dog at leve"*.

Caroline fortsætter: *"Da vi byggede ude på Sölunde, sagde han, Fastre har I betalt, hvad det koster at bygge? og da vi fortalte ham, at Mureren havde fået Halvdelen af Pengene forud, og at han skulde have Resten, naar Tilbygningen var færdig, glemte Helge saamæn ikke spørge da alt var ordnet, om vi saa havde betalt det hele."*

Tilbygning på Villa Sølunde

Blandt papirerne fra Skodsborg findes murermester *E. Riemanns "Tilbud til en Tilbygning paa Vila Soelunde i Skodsborg"*. Tilbudet lyder på 1.500 Kr. Den tredje oktober 1897 anmoder Hjalmar Rafn paa egne og medejernes, frøknerne Rafns vegne kommunens bygningsinspektør *A. Thejll* [10] om tilladelse til at lade bygge *"en Tilbygning paa vor Ejendom Matr. N. 1 m af Aggershvile i Skodsborg."* Dette approberes den 16. oktober 1897 P.B.V. af *Einar Blytemann*. Tilbygningen opførtes udfor husets østlige gavl i to fulde etager. Stueetagen blev et rum kaldet verandastuen. På første sal blev indrettet et stort soveværelse og imod nordøst en loggia.

Drengene går til dans

Tilbage til Carolines beretning, hvor hun fortæller om en af 1890'ernes populære fritidssysler, dansen: *"Nu ere de begyndte at lære at danse hos Valdemar Price, og de göre nydelige Pas.*[11] *Helge elsker at danse. I Sommer da vi vare i Skodsborg fik vi en Indbydelse til at komme op paa Hotellet for at se Börneballet. Helge morede sig dejligt. Den næste Gang vi fik Indbydelse, vilde Helge endelig have os med, men da vi ikke havde Lyst til at gaa derop, plagede han os, om han maatte gaa lidt derop. Han fik da Lov til det, og kom hjem med en stor Buket og med en Orden paa Brystet, og han var bleven trakteret med Is og Limonade."*

Overlærer Rafn forfremmes til rektor

Carolines beretning fortsætter med fortællinger om familiens meritter, blandt andet om hendes lillebrors, overlærer Hjalmar Rafns udnævnelse til rektor for Odense Katedralskole i 1901. Der findes en del korrespondance fra perioden, men intet vedrørende Skodsborg. I februar 1902 døde den ældre søster Christiane og de tre tilbageblevne søstre skrev smukke erindringsdigte om hende. Carolines notater bliver færre og får karakter af en scrapbog med udklip fra odenseanske aviser om broderens foretagender. Skriftligt materiale fra den følgende tid er sporadisk. Hjalmars rektorat i Odense varede imidlertid kun et år, så vendte han tilbage til Metropolitanskolen, hvor han var blevet udnævnt til rektor. I sine erindringer publiceret i 1970 under titlen "Potteskår" giver Soya et

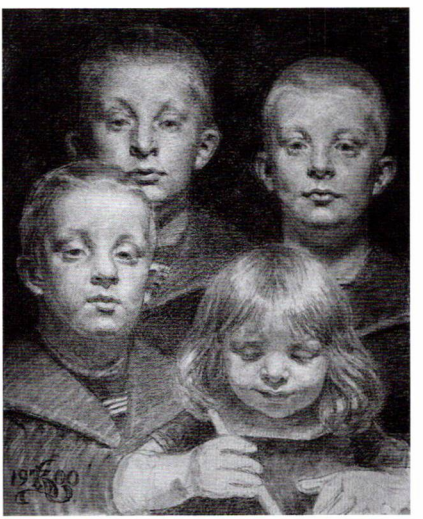

De fire drenge. Bagved fra venstre: Carl Christian og Aage, foran fra venstre: Helge og Erik. Tegning af P. S. Krøyer i år 1900. (Privateje)

"Hr. Overlærer Rafn, udnævnt til Rektor ved Odense Kathedralskole. Metropolitanskolen/København." Det er da til at se, selv for postbudet.

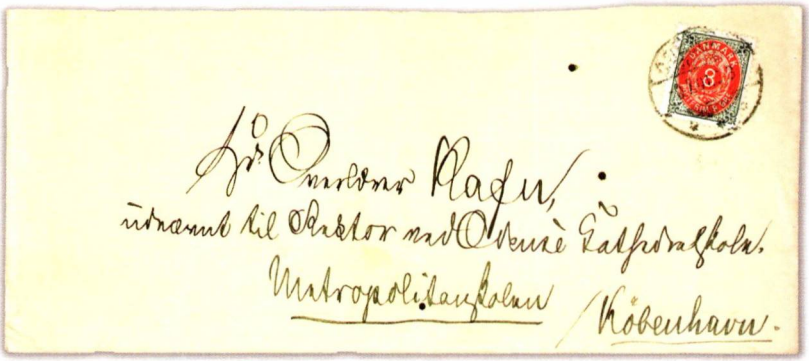

lidet flatterende billede af skolens rektor og hævder bl.a., at han kun blev rektor på grund af sit svogerskab med politikeren *Ernst Kaper*.[12]

Under alle omstændigheder betød flytningen tilbage til København i 1902, at der igen var gode muligheder for at nyde godt af Skodsborgs lyksaligheder, især om sommeren.

Den nye bolig på Sortedam Dossering nr. 63

Den 24. juni 1902 skrev Anna Rafn dog til fastrene og beklagede, at hun på sin tur til København ikke kunne afse tid til at tage til Skodsborg. Hun har været i byen for at finde en bolig til familien, og det lykkedes hende på Sortedams Dossering nr. 63, 3. sal: *"Der er den skjønneste Udsigt man kan tænke sig, over begge Søerne og helt ind til Volden. Det er en lejlighed på 6 pæne Værelser og alt hvad hjertet kan begære. Ved siden af Soveværelset findes Styrtebad, hvor der ogsaa findes Servante med Afløb. Vi behøver ikke Servante i Soveværelset og alt snavset Vand løber strax bort. Saadan kan jeg blive ved, elektrisk lys er overalt."*

Den ny "mondæne" bolig på Østerbro med alle de moderne bekvemmeligheder, der hørte til en herskabslejlighed ved århundredskiftet, betød dog ikke, at Skodsborg blev glemt. Tværtimod blev det til lange ophold ved Øresundskysten hver eneste sommer efter 1902. Carolines beretning stopper dog på omtrent denne tid, og to år senere, 1904, døde hun.

På cykeltur til Jylland

De ældste sønner nåede puberteten og ønskede at rejse på egen hånd. I sommeren 1905 planlagde de to ældste sønner Carl Christian og Aage en cykeltur til Jylland. I den anledning påbegynder Carl Christian en dagbog, som han illustrerer med fine blyantstegninger. Drengene har fået nye cykler, og de kommer vidt omkring. Dagbogens indledning lyder således: *"Vi gik ombord paa Niels Ebbesen Klk 8½ efter at vi havde været til Afskedsfrokost hos Moster i Skodsborg (Iskager) til Afskedsmiddag i Nærum hos Fastrene (Jordbær) og til Afskedsaften hos Mormor (Jordbær)".*[13]

Grundplan over lejlighederne på Sortedams Dosseringen 63. Fam. Rafns lejlighed til højre er markeret.

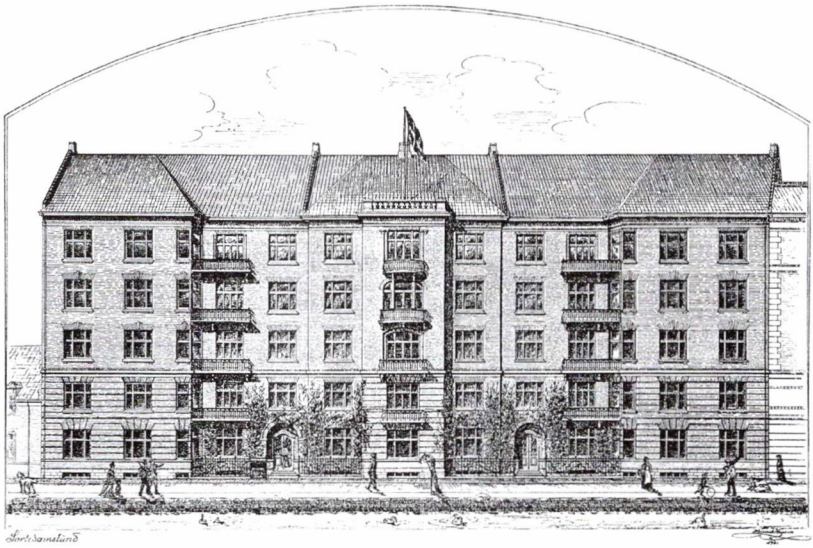

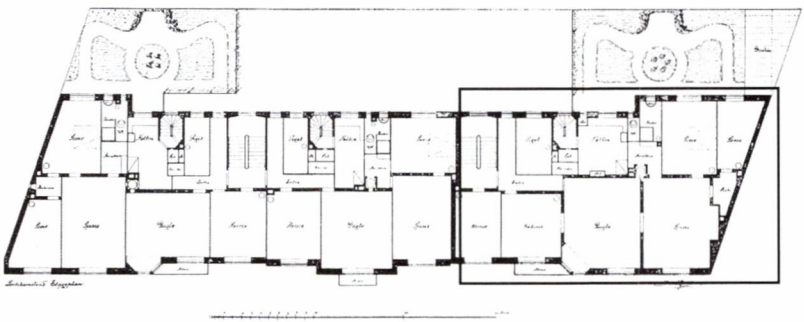

Nye ansigter i Skodsborg

På den tid er der øjensynlig sket en udskiftning af beboere i Skodsborg. Anna og Hjalmar er som sædvanlig i skoleferien på rejse i Europa, mens Annas yngre søster, moster *Petra*, pludselig dukker op som sommerlandligger i Skodsborg med sin mand, advokaten *August Goll*, mens fastrene øjensynligt opholdt sig i Nærum denne sommer. Hjalmars fire ugifte søstre døde mellem 1902 og 1909, og dermed fik villa'erne i Skodsborg nye yngre sommerbeboere.

Et foto af fætrene og kusinerne stammer fra den periode. Det er sjovt at se de to modelskibe, som ligger bag ved børnene. Far (Aage) har fortalt mig, at de havde lavet en hel flåde, som de sendte til søs og så skød efter.

Petra Goll fortæller i sine erindringer om flere ophold på egnen, blandt andet om de år, hvor hun og hendes mand boede på Mothsgaar-

De fire drenge med fætre og kusiner. Forrest fra v.: Hans Goll, Erik Rafn, Ellen Kaper, Gerda Goll. Bagved fra v.: Aage Rafn, Helge Rafn og Carl Chr. Rafn. Bagved børnene ses en hel flåde af modelskibe. Foto 1906.

den i Søllerød.[14] På omtrent samme tid noterer Carl Christian i sin dagbog forskellige spadsere- og cykelture fra Sølunde til fastrene i Nærum. Endelig var der også drengenes mormor *Mariane Kaper*, født Branner. Efter mandens død i 1905 "lå" enkefru Kaper på landet i Taarbæk, og i Carl Christians dagbog berettes om flere sejlture til mormor i Taarbæk.

Aage Rafn bliver student

I 1908 blev *Aage*, som blev min Far, student. Der findes et fotografi af studenterholdet ved Bøllemosen. Efter en tid i murerlære i Kolding begyndte Aage på arkitektuddannelsen på Kunstakademiet. Det er tydeligt, at hans sommerbase har været villaen i Skodsborg. Blandt de mange bevarede akvareller og tegninger fra hans studietid er en række motiver fra Dyrehaven, Eremitageslottet, Strandmøllen og Hørsholm.

Carl Christians død

En sørgelig begivenhed indtraf i 1910. Dette år døde den ældste af brødrene, Carl Christian, pludseligt, kun 22 år gammel. Forfatteren *C.E. Soya*, der på den tid gik i klasse med den yngste af brødrene, den 13-årige Erik, på Metropolitanskolen, fortæller sin version af historien i erindringsbogen "*Potteskår*". Erik og C. E. var blevet i dømt en "svedetime", da Erik pludselig blev sendt hjem af vagten, kaldet "Pladshunden" med følgende ord: "*Du ska' gå! Du ska' gå hjem med det samme*". Det fik Soya til at skumle, da han troede, at Erik blev "løsladt" fordi han var rektors søn. Først nogle dage senere fik han forklaringen af sine forældre: Rektors ældste søn havde begået selvmord.[15] Carl Christian var i gang med lægestudiet og opholdt sig i lejligheden på Sortedamsdosseringen. Det var aftalt, at han skulle komme ud til villa "Sølunde", men da han ikke dukkede op, tog hans mor ind for at undersøge sagen. Her fandt hun ham død – selvmord – kærestesorg ?

Inspirationen til modelskibene ses her: Marineøvelser på Øresund. Foto fra omkring 1910.

1. verdenskrig

I sommeren 1914 var rektorparret som sædvanlig ude på rejse. Der foreligger en del korrespondance og telegrammer fra Skodsborg til Grenoble, hvor de var strandet ved krigsudbruddet. Efter diverse diplomatiske foranstaltninger lykkes det dog at få arrangeret hjemrejse med tog gennem Tyskland. De følgende år rejste de til Norge og studerede stavkirker. Farmor interesserede sig for søljer, som hun købte direkte på de gårde, de besøgte.[16]

Passersedler af 8. august 1914 for ægteparret Rafn udstedt i Grenoble i det sydøstlige Frankrig. Den første Verdenskrig brød ud den 1. august 1914.

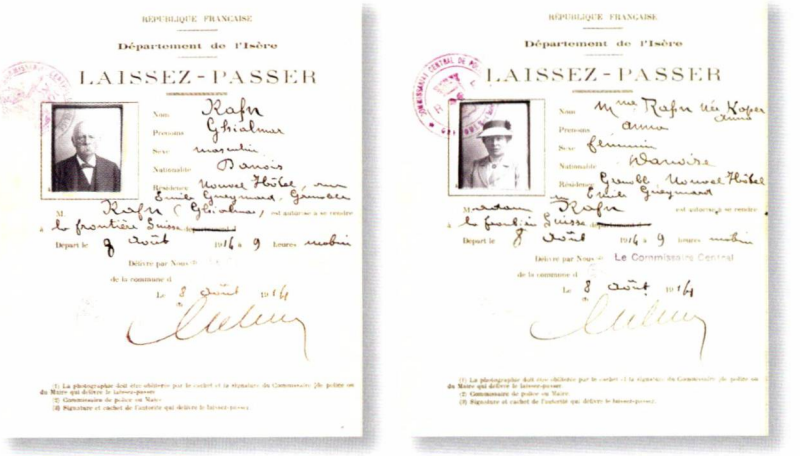

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

Département de l'Isère

LAISSEZ-PASSER

Nom: Rafn
Prénoms: Gthialmar
Sexe: masculin
Nationalité: Danois
Résidence: Nouvel Hôtel, rue Bonne Gymnase, Grenoble
M. Rafn (Gthialmar), est autorisé à se rendre à le frontière Suisse
Départ le 8 août 1914 à 9 heures matin
Délivré par Nous le
de la commune d
Le 8 août 1914

(1) La photographie doit être obligatoire pour le carnet et la signature du Commissaire de police ou du Maire qui délivre le laissez-passer.
(2) Commissaire de police ou Maire.
(3) Signature et cachet de l'autorité qui délivre le laissez-passer.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

Département de l'Isère

LAISSEZ-PASSER

Nom: Mme Rafn née Koppen
Prénoms: Anna
Sexe: féminin
Nationalité: Danoise
Résidence: Grenoble, Nouvel Hôtel, rue Bonne Gymnase
Madame Rafn est autorisée à se rendre à le frontière Suisse
Départ le 8 août 1914 à 9 heures matin
Délivré par Nous le Le Commissaire Central
de la commune d
Le 8 août 1914

(1) La photographie doit être obligatoire pour le carnet et la signature du Commissaire de police ou du Maire qui délivre le laissez-passer.
(2) Commissaire de police ou Maire.
(3) Signature et cachet de l'autorité qui délivre le laissez-passer.

Villa Højlundes østfacade. Udsnit af tegning fra 1940. (Teknisk Forvaltning – Søllerød Kommune)

Aage blev indkaldt og kom til Bornholm, hvor han fik lejlighed til at studere den lokale byggeskik. Det resulterede i, at han året efter - sammen med kollegaen *Kay Fisker* - deltog i og vandt en konkurrence om stationerne til Gudhjemsbanen. De smukke stationsbygninger blev opført i årene efter 1916.

Fra 1909 havde rektor Hjalmar Rafn været eneejer af de to Skodsborgejendomme "Højlunde" og "Sølunde". Det fremgår, at den ældste, Højlunde, på landsiden af Strandvejen i lange perioder var lejet ud, mens familien fortsatte med sommerophold på Villa Sølunde. I 1918, året før sin død, begærede Hjalmar Rafn de fire skifteudskrifter vedrørende hans

Mine bedsteforældre, Hjalmar (1848-1919) og Anna Rafn (1867-1942). Fotos omkring 1915.

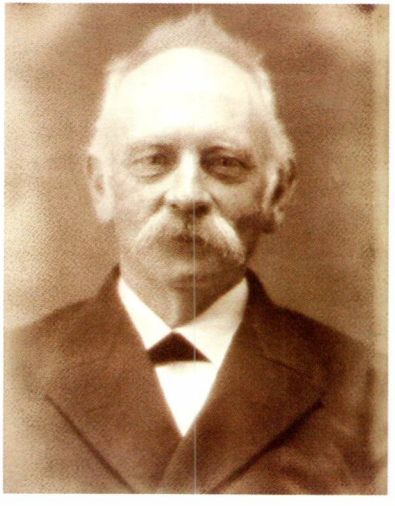

afdøde søstres ejendomme tinglæst. Hjalmar døde i 1919, 71 år gammel. Kort efter hans død, afhændede hans enke Anna Rafn villa Højlunde, mens hun beholdt Sølunde ved Skodsborgkysten.[17]

Enkefru Anna Rafn uddanner sig til lærerinde

Anna Rafn var ved sin mands død 52 år gammel, og "farmor" var endnu fuld af energi og virkelyst. Da børnene var flyttet hjemmefra, fik Anna mulighed for at tage sig en læreruddannelse. Efter afsluttet eksamen i begyndelsen af 1920'erne fik hun ansættelse på Gentofte Statsskole, hvor hun underviste indtil sin pensionering i 1933, 65 år gammel. [18]

2. DEL

I 1927 blev arkitekten Aage Rafn gift med Lucie Hoel.[19] Året efter fødtes jeg, deres søn og Annas første barnebarn. Jeg blev hurtigt bragt til Skodsborg, og på farmors fødselsdag den 2. september blev jeg døbt i Søllerød Kirke.

En af de første erindringer, jeg har, er, at jeg tumler rundt på en græsplæne i nærheden af min mor, som sidder bomstille på en stol midt på en plæne. Mine forsøg på at komme op til hende bliver afværget af en sur mand[20] med nogle pensler i hånden. Billedet, der kom ud af hans anstrengelser, er gengivet her. Maleren hed *Erik Myhlertz*, han har signeret og dateret det 1930, og på billedet sidder mor på den nederste græsplæne ved farmors hus.

Fra samme sommer er også fotografier, hvor jeg poserer sammen med mine legekammerater. Heriblandt er "Lasse", hvis navn i øvrigt er *Torben Senn*. Lasse var søn af direktøren på Hattefabrikken henne på hjørnet af vejen til Nærum, hvor de også boede.[21] Senere kom *Henrik Walter Rasmussen* fra villa "Repos" med.[22] Legene var meget i stil med det Caroline beskrev om far og hans brødres bedrifter sådan tredivefyrre år tidligere. Det store piletræ sled atter bukser og skrabede knæ.

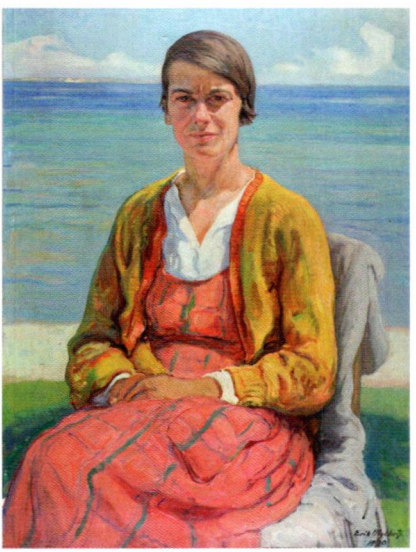

Lucie Rafn, f. Hoel, ved stranden. Maleri af Erik Myhlertz i 1930. (Privateje)

Lyse sommerdage i Skodsborg

Som byboer først i lejlighed i Amaliegade og siden på Østerbro, hvor udendørsliv indskrænkede sig til spadsereture på Langeline, langs Søerne eller i Fælledparken, var det en kolossal forskel at springe ud i det frie i den tidlige sommertid i Skodsborg på kanten lige mellem vand og jord - stranden -. Naturen udfoldede sig som en symfoni af lys, lyde, dufte, farver, varme og vinde - vidunderligt stærkt at opleve for en dreng med friske åbne sanser -.

Man vågner en tidlig morgen. Bølgerne småklukker. Vinden suser i piletræets blade. I det fjerne dunker en fiskerbåd på vej ud. Sollyset flimrer ind gennem grenene og reflekterer op fra havet lige ind værelset. Havluften er frisk med et strejf af tang. Hurtigt kommer man i de få nødvendige klude, og så er det bare med at komme ud - helt ud på broen - og hvis der er en voksen med - måske en tur i vandet -.

Efter en let morgenmad tilbringes formiddagen på stranden - måske er der skyllet sten ind og heriblandt nogle sandslebne glasskår. De hvide, klare og grønne i forskellige toner er ret almindelige, men en sjælden gang kommer de der blå skår, som er så flotte. Det er fint at bygge et sandslot og dekorere det med dagens fund. Eller også lægger man dem i bunden af en zinkbalje sammen med sand, sten og tang, hvorover der hældes havvand. Så er der skabt plads for dagens fangst af krabber med mere. Zinkbaljen sættes på en skyggefuld plads, nær ved broen, så man hurtigt kan aflevere nettets indhold til nærmere studier. Baljens beboere vender tilbage til deres rette element senere på dagen.

Naboerne

Operasangerinden i "nabohuset", *Tenna Kraft* har øvetid om formiddagen.[23] Hendes kraftige røst høres tydeligt. Jeg noterer mig det, men har ingen vurderingserfaring.

Frokosttiden kommer. Dorte, farmors faktotum "Frøken Christoffersen" har lavet smørrebrød.[24] På heldige dage kan det være, at fisker Madsen har leveret rejer.

Farmor Anna Rafn med sønnesønnen Ole på Skodsborg Strand i begyndelsen af 1930'erne.

Arkitekten Aage Rafn fotograferet i Herbst atelier på Østerbrogade 106 i 1930'erne.

Eftermiddagen kan fortsætte på stranden eller måske også med ophold mellem ribs- og stikkelsbærbuskene ved den nederste plæne. Morgenfruerne, der kanter plænen, lugter ikke godt. Senere bliver kirsebærtræet med de herlige mørke, søde bær opsøgt. Eller man kan kravle op i lindehækken, der dækker frøken Nevermanns teglmure i skellet mod nord.

Farmors hus

Herfra kan ses over til farmors hus, der ligger i kort afstand fra og langs med grundens sydskel. Farmor siger, at det blev bygget på en tid, da man ikke ønskede at blive solbrændt og derfor satte sig ud i skyggen på bygningens nordside. Huset er i to fulde etager af gule sten med et forholdsvis fladt, afvalmet vinkeltag dækket med skifer. Facaderne er så gamle, at de er blevet gråsorte, men de er også helt overgroede med vedbend og vildvin i fuld højde. Gartneren må ofte kravle op og klippe de hvidmalede vinduer fri, også for blåregnen, der står på nordsiden af huset. Gartneren slår også de tre græsplæner og beskærer diverse buske og træer, medens farmor selv tager sig af de to staudebede, som ligger på hver side af den murstensbelagte gang, der går fra terrassen nord for huset op til nordskellet. I de lavendelkransede bede er der påske- og pinseliljer, iris, riddersporer, store røde valmuer, begonier og georginer, farverige blomstersorter, der under farmors faste hånd gør bedene smukke fra tidligt forår til hen i september. Farmor fletter klaser af lavendler med røde og blå silkebånd. De velduftende resultater lægges blandt tøjet i linnedskabene.

I grundens vestside ud i mod Strandvejen er et tæt buskads af syrener og hyld, der dækker raftehegnet, som står i skellet. I det nordvestlige hjørne står et meget stort elmetræ.

Hen på eftermiddagen bliver teen serveret på den midterste plæne lige ved den store rødtjørn, og barnepigen styrer ungernes behov for saftevand. (Ungerne er de søstre, jeg fik i årene fra 1930 til 1935 samt de i perioden tilkomne fætre og kusiner).

"At hente far på Skodsborg Station"

Noget senere, når skrænten på den anden side af Strandvejen ligger i skygge, og Øresunds farve er blevet dybere blå eller sortladen, opstår tanken om at hente far, når han kommer med toget fra byen. Farmor har nøgle til trappen mellem Strandvejen 191 og 195, men det sker også, at vi tager turen rundt over Skodsborgvej og Stationsvej, så man lige kan få sig en is hos slikmutter. Slikmutters forretning ligger i øvrigt på samme side af Strandvejen som farmors hus, så man kan få lov til at gå alene på fortovet derhen og snolde. For 10 øre kan man få en herlig rulle vingummier eller to slikpinde-skinker.

Middagen indtages i den store gule spisestue ved det runde bord med hvid dug på. Der serveres to retter mad på det kongelige musselmalede porcelæn, som farmor fortæller er købt på auktion henne på "Villa Rex" efter kong Frederik 7.s død.[25] Det er således dobbelt kongeligt. Nogen gange får vi tykmælk med revet rugbrød og puddersukker serveret i de fine glasskåle med blå kant. Der kan også vanke jordbær eller meloner alt efter sæsonen. Frugten er købt af den omkringkørende "Jordbærmand", der sammen med sin lille kone sælger fra sin lastbil om sommeren. Om vinteren har de en stade på Højbroplads. Det er Dorte, der har været ude på vejen og købe grøntsager efter, at de har meldt sig med trut i bilhornet. Flere andre slags handlende tilbyder deres varer på lignende måde.

Havestuen

Når man sidder i spisestuen, kan man igennem de tre glaspartier ind til verandastuen se ud over Øresund til det solbelyste Hven, der dekorativt er omgivet af hvide sejlbåde. Efter at have takket farmor for maden, går man ind i havestuen, hvor de voksne indtager kaffen. De får tændt cigarer/cerutter/tyrkiske cigaretter, og det hæn-

Den tapre gardist Ole, 4 år gammel. Skilderhuset, der er konstrueret på Kunsthåndværkerskolen, hvor far var forstander, står ved siden af døren til havestuen. Foto fra 1932.

der, at børnene får et stykke mørk Cadburychokolade. Her sidder vi så i fastrenes sofa med grønt fløjlsbetræk under et stik med Rafaels Aurora og ser ud over haven mod Nevermanns, helt til den store poppel i Villa Acacias have.

Så er det børnesengetid, og man trækker sig tilbage til diverse værelser på 1. sal. I alle værelser er der hvide rullegardiner med sorttrykte motiver af københavnske bygninger. Det er beroligende at ligge og kigge på Frelserkirketårnet i fine, næsten landlige omgivelser.

Det er i øvrigt i havestuen, vi søgte ly engang i sommeren 1935, en nat hvor et fantastisk tordenvejr brød løs. Far sagde, at vi skulle tage det roligt, for lynene ville trække ud over vandet. Jeg koncentrerede mig om at se på poplen, men far fik desværre ret. Ingen flækket poppel denne gang!

Sommerudflugter

Sådan går dagene med variationer i forhold til vejrliget. I rigtig dagsregn klæder man sig på dertil og traver ture i skoven til Bøllemosen eller til "Kongens Øje"[26]. Uafhængig af vejrsituationen kan det blive til en søndagstur helt over til Raadvad Kro, hvor en ridetur på en pony lokker, og citronsodavanden lindrer de trætte børn.

Vibeke Horn[27], der var på min alder, inviterede til fødselsdag i sin families sommerbolig oppe ved Aggershvile. Det var et spændende hus beklædt med flager af birkebark. I den store have var en sø, og her havde Vibeke sandelig en robåd. Det blev mit store ønske også at få en sådan.

En intensiv svømmeundervisning resulterede i den lille frisvømmerprøve, som var forudsætningen for, at jeg på min seksårsfødselsdag fik den smukkeste nye robåd, som duftede af træ, maling, lak og tjæret tovværk.

Robåden "Vibs"

Båden "Vibs" blev centrum i min sommerverden, og sammen med Lasse og Henrik (der også havde en båd) udforskede vi Skodsborgkysten langt mod nord og syd, men ikke uden for anden revle. Alle større sten blev registreret og døbt : Krokodillen, Skildpadden osv. Også kloakudløbene fra villaerne blev observeret. De mundede ud imellem anden og tredie revle i bedste fald og bidrog i perioder med pålandsvind til temmelig ubehagelige forhold langs stranden.

Med voksne ombord kunne man ro ud forbi tredje revle og kigge ned i det dybe grågrønne vand langs bundgarnspælene. Dette kunne inspirere Henriks far til at invitere på en motorbådtur. Engang sejlede vi helt ud og rundede Skoleskibet Danmark, der lå for anker nord for Nivå.

Hvert forår, når vi kom til Skodsborg, var fars og mit første arbejde at rengøre, rense, slibe, kitte, male og lakere "Vibs", der havde ligget med kølen i vejret hele vinteren. I april 1940 forsvandt båden, og vi var

Syvårige Oles indtryk af Skodsborgkysten set ude fra robåden Vibs. Henriks hus er det hvide til venstre. Tenna Krafts hus er blevet ret stort. Farmors er rigtigt gengivet med en lys gavl mod vandet. Farmor og mor er de to røde figurer foran trappen op til Udsigten på kystskrænten.

ængstelige for, hvordan det var gået de mennesker[28], der havde begivet sig af sted i et uistandsat fartøj. Det var en stor lettelse og glædeligt, da farmor fik et brev fra Sverige, oven i købet med en check i. Det sidste var fornemt og gav mig mange år senere mulighed for, at anskaffe min første scooter. Tak .

Oldtidshøjen Solhøj

I 1934 var far arkitekt for en villa på Stationsvej.[29] Ved siden af lå en "kæmpehøj", som Nationalmuseet udgravede ved samme lejlighed. En eftermiddag kom en begejstret museumsmand ned hos farmor og bad

Fra udgravningen af hellekistegravene på Solbakken i Skodsborg, 1934. Ole sidder med korslagte arme midt i billedet ved siden af sin far arkitekt Aage Rafn med hat. (Lokalhistorisk Center - RUD).

Luftfoto fra ca. 1940. Det lange hus i forgrunden ved vandet er "Villa Sølunde". "Villa Højlunde" er svær at få øje på - på grund af den kraftige beplantning og skygger heraf oppe på skrænten. Man bemærker den nyopførte dominerende Høje Skodsborg bebyggelse og fraværet af Skodsborgsparkens vældige boligblokke, der blev opført en snes år efter dette fotos optagelse (Lokalhistorisk Center - RUD).

om lov til at låne telefonen, så han kunne ringe til Nationalmuseet og fortælle om fundet af en bronzedaggert, der nu lå i hans hånd[30]. Vi fulgte de videre udgravninger nøje, og min interesse for arkæologi var vakt. Samme år var far også arkitekt for Solgården I på hjørnet af Strandvejen og Skodsborgvej, der dengang kaldtes "Nærumvej".[31]

Børnefødselsdage blev fejret med udflugter med vognmand Nielsen, nu i automobil.[32] Vi besigtigede, udover de tidligere nævnte steder, blandt andet Gurre og indtog forfriskninger på Marianelund Kro.

Fødselsdage i Skodsborg

På farmors fødselsdage, som var den 2. september, var der familiesammenkomst, hvor onkel Ernst, borgmesteren, og onkel August, rigsadvokaten, kappedes om at holde lange hyldesttaler til fødselaren.[33]

70-årsdagen blev fejret med fest på Bellevue Strandhotel i den store sal. Efter middag befordrede vognmand Nielsen alle til Skodsborg, hvor haven var illumineret og festfyrværkeriet flottere end nogensinde.

Sankt Hans aften blev fejret med bål på stranden, stort fyrværkeri og kulørte lamper i hele haven. *Gerd Haugsted*, der som studerende boede

hos farmor, havde sin forlovede, den unge lærer *Aksel Schiøtz*, med. Sangene lød smukt ud over de mørke bølger, hvor jeg roede udvalgte gæster rundt.

I påsken 1939 var jeg med farmor i Skodsborg. Det var et herligt lyst, men koldt forårsvejr. Som følge heraf opslog farmor hovedkvarter i sin lille røde stue på første sal. Her var lunt og hyggeligt med flere buketter påskeliljer. Radioen med et grønt lysende øje[34] holdt os orienterede om verdens ondskab[35], men en aftentur til Bøllemosen gennem den lyse skov med det hvide anemonetæppe hører til blandt mine bedste minder.

1940 kom og i april også tyskerne. En sen høstdag i 1940 cyklede jeg fra Ordrup til Skodsborg for at besøge farmor.[36] Det var, som alt var gået i stå, alt var øde. Ingen køretøjer, ingen mennesker, men heldigvis heller ikke nogen tyskere. Det blev et lidt dystert besøg præget af, at farmor havde fået konstateret en alvorlig sygdom. Det var sidste gang, hun var ude i Skodsborg. Derefter opholdt hun sig i sin vinterbolig indtil sin død den 12. april 1942.

Farvel til Villa Sølunde

Knapt tre uger senere, den 1. maj 1942, var far og jeg sammen med boets advokat på besigtigelse på villa "Sølunde". Jeg husker, at jeg, medens de voksne gennemgik ejendommen, sad nede i hjørnet ved flagstangen og så ud over det klare forårshav. Far kom til mig og spurgte:

A) "Villa Sølunde" fotograferet fra Strandvejen. Foto Ole Tage Hartmann, Søllerød Museum, 2006.

B) "Villa Sølunde" fotograferet fra nordøst i august 2006. Det fremgår, at der er foretaget ombygninger i stueetagen, bl.a. tilmuringer af to verandavinduer og det store spisestuevindue; men selve bygningskroppen er bevaret. Foto Ole Rafn.

"Skal vi beholde huset?" mit svar var et klart "Nej" - det var tomt og indholdsløst uden farmor.

Sådan blev det.

Boopgørelsen fra den 1. maj er interessant. Den beskriver inventaret i hele huset, rum for rum og vækker minder for mig. De ansatte priser er for nutiden forbløffende. Stole 1 til 2 kroner. 1 Mahogni Skænk 50 kroner. 70 hl koks 250 kroner. I alt vurderes inventaret til 1.914,00 kroner (som måske kan omregnes til 50.000 kr i dagens penge). Måske er det hele moderat ansat med henblik på beregning af arveafgift.

Ifølge et brev af 17. december 1942 fra overretssagfører *F. Dragsted* har murermester *Joh. Svendsen* fra Skodsborg meddelt, at arkitekt *Jean Fehmerling* var villig til at købe villaen for 38.000 kr. på nærmere specificerede vilkår. Handelen gik i orden. Jean Fehmerling foretog en omfattende ombygning og lavede en enetages tilbygning langs med Strandvejen.[37] Hele bygningen blev malet hvid, og der blev opsat blåmalede skodder. Over den nye hovedindgang opsattes et ovalt, hvidt skilt med teksten i guldskrift: villa "Grethe".

Ak ja: "Sic transit gloria mundi" - *Sådan forgår Verdens herlighed* - , men jeg bøjer mig med taknemmelig erindringsglæde hver gang, jeg kommer forbi "Villa Sølunde" - min farmors hus.

Forenklet "stamtræ" over familierne Rafn og Kaper m.fl. Kursiv angiver kaldenavne.

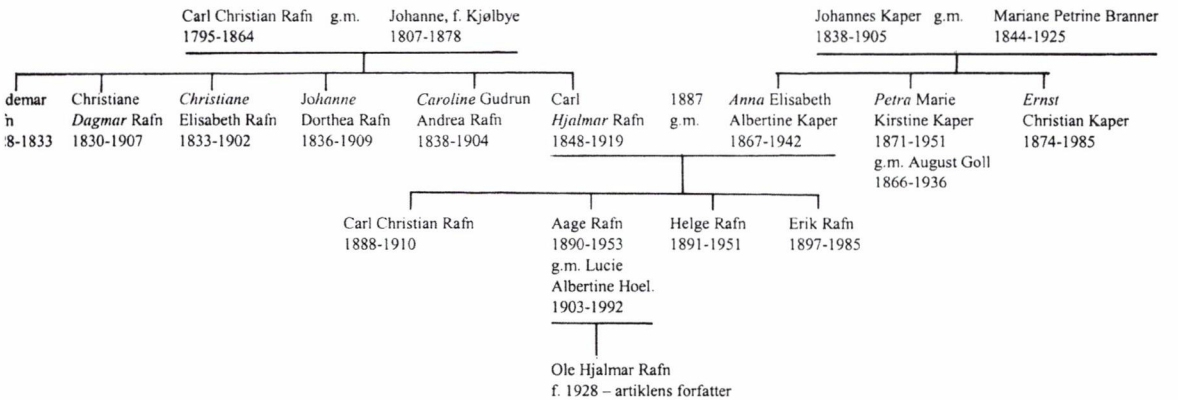

NOTER:

1 *Carl Christian Rafn* (1795-1864) giftede sig med Jo*hanne Kjølbye* (1807-1878) i 1826. De fik børnene *Valdemar* (1828-1833), *Christiane Dagmar* (1830-1907), *Christiane Elisabeth* (1833-1902), Jo*hanne Dorothea*, (1836-1909), *Caroline Gudrid Andrea* (1838-1904) og *Carl Hjalmar* (1848-1919).

2 Matr.nr. 1^{r} ligger op ad skrænten vest for Strandvejen lige overfor matr.nr. 1^{m}. På et kort over området betegner Gunnar Sandfeld grunden på skrænten, som den hvorpå "Bakkely" ligger og fortæller, at frøknerne Rafn ifølge vejviseren har til huse her i 1885. Videre, at da murermester *Børge Christensens* enke i 1892 rykkede ind i dette hus, byggede de "Sølunde" på deres strandgrund overfor. Dette rimer ikke med notater om "Sølunde"s eksistens langt tidligere, og Vejviseren fra 1910 øger kun forvirringen. Her står rektor Rafn som ejer af grundene, matr.nr. 1^{m} og 1^{r}, - dog er kun "Sølunde" nævnt! Næste villa er "Bakkely" på matr.nr. 1^{l}, som ejes af *M. Børge-Christensen*, enkefrue. Hun har fire lejere i huset. Men også grosserer *A.Seligmann* ejer en ejendom, der har matr.nr. 1^{l}. Det er her villa "Acacia" senere opføres. Navnet "Bakkely" kan jo passe til de fleste huse i Skodsborg og har øjensynligt været anvendt flere gange i området.
I Søllerødbogen 1996 har *Ruth Andersen* skrevet smukt og poetisk om Skodsborg Strandvej nr. 208, villa "Acacia" (matr. 1^{l} af Aggershvile) og jeg forsøger hermed at tage tråden op vedrørende nr. 200, villa "Sølunde" (matr. 1^{m} af Aggershvile).

3 I min søgen efter materiale til denne artikel, opsøgte jeg de nuværende ejere af Skodsborg Strandvej 200. De var i besiddelse af en fornem mappe i folioformat, som de venligst lånte mig til nærmere studium. Her lå sandelig det originale auktionsskøde, diverse matrikelkort, en strandsynsrapport fra 1878, fire udskrifter fra Skifteretten efter frøknerne Rafns død, plantegninger fra installering af ellys 1918 samt en ejendomsvurderingsmeddelelse fra 1943. Strandsynsrapporten meddeler, at "Det vedtoges at forbyde i en Afstand af 300 Alen fra Land udi Stranden at borttage de i Loven nævnte Gjenstande". "Ejerinderne af bemeldte Ejendom lader anbringe 2 Pæle med et Bræt hvorpaa males "300 Al.", som anbringes ved Stranden udfor bemeldte Ejendom."

4 *Johannes Kaper* (1838-1905) giftede sig i 1866 med *Mariane Petrine Branner* (1844-1925). De fik tre børn: *Anna Elisabeth Albertine* (1867-1942), *Petra Marie Kirstine* (1871-1951) og *Ernst Christian* (1874-1940).

5 Caroline Rafn har med sin fine skrift løbende rapporteret (fra ca. 1888 til 1903) om Anna og Hjalmars liv og specielt om deres børns opvækst.

6 Der er tale om jordarbejdet til Kystbanen, som netop forbi Skodsborg fordrede bortgravning af store mængder jord. Gravearbejdet fandt sted i 1895 – banen åbnede 1897.

7 *Johan Adolf Struck* (1816-1890) var grundlægger af Skodsborg Badehotel i 1874. Broen er altså etableret fra stranden nedenfor hotellet. Jf. Niels Peter Stilling i Bo Bramsen (red.): "Strandvejen før og nu", 1995, bind 1, side 376.

8 Ifølge Vejviseren fra 1910 boede fisker Svend Madsen i "Nicolajsminde". Antagelig er det hans børn, man leger med. I oversigten fra 1934 (Jf. Ruth Andersen: "Der er en brønd, som rinder –" i Søllerødbogen 1996, side 100-101), bor fiskehandler S. Madsen samme sted.

9 *Johan Krohn* (1841-1925), pædagog og forfatter. Huskes især for "Peters Jul", hvis 1. udgave udkom anonymt i 1866 illustreret af broderen *Pietro Krohn*.

10 Arkitekten J.A.C. Theill var ikke blot bygningsinspektør i Brønshøj, Lyngby-Taarbæk, Hvidovre og Søllerød Sogne indtil 1903, i Gentofte indtil 1906 og i Valby (København) 1906-08. Han var også arkitekt for en lang række offentlige bygninger omkring århundredskiftet 1900, F.eks. de tre skoler i Søllerød i Nærum (1901), Øverød 1902 og i Vedbæk (1903). Herudover havde han en omfattende privat praksis.

11 Danseinstruktør *Waldemar Price* (1836-1918) fra den kendte artist- og teaterfamilie Price.

12 Soya: Potteskår. Brudstykker af en erindringsbog. København, 1970, s. 125. Soya har dog rod i kronologien, idet han taler om Ernst Kaper (1874-1940) som borgmester i København, hvilket han først blev i 1917. Hjalmar Rafn blev rektor for Metropolitanskolen i 1902.

13 Moster er *Petra Kaper* gift *Goll*. Der er ingen forklaring på "fastrene i Nærum", eller hvor de mere præcist opholdt sig.

14 Petra Goll: "Mine Livserindringer. Gift med Rigets Anklager". 1943., s. 122. August Goll (1866-1936) var rigsadvokat og forfatter til kriminalistiske skrifter samt Shakespeare-studier. Jf. "Udvalgte Skrifter" 1940, Ejnar Munksgaards Forlag.

15 Soya, 1970, s. 161-162.

16 "Søljer" er brocher lavet af sølv. De er tilbehør til de smukke bunader/folkedragter/kjoler, der stadig anvendes af norske kvinder.

17 I Gunnar Sandfeld: Søllerød, som det var engang, bd. 6, 1979, beskrives villa "Sølund" på s. 230. Sandfelds beskrivelse er i store træk korrekt, dog hævder han fejlagtigt, at Aage Rafn arvede Sølunde ved faderen rektor Rafns død i 1919. Det er ikke korrekt, idet min farmor, enkefru Anna Rafn ejede ejendommen og hensad i uskiftet bo indtil sin død i 1942.

18 Petra Goll, 1943, s. 38.

19 *Lucie Albertine Hoel* (1903-1992) af slægten Hoel fra Hovinsholm på Helgø i Mjøsen – Norges største sø.

20 Kunstmaleren *Erik Myhlertz* (1887-1971) gik på Kunstakademiet samtidig med Aage Rafn og formidlede gennem norske malervenner kontakten mellem Lucie og Aage.

21 Lasses far, *Bjarne Senn*, var først underdirektør og blev kort efter krigen direktør for fabrikken efter direktør Hans Cohns død i 1947. Jf.: Torben Senn: "A/S Dansk Hattefabrik – Skodsborg". Søllerødbogen 2005, side 64.

22 Gunnar Sandfeld fortæller i "Søllerød – som det var engang – 6. samling", side 228, at "Villa Repos" var grosserer *Vilhelm Christiansens* (1863-1934) sommerresidens. Jeg kan tydeligt huske den gamle herre, *Henriks* morfar, siddende med et glas vin og nydende udsigten over Øresund.

23 I bogen, jf. note 22, side 230, fortælles at "Villa Strandly" i 1923 købtes af direktør *F.W.Kraft*, der i 1927 giftede sig med kgl. Kammersangerinde *Tenna Frederiksen*, vor operas førende lyrisk-dramatiske sopran.

24 *Dorte Christoffersen* kom fra Rødding i Sønderjylland. Hun havde en kokkeuddannelse fra Hotel Phønix, men måtte på grund af følgerne efter et færdselsuheld søge sig et lettere, mere beskedent job i en privat husholdning. Farmor og Dorte havde meget at sige hinanden, og når lille Ole ikke måtte følge med, slog de over i tysk!

25 Kongen døde i 1863. Auktionen blev først afholdt i sommeren 1874 efter Grevinde Danners død. Jf. Niels Peter Stilling i Bo Bramsen (red.): Strandvejen før og nu, bd. 1, 1995, s. 333.

26 På kort over "Skodsborg Skov" (dvs. Jægersborg Hegn) er markeret en sø, der hedder Skodsborg Dam. Jeg fik at vide, at Frederik den 7. brugte dammen til at fiske i – men hvorfor det blev til, at den hed "Kongens Øje", er mig ikke klart.

27 *Vibeke* var datter af vekselerer *Max Wm. Horn*. Sommerhusets præcise adresse har jeg ikke kunnet opspore, men grunden lå på arealet mellem Frydenlundsvej og Enrumvej øst for Kystbanen.

28 Den 9. april 1940 blev Danmark besat af Tyskland. Der var en del mennesker, som måtte flygte fra landet i den anledning. I løbet af 1930'erne søgte tyske jøder og venstrefløjspolitikere ly her i landet, ligesom engelske statsborgere var i knibe efter besættelsen. Jeg har ingen erindring om, hvilken kategori "lånerne" af båden tilhørte.

29 Vejen hedder nu Skodsborgparken. Nr. 8 var den villa, som Aage Rafn var arkitekt for. Den ligger der stadig og huser nu børnehaven "Konkylien".

30 I Søllerødbogen 1988, i artiklen "Lystslotte, landsteder og Kæmpehøje på Skodsborgegnen" side 52-53 beretter Roar Skovmand om udgravningen af Solhøj ved Skodsborg Station og oplyser, at den rummede hellekister fra yngre stenalder og senere blev udvidet i bronzealderen. Daggerten bliver ikke nævnt.

31 Solgården 1 består af de to blokke, som ligger nærmest hjørnet mellem Strandvejen og Skodsborgvej. Ruth Andersen fortæller i sin artikel i Søllerødbogen 1996, at i nr. 153 var bl.a. Palners Konditori. Vejviseren for 1936 kan desuden oplyse, at det hed "Mon Désir"

32 Farmor sagde altid "Vognmand Nielsen" i entalsform, men i henhold til Ruth Andersens oversigt i Søllerødbogen 1996, side 100-101, over Skodsborg Strandvej i 1934, ejede vognmændene Julius og Otto Nielsen husene nr. 174-176 i fællesskab, så de er vel blevet et begreb.

33 Ernst Kaper (1874-1940), dr. phil., borgmester i København fra 1917 til sin død. August Goll (1866-1936), rigsadvokat og forfatter.

34 Blandt fødselsdagsgaverne ved farmors 70-årsdag var en flot Telefunken-radio med et grønt lys, hvis nærmere funktion jeg ikke husker.

35 Hitler havde i september 1938 indgået München-overenskomsten med Storbritannien m.fl. om overdragelse af de sudetertyske områder fra Tjekkoslovakiet til Tyskland - han havde herefter "ikke flere territoriale krav i Europa", ligesom den engelske premierminister Chamberlain ved den lejlighed udtalte: "Fred i vor tid!". I marts 1939 brød Hitler aftalen, gav ordre til at besætte Prag, og proklamerede oprettelsen af "Protektoratet Böhmen-Mähren".

36 I 1936 havde min far opført et hus til sig selv på Krathusvej i Ordrup. Se tidsskriftet "Arkitekten", Månedshæfte, 1938, side 22-26.

37 Tilbygningen langs Strandvejen er nyttig, da den har dæmpet trafikstøjen i haven væsentligt. Mange år senere, i 1954, fremkom Jean Fehmerling, inspireret af en arkitektkonkurrence fra 1939, med en plan for boligblokke på Skodsborgskrænten. Skodsborgparken blev, med ham som arkitekt, opført fra 1959 til 1963. Se Niels Peter Stilling i Bo Bramsen (red.): Strandvejen før og nu, 1995, bind 1, side 366-371.

Holte Bank gennem 100 år, 1907-2007

af Fleming Rikard-Petersen

Den første bank i villabyen Ny Holte blev grundlagt omkring årsskiftet 1906-1907. Ny Holte eller bare Holte, som det senere blev til, var en ung by. Kun kroen ved Kongevejen tilhørte en ældre tid. De første udstykninger til villabyen begyndte i 1896-1897, og endnu i begyndelsen af 1900-tallet lå der kun få og beskedne ejendomme langs stationsvejen til den i 1864 åbnede Nordbane. I artiklen beskrives bankens udvikling fra en beskeden virksomhed til nutidens Nordea-filial.

Artiklens forfatter Fleming Rikard-Petersen (f. 1937) flyttede til Holte med sine forældre i 1943. Skolegangen foregik i Holte og endte med en realeksamen fra Holte Gymnasium i 1954. ½ år senere blev forfatteren ansat i Holte Bank, hvor han arbejdede fra februar 1955 til 1958 og oplevede 50 årsjubilæet med fest i Forum for 800 medarbejdere i Privatbanken. Til den fortalte historie nedenfor har forfatteren fået stor hjælp af Nordeas nuværende filialdirektør Leif Sonne-Mortensen samt Morten Trommer og Niels Peter Stilling fra Rudersdal Museer.

BANKEN GRUNDLÆGGES

Initiativtagerne

A/S Banken for Ny Holte & Omegn blev stiftet på en generalforsamling den 27. december 1906. Det stiftende møde fandt sted på "stationsbyens" centrale mødested: Ny Holte Hotel ved Kongevejen. Initiativtagerne var sagfører *Emil Hilbert* fra villa "Esther" på Øverødvej i Holte, tandlæge *M.S. Hansen*, der havde klinik og bolig i villa "Hammershus" på Dronninggårds Allé 16, mejeriejer *J. P. Nissen*, Dronninggård Mejeri samt købmand *J. Steger*, Stationsvej, Holte.

Aktieselskabskapitalen blev i første omgang på 40.000 kr., og aktierne blev solgt lokalt. Det var således fra begyndelsen lokalbefolkningens bank. Den nye bank åbnede den 19. februar 1907 i villa "Marie" ved Kongevejen. Villaens forhave ud mod Kongevejen blev senere udstykket til den lave bazarbygning, der i mange år husede *Holte Cykelforretning*.

Udsigt mod Kongevejskrydset fra Øverødvej 1939. Holte Bank begyndte i 1907 sin virksomhed i "Villa Marie" ved Kongevejen til højre for den to etagers bygning på hjørnet af Stationsvej og Kongevejen. (Hvor intet andet anføres er artiklens illustrationer fra Lokalhistorisk Center - Rudersdal Museer).

Adressen i villa "Marie" var dog kun foreløbig, idet man afventede opførelsen af en ny murstensbygning på Stationsvej, og allerede tre måneder senere kunne man i maj flytte ind i nye lokaler på Stationsvej nr. 8 (i dag rummer bygningen Colibri Chokolade og Henius Møllgaard Aps).

Den første bankbestyrer

Bankens første leder eller bankbestyrer blev udpeget blandt stifterne, nemlig mejeriejer J. P. Nissen fra Dronninggård Mejeri. Han tiltrådte hvervet i januar 1907 og bestred det til 1. juli 1918. Mejeriet nede ved Vejlesøs bred drev han ved siden af, indtil han i 1915 solgte virksomheden til en anden af Holtes tidlige matadorer, *P. J. Hedetoft*.

Allerede det første år fik banken for Ny Holte og Omegn en lokal konkurrent, idet Banken for Lyngby & Omegn i 1907 oprettede en filial i Holte. Lyngbybankfilialen fik i 1908 lokaler i den nyopførte røde murstensejendom *Petersborg* på hjørnet af Stationsvejen og Dronninggårdsvej. Opbakningen til nabobyens bank var imidlertid ikke stor nok i lokalområdet, og syv år senere lukkede den i 1914.

Konkurrencen om kunderne i Ny Holte var hård i begyndelsen af 1900-tallet. Her en annonce fra "Ny Holte Grundejerforenings Vejviser og Turistbog" 1907 for Lyngbys filialbank.

Holte Bank,

Filial af Banken for Lyngby & Omegn,

udfører alle almindelige Bankforretninger

Ekspeditionstid Kl. 11—2 og 5—6½.
Lørdag aabent til Kl. 8 Aften.
Indlaansrente 4—5 pCt. p. A.

*Den fuldt indbetalte Aktiekapital — **Kr. 150,000** — tjener Indlaanerne som Sikkerhed for deres Tilgodehavende i Banken.*

EN BANK I VÆKST

Året inden var den succesfulde Ny Holte Bank flyttet endnu engang, idet den i 1913 blev etableret i det nybyggede "Vejlehus", Stationsvej 18, (i dag Holte Specialoptik ved Erik Østergaard, som ejer bygningen). Den tidstypiske stationsbyejendom skyldtes den lokale, fynsk-fødte Holte-murermester *Christian Petersen*, der i 1904 sammen med broderen *Bendix Petersen* havde slået sig ned i Holte som bygmester. Banken flyttede således ind i velegnede og tidssvarende lokaler opført af byens bedste håndværkere.

Vedbæk filial

I 1916 ændrede banken navn til det mere mundrette *Holte Bank*. A/S Holte Bank fik hurtigt vokseværk, og allerede i 1917, mens verdenskrigen rasede syd for os, åbnede en filial i Vedbæk. Det var på det tidspunkt, hvor planerne om en havn i Vedbæk var ved at blive realiseret, og der var brug for en hurtig og let adgang til "kapitalen". I stationsbyen Vedbæk fik banken naturligvis til huse på Stationsvejen. En af gadens allerældste huse villa "Virkelyst" – hvilket synes passende navn til en bank – kom til at rumme den ny bank. Den første bankbestyrer blev dog ikke udpeget blandt Vedbæks mange håndværkere og handlende, men hentet inde blandt bønderne i Trørød. Sognefoged og fhv. gårdejer *Niels Chr. Petersen* fra *Langagergård* blev udnævnt til det prestigefyldte og vigtige erhverv som byens første bankfilialbestyrer.

Ledelsen i Holte blev udskiftet året efter, idet J. P. Nissen i 1918 fraflyttede kommunen for at hellige sig hotelvirksomhed i København. Bestyrelsen af Holte Bank blev herefter overdraget til købmand *Christen Aarup*, der stammede fra stationsbyen Års i Himmerland. Kort efter til-

Holte Bank fik hurtigt en filial i stationsbyen i Vedbæk. Den blev indrettet i den endnu stående bygning kaldet Virkelyst på Stationsvejs sydside.

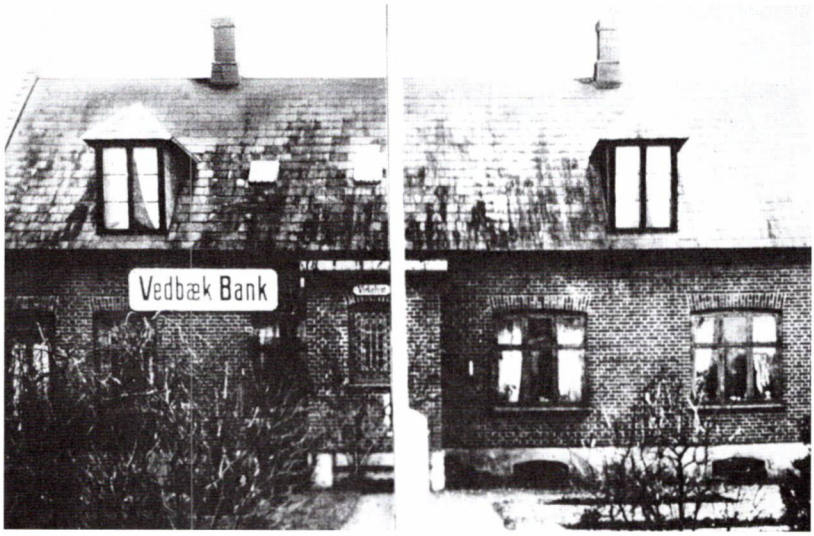

trædelsen udnævnte bestyrelsen ham i juni 1918 til bankdirektør.

Udvidelsesplaner

Samme år, 1918, købte banken den udstykkede nabogrund foran villa "Bøgely", Stationsvej 20. Bestyrelsen bad den nyuddannede arkitekt *Viggo Sten Møller*, der var søn af overlæreren ved Øverød Skole, *Josef Møller*, om at udarbejde tegninger til en ny tidssvarende bankbygning. Byggeriet blev herefter udbudt i licitation, men dyrtiden i det første fredsår efter afslutningen af 1. verdenskrig stoppede hele projektet. Fra 1919 til 1928

Stationsvej i Holte omkring 1920 med etageejendommen Petersborg fra 1908 i forgrunden og bagved kiosken foran villa Bøgely. Dernæst "Vejlehus", Stationsvej nr. 18, hvor banken havde til huse fra 1913 til 1928.

henlå byggegrunden med et lille træhus med tilhørende kiosk og ventede på bedre tider. I "slikkiosken" kunne man købe kiks, småkager og hjemmelavede bolcher. Det siges, at småkagerne "*smagte som tobaksrøg*". Så mon ikke kiosken også handlede med røgvarer som cigarer og cigaretter.

Der kom til at gå ni år, før man på bankens generalforsamling i 1927 vedtog at bygge på Stationsvej 20. Bankbygningen skulle både rumme butikker og lejemål til beboelse på 1. salen, foruden bankens lokaler. Den ny massive, to etager høje pudsede bygning blev tegnet af arkitekt *Olaf Martin Nielsen*. Bygningen blev opført i foråret 1928. Prisen var ca. 125.000 kr.

DEN NY BANKBYGNING PÅ STATIONSVEJ 20

Bankbygningen indvies 1928

Med nogen forsinkelse tog Holte Bank den nye bygning i brug den 10. juli 1928. Den 11 vinduesfag lange bankbygning på Stationsvej 20 lukkede dermed "hullet" mellem "(Ny) Vejlehus", opført 1912-1913, og den store statelige tre etager høje stationsbyejendom, "Petersborg" opført i 1908. Butikkerne i bygningens østlige del mod Kongevejen blev udlejet til elinstallatør *A. Fæster Carlsen*, der indtil 1926 havde bestyret Lauritz Knudsens "*mekaniske Etablissement*" (en filial af *Kemp & Lauritzen*) i Villa

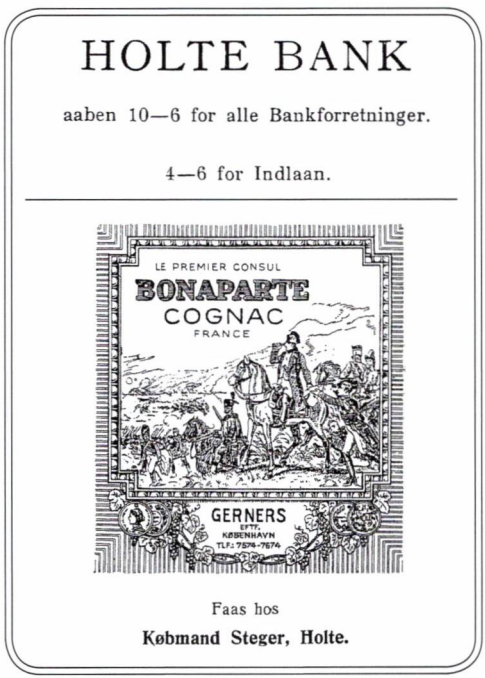
HOLTE BANK

aaben 10—6 for alle Bankforretninger.

4—6 for Indlaan.

Faas hos

Købmand Steger, Holte.

Annonce for Holte Bank i Holte Juleblad 1929. Det fremgår, at banken er åben i otte timer fra kl. 10 til 18, men dog kun for indlån i to! I annoncen nedenunder reklamerer en af bankens grundlæggere, købmand Steger på Stationsvej for datidens bedste franske cognac, opkaldt efter Napoleon Bonaparte.

Stationsvej i Holte 1938 med Holte Bank i forgrunden og dernæst Haagensens skotøjsforretning indrettet i Vejlehus og den bagvedliggende IRMA-forretning, en af de første i Danmark grundlagt af Holteborgeren *Carl Schepler* (1870-1942). På hjørnet til Ellensvej, nu Rønnebærvej, ses Købmand J. Stegers forretningsejendom.

Bøgely. Fæster Carlsen drev sin el-installatørforretning sammen med sin bror frem til slutningen af 1950'erne.

Den anden butik i bankbygningen blev indrettet til lingeriforretningen *Steinmetz Schmaltz*. Det fortælles, at der i forretningens vinduesudstilling var "*et velformet automatisk dameben*", hvorpå strømperne rullede af og på. Det samlede ganske mange interesserede tilskuere på Stationsvej.

1930'ernes økonomiske krise

1930'ernes økonomiske krise og den internationale lavkonjunktur ramte også Holte Bank, hvor aktionærudbyttet år efter år sank - fra 8 % i 1930 til 5 % i 1934.

Bankdirektør Christen Aarup valgte at stoppe i Holte Bank med udgangen af 1933 på grund af sygdom. Den betroede stilling forblev dog

Bankdirektøren og prokuristens kontorer i Holte Bank 1931.

Erik Aarup ansættes 1934

inden for familien, idet bestyrelsen ansatte hans søn, *Erik Aarup*, som direktør fra den 1. januar 1934. Lønnen blev bestemt til 700 kr. pr. måned, plus at der ved de forventede gode tiders genkomst blev stillet en tantieme i udsigt. Erik Aarup kom fra en stilling i Privatbanken i København. Privatbanken var Holte Banks bankforbindelse i hovedstaden.

Bankdirektør Erik Aarup (tv.) sammen med Knud Jørgensen foran Holte Bank i 1939.

Og i forbindelse med direktørskiftet var det derfor naturligt, at banken kontaktede sin partner i hovedstaden, ikke blot for at finde den rigtige leder, men også med henblik på at få tilført ny kapital til en udvidelse af bankens aktiekapital.

Holte Bank havde oprindeligt en aktiekapital på 40.000 kr. Denne var i efterkrigsårene blevet udvidet til 500.000 kr. I 1930 opkøbte banken imidlertid for 250.000 kr. af sine egne aktier, og aktiekapitalen var nu i 1934 på 250.000 kr. Indlånet i Holte Bank udgjorde 2,3 mill. kr. Bankens kapital var knap i forhold til forretningsomfanget med en balance i 1934 på 2,75 mill. kr., og da der foruden aktiekapitalen kun var 72.000 kr. i reserver, var der ikke nok margin overfor banklovens krav.

PRIVATBANKEN OVERTAGER HOLTE BANK

Kort efter Erik Aarups tiltræden som bankdirektør indledtes forhandlingerne med Privatbanken om overtagelse af banken i Holte og dens filial i Vedbæk. I sommeren 1935 var man så langt i forhandlingerne, at Privatbanken i et brev dateret 20. juli 1935 kunne meddele bestyrelsen for A/S Holte Bank, at man i fortsættelse af forhandlingerne med "*Deres Direktør Aarup*" var villig til at overtage Holte Banks "*Aktiver og Passiver, således at Aktiekapitalen Kr. 250.000 indløses til kurs 125%* ". Man tog dog for en sikkerheds skyld det forbehold, at man betingede sig, "*at Privatbanken endnu engang får Lejlighed til at gennemgå Banken, og at denne Gennemgang ikke giver væsentlig anden Opfattelse af Bankens Status, end vi har nu*". I samme brev garanterede Privatbanken bestyrelsens fortsættelse nu som "*Delegation for Banken*", ligesom man i en hensigtserklæring udtrykte ønsket om, at både direktøren og personalet ville fortsætte i banken, hvor de skulle "*glide ind under de for Privatbanken gældende Ansættelsesregler, som er bedre end de for Tiden gældende*".

Privatbanken tilbyder at overtage Holte Bank i sommeren 1935.

Bestyrelsen for Holte Bank bestod i 1935 af formanden, murermester *Bendix Petersen*, Holte, den første "kommunelæge" *Otto Møller* fra Ernst Bojesensvej, proprietær *Marius Christensen* fra gården Skovly i Øverød, forpagter *J. C. Kolls* fra Henriksholm i Vedbæk og bagermester *Hans Nielsen* fra Stationsvej i Vedbæk. Man noterer sig , at Holteområdets tidligere totale dominans i bestyrelsen nu er blevet brudt med to repræsentanter fra Vedbæk. Bestyrelsen vedtog den 10. september 1935 at indstille, at man accepterede overgangen til Privatbanken. To dage senere meddelte Privatbanken i et brev dateret 12. september 1935, at Ministeriet for Handel og Industri havde godkendt overtagelsen af A/S Holte Bank. Og nu gik det stærkt. Samme dag, altså den 12. september 1935, kunne

Bestyrelsen 1935

En hverdags-opstilling i Holte Bank i 1930'erne.

man under rubrikken "Erhvervslivet" i Nationaltidende læse følgende officielle meddelelse:

"Da den i de seneste Aar stedfundne stærke Udvikling af Forholdene i Søllerød Kommune har medført en særlig i Forhold til Bankens Egenkapital betydelig Vækst af dens Forretninger, har Bestyrelsen fundet det rigtigt, for at Banken ogsaa i Fremtiden kan påtage sig Opgaver, som Udviklingen maatte kræve, at optage Forhandlinger med sin mangeaarige Hovedstadsforbindelse, Privatbanken i Kjøbenhavn, om en Overtagelse af Bankens Aktiver og Passiver, og som et Resultat af disse Forhandlinger vedtaget at indstille til Godkendelse paa en ekstraordinær Generalforsamling, der indkaldes til Afholdelse den 20. September, et Tilbud fra Privatbanken om Overtagelse af Banken paa en saadan Maade, at Aktiekapitalen samtidig med Overtagelsen udløses til Kurs 125 pct. incl. Kupon for 1935."

Sådan fik man vendt en kapitalkrise til et vækstproblem, og man understregede selvfølgelig, at på trods af fusionen ville bankens *"lokale Præg"* blive bevaret og *"Virksomheden fortsat paa uforandret Maade med samme Navn for saavel Holte Bank som dens Filial, Vedbæk Bank og med samme Bankraad, Direktør og Personale som hidtil"*. Det er som om, man har hørt sangen før.

Ekstraordinær generalforsamling 1935

For at sikre bankens videre vækst besluttede bestyrelsen derfor at indkalde aktionærerne til en ekstraordinær generalforsamling med henblik på at få overgangen til Privatbanken godkendt. En stor annonce herom indrykkedes i aviserne, og generalforsamlingen afholdtes den 20. september 1935 Kl. 19.30 i bankens lokaler i Holte. Dagsorden var alene: *"Behandling af tilbud fra A/S Privatbanken i Kjøbenhavn om Overtagelse af Bankens Aktiver og Passiver..."*.

Ved generalforsamlingen var mange aktionærer mødt op. Murermester *Christian Petersen*, formandens uadskillelige tvillingebror, blev valgt til dirigent og gav straks ordet til sin bror, Bendix Petersen. Formanden redegjorde for bestyrelsens forslag om A/S Holte Banks overdragelse til Privatbanken. Han fremhævede, at bankens udvikling i Holte havde overtruffet bestyrelsens forventninger: *"Indtil udgangen af august i år* [1935] *var balancen alene steget med 600.000 kr. og intet tyder på, at stigningen vil stoppe!"* Men man var samtidig stillet overfor spørgsmålet, om enten at standse tilgangen – såvel for indlån som for udlån – eller søge egenkapitalen udvidet ved forøgelsen af aktiekapitalen. *"Vi må regne med, at der må tages hensyn til regnskabsmæssige tab på bankens fondsbeholdning, som synes at ville gå ud over dispositionsfonden, idet tabet ikke forventes at kunne inddækkes på indeværende års driftsregnskab"*. På den baggrund havde man valgt allerede i 1934 ved direktør Aarup at gå i forhandlinger med Privatbanken om at udløse aktiekapitalen til kurs 125. Forhandlingerne var i 1935 endt med det glædelige resultat, at Privatbanken for Kjøbenhavn var villig til at overtage banken i Holte uden tab for aktionærerne: Overtagelsen indebar tværtimod, at aktiekapitalen kunne indløses til kurs 125.

Formanden afsluttede sin beretning med at anbefale overdragelsen, og da ingen ønskede ordet, gik man videre til at stemme om forslaget. Overdragelsen til Privatbanken blev vedtaget med et absolut flertal. Man stemte efter antallet af aktier, og der var 615 stemmer for. Kun 2 stemmer var imod, mens der var 4 blanke stemmesedler. Det blev en fordragelig sensommeraften i Holte.

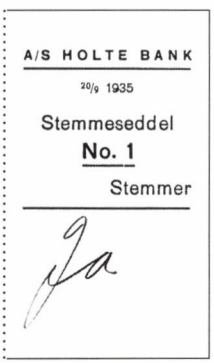
A/S HOLTE BANK

20/9 1935

Stemmeseddel

No. 1

Stemmer

Ja

ADGANGSKORT

til

Aktieselskabet

HOLTE BANKS

ekstraordinære Generalforsamling

den 20/9 1935

Kl. 19³⁰ i Bankens Lokaler i Holte

for Kr. Hans Petersen

Aktieselskabet

HOLTE BANK

Adgangskort og stemmeseddel fra den extraordinære generalforsamling i 1935, hvor Privatbanken overtog Holte Bank. (Nordeas Akiv og Museum)

AKTIESELSKABET

HOLTE BANK

TELEFON: 25 - 616 - 1300

Holte, den 10. September 1935.

Direktionen for
Privatbanken i Kjøbenhavn, Aktieselskab,
Børegade 4, K.

Herved meddeler vi Dem, at Aktieselskabet Holte Banks Bestyrelse paa et i Dag afholdt Møde har vedtaget at indstille til Generalforsamlingen at acceptere Privatbankens Tilbud om s overtage Holte Banks Aktiver og tilsvare dens Passiver med Indløsning af Aktiekapitalen til Kurs 125% paa Vilkaar som anførte i den ærede Direktions Skrivelser af 20. Juli og 7. Sept d. A., saaledes at Overtagelsen, jfr. Aktieselskabslovens § 7 kan finde Sted uden Likvidation og fra Generalforsamlingens A holdelse - saavidt muligt den 20. ds.

Med Højagtelse
Aktieselskabet
HOLTE BANK

Privatbanken i Kjøbenhavn
Direktionen
HN.

Kjøbenhavn, den 12' September 1935.

Til
Formanden for Bestyrelsen i Holte Bank,
Hr.Murermester Bendix Petersen,
H·o·l·t·e.

Ved nærværende skal vi meddele Dem, at vi fra Ministeriet for Handel og Industri har modtaget en saalydende Skrivelse af 11.ds.:
" I Anledning af den ærede Direktions Andragende af 10.d.M. om Godkendelse af, at Privatbanken i Kjøbenhavn overtager A/S Holte Bank, for saa vidt saadan Overtagelse maatte blive vedtaget af Privatbankens Repræsentantskab og godkendt af Holte Banks Generalforsamling, skal man efter stedfundet Forhandling med Bankinspektøren meddele, at Handelsministeriet i Henhold til Bestemmelsen i § 4 i Lov om Banker af 15.April 1930 herved meddeler den ansøgte Tilladelse."

Med Højagtelse
PRIVATBANKEN I KJØBENHAVN,
Aktieselskab.

To breve 1935, hvor Holte Bank den 10. sept. 1935 indstiller til overdragelse til Privatbanken og den 12. september 1935, hvor Privatbanken over for formanden, murermester *Bendix Petersen*, godkender overtagelsen. (Nordeas Arkiv og Museum)

Filial af Privatbanken

Således blev A/S Holte Bank den 20. september 1935 til Holte Bank, Filial af Privatbanken i Kjøbenhavn A/S. Dagen efter blev følgende brev sendt til bestyrelsen for Holte Bank: *"Efter Overdragelsen har vi tænkt at tilbyde Bestyrelsen følgende Honorar: Formanden Kr. 2.000 p.a. og øvrige Medlemmer Kr. 800 p.a. ligesom vi forpligter os at tilsvare Enkefru Aarup en årlig Pension på Kr. 2.400"*. Sidstnævnte var Alma Aarup, mor til bankdirektør Erik Aarup. Hun flyttede kort efter sin mands død i 1934 fra Hjortholmsvej syd for Geel Skov til et nybygget "enkesæde" på Elmevej 13 i Holte, hvor også hendes ugifte søster flyttede ind.

Storm på banken

Til historien om Privatbankens overtagelse af Holte Bank i 1935 hører også en beretning fra en medarbejder, der oplevede, at banken op imod overtagelsen var udsat for, at et stort antal kunder ville hæve deres indestående. På et tidspunkt dannede der sig en lang kø af kunder på Stationsvejen udenfor banken, og ekspeditionerne gik mærkbart lang-

somt. Samtidig måtte bankdirektør Aarup pr. taxa køre til Privatbanken i hovedstaden for at hente forstærkninger i form af kontanter til kunderne. Begivenheden er dog – naturligvis – ikke noteret i det bevarede kildemateriale.

PRIVATBANKEN OG BESÆTTELSESTIDEN

At alt skal forblive uforandret, er et af de vanskeligste løfter at holde. Der gik da heller ikke mange måneder i Vedbæk, før filialbanken dér ved årsskiftet 1935-1936 flyttede ud af de utidssvarende lokaler i "Virkelyst" og over på den anden side af gaden til "Christianshus". Begge ejendomme eksisterer fortsat. Ved samme lejlighed blev Vedbæk Banks bestyrer, *Poul Petersen*, der havde afløst bankens første bestyrer Niels Chr.Petersen, flyttet til Holte afdelingen som souschef for Erik Aarup. Det var tydeligvis i Holte, at man forventede den største ekspansion.

Banken og det lokale erhvervsliv

Under bankdirektør Erik Aarup fortsatte bankens vækst i slutningen af 1930'erne og i de første "gode" krigsår, hvor der endnu i 1942-43 var godt gang i byggeriet og i bankens engagement i lokalområdet. Aarup var kendt som en dygtig mand med en solid forankring i Holtes erhvervsliv og et netværk med en stor kontaktflade til de mange gamle og nye kunder i Søllerød Kommune. Byggelån blev givet til såvel de private som offentlige byggerier, der især fandt sted i Holteområdet med Kongevejen som akse. Til en anden side af bankens virksomhed hørte, at Aarup fik en aftale i stand med Holte Gymnasium om, at skolepenge til privatgymnasiet kunne indbetales via Holte Bank. I 1940 var bankens medarbejderstab vokset til 10 foruden ledelsen.

Holte Bank åbnede i 1941 endnu en underafdeling, denne gang i nabokommunen, i Virum. Bankens officielle navn var "Virum Bank - Filial af Privatbanken i Kjøbenhavn A/S". Som i Vedbæk fik banken i Virum ikke en selvstændig direktør, men en filialbestyrer.

Rotary

I slutningen af Anden Verdenskrig var Aarup initiativtager til *Søllerød Rotary Klub*. Erhvervsklubben blev stiftet og fik mødested på Søllerød Kro – frem for det efterhånden mere folkelige Ny Holte Hotel ved Kongevejen, der i løbet af 1930'erne tabte konkurrencen om bilisternes gunst til Rudersdal Kro. Med stiftelsen af en lokal Rotary klub skabtes et fundament for gode firmakontakter i det lokale erhvervsliv og gode muligheder for banken til at holde nærkontakt med nogle af sine vigtigste kunder.

Bankrøveri 1945

Da besættelsestiden gik på hæld i et orgie af vold i de sidste krigsmåneder, kom også Holte Bank "i skudlinien", idet banken blev udsat

Udklip fra Søllerød Tidende 24. marts 1945 vedr. bankrøveriet i Holte.

Bilende Røverе laver Bankkup i Holte

For at sikre sig Arbejdsro kaldte de Vagtværnet ud med falsk Alarm

KØBENHAVN, FREDAG. RB.

Ved 11-Tiden i Dag trængte 4 revolverbevæbnede Mænd ind i Holte Bank, Stationsvej 20. Her tog den ene af dem Opstilling ved Døren. De to af dem holdt Personalet op og Kunderne i Skak, medens den fjerde røvede Pengekassens kontante Indhold, ca. 3000 Kr. Derefter forsvandt de 4 Røvere i en Bil, som de havde parkeret et Stykke nede ad Vejen og tog Flugten mod Nærum. Bilens Nummer formodes at være K. 1028. Man ringede omgaaende til Holte Vagtværn, men uheldigvis var Udrykningsvognen netop blevet kaldt til Vestre Paradisvej, hvor der skulde være et større Røveri, men da man kom derud, viste det sig at være falsk Alarm. Man er ikke i Tvivl om, at det er Røverne fra Holte Bank, der har villet sikre sig, at Vagtværnet var optaget andetsteds, medens de foretog deres Kup i Holte.

for et røveri den 24. marts 1945. Fire bevæbnede røvere trængte ved 11-tiden ind i banken og røvede 3.000 kr. Røverne flygtede i en bil med registreringsnr. K 1028. Der blev straks slået alarm til det lokale vagtværn, der i den politiløse tid efter 19. september 1944 fungerede som ordensmagt. Vagtværnet var imidlertid blevet kaldt ud til et større røveri på Vester Paradisvej i Øverød. Det viste sig at være en blind alarm og sandsynligvis fingeret af samme røvere, så de kunne arbejde i fred og ro. Røverne blev aldrig fanget.

Befrielsen kom den 5. maj, og snart blev de normale bankforretninger genoptaget. En anden stor begivenhed i 1945 set fra et bank-synspunkt var pengeombytningen den 23. juli. Det var Nationalbanken, der på regeringens vegne satte ombytningen i værk for at få de sorte penge og illegale formuer fra krigens tid frem i lyset og konfiskeret, respektive gjort værdiløse. Holte Bank deltog ligesom alle landes banker i denne operation. Medarbejderne blev sat på overarbejde, og Nationalbanken betalte omkostningerne. De nye pengesedler lå i en trækasse, der blev anbragt i bankens kælderboks. Der var ca. 1 mill. kr. i trækassen.

Pengeombytningen juli 1945

Banken var ikke udstyret med alarm dengang, men i månederne efter befrielsen var der ansat en fast vagtmand, der især havde ansvar for kontanterne i kælderen og i øvrigt skulle holde vagt i bankens åbningstid. Hvor mange sorte penge, der var gemt under "madrasserne" i Holte, fik vi aldrig at vide. Men på landsplan viste opgørelsen af store indeståender efter pengeombytningen, at ikke mindre end 2,7 milliarder kr. var undsluppet beskatning. De efterfølgende bøder og skattebetalinger indbragte statskassen 1,3 milliarder.

Holte Bank.
Foto 1945.

DIREKTØR AARUPS HOLTE BANK

I det ydre som det indre havde banken siden opførelsen i 1928 ikke forandret sig nævneværdigt. Bankbygningens gråpudsede ydre stod i kontrast til de omgivende røde murstensbygninger på Stationsvej. Flere opfattede den som en bygning uden udstråling, men det enkle, upretentiøse eksteriør var typisk for tiden. Det alvorsfulde indre modsvarede det ydre. Her var ikke megen plads til "tant og fjas". Det drejede sig alene om bankforretningerne, og de blev udført fra mørke borde og uhandige stole med høje armlæn. Alt interiør var i mørkt træ med høje paneler. Lokalet var adskilt af en gennemgående lang skranke. Bagved den sad bankmedarbejderne med deres forskellige opgaver og funktioner, mens kassereren sad ophøjet ved skranken og nød en særlig status.

Bankens indretning

Medarbejderne, der håndterede byggelån, sad sammen ved et stort halvrundt skrivebord, nærmest et spisebord i overstørrelse. Skrivemaskinerne stod i en halvcirkel og larmede skrækkeligt. Personalets frokoststue var i et lille rum i kælderen, hvor der bestemt ikke var plads til alle på én gang, hvad der heller ikke var meningen: Banken skulle jo passes. Køleskab eksisterede ikke på den tid. Den medbragte madpakke lå i skrivebordsskuffen, indtil det blev frokostpause. Kaffepauser var der heller ikke sat tid af til. Man måtte da gerne tage sig en kop kaffe i løbet af dagen,

men det foregik fra den medbragte termokande med tilhørende kop.

Direktørens kontor

Direktøren havde som den eneste sit eget kontor fjernt fra "frontlinien" ved kassen. Det var ubetinget bankdirektør Erik Aarup, der tegnede banken såvel udadtil som indadtil. "En rigtig bankdirektør" af den gamle skole, der holdt stor afstand til personalet. Hans kontor var udstyret med et skab til øl og sodavand, og på bordet stod cigarkassen, hvorfra man kunne byde på en cigar – men naturligvis kun til bankens betydningsfulde kunder. På Aarups kontor fandtes en klokke, og når direktøren ønskede svar på noget, blev der ringet på klokken. Straks stillede prokuristen hos direktøren for at besvare spørgsmålet eller for at bringe opgaven videre til en medarbejder "nede" i banken. Blev man selv – rent undtagelsesvist - kaldt op til direktøren, var det om at svare korrekt og præcist. Tiltaleformen var naturligvis "De".

Prokuristen

Prokuristen, *Poul Petersen*, der senere blev forfremmet til kontorchef, var bankens flittige souschef. Han kom tidligt og gik som den sidste. Det var bl.a. prokuristens opgave at påtegne og godkende checks og afvise

Personalet i Holte Bank fotograferet i 1959 i anledning af bogholder Eiler Larsens 60 års fødselsdag. Bagved står 16 "menige" medlemmer af staben. Forrest sidder ledelsen fra venstre fuldmægtig Andreas Lütkow, prokurist Poul Petersen, hovedbogholder Eiler Larsen, bankdirektør Erik Aarup og hovedkasserer Frode la Cour.

"dårlige checks" med overtræk. I 1950'erne var checksystemet nyt i Danmark. Han vidste alt om, hvad der foregik i banken, og hvem der egnede sig til de forskellige opgaver. Kasse og bogholderi havde højeste prioritet i Holte Bank. Bogholder *Eiler Larsen* var nr. 3 i rangfølgen, og han havde ligesom Poul Petersen sit eget skrivebord, men ikke et separat kontor. I midten af 1950'erne var der 14 ansatte i Holte Bank, samt 3-4 bankelever (incl. undertegnede).

"Hjem til Aarup"

Når bankdirektøren arriverede om morgenen, rejste personalet sig op og hilste med et "godmorgen", hvilket i reglen blev besvaret med et nik og på de gode dage med en morgenhilsen. Det hændte, at en sag skulle bringes hjem til direktør Aarup på privaten i Holte. Aarup boede i en villa på Frederikslundsvej 10. Når den pågældende medarbejder havde afleveret sagen ved døren til direktørboligen, måtte han pænt vente i haven, til direktøren havde gennemgået sagen, hvorefter den blev givet tilbage gennem enten døren eller vinduet.

Der stod respekt om bankdirektør Aarup ikke blot blandt medarbejderne, men også hos kunderne. For den lille næringsdrivende i Holte var det dog ikke altid lige morsomt at skulle stå med "hatten i hånden", efter at prokuristen havde sendt låneandragenet videre til direktøren.

HVERDAG I HOLTE BANK I 1950'ERNE

Arbejdstiden

For bankens ansatte i 1950'erne var arbejdsdagen lang, og det hændte ret ofte, at lørdag eftermiddag blev inddraget til overarbejde, når påtrængende bankforretninger gjorde det nødvendigt. Kontortiden var fra 9 ¼ til 5, *"dog er enhver pligtig til, når travlhed fordrer det at arbejde ud over denne tid."* Banken var på hverdage åben fra 10-15, om fredagen åbnede man igen kl. 17-18 for kundebetjening af de mennesker, der på grund af deres arbejde først havde mulighed for at komme til banken på dette sene tidspunkt. Om lørdagen var åbningstiden 10-13.

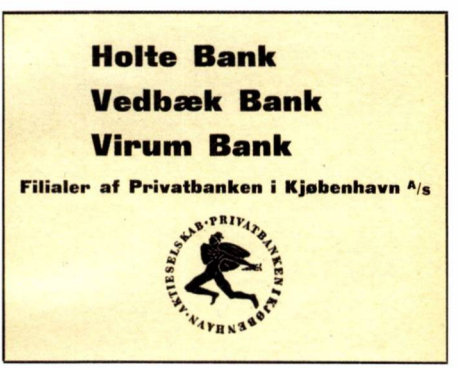

Annonce for Holte Bank med filialer i Vedbæk og Virum. Vejviseren 1952.

Holte Bank, 1950'erne med el-installatør A. Fæster Carlsens butik til højre.

Bankboksen

I 1950'erne blev bankens døgnboks flittigt brugt af de lokale handlende, der var udstyret med en lille aflåselig kasseboks i læder. Heri placerede de ved lukketid dagens omsætning, og butiksindehaveren eller en betroet medarbejder bragte den på hjemvejen til banken på Stationsvej. Om morgenen inden almindelig åbningstid begyndte bankdagen med, at kassereren bistået af en sekretær åbnede døgnboksen og kontrollerede indholdet. Ligeledes før officiel åbningstid arriverede en bankbil fra hovedkontoret. Den medbragte bl.a. gårsdagens "høst" af checks, indløst i andre bankfilialer. Bankbilen kom igen senere på dagen for at afhente dagens indløste checks i Holte Bank.

Det var jo længe før EDB-tidsalderen, og bortset fra nogle primitive regnemaskiner foregik alt arbejde manuelt med bistand fra den uundværlige skrivemaskine. Bogføring foregik på en stor maskine, som larmede helt vildt. En anden medarbejder havde et særligt ansvarsområde med frimærker og stempelvirksomhed, og det sidste lod sig også høre. Larmen var indimellem som på en større byggeplads, hvor maskinernes

larmen ind imellem blandede sig med højlydte diskussioner om, hvorvidt skolepengene til HG var indbetalt rettidigt hos den medarbejder, der havde ansvar for mellemværendet med gymnasiet.

Overarbejde

Det hændte også ved lukketid kl. 15, at en hel flok bankfolk fra revisionen myldrede ind i banken. Så skulle alle konti kontrolleres. Kontanter skulle tælles og balancen afstemmes. Der skulle være orden i sagerne, og man fik ikke lov til at gå hjem, før det hele stemte. Det kunne let blive til nogle lange aftener i Holte Bank, og så måtte bankelevens pige vente til en anden dag.

Nytårsaften var en af årets vigtigste arbejdsdage. Da skulle "regnskabet gøres op". Årets balance mellem indkomster og udgifter skulle afstemmes, kassen skulle opgøres, og regnskaberne skulle gerne stemme. Ved lukketid mødte bankdelegationen, den tidligere bestyrelse, op sammen med ledelsen: direktøren og prokuristen. Så blev kassen talt op, og som man sagde medarbejderne imellem: *"Var der mange penge i kassen på det tidspunkt, så resonerede man, at det må have været et godt år for banken"!*

JUBILÆET 1957

Privatbanken 100 år / Holte Bank 50 år

Privatbanken i Kjøbenhavn blev stiftet den 1. maj 1857 af den berømte finansmand *C. F. Tietgen* (1829-1901). 100-års-jubilæet i 1957 gik ikke stille af. For Holte Banks vedkommende faldt det jo tilmed sammen med bankens 50-års jubilæum. På jubilæumsdagen den 1. maj kl. 9 samlede direktør Aarup sit personale i bankens lokaler, og gennem opstillede højtaleranlæg fulgte man en radioudsendelse, der berettede om jubilæumsfestlighederne i hovedsædet i København. Efter 1½ times taler mundede festen ud i skuespilleren *Poul Reumerts* oplæsning af *"Checkhæftet"*. Det har sikkert været befriende morsomt oven på dagens festtaler.

Tilbage i Holte myldrede det ind med gratulanter fra lokalområdet. Borgmestre og kommunalbestyrelser fra både Søllerød og Birkerød var blandt de første til at ønske tillykke med dobbeltjubilæet. Medlemmer af Rotary var selvfølgelig mødt talstærkt frem, herunder også en del fra Birkerødafdelingen, som Erik Aarup havde været med til at stifte i 1954, i øvrigt sammen med bankdirektør *Aage H. Nielsen*, bankdirektør i Handelsbanken i Birkerød. Det lokale erhvervsliv var rigt repræsenteret ved festlighederne i Holte Bank: Tømrermesterforeningen, Holte Taxa, Søllerød Tidende, Kommunens Handelsforening, Håndværker- og Borgerforeningen m.fl. mødte talstærkt op. Dertil kom repræsentanter for Sygekassen, Spejderkorpsene, Posthuset, HG, Menighedsrådet og grundejerforeningerne. I sin festtale takkede bankdirektør Aarup for da-

gens mange blomster og gaver til banken og forsikrede samtidig i vanlig stil, at banken naturligvis var åben som sædvanlig og med *"business as usual"*.

Jubilæumsgratiale

Jo, det var en rigtig bankfest, der også sluttede med et gratiale til hele personalet i dagens anledning.

AARUPS EPOKE SLUTTER

1950'erne og 1960'erne var en vækstid. Fra 1950'ernes godt 16.000 indbyggere (16.645) nåede indbyggertallet i kommunen i 1970 op på 31.069, altså omtrent en fordobling på 20 år. Den voldsomme befolkningsvækst afspejlede sig i byggeriet i Søllerød Kommune, hvor nye villa- og rækkehuskvarterer skød frem samtidig med de store boligbyggerier i Holte, Nærum og Gl. Holte. Der var gang i bankforretningerne i de år, og Erik Aarup var ikke den, der lå på den lade side. Hans allerede i 1930'erne opbyggede store netværk omkring erhvervslivet i kommunens vestlige del kom banken til gode. Byggelån til egnens store byggerier fyldte godt i virksomhedens dagligdag, samtidig med at forretningsgangen blev moderniseret i 1960'erne, og EDB blev introduceret hen imod slutningen af 10-året.

Aarup trækker sig tilbage 1968

Men alt får en ende. Den 1. september 1968 takkede bankdirektør Erik Aarup af og gik på pension. Dermed afsluttedes en epoke i banken, der havde varet 34 år fra hans tiltræden i 1934, ja vel i realiteten 50 år, når man regner faderen, Christen Aarups virke som bankdirektør fra 1918 til 1933 med.

Det fortælles i forbindelse med Erik Aarups afgang, at han følte sig så nært knyttet til banken, at han bad om, at hans skrivebord fortsat skulle blive stående i banken, så han kunne vedblive at passe de vigtigste bankforretninger, der jo ikke uden videre kunne overlades til hans efterfølger. Det syntes efterfølgeren dog ikke var nogen særlig god idé, og der gik ikke mange dage efter Aarups afgang, før skrivebordet var fjernet.

MODERNE TIDER

Det mærkedes hurtigt, at en ny tid var oprundet. Inventaret blev udskiftet, EDB og de tilhørende og dengang meget pladskrævende computere bredte sig. I 1972 blev banken gennemgribende renoveret. Banklokalerne blev lysere, og indgangspartiet blev flyttet fra midt på bygningen til venstre, og nok så væsentligt, navnet Holte Bank forsvandt fra facaden og blev erstattet af "PRIVATBANKEN", sat med store typer over hele bankfacaden. Indenfor begyndte man at sige "du" til hinanden og

til de overordnede, men dog endnu ikke til kunderne. Faste kaffepauser blev indført og en ordentlig frokoststue blev indrettet – og direktørerne "holdt ikke så længe". Holte Bank var ofte kun et skridt i karrieren, hvor den for Aarup var et livsværk.

Mogens Aurum og Svend Burchardt

I september 1968 blev *Mogens Aurum* ansat som bankdirektør i Holte Bank. Han blev der i tre år til november 1971. Herefter tog en af bankens "egne" folk over, idet *Svend Burchardt*, der havde været ansat i Holte Bank siden 1954, blev forfremmet til bankdirektør. Dermed prioriterede man igen det lokale netværk og kontakten til erhvervslivet i Holte og omegn. Men man levede i en forandringens tid med EU-medlemskab og

Annonce for Privatbanken i Holte i anledning af 65 årsdagen den 19. februar 1972.

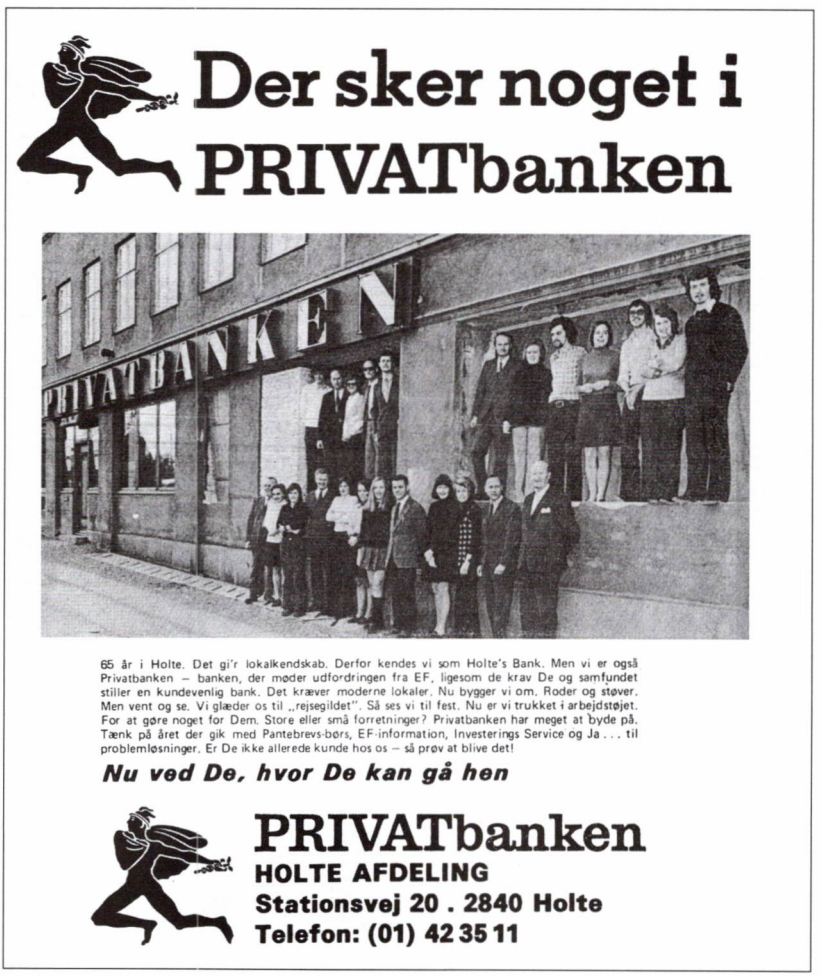

oliekrise i begyndelsen af 1970'erne, der også så åbningen af mange nye bankfilialer. Allerede i 1974 forlod Burchardt sin arbejdsplads i Holte og drog til Privatbankens nye Birkerød afdeling som chef.

Knud Larsen og Knud Schiesbye

Knud Larsen overtog som bankdirektør i 1974, men kun for en kort periode, idet han stoppede i 1975 og overlod bankdirektørstillingen til *Knud Schiesbye*, der kom fra Privatbankens Trørødafdeling, og dermed havde godt kendskab til Søllerød Kommune og dens indbyggere. I midten af 1970'erne var medarbejderstaben i banken nået op på 30 personer, hvoraf nogle dog også havde opgaver i naboafdelingerne med produktion og "support". I Schiesbyes periode udvikledes begrebet "bankrådgiver", som indførtes i 1976. Dvs. at de bankuddannede medarbejdere fik ansvar for et antal af "egne kunder".

Knud Schiesbye gik på pension i 1988, efter 13 års virke i Privatbanken i Holte. Som efterfølger valgtes *Helge Østergaard Jacobsen*. Han kom således til at stå i spidsen for afdelingen under den store fusion mellem Andelsbanken, Privatbanken og SDS i 1990, hvor disse tre banker gik sammen under det nye ikke helt let udtalte navn Unibank. Som led i fusionen blev SDS-afdelingen i Holte Midtpunkt nedlagt og flyttet til bankbygningen på Holte Stationsvej.

Unibank 1990

Vedbækgarden fotograferet foran Unibank i Holte 1990 i forbindelse med den store bankfusion.

Nordea fra år 2000

Den 1. september 1999 forlod Helge Østergaard Jacobsen Unibanks Holte afdeling til fordel for en chefstilling ved Unibanks Hellerup afdeling på Strandvejen. Hans stilling i Holte blev overtaget af den nuværende bankdirektør *Leif Sonne-Mortensen*, der ganske som sin forgænger straks kom til at stå for en ny fusion, da Unibank i december 2000 indgik i det nordiske banksamarbejde under navnet Nordea.

Der er således efterhånden langt fra den 100 år gamle lokal-bank til storbankerne i nutidens globaliserede verden.

KILDER:

Nordeas Arkiv og Museum, Overgaden Neden Vandet 11, 1414 København K.
Beretninger, breve, dokumenter og billedmateriale.

Lokalhistorisk Center – Rudersdal Museer, Holte (Tidl. Byhistorisk Arkiv):
Diverse materiale og fotos fra Holte Bank
Lokalaviser, først og fremmest Søllerød Tidende.
Vejviseren for Søllerød Kommune

Interviews med flere nulevende medarbejdere fra "dengang".

Fortidens bank-lokale. Opstilling i Nordeas Arkiv og Museum på Christianshavn.

Nordea på Stationsvej i Holte. Den stilrene bygning fra 1928 står fortsat, selv om Holte Bank nu hedder Nordea. Bagved Stationsvej 18-16, nu henholdsvis brilleforretning og den eksklusive dametøjsforretning Paris i Holte. Sammenlign med fotiografiet side 94. Foto 2007, Niels Peter Stilling.

Unibank er blevet til Nordea. Personalet ved årtusindskiftet.

LITTERATUR:

Jørgen Berg et al: Søllerød i sort og hvidt. Søllerød Museum, 1995.
Ernst Goldschmidt et al.: Vejen til Rudersdal. Søllerød Kommune gennem et halvt århundrede. Søllerød Kommune 2006.
Jens Johansen: Fra seks landsbyer til syv bydele. Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune, 1988.
Gunnar Sandfeld: Det kommunale styre i Søllerød 1841-1978. Søllerød Kommune, bd. 2. 1977.
Gunnar Sandfeld: Søllerød, som det var engang. Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune, bd. 2. (1973), bd. 5 (1978) og bd. 7 (1980).
Gunnar Sandfeld: Fra Røjels Bom til Holte Midtpunkt. Historisk-topografisk Selskab for Søllerød kommune, 1984.
Niels Peter Stilling: Fra stald til kro – fra bakke til dal. Rudersdal og Kongevejen. Søllerødbogen 1996.

En skole forud for sin tid

Erindringer fra Holte Gymnasium i 1950'erne

af Mikael Bramsen

Holte Gymnasium blev grundlagt i 1931 og lukkede i 1996. I 1950'erne havde skolen endnu ikke fået det vokseværk, der var medvirkende til lukningen. Med 7-800 elever hvilede skolen selvsikkert på velerhvervede laurbær under den markante og aparte rektor Arne Olesen.

Mikael Bramsen (f. 1940) var elev i mellemskolen og gymnasiet fra 1953 til 1960. Ved flere lejligheder har han beskrevet lærerstaben og stemningen på den hedengangne institution, hvor han i stedet for at læse lektier gjorde sine iagttagelser. Dem har han nedfældet i sin erindringsbog "Her kommer jeg" og i Holte Gymnasiums jubilæumsskrift fra 1981. Forfatteren blev journalist og var i 23 år ansat ved Danmarks Radio, i en tid hvor monopolet forpligtede, og derefter 12 år som informationschef i Europa-Parlamentet, hvor demokratiet blev indført i EU.

Mikael Bramsen sammenfatter her sine skoleminder og har fundet egne og andres fotografier frem. Men han begynder ude i landskabet.

"Hvor sommeren varmer med hedeste glød
på bakker og skrænter og vej,
hvor skoven gir liv af sit frugtbare skød,
og Furesøen blinker i leg,
der står vor skole."

Det landlige Søllerød

Skolesangen var ikke blot en højstemt hyldest til idealerne, men også en præcis naturbeskrivelse af egnen. I begyndelsen af 1950'erne gik der stadig en stork på Højbjerggårds marker lige uden for Øverød. Landevejen til landsbyen Gammel Holte bølgede mildt op og ned i landskabets rytme, og den næste landsby, Trørød, lå torneroseagtigt og fjernt ved skoven med gamle, smukke sommerhuse, et behersket antal murermestervillaer og de stråtækte gårde ved byens torv. Derfra gik det nedad bakke gennem Trørød Hegn til Vedbæk, som stadig med sjællandsk ro kunne bære betegnelsen fisker- og håndværkerby. Nærum var kommu-

nens tredje landsby, der sammen med steder som Øverød, Søllerød og Rudersdal lå ældgammelt i landskabet og levede provinsielt på kanten af Kongens København.

Den sjællandske befolkning var rodfæstet og havde sin dialekt med brede a-er. Det bløde d blev til j, og andre a-er fik hæftet et r på. Madpakken, som tømreren fra Trørød, havde med, var i hans mund en "mæjparke".

I de fleste hjem var fatter handlende, arbejder, håndværker eller landmand, og der var en jordbunden balance mellem dem og udflytterne med de hvide hænder i de store villaer i Vedbæk, Søllerød og Holte.

Byggeriet havde næsten stået stille under krigen og var nu så småt ved at komme i gang især omkring Holte og Nærum. Men kommunen var stadig "grøn", inden det ord var opfundet. Villaerne lå i Dronninggårdskvarteret og ved Søllerød Sø på kæmpe grunde, og de store cykelskure ved stationen vidnede om, at man godt kunne være velhavende uden bil. Ad den dødtriste Stationsvej snøvlede De blå Busser sig ud i villakvartererne og det nordsjællandske landskab mellem Furesøen og Øresund.

Øverødvej 58 med et østligt kig ned ad søen mod vaskeriet Sødal, der pumpede varmt sæbevand ud i Søllerød Sø i bunden af Øverød ved Kirkeskoven. Bag forfatterens hjem ses to andre villaer på Øverødvej, alle husene i hver deres individuelle men solide stilarter. (Hvor intet andet anføres tilhører artiklens fotos Mikael Bramsen).

Stikkelsbærbuskene bugnede om kap med hindbær, ribs og solbær på den sydvendte skråning ved Søllerød Sø. Øverødvej 58 var en have på én tønde land. Den krævede familiens samlede indsats plus et hold gartnere, hvis regninger fik forfatterens far til at true med at sælge stedet.

Der var bådebro og robåd. Efter 1950'ernes normer blev der slækket på formerne i sommervarmen mellem havernes høje træer og Geelskov. Her har forfatterens schweiziske morfar Charles Rothen smidt jakken og knappet vesten op, mens Grandmama lufter sommerkjolen. Nattergalen sang ved Søllerød Sø. Men det oplevede familien kun ét forår. Det var i 1953. Nogle havde måske klaget over myggene, for året efter roede der to mand fra kommunen rundt og sprøjtede: Man sagde, at det var med fortyndet petroleum. I hvert fald var det nat med nattergalen.

Fra Frederiksberg til Øverød

Til denne skovbevoksede egn flyttede min familie ud fra Frederiksberg. Det var i 1952. Fra Øverødvej (nr. 58) kom man ned til vores have ad en lang birkealle, der sluttede med en gitterlåge (rusten, ganske vist), og her bredte 5.000 kvadratmeter have sig ud til begge sider med plæner, frugttræer, staudebede og en stejl skråning ned mod Søllerød Sø. I midten stod villaen fra århundredskiftet, højloftet med spidst tag, og skuede til alle sider i en slags tillempet italiensk villastil – bortset fra en grim køkken-knop, der senere var blevet klasket på hovedbygningen.

"Alle erantis er fremme og ligger som et tykt tæppe over græsset. Solen varmer, og for første gang synger solsorten en melodi. Når varmen har stået på en uges tid, kommer krokussen frem med sine blå blade. Det kilder i maven, og man føler noget uforklarligt i sig. Man bliver glad og lykkelig i sindet, man glemmer den evige kamp i skolen, for nu synes man, det hele er lyst og godt.

Om aftenen, når man går tur i haven, høres der en mængde forskellige lyde nede fra søen. Ænderne lander med vilde bask med vingerne og lægger sig til rette på vandet. Blishønen skræpper som et båthorn. Pludselig dykker den ned og bliver væk i lang tid for så at komme op et helt andet sted end beregnet. Over ens hoved høres susen af vingeslag, og dér kommer de to svaner, som hele sommeren plejer at svømme majestætisk rundt og klæde søen med deres skønhed. Langsomt nærmer de sig vandets overflade, og pludselig lander de med endnu større brag end ænderne og ligger så stille på vandet."

Sådan skrev jeg i en stil om "årets gang" i 3. mellem. Jo, det var idiotemnet, som de stile blev kaldt, hvor man ikke behøvede at vide noget, om det man skrev.

Familien Bramsen til søs på Søllerød Sø. Forfatteren Mikael som splejset, men optimistisk mellemskoleelev på Holte Gymnasium, hans forældre og bedsteforældre i hverdagstøj for voksne, anno 1955.

HGs to hovedpersoner, inspector Theisen og rektor Olesen fotograferet i skolegården kort før 2. verdenskrig.
(Holte Gymnasium = HG)

Inspector Viggo Theisen

Jeg var sluppet ind på Holte Gymnasium i august 1953. Det første indtryk af "inspector" var en hvidkitlet mand på balkonen. Skoleklokken havde ringet ind. Lyden af en skibsklokke havde forkyndt, at noget særligt var i anmarch. Gårdvagten havde gennet eleverne sammen i klasseorden. Stilheden havde bredt sig. Den lille første-mellem'er med en lilleskole-fortid havde set sig vantro omkring. "*Det er løgn*", havde han hvisket til sig selv. Men det var det ikke. De store stod i første række, så de næststørste og sådan hele vejen ned gennem aldersgrupperne. Dødlignende tavshed. Kun en solsort blandede sig i *Viggo Theisens* praktiske bemærkninger.

I ni-frikvarteret trådte han hver dag ud på balkonen mod gården, slog et par slag på en skibsklokke, afgav sine meldinger, som havde med disciplin eller reglements-anliggender at gøre. Han sluttede med et fyndigt "*vær så god*", og eleverne vandrede i gåsegang – og tavshed (sådan da) – mod festsalen. De ældste stod bagest i salen, de små forrest. Ud for hver klasse stod den lærer, der skulle have time og vogtede omhyggeligt på, at elever med bøger ikke benyttede morgensangens 10 minutter til lektielæsning. Man stod op. På podiet tronede musiklæreren *Sven Kock* ved flygelet omgivet af en hærskare af violinister og små blokfløjtevirtuoser. Igen var det Theisen som påbød ro.

Morgensang

Under andægtig tavshed besteg rektor *Arne Olesen* talerstolen og forkyndte "*Morgenhanen atter gol*", eller hvad vi nu skulle istemme den dag. Efter første sang, der som regel var af åndelig karakter, kastede rektor sine perler for eleverne. Hans bemærkninger var af lidt "finere" tilsnit end inspektørens. Måske en god indsamling, opfordring til at købe et mærke, en mindedag eller oplysninger om sørarrangementer på skolen. Derefter sang man endnu en sang, nu af mere national karakter, hvorefter rømningen af morgensangsalen forløb lige så systematisk som indmarchen. Theisen stod for kontrollen af dem, der havde glemt deres folkehøjskolesangbog.

Øretæverne sad stadig løst i 1950'erne: Min sidekammerat, *Gunnar Diemer*, stod næseblodsdryppende uden for festsalen, mens hele skolen defilerede forbi på vej til timer. Han havde trukket hovedet til sig, da Theisen langede ud efter ham, fordi han havde glemt sin sangbog, og lussingen ramte forkert. Siden kunne ingen længere vælge mellem en eftersidning eller en øretæve hos Theisen.

Min Far skrev kort tid efter i min meddelelsesbog: "*Mikael kan desværre ikke finde sin højskolesangbog. Men han medbringer salmebog*". Den forstod Theisen godt, da jeg bad ham underskrive meddelelsen.

Hvis man sad efter hos Theisen, vankede der højtlæsning eller en fornuftig diskussion mellem ham og synderne. Det kunne lærerne, som havde givet "svederne", ikke forhindre. Andre lærere krævede, at eftersidning henslæbtes i dødlignende tavshed. *Frøken Hansen* kunne få hele eftersidningstimen til at gå med at skose os for vore respektive forsyndelser. Når trængslerne på skolen var udstået kunne man hver eftermiddag se hende spadsere hjem gennem Holte med skoletasken i den ene hånd og en indpakket konditorkage i den anden til sit ensomme privatliv.

Theisens rolle som den myndige øverstbefalende for skolens daglige, praktiske liv accepterede de 700 elever, der skulle leve op til den tids krav om ro og orden. Viggo Theisen var gammel i gårde. Han havde været med siden 1920, da det hed Holte Højere Almenskole, altså længe inden den legendariske rektor *Oskar Schlichtkrull*. Theisen og Schlichtkrull var åndsbeslægtede. Ved sin tiltrædelsestale til eleverne i august 1931 udtalte Schlichtkrull de vise ord: "*Bliv ærlige ranke piger og drenge ! Vær rene af hjertet...Og jeg siger jer: elsk jeres hjem og hjælp os til her på skolen at blive knyttet til jeres forældre, for uden dem formår vi kun alt for lidt. I hjemmene bygges idealerne op, bær dem ærligt i hjerterne også her på skolen.*"

Bliv ærlige ranke piger og drenge

Denne livsholdning var ikke fremmed for Viggo Theisen, og hans fortid som løjtnant fornægtede sig ikke: "*Du har ikke pudset dine sko. Det ser farligt ud.*" Men han sagde det fortroligt og privat som kammerat til kammerat. Et øjeblik efter kunne han omtale Holte Gymnasium med en tung patos, der i 1950'erne var begyndt at virke noget selvhøjtideligt. Hans kontor var hjertet i skolen. I spisefrikvarteret myldrede det med børn hos Theisen. De kom med store og små problemer om skoleforhold og private vanskeligheder. Han lyttede til dem alle og gav sig tid. Tit spiste han en ekstra madpakke ved tre-fire-tiden om eftermiddagen, fordi dagens dont ikke var forbi.

De gule sedler

Der var et sindrigt system med "*gule sedler*". Fik man sådan en for en forseelse, stor eller lille, skulle den præsenteres oppe hos Theisen. Og du godeste, hvor de gule sedler irriterede ham. Somme tider var han lige

Viggo Theisen i en lidt usædvanlig rolle som "hyggeonkel" ved juleafslutningen i "1. mellem" 1946. (HG)

så irriteret på den lærer, der havde givet sedlen i stedet for selv at klare problemet med eleven.

Rektor Olesen mente, at Theisen var blåøjet eller naiv, som den er det, der er meget klogere end alle de fornuftige! Om den mest umulige elev kunne han sige: *"Der er noget godt i ham. Jeg prøver igen. Jeg har en ide."* Derfor var Theisen afholdt. Han troede lige så meget på eleverne som på lærerne. Arne Olesen gav sin inspector dette skudsmål:

"Hver dag mødte inspector på skolen i god tid før klokken otte for at administrere fra grunden af, og hvert dagsværk var et faktisk resultat, selv om han selv følte dagen som en "tosset dag" og sluttede med en inderste tanke: i morgen skal det blive bedre! Dette er mesterens beskedenhed, den, der er betingelsen for, at arbejdet bliver så utroligt godt udført, - og selvtilfredshedens , stagnationens og den bedrevidendes totale modsætning...De nye kolleger kan takke ham for en kritik, der gik lige på og var hård – og ville have været utålelig, hvis de ikke havde følt, at den i mere end én forstand kom fra hjertet. Den sagde ikke "tag mit eksempel", men "brug alt det, du har i dig, måske selv uden at vide det."

Rektor Arne Olesen

Som man kan se, var rektor ikke bange for at bruge store ord, når lejligheden var der. Han tog sine medmennesker alvorligt. Det oplevede jeg ved flere lejligheder. På et tidspunkt blev jeg så træt af religionslæreren, *Oskar Børløs Jensen*, at jeg højtideligt søgte om fritagelse for religionsundervisning. Hans fromhed lå så langt fra den glade påvirkning, min troende Farmor og tante havde givet mig, og med konfirmationen bag mig mente jeg mig nu berettiget til selv at definere min opfattelse af tingene. Det var selvfølgelig først og fremmest en provokation at søge om fritagelse for et fag, men her trådte rektor Arne Olesen for første gang i karakter over for mig. Han meddelte mig, at han ikke havde bemyndigelse til at træffe en sådan afgørelse, men at jeg ville høre nærmere.

Efter nogle uger modtog jeg et brev fra rektor. Han havde undersøgt spørgsmålet i Undervisningsministeriet og overrakte mig ministeriets svar: Såfremt eleven var parat til at melde sig ud af Folkekirken, kunne en ansøgning om fritagelse for religionsundervisning imødekommes. Det var rektor i al sin pragt: Hvis en elev troede, at han kunne spille fandango med halvhjertede demonstrationer, så skulle han sandelig have lov til at blive taget alvorligt, stå til regnskab og tage konsekvenserne.

Jeg valgte at blive i Folkekirken og fortsætte med religionsundervisningen, hvor jeg konstaterede, at "Børsteløs", læreren, var blevet noget mindre salvelsesfuld. Børløs Jensen bar sit øgenavn, fordi han var skaldet.

Arne Olesen var søn af en møllebygger fra Aalborg. I 1940'ernes Danmark var man ikke vant med den sociale opstigning fra et håndværkermiljø i provinsen til virket som rektor for et af Storkøbenhavns mest prestigefyldte, private gymnasier. Hans respektfulde holdning over for det enkelte menneske karakteriserede hans handlinger. Han kendte bevidst ikke til stands anseelse. Han slap godt fra at ansætte en tysk kommunist som gymnastiklærer, *Gustav Kremer*, der ikke kunne lade være med at fortælle, hvor rent der var i Moskvas undergrundsbaner.

Rektor Arne Olesen (1904-1969) stod i spidsen for HG i 15 år fra 1946 til sin død i 1969. Foto fra midten af 1950'erne. (HG)

Da Sovjetunionens diktator *Joseph Stalin* døde holdt rektor mindeord ved morgensangen. Det var i marts 1953. Det var

Rektor uddeler eksamensbeviser til studenterne omkring 1960.

Stalins død 1953

ganske vist kun otte år siden, at russerne havde været med til at tæve Hitler. Kendskabet til Sovjets koncentrations-lejre og Stalins myrderier var ikke så udbredt, som det er i dag. Men alligevel! Sovjetunionen var hovedfjenden i den kolde krig, og oprustningen styrtede afsted. Kommunismen var for de fleste danskere en samfundstrussel. Det var og blev stærk tobak at udtale mindeord om diktatoren. Navnlig for konservative sjæle. Samme eftermiddag ringede telefonen hos overlærer *Jørgen Schunck*. Det var formanden for Holte Gymnasiums bestyrelse, kommunalbestyrelsesmedlem, sagfører *Erik Øigaard*, som ville have be- eller afkræftet det for ham utrolige forlydende om rektors respekt for Kremls despot. Nu fik den borgerlige Erik Øigaard endnu en anledning til at krydse klinger med den uortodokse rektor.

Rektor, som kunne afskrække en del med sin facon, tog gerne en samtale med en frimodig elev, der kunne lide at gå til makronerne. Han forklarede mig, hvorfor han hævdede at gå ind for den sorte skole, hvor lektieterpning var i højsædet. Det gav udenomsaktiviteter den fornødne modstand, der skulle til, for at de kunne blive vellykkede, mente han. Og så sorterede man jo også de forslag fra, som ikke var båret af tilstrækkelig vilje. Hans uortodokse respekt for den enkelte kom også til udtryk, da han i en translokationstale sagde: "*Vi vil så gerne, at børnene er positivt indstillede, som vi selv er det. Hvis de nu ganske tydeligt tilkendegiver sig som uenige med os, ja, så hævder vi, at de er negative.*"

Det progessive gymnasium manifesterede sig bl.a med den intime hesteskoopstilling af skolepultene. Her et indblik i den moderne undervisningsform hos tysklæren *Eyjolf Hessellund*. Hessellund var en stor faglig kapacitet, men hans svingende humør kunne gå ud over både elever og lærere.

I vore dage er en sådan bemærkning måske ikke særlig markant, men den var fremsat inden studenterrevolternes tid, inden danske skolebørn lærte at sætte spørgsmålstegn ved næsten alt, de hører, og inden lærerne mistede den automatiske autoritet. Da rektor engang blev spurgt: *"Hvad mener De om ungdommen i dag?"*, svarede han : *"Desværre intet. Jeg kender den ikke, lige så lidt som jeg kender "landboerne", "tyskerne" og "russerne". Jeg har lært bestemte unge mennesker og børn at kende, personligheder på hver sin måde. Nogle af dem har vist mig fortrolighed, og om dem kunne jeg tale i timevis."*

Vækkeuret

Jeg var i 1.g redaktør af skolebladet, *"Vækkeuret"*. Det blev censureret af rektor. Man mødte op i hans hjem, hvor han med en majestætisk håndbevægelse præsenterede sin mor, som boede hos den inkarnerede ungkarl. Så fordybede han sig tavst i læsning af hver en linje i udkastet og kunne i visse tilfælde sende redaktøren tilbage til den øvrige redaktion med anbefaling om at ændre dette og hint. Debatten om det frie ord gik for fuld tryk, og vores elskede oldævls-lærer, *Ellen Schrøder*, indrykkede annoncer i skolebladet til fordel for et ucensureret blad. Jeg blev dog i min "redaktørtid" kun sendt tilbage til kammeraterne én gang med en artikel, som rektor fandt for sjofel. Holdninger satte han højt, men ikke

platheder. Ved skoleårets slutning, da redaktionen skulle overgå til næste klasse under os, ønskede et flertal i redaktionen at bruge et lille økonomisk overskud på at holde en fest. Fester gik jeg også den gang varmt ind for, men jeg mente, at kassen ubeskåret skulle gå videre til næste års redaktion. Det skabte nogen debat, og festen blev der ikke noget af for mit vedkommende.

Uddeling af karakterbøger

Rektor holdt kontakten til samtlige gymnasieelever ved et kvartalsvis ceremoniel, når karakterbøgerne skulle uddeles. Nu var rektor en høj og statelig herre med en næsten statsmandsagtig aura. Men hans fornemmelse for, hvordan han tog sig ud, var ikke stærkt udviklet. Han sås på vej til postkassen med tungen i den ene mundvig. Hans hentehår kunne falde ned og blive hængende midt i ansigtet, uden at han ænsede det. Dertil kom, at hans nærsynethed tvang ham til at holde alt læseligt i kort afstand fra næsen. Når han derfor bankede på i en time med en stak karakterbøger under armen, udspandt der sig en mimisk forestilling, som man kunne have leet af, hvis ikke det lige var karakterbøgerne, rektor kom med: Rektor tog plads i lærerens stol. Næsen gled frem og tilbage over karaktererne, med et suk vippede rektor forsiden frem, så han kunne se elevens navn. Da den meget litteraturkyndige *Claus Rude* ved en lejlighed skulle have sin karakterbog udleveret, udbrød rektor: "- *Claus Rude, ved du, hvad der står i Ibsens Hakon Jarl ? --- Der står: "Ha, Hakon, det går tilbage!" Vær så god, din karakterbog,*"som så blev udleveret med et fyrsteligt armsving.

Forfatterens holdning til lektier

På skolen blev "*Peter Pan*" min anden rolle i en skolekomedie. I underskolen på La Cour Vejens Skole havde jeg i syvende klasse spillet med i „De pokkers Unger". I Holte blev det en besættelse at lave teater. I Peter Pan-rollen måtte jeg ganske vist lide den tort, at *Niels Brüel*, som også indøvede rollen, fik lov til at spille den to ud af de tre opførelser, fordi han havde udvist større flid ved prøverne. Da det blev forkyndt, udbrød en af pigerne, som nok ikke kunne lide mig, at så skulle hun se forestillingen lørdag – den dag, jeg ikke skulle spille.

Men jeg kom med i flere skolekomedier: "*Det gamle Spil om Enhver*" af *Hugo von Hofmannsthal*, forskellige syngespil af vores musiklærer, Sven Kock, "*Vintersolhverv*" af *Maxwell Andersson*, "*De store Drenge*" af *Paul Géraldy*. Jeg forklædte mig med glæde i voksnæse og paryk og fik – som årene gik – samtlige mandlige roller i rektor Schlichtkrulls og komponisten *Finn Høffdings* julespil – undtagen lige Jesus-barnet, som var en dukke. Julespillet havde dengang været opført ved hver juleafslutning, siden det blev skrevet i 1930'erne.

Skolekomedier

Mikael Bramsen, stud. art. og sidekammeraten Mikael Venge. Sidstnævnte blev siden dr. phil. i historie. Han og jeg var begge drømmere. Han tegnede flotte damer – i skolebøgerne – hvilket blev påtalt, mens han lige så stille bed sig fast, blandt andet i historie. Jeg drømte om teater, men drømte ikke om, at jeg skulle blive journalist. "*-Det var dengang eleverne kunne interessere sig for kunst, selv om de ikke skulle op i det til eksamen,*" som en lærer fra HG er citeret for at sige.

Marie Müller var overlærer i underskolen. Hun var skolekomediernes skytsengel og hjalp med kostymer og sminke. Hendes smilende og hjertelige ydre gjaldt kun de elever, som hun kunne lide. Hun havde stærke meninger – også om kollegerne. Her er hun taget på Englandsbåden fra Harwich til Esbjerg efter en strabadserende ekskursion til London, hvor et af programpunkterne var "My fair Lady" i den første opsætning fra 1956. Det skulle blive verdens mest spillede musical.

Jeg blev mere og mere optaget af at ville være skuespiller – til mine forældres rædsel – og lå i næsegrus beundring for de unge *Henning Moritzen* og *Jørgen Reenberg*. Den store, ubesejrede mester på den kongelige skueplads var den aldrende *Poul Reumert*, som jeg så på teatret og hørte på grammofonplade igen og igen. Han er skyld i, at jeg i dag stadig kan "*Guldhornene*" og "*Hakon Jarls Død*" udenad. *Chaplin* kunne jeg efterligne så godt, at jeg vandt førstepræmie ved fastelavnsfester. Hvis der var mulighed for det, gjorde jeg min entré ved at falde ned ad en trappe. Det kunne jeg uden at slå mig.

Skuespillerplanerne holdt jeg op foran det, der var tilbage af min dårlige samvittighed, når de eksakte fag meldte sig med deres krav om præcis viden. "*Ja, du tog det hele lidt fra oven og nedefter*", sagde den senere inspector *Jørgen Schunck*, da vi et par år inde i det nye århundrede lod tankerne gå tilbage til den i 1996 lukkede skole. Og min klassekammerat, *Mads Øvlisen* siger: "*Du lagde overhovedet ikke skjul på din dovenskab*".

Det var i mellemskolen, at jeg stemplede matematik, geometri og aritmetik som dødsfjenderne. De var i skarp konkurrence med fysik og kemi. Jeg husker et udmærket besøg på Holte Gasværk, der i øvrigt lå midt i byen som nabo til Holte Bio, hvor jeg kom så ofte som muligt. Bagefter skulle vi skrive en rapport om, hvordan det kulfyrede værk producerede gas til Holtes komfurer. Jeg skrev nogenlunde sådan: "*Holte gasværk ligger mellem Øverødvej og Søllerødvej.*" Punktum. Min lærer, *Hr. Smidt*, grinede smørret, men foretog sig intet.

Holte Gasværk

Den anden lærer, som mødte denne lille, flabede herre, kunne dog ikke skjule sin vrede. Vi var blevet bedt om at plukke en gren af et træ for at artsbestemme det. Jeg hjulede ned til Frederikslund Skov ved Furesøens bredder, greb en gren, brækkede den af og tænkte, at bladene ville være visne, inden den skulle præsenteres for klassen til artsbestemmelse. Derfor brækkede jeg også grenene med blade af og troppede op med et stykke gren på cirka 20 centimeter. Jeg fastholder den dag i dag, at det ikke var for at være uartig, jeg troede, at vi skulle analysere bark og ved, men hele klassen brølede af grin, og først da blev jeg klar over, at situationen ikke stod til at redde. Naturhistorielæreren, Jørgen Schunck beherskede sig voldsomt, men hans vrede fortog sig kun langsomt. Jeg tror, at han fra da af tvivlede på min gode vilje, og mine forsøg på at rette op på karakteren i naturhistorie var dømt til fallit.

Med Schunck havde jeg en af de få politiske diskussioner, jeg kan huske fra gymnasietiden. Den drejede sig om intet mindre end Suez-krisen fra 1956, hvor Ægyptens præsident Nasser sænkede skibe i Suezkanalen for at hindre franske og britiske styrker i at besætte kanalen og holde den åben for verdens skibstrafik. Jeg fandt, at det var rimeligt, at den internationalt anvendte søvej ikke skulle spærres på grund af en ægyptisk-israelsk konflikt, mens Schunck overraskede med stærke ord om tyveri af ægyptisk ejendom.

Schunck og Nasser

Det er forunderligt, at vi på skolen ikke talte så meget om Sovjetunionens intervention i Ungarn, at jeg kan huske noget om det. Det var et par måneder før Suez-krisen – i oktober 1956. Der var ikke noget, som hed spontan undervisning i anledning af en verdensbegivenhed. Men jeg husker de store indsamlinger i Statsradiofonien, og de voksnes forbitrelse over "de skide kommunister".

Matematik

Det er mig ubegribeligt, at der ikke blev taget fat om den arrogance, jeg udviste. Jeg slentrede mentalt set med begge hænderne i lommen gennem de naturvidenskabelige fag og fik dårlige karakterer. Dog: Til Mellemskole-eksamen efter 4. mellem havde jeg løst matematikopgaverne og var stensikker på, at de var rigtige. Derimod faldt 10-øren først i den geometriske opgave, da *Jørgen Hallstein*, som skulle op til eksamensvagten for at aflevere, langsomt gik forbi mig med den rigtige geometriske figur i sin opgave, som han holdt åben i en diskret baghånd. Jeg fik blankt UG i matematik og geometri til mellemskoleeksamen, men jeg har aldrig fået takket Jørgen for hjælpen.

Johannes Hoffmeyer

Det var alt det humanistiske, som greb mig. I dansk åbnede lektor *Johannes Hoffmeyer* en verden af forståelse for litteratur. Han deklamerede guldalderdigte, så spyttet stod om ham. Han underviste med sin personlige begejstring og ville gøre os til *"kulturmennesker"*, som han sagde. Han udviste en ægte respekt for alle i klassen – også for dem, som havde få forudsætninger hjemmefra eller som manglede personlige interesser for det boglige.

"Lille Niller"

Det samme kunne man ikke sige om vores tysklærer, *Niels Nielsen*. Han havde kæledægger, som han brød sig om. Man kunne fedte for ham, og han var snobbet. Samtidig kunne han plage andre, som aldrig fik en ærlig chance. Når en havde læst op på tysk, tøvende og med mange udtalefejl, brølede "Lille-Niller": " *Studekørsel, studekørsel – men hvad, de, der kører med stude, kommer også med*". En af mine klassekammerater, *Mads Holm*, havde mandshjerte til at protestere mod den behandling: " *Jeg kan sgu ikke finde ud af det, når De hele tiden skælder mig ud*". Fra da af fik Mads fred.

Den kompetente og åbenhjertige dansklærer Johannes Hoffmeyer var en af HGs markante personligheder, Han markerede sig også stærkt i det sønderjyske foreningsarbejde i efterkrigstiden. I Søllerødbogen 1985 har han skrevet sine erindringer om "Sønderjysk foreningsliv i Søllerød"

Lille-Niller kunne komme ind i klassen og knalde pegepinden i katederet og derefter stønne over den høje lyd, det gav. Han havde en snurrig, uskyldig afstraffelsesmetode, som bestod i et let træk i en tot hår ved øret. *"Gør det ondt ?"* spurgte han så, og når man svarede ja, slap han straks. I første gymnasieklasse spurgte jeg ham, hvorfor tonen pludselig var blevet høflig og urban. Han svarede noget i ret-

ning af, at niveauet i mellemskolen var alt for jævnt til. at man kunne behandle børn alvorligt. Jeg må i sandhedens interesse indrømme, at jeg i mange år efter gymnasiet ikke havde noget imod lektor Niels Nielsen. Det var min klassekammerat, *Lise Hallas-Møller*, der senere i livet fjernede den blinde plet i mit øje for, at jeg jo bare havde været en af Lille-Nillers kæledægger.

A) Lektor Niels Nielsen på klods hold. Forfatteren kunne ugenert fotografere dansklæreren lige op i hans åbne ansigt, for han kunne ikke se. En tiltagende svagtsynethed tvang ham til at engagere en tidligere elev til at læse stile højt for sig, rette stavefejl og sætte kommaer. Eleven var Thorkild Hansen, hvis forfatternavn i dag er knyttet til Det lykkelige Arabien, Jens Munk, Knut Hamsun-trilogien og måske især Slavernes Kyst. Vil man læse en velskrevet roman om 50-erne og skolen, så har Hansen skrevet "De søde Piger" med megen poesi fra Holtes villaveje. Det står hen i det uvisse, hvorfor rektor Olesen aldrig påtalte "Lille Nillers" tyranni over for visse elever. Olesen var dog ellers mand for sin hat.

B) Flere af lærene på HG var kulturpersonligheder i lokalområdet, hvad vi som skoleelever næppe havde evnen til at indse i nuet. Mens Hoffmeyer således engagagerede sig i den sønderjyske sag, så var Niels Nielsen (1908-1985) hovedmanden bagved det nordiske, tværpolitiske venskabsbysamarbejde, der blev taget initiativ til ved et møde på Holte Gymnasium den 23. september 1945. "Lille Niller" er her fotograferet i 1950'erne.

Han var dog ikke kun momentant tyran. Han var også inspirerende og særdeles vidende, men hans meget svage syn havde sat ham tilbage i universitetskarrieren, og livet på gymnasiet var næppe hans livsdrøm. Han interesserede sig resten af sit liv for min karriere, ikke mindst, da jeg i Danmarks Radio var med til at producere Natredaktionen, radiohusets første eksperiment med musiknyheder og journalistisk nyhedsstof behandlet på en utraditionel og indimellem provokerende måde. Jeg drikker i øvrigt stadig af et smukt dansk egeløvsglas, som hans kone gav mig efter hans død.

Knud Herløv

Knud Herløv bar de tunge fag, engelsk og latin med stor ynde. Hans egen glæde, ja, kærlighed til stoffet, smittede af på mig, selv om jeg i latin snarere var bedre til at skule ned i den trykte, "illegale" oversættelse end til at analysere grammatikken. Selv sagde Knud Herløv: "*Eleverne skal ikke skrues op til toppræstationer. Vi forsøger blot at give dem nogle gode år, som de senere kan mindes med glæde*". Men Herløv var også skolekomediernes skytshelgen. Han stod år for år for valg af skuespil og aktører og for instruktionen, og vi blev så gode venner, som datidens stil og aldersforskellen tillod. Vi blev dus, men kun når vi var uden for andres hørevidde. Dengang sagde eleverne "De", lærerne "du". *Hans Snitker Petersen* meddelte os, at da vi nu var kommet i gymnasiet, så ville han til at sige "De" til os. Det frabad vi os og foreslog forgæves, at vi i stedet for sagde "du" til ham.

Herløv så, hvor verdensfjernt jeg udviklede mig, da han engang sagde: "*Du er født 100 år for sent*". Knud Herløv, som ikke var nogen helt ung lærer, var ungkarl, og som han sagde: "*Jeg kaster al min kærlighed på jer!*". Han boede hos sine forældre og sov på sofaen i deres spisestue.

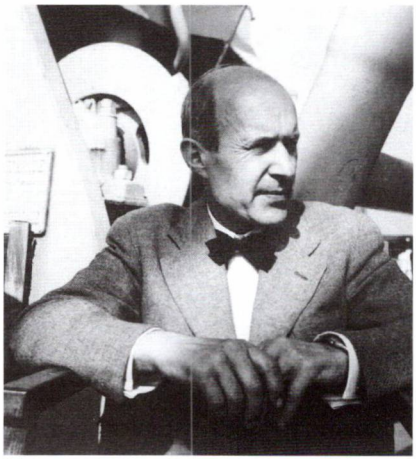

Lektor Knud Herløvs energi var legendarisk. Han bevægede sig altid i hurtig-gang og kunne om nogen få stoffet i engelsk til at leve, hvad enten det var Shakespeare eller helt nyudkommen faglitteratur om den globale forurening og misbrug af naturens ressourcer, emner, som var absolut på forkant med udviklingen. Herløv var skolekomediernes arrangør, lige fra valg af teaterstykker til skuespillere og teknikere.
Her fik han personlige kontakter med mange af skolens elever, for indstudering af en skolekomedie var dog frivilligt og i fritiden.

Han blev konstitueret rektor under et længere fravær af Arne Olesen. Da statsminister *H. C. Hansen* døde i foråret 1960, holdt Herløv en kort mindetale, og valgte fra sangbogen *"Jeg ser de bøgelyse øer"*. I min karakterbog, hvor det flød med godt minus'er og godt plusser og nogle mg minusser, gav jeg lærerne karakter på den bagerste side. Om Herløv hed det: *"En morsom, flittig lærer, der forstår at forene det daglige arbejde med morsomme arbejdsformer. Dygtig."*

Ole Bus

Der var én lærer, som jeg ufrivilligt gik på nerverne, fordi jeg var ret god til hans fag! Det var fransklæreren *Ole Bus*. Han led under, at jeg havde elementære franskkundskaber hjemmefra, fordi min mor var schweizer. Det var derfor med den ene hånd i lommen, at jeg gik til fransktimer og gav pokker i grammatikken. Det pinte Bus. Hver gang, han spurgte om, hvad et eller andet hed på fransk, vidste jeg det, - men jeg vidste ikke hvilke grammatiske mysterier, der lå bag. I karakterbogen kan jeg stadig more mig over ham: *"Mikael har jo særlige forudsætninger for faget, hvilket endnu bærer standpunktet oppe."* Senere i skoleforløbet: *"Med stor sindsro drager Mikael fordel af sine gode forudsætninger."* Siden: *"M. har jo gode forudsætninger men er ingenlunde flittig nok."*

Til sidst måtte han dog give sig: *"Flink og forstandig men næppe overvættes flittig."* Bus' anvendelse af vanvittigt gammeldagse udtryk var kun en af hans diller. Han vaskede først hænder, når han havde spist, for det galdt om at få så meget skidt indenbords for at styrke imunforsvaret, mente han. Han tørrede kridtfingrene af i sine sokker efter først at have slikket på fingrene. Og så fornægtede han en del af den moderne retskrivning. Han anvendte dobbelt a, når han skrev å. I en studenterrevy skrev jeg en sang om Bus, hvor det hed: *"Aigu, tréma, det hele skal der stå, det eneste jeg hader er bollen over å."*

Det eneste jeg hader er bollen over å

Jeg mener fransk kom ud som studentereksamensfag i 2.g. Det vil sige, at den karakter, vi fik blev medregnet i studentereksamens-gennemsnittet. Censor var ingen ringere end rektor. Jeg læste op på fransk og oversatte, hvorefter rektor sagde: *"Mange tak, det er tilstrækkeligt."* Den ville Bus ikke lade passere. Han ville trille mig lidt rundt i noget grammatik og begyndte på et spørgsmål, da han blev afbrudt af Olesen, som med hele sin autoritet erklærede: *"Jeg har hørt tilstrækkeligt til at kunne bedømme standpunktet."* Rent ug. Bus skumlede. Rektor, som kendte mine beskedne standpunkter i de øvrige fag, fortrak ikke en mine.

Om tysklærer *Fru Elmby* skrev jeg: *"Lille Ruth har ret svært ved det åndelige, navnlig har Faust voldt hende kvaler. Hun er for bundet af sine notitser. Pænt standpunkt i grammatik. Ret sød og meget moderlig"*. Der er flere flabetheder, og som man ser, havde jeg tid til meget andet end lektielæsning.

Egon Sander

Og så var der gymnastiklæreren, *Egon Sander*, som ikke vidste, om sport er sundt, og som vedblev med at ryge den ene cigar efter den anden, da han var blevet pensionist og havde fået installeret en pace-maker. "*Jeg havde selv gået på opdragelsesanstalt, og det var der ikke noget opdragende i – fra lærernes side*", sagde han. For ham var kammeratskabet det karakterdannende, og det holdt han højt på Holte Gymnasium, da Theisen fik ham ansat i 1938. Hvor mange gymnasieskoler kunne pynte sig med en håndboldlandsholdsspiller i lærerstaben? Han var med på Danmarks første landshold i 1933, hvor vi tabte til Tyskland 16-5. Men sportshelt var han, og han var landets første universitetsstuderende med gymnastik som hovedfag. Han var observatør ved De olympiske Lege i Berlin

Her står de to hovedpersoner i HGs fysiske discipliner, Gustav Kræmer og Egon Sander, to europæere men vidt forskellige. Sander var elegant både i sine frisindede holdninger, sin væremåde og af statur. Kræmer var tung, muskuløs og bred samt erklæret kommunist. Og så var han tysk af afstamning og med en accent, der var så fortysket, at den kaldte på smilet, ikke mindst et dusin år efter Anden Verdenskrig. Ja, undskyld, men sådan var det sgu. Vi grinede af tyskerne. Han var en usleben diamant, når han brølede sine kommandoer til sløjd og gymnastik.

Gustav Kræmers fortid påkaldte sig respekt. I nazi-Tyskland kom han i koncentrationslejr, fordi han var kommunist. Han blev løsladt og flygtede i kajak over Østersøen med en kammerat. I Danmark blev han gift og fik to børn. Under Besættelsen blev han sendt retur til Tyskland af det danske politi, var i kz-lejr, ved østfronten, blev såret, siden sendt til Danmark, kom i modstandsbevægelsen, mistede sin kone ved en trafikulykke efter krigen – alt dette inden Kræmer med sit larmende gode humør gjorde sig kendt og afholdt i 25 år på Holte Gymnasium.

i 1936. Nazisternes propagandashow var lige præsis, hvad han afskyede. Hans prestige på skolen voksede, da han var med til verdensmesterskaber i håndbold i 1938.

Holdarbejde

Han troede på holdarbejde som midlet til god social adfærd. Den dygtige elev, som råbte og bandede ad de dårligere kammerater under et boldspil fik tit en skuldertackling af Sander, når han selv spillede med. Efter nogle ture hen ad gulvet begyndte det at gå op for råbehovedet, hvad der manglede i hans sportsånd. Surhed over en tabt kamp gjorde Sander vred på eleverne. Ellers blev han ikke vred. Heller ikke på undertegnede, som hverken var god til fod- eller håndbold.

Egon Sander tilførte Holte Gymnasium noget nyt. Før min tid på skolen havde rektor Schlichtkrull ikke opfattet gymnastik som andet end legemsøvelser. Han var en hjertevarm og følelsesladet mand, men kunne ikke forstå, at Sander i en karakterbog havde skrevet om en elev, at han var god til sport men en dårlig sportsmand. Sander blev en god samfundsopdrager i et socialt miljø, hvor de elever, som kom i gymnasiet, næsten kunne være sikre på at kunne komme videre med en boglig uddannelse. For Sander var sport en social opgave uden standsforskel. Han trak folk ned på jorden. Han afskyede det opstyltede, hvad jeg et par gange fik at føle. Konkurrence som leg var hans sportsideal, en form for mental styrkelse og forståelse for sammenhold og fællesskab uanset evner og standsforskel.

"Æggemand"

Der var brug for at holde de velbeslåede borgeres børn lidt på plads. En af vores kammerater blev kaldt *"æggemand"* i daglig tale på sportspladsen, og en dag råbte en ny gymnastiklærer også *"æggemand"* efter æggemand. Jeg husker, hvor pinligt det var, at læreren uforvarende kom til at kvaje sig med det udtryk. Sagen var, at kammeraten blev kaldt sådan, fordi hans far kørte med æg og solgte dem ved dørene i de store villaer. På lærermøder blandede Sander sig over for de boglige kolleger og roste gode karakteregenskaber hos elever, der ellers ikke stod så godt, og det var ham, der fik afholdsmanden rektor Olesen til at indse, at øller var kommet for at blive, når der blev holdt baller i gymnasieforeningen. Det var ikke for ingenting, at vi sagde du til Sander.

Pjæk

Imidlertid skulle der ikke meget til, før jeg undgik sport. Da der i 2.g var kommet en ny gymnastiklærer, begyndte jeg at pjække. Min skræk for at spille fodbold var stor. Der var lunt på gymnasiegangen mellem bogreoler og romerske buster, og her fjælede jeg mig, for jeg var jo alligevel ikke særlig populær på boldbanen. Jeg var altid den sidste, der blev valgt ud til et fodboldhold af de to sportslige elever, der fik myndigheden som holdledere. Mit pjækkeri på gymnasiegangen gik et stykke tid, indtil

gymnastiklæreren en dag stod ildevarslende foran mig. Han tog mig med op til rektor, lod mig stå udenfor, mens han selv var inde for at forklare situationen. Så gik han, jeg kom ind, og rektor sagde: *"Nå Bramsen, nu fortryder du nok, hvad du har gjort!"* Jeg begyndte på at sige noget i den retning, men blev afbrudt af en syngende lussing. Rektor ramte udmærket præcist, og mens jeg tissede i bukserne, sagde han: *"Nej, du fortryder ikke noget. Du ærgrer dig over at være blevet opdaget!"* Derefter satte han sig tavst til skrivebordet og skrev et brev. Han meddelte mig, at det var et brev til mine forældre, og at jeg var bortvist i tre dage fra Holte Gymnasium. Det var en overordentlig ubehagelig situation, og jeg måtte efter tilbagekomsten fortælle mine kammerater, at det absolut ikke var noget, jeg havde været stolt af.

Knud Ravn

I de syv år jeg gik på Holte Gymnasium havde jeg jævnligt lektor *Knud Ravn* i farvandet. Han var en godmodig buldrebasse, og det var aldrig ham, der sendte én op til Theisen med en gul seddel. Han daskede den nærmeste elev, hvis en anden sagde noget vrøvl, og han skal have haft en aftale med en far, der gav ham lov til at give sønnen en på kassen. Hvis nogen i klassen var frække, så påstod Ravn, at han bare kunne stikke sønnen en, for han var stor og stærk, og så kunne han efter timen lade den gå videre til den frække. Det var sjovt, og alle vidste, at det var løgn.

Han gik sine runder i gymnasiet og brølede: *"Hvad foregår der her."* Han havde navnlig opsyn med gymnasiefløjen. Når han kom ned i gymnasiestuen i spisefrikvarteret, og det ind imellem bølgede af tobaksrøg, kunne han fremvise det perfekte stenansigt, velvidende at det ville være umuligt for ham at gribe ind over for det forbudte rygeri. Det var som om hans bløde, lydløse gang var en del af disciplinen. Pludselig var han dér med en beundringsværdig fornemmelse for gale streger. Man respekterede hans pokerfjæs, når han alligevel havde opdaget alt. Det var humørfyldt patruljering. Han gik i hvid kittel og på rågummisko.

Knud Ravn fotograferet i en afslappet stund under en ekskursion til Bornholm. Det var en selvfølge, at kun lærerne drak øl.

Men der er flere grunde til, at Ravn skal have en særlig salut her. Laboratoriebygning, gymnasiegang, faglokaler og gymnasiestue var alt sammen hans ide. Det var ham, som gjorde Holte

Luftfoto af HG med laboratoriebygning, observatorium th. og gymnastikfløj tv. Foto fra 1970'erne. (HG)

"En skole forud for sin tid"

Gymnasium til noget funktionelt helt nyt i dansk skolevæsen. Og det var længe før krigen. Han tegnede selv auditoriemøblerne til nogle af lokalerne, ikke kun til sine egne fag, biologi og geologi, men også sproglokaler blev indrettet efter princippet, at eleverne og lærerne skulle undervises dér, hvor litteraturen stod, hvor skærvekasserne var opstillet, og hvor de moderne lysbilledapparater var. Han udvidede til højt op i årene skolens bibliotek ved hyppige besøg i antikvariater i København. På gymnasiegangen stod faglitteraturen over for borde og stole, hvor man kunne slå sig ned som på et bibliotek. Sært nok kom ideen til ham få timer før han skulle til byggemøde om en ny gymnasiefløj i begyndelsen af 1931. Hvis ikke han havde haft det lyse øjeblik, var skolen blevet indrettet som alle andre med klasselokaler og lærere, der løb fra den ene klasse til den anden med kort og materialer. I kælderlokalet skabtes opholdsrummet for gymnasiasterne, når der var frikvarterer. Og så sparede man oven i købet på byggekontoen.

Faglærer Axel Klingspor har efterladt sig mange interessante malerier fra vor egn. Her et fremragende maleri fra skolegården på HG i sne, 1963. (Statens Museum for Kunst)

Axel Klingspor

Dette – og skolens musikliv samt udfoldelsesmulighederne med maleri og skulptur under kunstmaleren *Axel Klingspor* gjorde HG i 1950'erne til en skole forud for sin tid. Male- og tegnelokalet havde vinduer ud til Rønnebærvej, og igennem årene måtte villaerne og haverne holde for som motiv i alle årstider, når håbefulde kunstmalere svingede pensler og dekstrinfarver. Så stod Axel Klingspor og indgød os mod til at gå løs på hele det opspændte papirark og ikke fedte nede i det ene hjørne. Farverne stod i store bøtter, som man kunne forsyne sig fra, mens andre baksede med lerskulpturer eller færdiglavede fade, der skulle males.

Skolens gange og vidueskarme var rigt dekorerede af elevarbejder, og de var alle præget af Klingspors opfordring til at være glade i hans kreative undervisning.

"Farvel til Storken"

Et kapitel i mit endnu unge liv sluttede, da jeg med lodder og trisser blev student i 1960. Jeg vidste ikke meget om det samfund, jeg skulle træde ud i, men jeg kender stadig forskel på en ionisk, en dorisk og en korintisk søjle. Hvis jeg i dag ser Hamlet i fjernsynet, kan jeg begynde citater på engelsk, inden skuespillerne tager ordet. Det virker helt bizart på mine omgivelser, ikke mindst på mine sønner. Fagligheden og engagementet var i højsædet hos en række lærere, som man i det daglige kunne more sig over, men som man i et livsperspektiv stadig har stående i galleriet af personligheder, der kom til at betyde noget for karakterdannelsen og menneskesynet.

En studenterfestforelskelse, som skulle holde for livet. I forfatterens have på Øverødvej satte Lise Hallas-Møller sig på skødet af Mads Øvlisen. Og så tæt har de bogstavelig talt levet sammen lige siden. I det halve århundrede, der fulgte, lagde de hus til flere studenterjubilæer, hvor "blomsten af Danmarks ungdom" genopfriskede skoleminder.

Øverød Torv fotograferet 1959 fra taget af de nyopførte boligblokke ved Øverødvej af vicevært Jørgen Gørløv. Bager, kolonial og viktualieforretning eksisterede stadig ved vejgaflen mellem Øverødvej og Søbakkevej, men det varede ikke længe. (Rudersdal Museer).

Storken på Højbjerggårds marker fløj væk i løbet af 1950'erne, for nu skulle der være villakvarter. Borgmester Schneider, der døde i 1957, fik sin vej derude, mens grønthandleren og bageren i de små landsbyhuse ved bystævnet på Øverød Torv sang på sidste vers. Kiosken og frisøren holdt dog ved, endnu mens planerne begyndte at rumle om et butikscenter i Holte. Rådhuset fik en tilbygning, gudskelov lige så smuk som hovedbygningen. Forstadskommunen fik vokseværk i 1950'erne. Når jeg i dag kører eller går på mine teenageårs tilgroede stier, er mange marker og enge forvandlet til villakvarterer. Sådan må det være. Men mange af de prægtige grunde ved Søllerød Sø og Furesøen er overklistrede af nybyggeri og mindre mondæne kvarterer følger godt med. De gode, tidstypiske villaer med rigelig luft omkring havde haft godt af en bevaringspolitik omkring de store villagrunde.

Men det er en anden historie - lige som de markante individualister på skolen, der brændte for deres fag, og som ønskede at videreføre deres begejstring.

Gudrun Bojsen-Møller, Mikael Bramsen og Elisabeth Arnold i juni 1960. Tre af borgerskabets børn, som tilhørte den forsvindende lille procent af en årgang, der blev studenter. De kunne næsten vælge frit, hvad de ville gå videre med. Gudrun blev socialrådgiver og arbejdede i mange år med sit fag, indtil hun tog fat på jura og blev advokat. Elisabeth blev cand. scient. i biokemi og arbejdede i mange år i industrien, indtil hun som 46-årig blev folketingsmedlem for Det radikale Venstre. Bramsen blev journalist og var 23 år ved TV-Avisen og Radioavisen og var også en tur rundt om Bruxelles som korrespondent, inden han i 12 år var informationschef ved Europa-Parlamentet.

Søllerød Tidende.

Ugeblad for Beboere og Næringsdrivende i Holte, Nærum, Vedbæk og Skodsborg Postdistrikter.

Nr. 5. Lørdag 5. Februar 1921. 4. Aarg.

Lokalaviserne

Det stod i avisen 1921

af Morten Trommer

Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum (nu Lokalhistorisk Center) råder over en komplet samling af lokalaviser. Med deres overvejende lokale stof og først og fremmest lokale synsvinkel, kan disse, udover at give et udmærket tidsbillede, afspejle Søllerød Kommunes udvikling frem mod i dag. Samtidig får man gennem Søllerød Tidende et billede af, hvad der rører sig i det danske samfund.

Morten Trommer er født 1953 og har været fast ansat på Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum siden 1998, fra 15. april 2005 som konstitueret leder af Byhistorisk Arkiv. Den tilbagevendende artikel med beretninger fra Lokalaviserne i Søllerødbogen begyndte i forbindelse med ændringen af Søllerødbogens format i 1994. Fra 1994 til 2000 redigerede arkivsekretær Anne-Lise Høck serien med udpluk fra Kjøbenhavns Amts Avis under titlen "For 100 år siden". Arkivar Morten Trommer overtog opgaven i 2001, og samtidig blev indholdet nu hentet fra den egentlige lokalavis, der fra 1915 blev udgivet for Søllerødegnen alene. Vi er nu nået frem til året 1921.

NORMALISERING

I 1921, mere end to år efter afslutningen af 1. Verdenskrig, mærkedes eftervirkningerne fra krigen stadig tydeligt i det danske samfund. Der var fortsat mangel på varer med deraf følgende rationeringsordninger og

høje priser. Normaliseringen var dog så småt på vej: Brændselssituationen blev forbedret, og Søllerød Kommune ophævede gasrationeringen for forretninger og private husstande. Dog med en spærretid fra kl. 23 til 05, hvor der var slukket for gastilførslen. Tilgangen af brændstof betød dog også, at kommunen led store tab på dens kokslagre. Kommunen havde købt koksene til høje priser, og da koksrationeringen ophævedes, faldt priserne drastisk. Den forbedrede brændselssituation betød, at antallet af togafgange til og fra København blev øget, dog stadig med færre afgange end før krigen. I september ophævedes sukkerrationeringen.

Kokslagrene

Udgifterne til den daglige husholdning havde aldrig været højere end i begyndelsen af 1921, men de faldt dog i løbet af året. Udgifterne for en gennemsnitsfamilie var dog stadig, ved årets udgang, over det dobbelte af niveauet før krigen.[1] Arbejdsløsheden var steget dramatisk, og arbejdsmarkedet var præget af uro.[2] Arbejdsgiverne krævede lønnedgang. Der opstod storkonflikt omkring overenskomstforhandlingerne, og der fulgte sammenstød mellem strejkende, strejkebrydere og politiet. Lønnen blev presset i 1921, hvor en arbejder oplevede en tilbagegang i timelønnen på 15 %.[3] Store beskæftigelsesarbejder blev sat i gang, og som noget nyt ydede kommunen understøttelse til dem uden arbejde. Dette gjaldt dog ikke ugifte arbejdsløse, der ikke kunne få nogen hjælp. De arbejdsløse, med de ugifte i spidsen, protesterede og sendte ved flere lejligheder delegationer til Sognerådsformanden på Rådhuset. Dette rokkede dog ikke Sognerådets beslutning.[4]

SØLLERØD TIDENDE

Kommunalvalget 1921

Det store emne i Søllerød Tidende i 1921 var kommunalvalget i marts. Avisen havde været meget kritisk overfor det socialdemokratiske sognerråd.[5] På trods af sin erklærede upolitiske holdning var avisen på vagt overfor socialdemokraterne. Ofte anklagedes socialdemokraterne for at begå fejl. Et eksempel var kommunens kokslagre, hvor avisen placerede

Annonce i Søllerød Tidende, 29. januar 1921.

Husk

at Deres Kommuneskat for Oktober Kvartal 1920 skal være betalt inden 9. Februar d. A. Er den ikke dette, slettes De paa Valglisterne og afskæres fra at deltage i det forestaaende Sogneraadsvalg.

skylden for tabet hos sognerådet, der ikke havde forstået at sælge koksene i tide. Det var nogle svimlende beløb avisen kom op med, da de skulle gøre tabet af sognerådets fejl op. I januar anslog avisen, at kommunen ville lide et tab på 100.000 kr., men allerede i februar, mindre end en måned senere, var beløbet oppe på 250.000 kr. I tiden op til kommunevalget opgav redaktionen at holde den upolitiske linie og proklamerede avisens borgerlige tilhørsforhold. Dette var et brud med en årelang tradition. Avisen havde siden begyndelsen i 1915 fremhævet sit upolitiske ståsted. Efter at have bekendt kulør bakkede Søllerød Tidende åbent op om den borgerlige fløj. De udgav bl.a. en valgavis med præsentation af de borgerlige kandidater, og avisen anbefalede de borgerlige fløje at samarbejde, hvilket formentlig var den eneste mulighed for at vippe socialdemokraterne af pinden. Det lykkedes, og den borgerlige fællesliste vandt valget til avisens store tilfredshed.[6]

Udviklingen af især Holte-området med anlæg af veje, bygninger, sportspladser osv. optog stadig megen plads i avisen. Planerne om at nedlægge elektricitetsværket i Holte vakte opmærksomhed og mødte modstand fra flere sider. Selv om Søllerød Tidende kraftigt opfordrede til at udskyde et salg, ændrede det dog ingenting, og i juli måned blev "Elektricitetsværket i Holte" solgt til NESA.

Til at supplere det lokale stof bragte avisen en del artikler og nyheder, både fra resten af landet og fra udlandet. Avisen indeholdt flere illustrationer end tidligere. Annoncerne fyldte omkring halvdelen af avisen.

I marts åbnede Søllerød Tidende et afdelingskontor for Vedbæk og omegn. Det blev drevet af urmager Lenzing fra hans forretning på Vedbæk Stationsvej. Den tættere kontakt til "Kysten" kunne dog ikke mærkes på indholdet i avisen, hvor stof fra Holteområdet klart dominerede spalterne.

SØLLERØD TIDENDE 8. JANUAR 1921-17. DECEMBER 1921.

Område: Søllerød Kommune. Udgivere: August Elnæs og A. Lauridsen. Redaktør: A. Lauridsen, Holte. Redaktion: Stationsvej, Holte. Oplag: 2200. Udgivelseshyppighed og -tid: 1 g/uge, lørdag. Pris: 3 kr. for årligt abonnement.

Søllerød Slot fotograferet i sommeren 1920. Slottet var opført af Jægermester Tvermoes i 1914. En grund til at slottet brændte så hurtigt var, at en stor del af bygningen var opført af træ og udsmykket med papmaché.

Den efterfølgende samling af artikler er afskrift fra avisen og er gengivet med de evt. trykfejl, der måtte være.

Artiklerne er udvalgt for at give et indtryk af nogle af de begivenheder, der fandt sted i lokalsamfundet. Enkelte er medtaget for at illustrere, hvad der optog sindene ikke kun i lokalsamfundet, men også udenfor. Andre er rene stemningsbilleder. Alle artiklens illustrationer er fra Lokalhistorisk Center - Rudersdal Museer.

BRANDEN PAA SØLLERØDGAARD

15.01.1921

Tirsdag Aften Kl. ca. 10 udbrød der Ildebrand paa det saakaldte "Søllerød Slot", der i Løbet af 6 Timer lagde denne Bygning i Ruiner. Det skal først siges her i det kommunale Blad, at naar de københavnske Aviser skriver, at det var en *Kortslutning*, der gav Anledning til Branden, saa er dette fuldstændig fri Fantasi, da der fra Holteværkets Side var *afbrudt* for Tilførsel af Gas og Elektricitet forinden Jægerm. Tvermoes begav sig paa Rejse til Italien, hvor han endnu (Torsdag) opholder sig. Om selve Branden kan der skrives Referat paa mange Spalter, den har givet Stof nok, og Fantasien har besørget Resten, men *Kendsgerningerne* ved denne Brand bør være en Spore for vort eget Brandvæsen til at formaa Sogneraadet til at anskaffe en Motorsprøjte i Lighed med vore Nabokommuner.

Branden i Tirsdags havde uden Tvivl været en Katastrofe, hvis blot Vinden havde haft modsat Retning, saa var maaske Kroen og Præstegaarden brændt ned.

Der er altid her i Kommunen ved Ildebrand nogle raske Mænd der hjælper til med at redde, hvad reddes kan, og man saa blandt andre Vognmand Mølsted Jørgensen, Søllerød, komme ud af den brændende Bygning med et stort Bogskab paa Nakken, medens Tagstenene faldt ned omkring ham. Det tager jo Tid inden vort Brandvæsen kommer, men det maa siges, at det arbejder godt efter vore Forhold, og Overledelsen er i de bedste Hænder hos Brandinspektør Købke, Trørød. En Del af Brandvæsenet manglede dog Uniformer og Huer eller Hjælme, ligesom nogle havde glemt deres Skilte, det giver et daarligt Helhedsindtryk.

Kroejer Sauerberg telefonerede til Københavns Brandvæsen om at komme til Hjælp, hvad der blev nægtet, fordi det ikke var Politiet, men en privat Mand, der ringede efter hjælpen. Da Politiassistent Hartmann kom tilstede, rekvirerede han straks Hellerup Brandvæsen, men da dette ankom, var Ødelæggelsen allerede fuldbyrdet, man satte dog Motorsprøjten i Funktion ved Gadekæret og naaede at faa slukket Branden i Ruinerne noget hurtigere. Falcks Redningskorps kom slet ikke i Arbejde, da alt det, der var reddet, for længst var bragt i Sikkerhed under Ledelse af Sognefoged Sørensen, Nærum, (der samme Dag havde modtaget officiel Udnævnelse til Lægdsmand).

Da Branden var paa sit højeste frembød den et pragtfuldt Skue, og en Mængde Tilskuere strømmede til, men blev holdt i tilbørlig Afstand af Politiet, der var mødt med en halv Snes Mand.

Stormen hvirvlede en Masse farlige Gnister fra det brændende Papmacie, hvoraf der ved Bygningens Opførelse er anvendt en uhyre Mængde, op i luften, og man maatte stadig sprøjte Vand paa de nærmest liggende Bygninger for at ikke Ilden skulde fænge. – Rygterne om, hvorledes Branden er opstaaet, svirrede hele Natten paa Brandstedet, og den almindelige Mening er, at den er paasat, men hverken ved Foehørerne selve Brandnatten eller ved det store Forhør Dagen efter naaede man til Klarhed.

Overretssagfører Poul Tvermoes (Jægermesterens Søn) havde samme Dag været ude at tilse Ejendommen, og han var vistnok den sidste der havde været der før Branden, men Forhørene fortsættes, saa man naar nok et Resultat, det synes som Branden *kan* være paasat af Vagabonder, men endnu Torsdag Eftermiddag ved man intet bestemt.

I januar 1921 åbnede Holte Apotek i den nye etageejendom på Kongevejen 23, lige nord for Marievej. Her lå det til 1966, hvor det flyttede til Øverødvej 5. Bygningen på Kongevejen blev nedrevet i 1977 i forbindelse med Holte Midtpunkt byggeriet. I dag ligger apoteket i Holte Midtpunkt, tæt på sin oprindelige placering. Foto fra Søllerød Tidende, 23. april 1921.

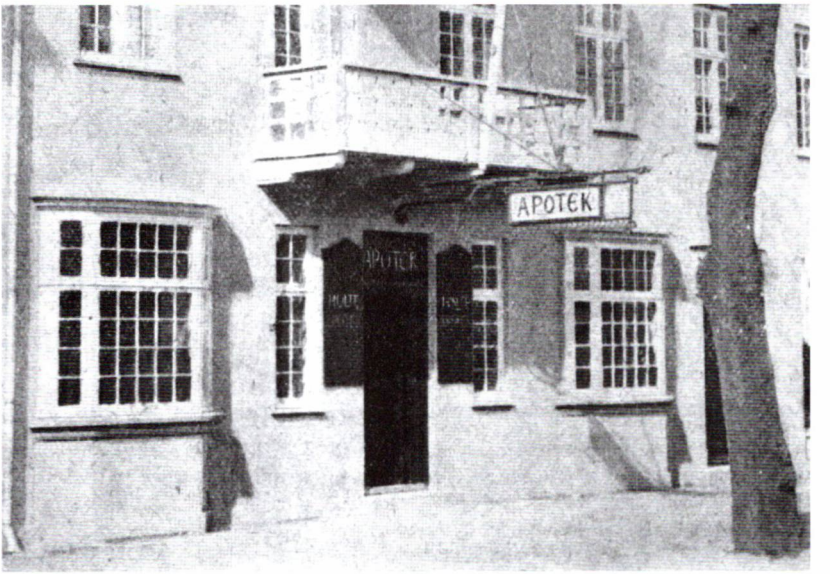

HOLTE APOTEK[7]

15.01.1921

Apothekets indehaver er cand. Pharm. Aksel Rønning, Kandidat fra 1891, - Søn af den bekendte københavnske Fabrikant Rønning (Firma: Rønning og Gjerløff – kendt for sine Blæksorter). – Som første Medhjælper er antaget cand. Pharm. Rørdam – Søn af afdøde Skibslæge, Folketingsmand Rørdam. Endvidere er antaget to faste kvindelige Medhjælpere.

Der var ikke sparet på det indvendige i det nye apotek på Kongevejen i Holte. Foto fra Søllerød Tidende, 23. april 1921.

Hvad angaar selve Apotheket, da kan oplyses; Træinventaret bestaar af teakinbehandlet Birketræ; det tager sig fornemt ud og spiller særlig ved kunstigt Lys i de ejendommeligste Schatteringer. Det elektriske Udstyr er leveret af Hr. O. Madsen, Holte; der er ikke sparet men ofret betydeligt paa dette Punkt. – Præparaterne (der findes mellem 2-3000 af disse) opbevares bl.a. i kunstfærdige og overordentlig nydelige Krukker med Søllerød Byvaaben, tegnet af Hr. Oluf Jensen, den kgl. Porcelænsfabrik, efter Model af Professor Nyrop. – Af Inventaret kan i øvrigt fremhæves et overordentligt fint Arbejde, nemlig en analytisk Vægt, der er saa fintmærkende, at den gør Udslag for den mindste Ubetydelighed.

Alle tilberedte Giftstoffer findes i Flasker, der henstaar for sig selv og som er mærket paa en af Apotheker Rønning opfunden særlig betryggende Maade. De raa Giftstoffer opbevares i særlig aflaaset Rum; her findes blandt andet en Pakke Arsinik, tilstrækkelig til at dræbe hele Sognets Befolkning med. - Man forstaar, at der skal udvises den største Agtpaagivenhed fra Personalets Side.

I Bygningens Kælderetage findes Laboratoriet, udstyret med Tidens tip-top Apparater, Flaskerum, Tinkturkælder, Oliekælder, Skyllerum og Mørkekammer. – Vi er bemyndiget til at oplyse, at dette elskværdigt stilles til Afbenyttelse for de stedlige Amatørfotografer.

Hele Installationen af Inventar og Varer beløber sig til det ikke ubetydelige Beløb ca. 100,000 Kr.

Apotheket vil udover Medicinalier føre Parfumeartikler fra Breining og fotografiske Artikler.

Krukke fra det første Holte Apotek. Den opbevares i dag på Rudersdal Museer i Søllerød.

BRANDEN PAA SØLLERØD SLOT

29.01.1921 Politiet har nu anholdt en i nogen Tid eftersøgt Person, en Tjener, som sigtet for at have paasat Ilden paa Søllerød Slot. – I det første Forhør nægtede han ganske vist at være skyldig, men ikke desmindre afsagdes der Arrestdekret over ham, saa Politiet maa jo have nogen Tro til, at det har fundet Ophavsmanden til Ildsvaaden.

TEKNISK SKOLE I HOLTE[8]

12.02.1921 Som et monumentum civitatis ligger den ny tekniske skole højt over Holte Forretnings Kvarter ved Siden af Kommuneskolen. – Med sine røde Sten og Tag staar den godt til denne og gør i det hele et tiltalende Indtryk paa Beskueren. – Træder man indenfor fæstnes dette gode Indtryk yderligere; der er enkle Linier, smuk Farvesammensætning, lyst og venligt, gode og sunde Forhold at arbejde under for Lærere og Elever.

Den nye tekniske skole på hjørnet af Margrethevej og Kongevejen. Der havde længe været et ønske om en teknisk skole i Søllerød Kommune. Holte Handelshåndværker- og borgerforening søgte i 1918 om at få lokaler til en teknisk skole på Ny Holte skole. Det blev dog afvist, og året efter 1919 forelagde man i stedet sognerådet en tegning til en ny selvstændig bygning ved Ny Holte Skole, der stod færdig i 1921. Teknisk Skoles bygning blev nedrevet i 1990'erne i forbindelse med en ombygning af Ny Holte Skole.

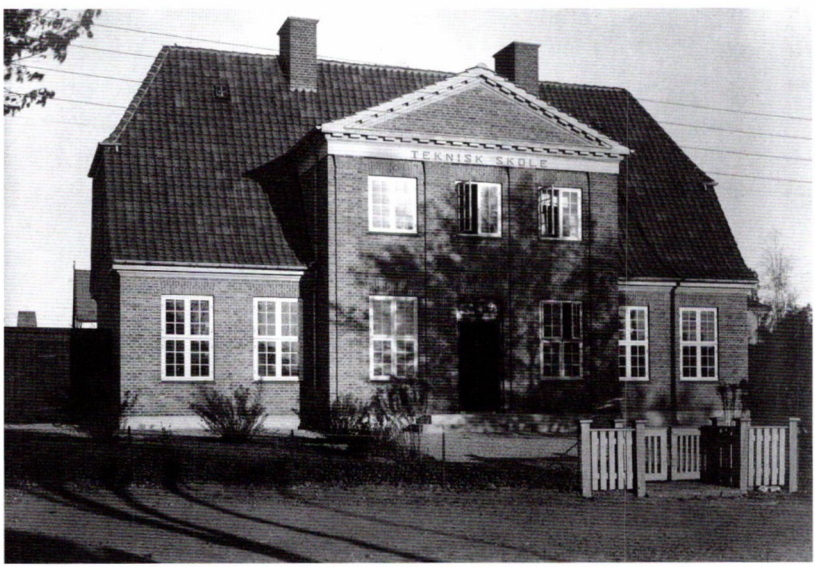

I Stueetagen findes en rummelig Forhal samt 3 Klasseværelser, paa 1ste Sal et Klasseværelse samt Bolig for en gift Pedel og et Læseværelse. – Det tjener Borgerstanden til Ære, at den har vist Forstaaelse af den tekniske Undervisnings Betydning for den opvoksende unge Slægt samt Offervillie til ved fælles Kræfter at skabe denne tiltalende og tidssvarende Arbejdsforhold – Bygningen vil staa som et Vidne herom.

SØLLERØD SLOTS BRAND

12.02.1921

Politiet arbejder stadig paa at opklare, hvorledes Branden er opstaaet; den tidligere omtalte arresterede Tjener, som sigtes for at have paasat Ilden, nægter bestemt at være Gerningsmanden – men det synes, som om Politiet er af den Opfattelse, at han ikke kan anses for skyldfri.

SØLLERØD TIDENDE

19.02.1921

Vi skylder vore Læsere at oplyse, at Søllerød Tidende fra Dato ophører med at være i strengeste Forstand upolitisk, et Standpunkt, vi hidtil har bestræbt os for at overholde. – Bladet vil i Fremtiden – uden at støtte noget bestemt politisk Parti – være at betragte som Organ for de borgerlige Interesser, og det kan og vil derfor ikke mere være henvist til at være neutralt.

Ved det forestaaende Valg til Sogneraadet vil Bladet støtte de Bestræbelser, der er fremme for at skabe et borgerligt Flertal, som tænkes fremgaaet ved Samarbejde mellem de fire borgerlige Partier, nemlig de Konservative, Erhvervspartiet, Venstre og de Radikale. – Ud fra de almindelige Betragtninger, vi tidligere har anstillet, maa vi gentage, at det er naturligt, at de borgerlige Partier atter overtager Styret; det maa siges,

Søllerød Tidende kunne op til kommunalvalget den 15. marts ikke længere holde den upolitiske linie. En årelang tradition blev brudt, da avisen proklamerede, at den ikke længere ville være neutral, men et organ for de borgerlige interesser. I marts udgav Søllerød Tidende en valgavis, der udkom som et selvstændigt nummer. Valgavisen, der propaganderede for de borgerlige partiers fællesliste.

Søllerød Tidende

Valgavis for de borger lige Partiers Fællesliste.

Nr. 1. Tirsdag den 1. Marts. 1921.

at Socialdemokratiet er kommen til Magten altfor tidligt, naar henses til, at Flertallet af Vælgerne utvivlsomt hører til de borgerlige Partier; naar det alligevel er sket, da er Grunden dertil dobbelt, nemlig den, at man har handlet taktisk uklogt ved at gaa adskilt til Valg, og den, at de borgerlige Vælgere har stemt daarligt.

Nu er Partierne imidlertid kommen til Erkendelse af, at de bør handle i Fællig, og det er at haabe, at de borgerlige Vælgere ikke vil afholde sig fra denne Gang at møde *alle* og stemme paa den borgerlige Fællesliste.

Vi véd vel, at Størsteparten af vore Læsere har borgerlige Anskuelser, og vi nærer derfor ikke nogen Ængstelse for, at de vil følge os i Fremtiden; vi undlader dog ikke at oplyse, at skulde der indenfor Abonnenternes Kreds findes Personer, som maatte føle sig brøstholdne paa Grund af Bladets ændrede Stilling, vil de ved at henvende sig paa Bladets Kontor inden Udgangen af indeværende Maaned kunne erholde det for indeværende Aar erlagte Abonnement tilbageholdt pro rata.

Udgiverne.

NY KOMMUNAL STILLING

12.03.1921 Hvad vi ikke vidste før, fik vi at vide i Onsdags i Vedbæk, hvor det paa Vælgermødet oplystes at der er ansat en "Vandhanedryppeinspektør".

VALGET DEN 15. MARTS

19.03.1921 Valgdagen i Tirsdags foregik under de heldigste varsler fra Vejrets Side; fra en høj og klar Himmel straalede Solen og spredte Lys og Fest over Dagen; i tætte Skarer strømmede Vælgerne til Valgstederne, foran hvilke der var hele Vognparker af Biler. – Man vadede i Papir i alle Regnbuens Farver, og næsten hvert andet Vejtræ var forsynet med store Plakater.

Der var ved dette Valg af de borgerlige Partier gjort et mægtigt Arbejde, som kulminerede paa Valgdagen, og ingensinde har Borgerne rejst sig "Mand af Huse" som ved dette Valg, der blev en smuk Sejr for Liste B.

I MØRKE

02.04.1921 Mandag Aften den 21. Marts ved Syvtiden slukkedes det elektriske Lys pludselig i alle Hjem og Forretninger i Holte-Egnen. – Telefonerne kimede som rasende paa Centralen – men fik intet Svar, eftersom Damerne selvfølgelig ikke kunde betjene Publikum i Mørke; i Løbet af en lille halv Time lykkedes det Holte-Værket at udbedre den indtrufne Maskinskade, saaledes at de i Hast fremskaffede Rester af Julelys atter kunde slukkes.

Annonce i Søllerød Tidende, 14. maj 1921.

J. Loldrup's

1ste Kl. Frisør & Barbérforretning

Stationsvej 10. Telf. 519.

Omhyggelig og proper Behandling

Alle nutidssvarende elektriske Apparater. — Udsøgte Sæber Parfumer og Toiletteartikler.

Ægteskab.

En pæn ung Pige, Gaardmandsdatter, som staar ene, og er uden passende Bekendtskab, ønsker at veksle Breve med en Mand, der vil sætte Pris paa en god og kærlig Hustru. Formue 50,000 Kr. Svar udbedes efter Adr.

Frk. **Anna Nielsen,**
Randersgade 4. 1. Sal. København Ø.

"Ægteskabsannonce" i Søllerød Tidende, 30. april 1921

VEDBÆK KIRKES JUBILÆUM[9]

04.06.1921

I morgen er det 50 Aar siden Vedbæk Kirke toges i Brug. – Kirken er skænket Sognet af den kendte Politiker L.N. Hvidt – medens Grunden stilledes til Raadighed af Enrums Ejer Grev Danneskjold Samsøe. – Dagen vil blive højtideligholdt ved en Festgudstjeneste Kl. 10, ved hvilken Provst Munck og Sognepræst Ferd. Jensen taler.

Vedbæk kirke i 1911. Personen på hesteriven er Oluf Svendsen fra Enrum. På dette tidspunkt var Vedbæk stadig en del af Søllerød Sogn, men i 1923 oprettedes Vedbæk Sogn, og der var behov for en kirkegård. Marken som Oluf Svendsen befinder sig på, erhvervedes fra grev Conrad Danneskiold Samsøe på Enrum, og der anlagdes i 1925 en kirkegård på stedet.

FODBOLDKAMP

11.06.1921

Grundlovsdagen kæmpede Holte Boldklub med den nystiftede Vedbæk Boldklub paa Banen ved Grünersvej. Resultatet blev, at Holte-Klubben sejrede med 12 Maal mod 1 for Vedbæk – et forstaaeligt Resultat, naar henses til, at Vedbæk Klubben er af saa ny Dato. Spillet viste imidlertid, at der er Materiale hos denne, som sikkert senere vil kunne opnaa at være en Modstander jævnbyrdig.

SOGNERAADSMØDET, ONSDAG DEN 15. JUNI

18.06.1921

Paa Valdemarsdagen og Dagen for Sønderjyllands Genforening med Moderlandet – som i øvrigt lodes ganske uomtalt – afholdt Sogneraadet sit ordinære Maanedsmøde med en kæmpelang Dagsorden af vidtrækkende Betydning. Medlemmerne var mødt fuldtallig, og Salen, som var fyldt til Trængsel af Tilhørere – vistnok væsentlig arbejdsløse samt enkelte Aspiranter til eventuelt ledige Pladser indenfor Raadet i Fremtiden, naar dettes Flertal atter ved Borgernes Sløvhed spilles Socialdemokratiet i Hænde – var et alt andet end behageligt Opholdssted, da Luften var meget daarlig – ogsaa paa Grund af, at der ikke var den fjerneste Ventilation.

Det blev en lang Forhandlingsdag, og der fattedes Beslutninger om store Arbejders Udførelse. Den herskende Arbejdsløshed, der overalt skaffer Stat og Kommuner mange Bekymringer, var den Krumtap, om hvilket Hjulet drejede sig. Raadet tog det fornuftige Standpunkt at søge at faa de ledige beskæftiget i Stedet for at yde dem Understøttelse i Lediggang. Vor Kommune vil – hvis der fortsættes i samme Spor og Penge kan skaffes til Arbejdernes Udførelse – blive en Mønster-Kommune med Hensyn til Vejanlæg, saa der ad Aare bliver meget lidt at foretage i saa Henseende; hvad Arbejderne saa siden skal foretage sig, ja, det bliver jo et andet Spørgsmaal. Nok herom; den nuværende Nødstilstand tvinger det offentlige Initiativ frem, og vi er ganske enig med Raadet i, at det er bedre at yde Hjælp i Form af lønnet Arbejde end Hjælp uden saadant.

KIRSEBÆRRENE

02.07.1921

Det er utroligt saa mange Raad, der gives for at holde Stære og andre Fugle borte fra Kirsebærtræerne. Det nyeste skal være at hænge nogle Spegesild op i Træerne. Lugten fordriver Fuglene siges der.

Fra sommeren 1921 kunne man på Rudersdal Kro høre musik hver aften. Kroen så dog noget anderledes ud i 1921, end den gør her. Fotografiet er det ældste foto på arkivet af Rudersdal Kro. Det er taget før 1897, hvor den lave fløj mellem rejsestalden og den høje krobygning blev ombygget og udvidet. Man bemærker, at den karakteristiske rejsestald på skiltet over porten bære lokalitetens oprindelige navn "Rudestald".

MERE MUSIK

02.07.1921 Paa Rudersdals Kro er der nu Musik hver Aften. Man kan altsaa for en Stund glemme alle Dagens Besværligheder ved at gaa til Rudersdal.

SØLLERØD SLOT

02.07.1921 Slottet skal nu atter føres op i sin oprindelige Skikkelse.[10] Der foreligger stadig intet til Forklaring af den store Ildebrand. Hvordan denne er opstaaet, er stadig Genstand for Undersøgelse.

HOLTE ELEKTRICITETSVÆRK

02.07.1921 Det har vakt Opsigt, at Flertallet i Sogneraadet har til Hensigt at afhænde Ledningsnettet i vestre Del af Sognet til Nordsjællands Elektricitetsværk. Der har allerede været fremsat Anker fra anden Haand her i Bladet, og det forbavser jo noget, at man ikke fra Sogneraadets eller maaske Udvalgets Side i nogen Grad har imødegaaet eller blot svaret paa de fremsatte Anker.

Det havde for Offentligheden været af Betydning at høre Motiveringen, eventuelt de paaviselige Fordele ved at sælge et saa godt Aktiv.

Der er jo dog meget, der ændres i det Øjeblik man sælger til et andet Værk. Installationerne i det store og hele skal forandres, de lokale Installatører mister meget Arbejde her i Sognet, som vil blive oversvømmet af Installatører fra alle Kanter, hvis Indtægt gaar vor Sognekasse forbi.

For at faa dette bekræftet eller dementeret har vi henvendt os til Kommuneingeniør Axel Riis, men det var ikke muligt at formaa Ingeniøren til at rykke ud med Sproget; han mente, at han overfor Sogneraadet havde Tavshedspligt, indtil hele Sagen kom officielt frem, enten det nu blev ved et offentlig Møde eller paa anden Maade. Ingeniøren erklærede dog afgjort at være Modstander af Salget, men dette var ogsaa alt, hvad han ville sige.

Altsaa maa det konstateres, at Sagkundskaben er imod Salget, og der er derfor Anledning til, at Udvalget fremkommer med en officiel Udtalelse forinden Salget bliver endelig beseglet.

DE ARBEJDLØSE

09.07.1921 Som omtalt i sidste Nummer var en Deputation af ugifte Arbejdsløse for nogen Tid siden paa Raadhuset og forlangte Penge eller Arbejde. Sog-

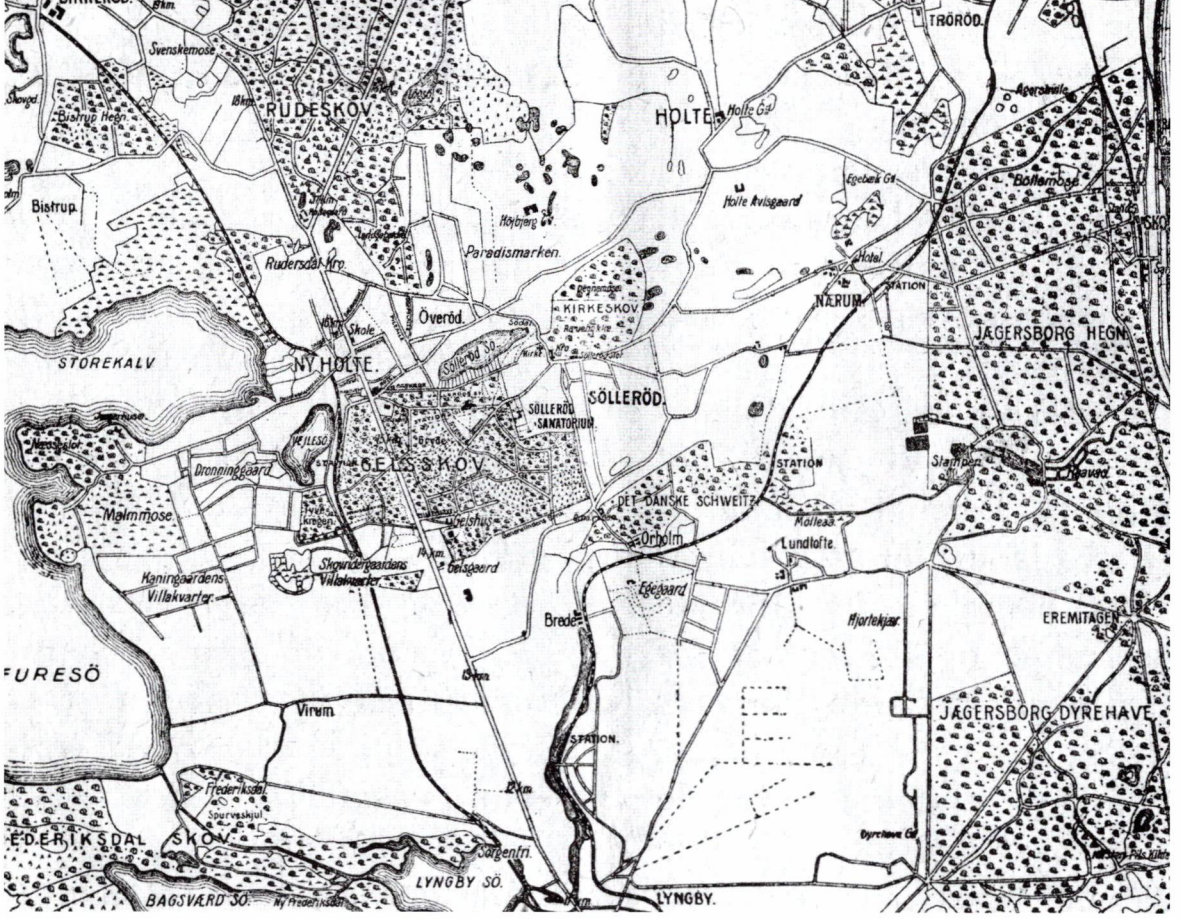

Orienteringskort for Holte og Omegn. Værd at bemærke er, at Gl. Holte på kortet stadig hedder Holte, og "Gl. Holtegård" Holte Gd. Søllerød Tidende, juli 1921.

neraadsformanden lovede dem at undersøge, om det var muligt at skaffe dem Arbejde og bad dem saa komme igen. Ved dette andet Møde gav Formanden de ugifte Anvisning paa nogle Fæstemænd, der søgte Landarbejdere til 4 Kr. om Dagen og fri Station. Tallet paa ugifte Arbejdsløse i Kommunen *kan* altsaa blive lig Nul, men endnu har vistnok ingen forladt vort smukke Sogn.

"FURESØEN UDTØRRES"

13.08.1921 I "Jyllandsposten" et af de største Provinsblade fandt vi den 8. August følgende lille Notits:

Furesøen udtørres.

Der er snart ikke meget tilbage af Furesøens Vover, hvorover Fuglene

kan flyve. Den smukke Sø, der saa ofte er bleven besunget af vore Digtere, er i Færd med at svinde bort i Tørken. Vandarealet er blevet stærkt formindsket, og den Dampskibstrafik paa Søen, der ellers gaar saa livligt, har man helt maattet indstille, da der ikke var Vand nok at sejle i.

- Det er ufatteligt at et saa kendt Organ kan opvarte med den Slags Vrøvl. Vor smukke Furesø er jo i bedste Forfatning, naar undtages, at Vandstanden til Glæde for alle til Søen grænsende Lodsejere, er 12 Tommer lavere end ellers. Vi har rigeligt med Vand, endog saa meget, at Jyllandspostens "And" kan svømme deri.

SKODSBORG IDRÆTSKLUB

24.09.1921

At Skodsborg Idræts-Klub er i Besiddelse af energiske Medlemmer vil vist ingen benægte, naar de hører, at Klubben deltog med ikke mindre end 3 Deltagere i det store internationale Marathonløb i Søndags. Efter hvad der meddeles os har 3 af Klubbens Medlemmer i den senere Tid gaaet og stukket Hovederne sammen og i det hele taget opført sig lidt underligt, og pludselig en skønne Dag fremtriner Hr. Anton Christensen, Ordfører for Trioen, der foruden af ham bestod af Henry Andersen og Poul Nielsen og meddelte den bestyrtede Bestyrelse, at de havde i Sinde at løbe baade Axel Jensen fra Odense og den her Japaner "Sønder og Sammen" og se at faa Fingre i den store flotte Pokal der jo ellers skulde til Odense.

Bestyrelsen gav dem om end kun modstræbende Lov til at forsøge deres Lykke, og de gik da alle med godt Humør løs paa de 40 km. Turen gik fra Stadion København til et godt Stykke paa den anden Side Vedbæk og tilbage igen. Poul Nielsen havde imidlertid spist for mange Bøffer før han løb, saa det blev galt med Maven paa Tilbageturen, og mellem Vedbæk og Skodsborg maatte han opgive. Anton og Henry fortsatte derimod ufortrødent indtil de kom til Skodsborg, saa havde Anton ikke mere Hud paa Benene, saadan havde Skoene gnavet ham; godt sagde Anton, saa løber vi uden Sko, og han Skoene af og med dem i Hænderne farer han saa fra Henry og bagefter Axel og Japaneren, der imidlertid havde faaet et lille Forspring og saa skar den til Charlottenlund, hvor han igen paa Brostenene maatte tage Skoene paa. Under al denne Skiften var han imidlertid kommen lidt bagefter men han naaede dog alligevel ind som Nr. 6 efter at have løbet i 2 Timer 58 Min. 20 Sek. Henry, der efter hvad der fortælles, løb hjem til Trørød for at faa noget Vand at drikke, da han paa Grund af Varmen var løbet tør, blev Nr. 10 i 3 Timer 32 Min 25 Sek., der startede 16 Deltagere.

„Søllerød Tidende"
er Sognets mest udbredte
Blåd. Avertér deri.

Selv om de ikke naaede Axel eller Japaneren denne Gang, var det alligevel et pænt Resultat, de slog nemlig de øvrige Provinsfolk, der deltog, der var Deltagere baade fra Helsingør og Hillerød. Tillykke med det, men pas nu paa Bøfferne og Skoene næste Gang, nu ved du jo hvor Skoen trykker; Anton og Henry anbefales det at ansøge Sogneraadet om Tilladelse til at laane Vandvognen næste Gang det gaar løs.

ESPERANTO

26.11.1921

Den lille Skare, der ogsaa herhjemme tror paa Mulighederne for Gennemførelse af et Verdenssprog eller i hvert Fald et internationalt Hjælpesprog som Esperanto, har i disse Dage faaet en glædelig Meddelelse. Der er nemlig kommet Meddelelse om, at Folkenes Forbund har paabegyndt en Undersøgelse om Ønskeligheden af at indføre et saadant internationalt Hjælpesprog, nemlig Esperanto, som Fag i Skolerne. Forbundets Sekretariat forbereder en Rapport over, hvor langt man er naaet med Esperanto, og det internationale Arbejdsbureau har udsendt flere Beregninger paa Esperanto.

Der skulde jo altsaa være en Chance. Naar blot nu Sproget ikke bliver for svært, men det tyder det jo ikke paa, naar København paa Esperanto hedder "Kopenhago". Det kan nok overkommes.

NYHOLTE HOTEL

03.12.1921

Den store Tilbygning fremtræder nu som fuldendt i det ydre, og vi maa erkende, at Helhedsindtrykket er fuldt tilfredsstillende. – Det eneste, vi kunde have at indvende, skulde være, at den gamle Bygning trykkes noget

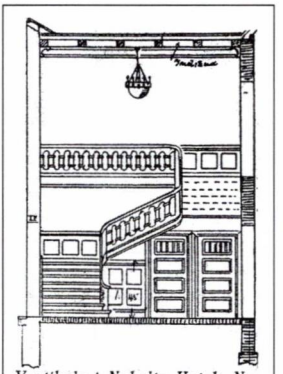
Vestibule i Nyholte Hotels Nybygning.

Borgerne i Holte håbede, at Hotel Nyholtes nye fløj med moderne restaurationslokaler og en teater- og festsal kunne være færdig til julen 1921. Hotellet var ved at udvikle sig til et center for Holtes kulturelle og selskabelige liv, og holteborgerne havde set frem til at holde de store julearrangementer i den nye hotelbygning. Sådan skulle det imidlertid ikke gå. På grund af de høje priser på byggeområdet blev bygningen først færdig i marts 1922. Hotel Nyholte eller Geels kro, som den senere kom til at hedde, lå på hjørnet af Kongevejen og Øverødvej. Bygningen blev nedrevet i 1973. Facadetegning af tilbygningen i Søllerød Tidende, 30. juli 1921.

Snit af tilbygningen, vestibulen, Søllerød Tidende, 6. august 1921.

af Nybygningen, som kan betegnes som yderst stilfuld og som en virkelig Pryd for Egnen.[11] – Vi glæder os til engang at tage Nybygningens Indre i Øjesyn, men hvornaar kommer vi saa vidt, spurgte vi i Onsdags Hotelejeren, der for rundt fra den ene Haandværker Gruppe til den anden. – Forhaabeligt efter Nytaar, lød Svaret. – De mange Foreninger herude venter ogsaa med Længsel paa at kunde faa Husly, svarede vi. – Skriv De, at der er sat alle Kræfter ind, og at man nok snart vil blive tilfreds; svarede Hr. Nielsen. -

Det skal vi gøre, replicerede vi, og det har vi hermed gjort.

NOTER:

1 Udgifterne i et københavnsk husholdningsbudget var i juli 1914 på 2000 kr., i januar 1921 på 5289 kr. og i januar 1922 på 4233 kr. Statistisk Årbog 1922, tabel 84.

2 Arbejdsløsheden steg i 1921 til et gennemsnit på 19,7 % mod 6,1 % året før. Statistisk Årbog 1922, tabel 107.

3 Timelønnen for en arbejder var januar kvartal 1921 i gennemsnit 200 øre. I september 1921 var den på 170 øre. Statistisk Årbog 1922, tabel 110.

4 Der er tale om det borgerlige sogneråd, som blev dannet efter kommunalvalget 15. marts 1921.

5 Socialdemokratiet havde for første og eneste gang i Søllerøds historie opnået flertal ved kommunalvalget i 1917. De borgerlige politikere var splittet i to fløje, der henholdsvis opnåede 289 stemmer (Borgerliste B) og 678 stemmer (Borgerliste C). Socialdemokratiet fik 922 stemmer.

6 Ved kommunalvalget i 1921 stillede de borgerlige partier op for den samme liste, Borgerlig Fællesliste, der opnåede 1563 stemmer. Socialdemokratiet fik 1327 stemmer.

7 Allerede i 1907 søgte Nyholte grundejerforening om oprettelse af et apotek i nærheden af Holte Station. Trods anbefalinger fra Søllerød Sogneråd, afslog ministeriet. På trods af ansøgninger i 1909 og 1911 blev der først givet tilladelse til at åbne et apotek i 1919. I januar 1921 åbnede Holte Apotek i den nye etageejendom på Kongevejen 23, lige nord for Marievej. Her lå det til 1966, hvor selve apoteket flyttede til Øverødvej 5. Bygningen på Kongevejen blev nedrevet i 1977 i forbindelse med Holte Midtpunkt byggeriet. I dag ligger apoteket i Holte Midtpunkt, tæt på sin oprindelige placering.

8 Holte tekniske Skole lå på Kongevejen 62. Den blev i en årrække brugt af Ny Holte Skole. Bygningen er i dag nedrevet.

9 Om Vedbæk Kirkes historie, se Niels Peter Stilling: Vedbæk Kirke. Udgivet i anledning af kirkens 125 års jubilæum 1996.

10 Den "oprindelige skikkelse", der her er tale om, er Jægermester Tvermoes bygning fra 1915.

11 Hotel Nyholte eller Geels kro, som den senere kom til at hedde, lå på hjørnet af Kongevejen og Øverødvej. Den blev revet ned i 1973.

Søllerød Museum – Mothsgården

Beretning 2006

af Niels Peter Stilling og Jens Johansen

I beretningsåret 2006 fyldte den forestående kommunesammenlægning meget i såvel kalenderen som i bevidstheden. Som afslutning på en æra udsendtes sidst på året en større bog om Søllerød Kommunes historie de sidste 50 år "Vejen til Rudersdal". I årets løb blev der kun kræfter til tre særudstillinger – men der var alligevel talrige kontakter med borgere i form af omvisninger, guidede ture, foredrag, svar på henvendelser, skrivning af artikler med videre. Museet fik også i 2006 gode gaver til belysning af vilkårene for kommunens befolkning gennem tiderne – i enkelte tilfælde også fra borgere i nabokommunerne i hovedstadens omegn. Pr. 1. januar 2007 ændrede Museet navn til Rudersdal Museer.

Pr. 1. januar 2007 ændrede Museet navn til Rudersdal Museer.

UDSTILLINGER

Udstillinger er Museets traditionelle åbne dør til omverdenen – det kaldes *formidling* i museumsverdenen. Udstillingen om lysets, dvs. belysningens, kulturhistorie DET LEVENDE LYS, der med åbning den 2. december 2005 og sidste dag den 17. april 2006 lyste op i den mørke årstid, fik et gennemsnitligt besøg, dvs. 2.127 besøgende i 107 dage, eller knapt 20 pr. dag (incl. omvisninger, foredrag osv.). Sommerens udstilling, der var baseret på tegneren *Kaj Engholms* særlige univers, og som derfor blev kaldt FAR TIL FIRES FAR, kunne knapt hamle op med den lange og skønne sommer – gæsterne gjorde, som figurerne ofte gjorde det i tegneserien: Tog på skovtur i stedet for at gå på udstilling – eller som de sang: "Det er Sommer, det er Sol, og det er Søndag". Ved særlige arrangementer, f.eks. med skuespillere fra filmene (især "Mie" – *Rudi Hansen*), eller med tegnerens søn, *Ole Engholm*, kom der mange gæster. Og vi kunne glæde os over en betydelig pressedækning, først og fremmest i lokale aviser. Det var Ole Engholm, der stillede originalstriberne til rådighed, hvoraf det kun var muligt udstille en lille brøkdel, ca. 400, af de 9.000 bevarede. Andre af striberne til Far til Fire-serien blev senere udstillet på Brandts Klædefabrik i Odense.

Far til Fires far

"Den rigtige Mie", Rudi Hansen (g. Nielsen) foran Mothsgårdens stander ved Søllerødvej sammen med "de nye børn" i den seneste Far til Fire-film. Ole, bagerst tv. Mie i midten og Lille Per forrest + to blåtrøjede fætre. Foto Kirsten Schmidt, Rudersdal Museer. (RUD).

James Bond i Søllerød

Man kan sige, at den følgende udstilling JAMES BOND I SØLLERØD lignede den forrige i at være baseret på en eksisterende privat samling. Ved et tilfælde blev den lokale samler af *James Bond*-effekter, *Nils Winblad*, opmærksom på, at der i Mothsgårdens lokaler kunne være velegnede muligheder til at vise (dele af) hans samling. Det var man enig i på Museet og greb ideen i luften, netop som der ville blive en særlig opmærksomhed på fænomenet *James Bond* i anledning af lanceringen af den 21. film – endda med deltagelse af to danske skuespillere – i november 2006. Der blev derfor lagt an til en festlig åbning den 7.11.2006 kl 14.07 med åbningstale af "bondologen" *Palle Schantz Lauridsen*, lektor i audiovisuelle medier i Danmark, Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet. Først var udstillingen tænkt at ophøre den 007.1.2007 – men da interessen har været

Den 7. november kl. 14.07 åbnede endnu udstilling på Mothsgården med udgangspunkt i filmens verden: "James Bond i Søllerød". Udstillingen var baseret på Søllerødborgeren Nils Winblads omfattende samlinger af alskens James Bond-effekter. Ved et rundvisningsarrangement på Museet optrådte fem "look a-likes" skurke fra forskellige James Bond film. Fra v.: Manden med den gyldne pistol, Jaws, Odd-Job, i midten James Bond-samleren Nils Winblad som sig selv, dernæst Blofeld og Lago. Foto Kirsten Schmidt (Rud).

stor – var det heldigt, at den fikse slutdato kunne udskiftes med en senere: den 17. februar 2007. I øvrigt er to måneder for kort som udstillingsperiode, for det tager et par måneder at slå tilbudet fast hos publikum.

I tilknytning til de to oven for omtalte udstillinger bør det nævnes, at Museet har udarbejdet fyldige og velillustrerede pjecer til dem. Dèt er i sig selv ikke usædvanligt – det nye er, at Museet i begyndelsen af 2006 udskiftede en udslidt fotokopimaskine med en, der både kan kopiere i farver og foretage trykning, falsning og hæftning af pjecer i A5-format på op til 24 sider. Produktionstiden bliver mindre, og man kan løbende ju-

stere oplaget. Og der kommer ikke en trykkeriregning (udover udgiften til kopimaskinen).

Æggebægre i sølv

I 2007 forberedes først en udstilling med ÆGGEBÆGRE I SØLV baseret på en samling tilhørende *Inga og Ole Lachmann*. Den knytter sig til en række tidligere udstillinger om små kunstindustrielle emner: om hovedvandsæg (1997-1998), om buketholdere (1997) om servietringe (1995-1996), *Kay Bojesens* arbejder (1993-1994). Ligesom servietringene viser de små brugsgenstande mange forskellige stilarter og belyser sølvvareproduktion og stilhistorien gennem flere århundreder og i flere lande. Mothsgårdens lokaler egner sig fortræffeligt til at udstille små genstande i sølv. I sensommeren 2007 må Museet markere, at englænderne den

1807

16. august 1807 gik i land ved Vedbæk forud for belejringen – og værst, bombardementet af København fra den 2. til den 5. september 1807. Udstillingen er planlagt til at åbne på landgangsdagen, den 16. august. Endelig planlægges en udstilling, der knytter sig til museumsverdenens fællesindsats: "Industrikulturens år", nemlig PÅ HAT MED VERDEN, der bygges på Museets samlinger af genstande, arkivalier og billeder fra den nu ophørte Skodsborg Hattefabrik. Den planlægges at åbne den 17. november 2007.

TEMAER

Igennem det seneste årti er der fra centralt hold udpeget temaer for forskellige aktiviteter, som museumsverdenen kunne samles om – i forventning om en vis synergieffekt. Tidligere var det især "Bygningskulturens Dag", hvert år omkring den 1. oktober. Det forventedes, at man i de enkelte kommuner - og museer - fulgte årets emne op f.eks. ved en ekskursion på egnen og måske endda foretog præmiering af en bygning. I

Motionsdag

de seneste år har man udpeget overordnede temaer, f.eks. H.C.Andersen (2005), "Renæssancen" (2006) og 2007 til "Industrikulturens År". Hertil kommer en i 2005 indført "Historiens Dag". Den første (2005) havde det tema at vise egnen frem. I 2006 var temaet "Børns leg i Historien" (jf. beretning fra Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune, side 208). I 2007 har man koblet sig på det generelle årstema: Industrikulturen. Disse "temaudmeldinger" er ofte udfordringer i relation til det øvrige museumsarbejde, men også stimulerende som opfordring til at tage nye ideer og temaer op.

Historiens Dag den 30. april havde temaet "Børns Leg i historien". I Mothsgårdens have fik børnene lejlighed til at stifte bekendtskab med "en verden af i går" i en computerspilfrizone i Museets have. Foto Kirsten Schmidt (Rud).

I alt fik Mothsgården i 2006 8.082 besøgende – dvs. ca. 900 færre end i 2005, hvor der optaltes 8.977. Til gengæld fik Vedbækfundene flere besøgende i 2006 end i 2005, nemlig 9.367 mod 8.077 (dvs. 1.290 flere) – en glædelig stigning. Den af ministeriet ønskede særstatistik over besøg af "individuelle" børn under 18 år (dvs. ikke børn i grupper – som er de fleste) viste, at den arkæologiske afdeling, Vedbækfundene, ikke overraskende havde langt de fleste, nemlig 559. Udstillingerne på Mothsgården havde 230 børn – vel med forældre – mens der kun er observeret 10 på arkivbesøg. I alt 799.

BESØGSSTATISTIK FOR SØLLERØD MUSEUM PÅ MOTHSGÅRDEN 2006

Udstilling	Periode	Antal dage	Brutto-besøg	Netto-besøg	Netto-besøg i % af året	Netto-besøg pr. dag
DET LEVENDE LYS *	1.1.-17.4.	107	2.127	2.127	26,3	19,9
Ingen udstilling	18.4.- 4.5.	17	2.415	288	3,6	16,9
"FAR TIL FIRE"'S FAR	16.3.-22.10.	171	6.140	3.725	46,1	20,0
Ingen udstilling	23.10.- 4.11.	13	6.392	252	3,1	19,4
JAMES BOND I SØLLERØD**	5.11.-31.12.	57	8.082	1.690	20,9	29,6

* Fortsat fra 2005. Museet blev under DET LEVENDE LYS besøgt af i alt af 2.835 gæster.

** Fortsætter i 2007

DET SAMLEDE BESØG PÅ MUSEETS TRE AFDELINGER 2006 I FORSKELLIGE KATEGORIER:

	Gæster I alt	-heraf i grupper børn	voksne	-heraf individuelle børn under 18 år	
Mothsgården	8.082	439	2.459	230	
Vedbækfundene	9.367	2.961	132	559	
Byhistorisk Arkiv	3.363	-	-	10	henvendelser
I alt	20.812	3.400	2.591	799	

PR-VIRKSOMHED

Rudersdal Museer

Kunsten er at blive bemærket uden at det koster penge. En cost-benefit-analyse af blot en enkelt annonce i en lokal avis vil vise, at udgiften koster al besøgsindtægt i mange uger, og det er uholdbart selv på kort sigt. Derfor er vi helt afhængige af den symbiose med pressen, der beror på, at pressen har brug for at kunne underholde læserne med festlige begivenheder – og at vi har brug for, at nogen omtaler vore tilbud til offentligheden. Men de kommunale omstruktureringer har også påvirket den lokale presse, som betyder så meget for os. Bladredaktionerne og udgiverne har skullet overveje dækningsområder, og nye folk har skullet lære, at vi findes – nu endda under et nyt navn RUDERSDAL MUSEER. Mens den kommercielle del af sceneriet fortsat vender mod syd (Lyngby og Hovedstaden), vender den kommunale mod nord: Birkerød, som jo sammen med Søllerød dækkes af det nye navn Rudersdal Kommune. Vejviseren for 2007 rummer kun i de kommunale afsnit den nye helhed, mens lokal-

Nils Winblad interviewes foran Mothsgården af TV 2 i forbindelse med James Bond udstillingen. Foto Kirsten Schmidt (Rud).

bladene hovedsagelig vender mod syd – hvor vi givetvis har mange kontakter og gæster. Til gengæld har vi i 2006 oplevet udviklingen af et nyt "partnerskab", idet Frederiksborg Amts Avis loyalt har fulgt den nye kommunale virkelighed, og ikke mindst har været meget lydhøre for Museets tiltag igennem hele året.

SAMLINGERNE

En af Museets grundlæggende opgaver er at indsamle og registrere bevaringsværdige genstande fra vor egn, der endnu i 2006 i princippet udgjorde Søllerød Kommune, men hvor vi i mange år har valgt at tolke lokalområdet bredt som "Nordegnen", når det gjaldt den kulturhistoriske indsamling. Fra 1. januar 2007 omfatter Museets ansvarsområde hele Rudersdal Kommune, og det betyder selvfølgelig, at vi på længere sigt skal opbygge en samling, der også omfatter museumsgenstande fra det gamle Birkerød. Men Rom blev som bekendt ikke bygget på en dag.

Nordegnen

På Museets hjemmeside er de mere spændende og unikke nyerhvervelser præsenteret med fotos. Derfor kun en kort gennemgang af de vigtigste nyerhvervelser her: I februar 2006 købte vi på auktion tre fine akvareller med stemningsbilleder fra Skodsborg i 1890'erne. Akvarellerne var udført af *J. A. Kittendorff* (1820-1902) og føjede sig til en anden serie akvareller fra Skodsborg 1891 af samme maler, som Museet i forvejen rådede over. En af nyerhvervelserne var forsidebilledet på sidste års Søllerødbog. Bl.a. andre nyerhvervede kunstværker i 2006 skal nævnes et maleri af den lokale maler *Jørgen Andersen-Nærum* (1918-1990) og helt specielt to bemalede gipsskjolde, som Hanne Nielsen fra Havartigården ifølge familietraditionen erhvervede på auktion på Sorgenfri Slot i 1880'erne efter enkedronning *Caroline Amalies* død i 1881. Skjoldenes

Nye kunstværker

motiver er to stadig eksisterende alpeslotte: Schloss Thun og Schloss Fischhorn. Det første er tilgængeligt som museum, mens det andet udmærker sig ved interessante ejere og funktioner. Skjoldene er foræret til Museet af *Birthe Mortensen*, datter af den sidste bonde på Havartigård, sognerådsformand *Fr. Clausen*.

Legetøj

Legetøjsområdet er et område, hvor vi har modtaget fine gaver i 2006: Træbyggeklodser fra før det hele blev plastic, en prægtig "hjemmelavet" købmandsgård fra 1920 samt et velbevaret og funktionsdygtigt dukketeater fra begyndelsen af 1900-årene med snoreloft og lyssystem, kulisser, skuespillere og en masse tilbehør.

Fra musikkens verden har vi erhvervet en morsom fonograf fra omkring 1910 med tilhørende valser og en af Vedbækgardens første trommer.

I april 2006 modtog Museet, helt i tråd med intentionerne fra "Historiens Dag", smukt trælegetøj, i form af en prægtig håndskåret købmandsgård fra 1920'erne. Det er giveren, Nærumborgeren Per A. Schambye, der her tager afsked med gården i Museets bibliotek og mødelokale. Foto: Peter M. M. Christensen (Rud).

I forbindelse med den tidligere omtalte udstilling af lysestager har vi erhvervet forskellige typer lysestager til vor samling. Til andet udstyr hører endvidere en stor samling af forskellige genstande fra Holte, der blev afleveret i marts 2006. Gaven indeholdt bl.a. gamle sparebøsser fra egnens banker og cigar- og cigaretrør i rav.

Efterkommere af grosserer *Alfred Christensen*, Nærum har allerede i 2005 foræret os forskellige genstande fra familien. I 2006 har vi i fortsat aflevering modtaget forskelligt, hvoraf særligt skal fremhæves en petroleumslampe fra første halvdel af 1800-tallet og en såkaldt "barselsstol". Den sidste er en lav stol med et dybt sæde, hvor småbørnene blev puslet.

En huenakke fra Rudersdal

Blandt nyerhvervede tekstiler, hvor Museet jævnligt modtager mange fine ting, og hvor vor samling hører til landets bedste fra 18-1900-tallet har vi fået tilføjet en smuk huenakke fra Rudersdal. Den tilhørte pigen *Anna Nielsen* født på Rudersdal Kro i 1867.

Fra erhvervslivet skal nævnes en aflevering af skilte samt barber- og frisørinstrumenter fra en frisørforretning på Stationsvej i Holte og forskelligt materiale fra Skodsborg Hattefabrik, der knytter sig til vor ret store samling fra denne vigtige virksomhed i 1900-tallet.

Munk-keramik

Endelig har vi fra "Tine Antikviteter", Dronninggårdsvej 2, fået foræret 26 pottemagergenstande fra *Munk-keramik, Holte*, bl.a. to sovseskåle, fem kander, to fyrfade samt diverse kopper, askebæger m.v. Keramikeren *Munk* havde værksted på Vasevej.

Sneglehuset

I tidligere beretninger er omtalt den ganske særlige museumsgenstand: *Sneglehuset*, som har sit navn efter dekorationer af snegle (se Søllerødbogen 2004, side 186). Sagen var vanskelig derved, at giveren som modydelse ønskede en erstatningsbygning

Huenakken fra Rudersdal. Foto: Peter M.M. Christensen (Rud)

i stedet for "Sneglehuset". Men der skulle vise sig andre vanskeligheder: "Sneglehuset" kunne vanskeligt placeres diskret i Museets have, og det fordrede derfor en byplanmæssig godkendelse. Søllerød By er omfattet af en "bevarende byplan", og den kunne der ikke dispenseres fra – selv om det dybest set drejede sig om en museumsgenstand. Projektet er derfor for nærværende opgivet.

Endelig modtager vi løbende arkivalier, som efter en indledende registrering her bringes til permanent opbevaring på Lokalhistorisk Center (tidligere Byhistorisk Arkiv).

MAGASINFORHOLD – REGISTRERING - KONSERVERING

Rudersdal Museer råder nu over magasiner fem steder i kommunen. Museumsgenstande bevares i kældre under Skovlyskolen (mindre genstande og malerier), Dronninggårdskolen (større genstande, arkæologiske levn, arkivalier), Rundforbihallen (udstillingsmateriel), Nærum Gymnasium (Stadsarkivets kommunearkiver) og endelig Nærum Bibliotek (boglager). De to sidste magasiner er blevet taget i brug i 2006. Tidligere rådede Museet og Historisk-topografisk Selskab over loftsrum på Nærum Bibliotek, hvor boglageret var anbragt.

Overfyldte magasiner

Et museum smider ikke de genstande, som er indkommet og registreret, væk. Det foreskriver Museumsloven. Det betyder, at vi er en konstant voksende institution, også selv om vi med årene er blevet stadig mere kritiske med hensyn til at modtage genstande til belysning af egnens historie. Vore magasiner på Dronninggårdskolen og Skovlyskolen er tæt på at være fyldte, og vi må derfor inden for de kommende år søge alternative, supplerende magasiner, der jo nu skal omfatte genstande fra en næsten dobbelt så stor kommune end hidtil.

IT-registrering

Rudersdal Museer har modtaget et større beløb i støtte fra Kulturarvsstyrelsen (KUAS) til indscanning af vores registreringskort. Tilskuddet er et led i et nationalt projekt, hvor man fra Kulturarvsstyrelsens side ønsker, at landets statsanerkendte museer inden for en kort årrække kan præsentere deres samlinger digitalt. Det betyder, at vi for fremtiden benytter os af det it-baserede registreringssystem, der anbefales af KUAS, og anvendes af de fleste statsanerkendte museer i Danmark: Registreringsprogrammet REGIN. Det sker på bekostning af vort eget udviklede registreringsprogram, BASIS, hvis indlysende fordel er, at det – modsat REGIN – kan anvendes til registrering af såvel museumsgenstande som arkivaler. Det sidste er særdeles aktuelt for de museer, der – ligesom Rudersdal Museer – også omfatter et lokalhistorisk arkiv. Museet er ved

Peter M. M. Christensen repræsenteret i det tværmuseale samarbejde omkring registrering og opbevaring af samlingerne på landets museer. Målet er at få et nationalt overblik over kulturarven.

Nye udfordringer efter kommunesammenlægningen

Ved kommunesammenlægningen blev en lang række offentlige kontorer flyttet. Det betød, at mange historiske elementer blev til overs, herunder bevaringsværdigt materiel fra Arne Jacobsens fornemme rådhus ved Kongevejen. Det samme gjaldt for så vidt også skiltning, brevpapir, visitkort, mv. Museet har påtaget sig bevaringsrollen og søgt at varetage behovet for at gemme mindet om den Søllerød Kommune, der fungerede fra 1842 til 2007, men i virkeligheden rakte tilbage til sogneinddelingen af Danmark i den tidlige middelalder omkring 1060. Store ord måske; men kommunalreformen 2007 er en af de største omvæltninger i Danmarkshistorien siden enevældens indførelse 1660 og dens afskaffelse 1848. Museet har modtaget mange typer kommunale genstande i forbindelse med kommunesammenlægningen. En del af disse, og her især de mange malerier, der har hængt i offentlige kontorer, fordrer et større konserveringsarbejde, som vi håber på at kunne gennemføre i de kommende år.

Rudersdal Museer indsamler kommunale skilte fra de to sammenlagte kommuner. Her et lille udvalg på Mothsgården. Foto Kirsten Schmidt (Rud).

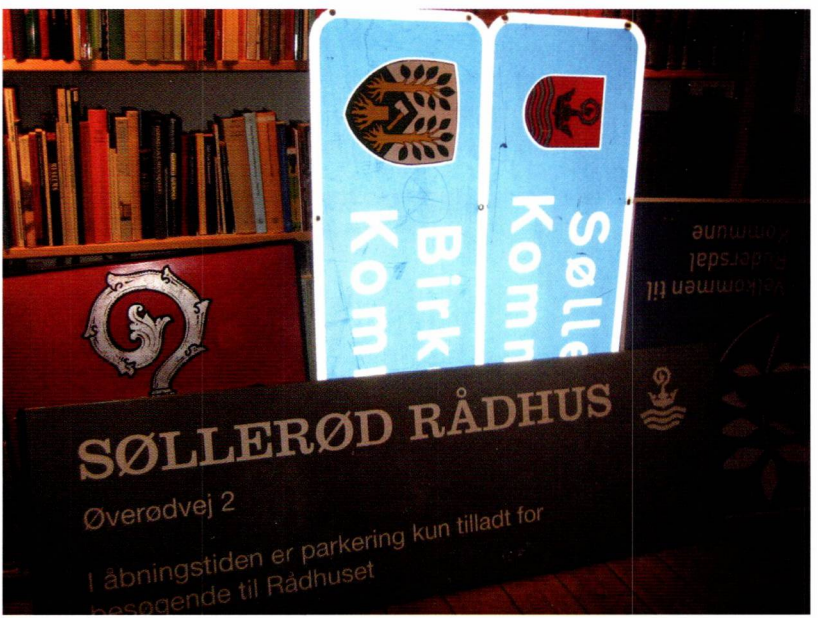

Vejen til Rudersdal

Enhver udstilling skal have "et ord med på vejen". Vi har som lokalt kulturhistorisk museum vænnet os til, at der skal motiveres en forbindelse mellem udstilling og det omgivende samfund. Det kan, indrømmet, somme tider være vanskeligt, men så meget mere en udfordring – der godt kan kaldes forskning. Ved at gå dybere i tegneseriestriberne "Far til Fire", fik man også et kik i 1950'ernes drømme og forestillinger. Tilsvarende blev "James Bond 007 – i Søllerød" et indtryk af andre sider af de samme år, med kold krig og efterkrigsdrømme om en materielt bedre verden. Måske ikke den store forskning, men dog erkendelser, som forhåbentlig også har grebet publikum.

Det er dog igen i forbindelse med kommunesammenlægningen, at vi gennemførte vort mest dybtgående forskningsprojekt i 2006. Opfordringen hidrørte glædeligt nok fra Søllerød Kommunalbestyrelse, der allerede i begyndelsen af 2005 fremsatte ønsket en beretning om kommunens historie frem mod 2007. Vi blev hurtigt enige med "opdraggiverne" om, at kommunens ældre historie var "gennemskrevet", og at vi derfor skulle placere hovedvægten på historien efter krigen, dvs. de sidste 50-60 år. Dermed kom indvielsen af arkitekturmonumentet Søllerød Rådhus i 1942 til at danne udgangspunktet for projektet: VEJEN TIL RUDERSDAL. Fire forfattere med tilknytning til Søllerød Museum tog sig af hver sit hovedafsnit: Cand.jur. *Ernst Goldschmidt* skrev om den politiske udvikling. Museumsinspektør *Niels Peter Stilling* skrev om befolkningsudviklingen. Arkitekt *Jens Johansen* skrev om bebyggelsesudviklingen og om kommunens heraldiske våben. Endelig skrev Arkitekt *Finn Monies* om bygningskunsten i Søllerød efter 1940. "Vejen til Rudersdal" udkom

Under feltarbejdet med at opsøge bygningskunsten blev der også tid til at "klappe katten". Arkitekten Finn Monies er her fotograferet ved Gl. Ege i Øverød af Niels Peter Stilling (Rud).

planmæssigt i december 2006 og blev præsenteret i forbindelse med Søllerød Kommunalbestyrelses sidste mødedag, den 13. december 2006.

Bog om Birkerød

I skrivende stund har kulturudvalget i Rudersdal Kommune besluttet, at en tilsvarende bog om Birkerøds historie frem mod kommunesammenlægningen skal skrives i 2007-2008, og Rudersdal Museers leder har påtaget sig opgaven. I samme ånd har man besluttet at bevilge et beløb til udarbejdelse af en udstilling om identitet, historie og fremtid i den nye storkommune. Der arbejdes nu med en kombineret it- og plancheudstilling, der i tekst, billeder og audiovisuelle midler giver et sammenfattende billede af den nye kommune. Den udstilling åbner i forbindelse med kulturdagene i midten af september 2007 og skal senere fortsætte til egnens skoler.

Folder om bronzealderen

Museet var i 2006 engageret i et tværkommunalt formidlingsprojekt inden for oldtiden. Det er den arkæologiske forening "Flækken", med hjemsted i Lyngby-Taarbæk Kommune, der foreslog et samarbejde om fremstillingen af en folder, der viser placeringen af og forklarer ca. 30 skåltegnssten fra bronzealderen mellem Mølleåen og Sjælsø. (Se også Søllerødbogen 2001, s. 7-14). Vi opnåede støtte til folderen fra det nu hedengangne Københavns Amt i efteråret 2006, og folderen forventes publiceret i foråret 2007. Museets bidrag er ud over kontakten til amtets planafdeling først og fremmest fremstillingen af kort til folderen.

FUND I NÆRUM AF TEGLVÆRKSSPOR

Teglværk: Nærum

Ved et entreprenørarbejde i maj 2006 (nedlægning af fjernvarmeledninger) i det østlige Nærum, stødte man under gravearbejdet, der gik ca. 1 meter ned under terræn og fulgte Nærumgårdsvejs østside, på et lag af store kampesten og rester af brændte teglsten. Det ligger snublende nær at antage, at man her stødte på spor efter det teglværk, som man ved, at Nærumgårds ejer *Christian Colbiørnsen* (1749-1814) oprettede i slutningen af 1700-tallet i dette område.

Den lige række granitsten i den gravede rende kunne tolkes som del af et vejforløb eller måske snarest som syldsten parallelt med vejen. Arkæologer fra Kroppedal Museum blev tilkaldt, og de foretog forskellige prøvegravninger; men desværre foreligger endnu ikke en rapport om udgravningen. Renden er for længst tildækket, men Museet hjemtog nogle sammensmeltede teglklumper og gennemfotograferede lokaliteten, incl. den gravede rendes sider og bund.

Udgravningsarbejde på Nærumgårdsvej ved Ungdomsgården i maj 2006. Foto Niels Peter Stilling (Rud).

FREDERIK DEN ANDENS KONGEVEJ I GEELSKOV

I Søllerødbogen 2005 (s. 141-42) omtales en undersøgelse og frilæggelse af den del af *Frederik den 2.s Kongevej*, som findes i Geelskov. Arkæolog ved Kroppedal *Jens Henrik Jønsson* foretog udgravning af to snit i den formodede linieføring i december 2005 og konstaterede derved vejens placering under skovbunden i Geelskov. Fra Kroppedal har Museet modtaget rapport. Museet er i kontakt med såvel Statsskovdistriktet som kommunens vejkontor, og alt er nu klart til at iværksætte arbejdet med rydning og markering af den gamle vejføring fra 1580'erne.

KULTURHISTORISKE MONUMENTER

Museet er vært for en arbejdsgruppe nedsat i kølvandet på udarbejdelse af vor "Monument Guide" (2003). At arbejde med bevaring og restaurering af historiske monumenter kan være en tålmodighedsprøve. Men nu hvor resultaterne af vort arbejde langsomt begynder at vise sig, bliver

Frederik 5.s monogram og krone og det forgyldte posthorn på den nyopmalede milepæl på Kongevejen ved foden af Geels Bakke. Foto Peter M.M. Christensen (Rud).

man alligevel overbevist om, at indsatsen ikke er helt forgæves. I 2006 er der blevet opsat historiske tavler ved Wev[w]ers vase i Enrumparken, ved Milepælen på Kongevejen og ved Læsserampestenen fra Dronninggårds Mejeri i Holte Havn. Desuden er Milepælens relieffer (posthorn og krone) blevet opmalet, og Hartmanns mindesten ved Nærum Gadekær er blevet repareret af Rådvad Stenhuggeri. Samme virksomhed ved stenhugger *Stig Andersen* har ført opsyn ved den omfattende restaurering af Frederik 7.s grotte på Sanatoriets grund i Skodsborg. De overgroede partier er blevet rensede, nedfaldne sten genopsat og først og fremmest er gulvets næsten ødelagte stenmosaik blevet istandsat og genskabt. Grundlovsdag, den 5. juni 2007, planlægges en fest i grotten arrangeret i samarbejde med Historisk-topografisk Selskab og Skodsborg Kurcenter.

Milepæle

HJEMMESIDEN

Siden begyndelsen i maj 2005 har Museets hjemmeside haft et stigende besøgstal. En særlig stigning skete fra juni i år, måske som reaktion på omtalen i Søllerødbogen. I 2006 har besøgende klikket sig ind på hjemmesiden 48.818 gange. De mange klik fordeler sig på knap 15.000 personer, altså næsten 300 besøgende om ugen. (Besøg fra museets egne medarbejdere er ikke medregnet). Som et kuriosum kan nævnes, at siden har været besøgt fra mere end 50 lande herunder Indien (51), Pakistan

Hvem besøger os?

(18) og Iran (9). Flittigste besøgslande bortset fra Danmark er dog Sverige (176), Norge (126) og USA (134), Tyskland (108). Der er desuden en tydelig stigning i forespørgsler til Museet og Arkivet foranlediget af hjemmesiden.

Siden omfatter alle Rudersdal Museers fire afdelinger og Historisk-topografisk Selskab. Tilsammen er der efterhånden over 100 muligheder for enkeltopslag og næsten 500 forskellige billeder og illustrationer.

Lokalhistorisk Center er den mest besøgte afdeling. Herefter kommer vor fælles aktivitetskalender. Vigtig er også Vedbækfundene med skoletjenesten, hvorfra man kan hente undervisningsmateriale direkte hjem til stuen eller lærerværelset. Man bemærker, at opslaget om Mothsgårdens populære valnøddesnaps kommer ind på femtepladsen!

Statistikken fortæller desværre ikke noget om, hvad de besøgende synes om det, de finder, eller om de finder det, de søger, ja ikke en gang om det var deres mening at besøge netop vores side. Derfor kan statistikken kun give et lille fingerpeg om sidens betydning. Vi nøjes derfor med at glæde os over det stigende besøgstal og søger til stadighed at forbedre hjemmesiden. Hjemmesiden opdateres hver anden uge.

FORMIDLING UDENFOR MUSEETS VÆGGE

I 2006 har der været usædvanligt mange opfordringer til Museets medarbejdere om at optræde som foredragsholdere, guider ved gå-, cykel-, eller busture. Det føles som en følge af de store ændringer, der sker netop nu. Publikum vil gerne høre om hvordan fortiden blev til nutid. Opfordringerne kommer også fra fjernere steder – og her er det museumsinspektørens forfatterskab til bøger om danske kulturlandskaber, kirker, slotte og herregårde, der er på programmet.
I alt stod Mothsgårdens faglige stab for omtrent et halvthundrede foredrag mv. i løbet af 2006.

Foredrag

Et kik i kalenderen beretter om lokalhistoriske foredrag om Vedbæks fiskere (3 gange i 2006), om Kongevejen (ligeledes 3 gange i løbet af året), om morderen Ole Kollerøds mørke gerninger på vor egn, om plakattegneren Valdemar Andersens tapeter på Bakkehuset. Dertil fem foredrag, der på forskellig vis tog udgangspunkt i temaet "Farvel til Søllerød Kommune". Til dette tema hørte også en række busture til kulturhistoriske seværdigheder i Birkerød, og på sin vis også deltagelsen i film-projektet på Bakkehuset, hvor en gruppe ældre medborgere producerede en DVD med titlen "Kend dit eget område", og hvor Museet bidrog med "Speak".

Til formidlingen uden for Museets fire vægge har den gamle lokale busvirksomhed, i dag "Holte Turist" været en vigtig samarbejdspartner. Foto fra sensommerudflugt, Kirsten Schmidt (Rud).

Samarbejder med Historisk-topografisk Selskab

Vor vigtigste "sparringspartner" udi lokalhistorien er naturligvis Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen, med hvem vi i årets løb har gennemført flere arrangementer, men nævnes skal også et fint samarbejde med Fiskerforeningen i Vedbæk, der ud over foredrag har resulteret i indsamling af vigtigt dokumentationsmateriale om fiskernes liv og virke i det gamle Vedbæk. Med Bakkehusets mange aktive ældregrupper haves ligeledes et godt samarbejde, hvor jævnlige foredrag ofte resulterer i ikke blot gode kontakter, men også vigtigt kildemateriale.

Tilsvarende er både Museum og Arkiv i samarbejde med Vangebo Aktivitetscenter, hvor man i 2005 igangsatte et lokalhistorisk projekt om livet på og omkring de mange større og mindre virksomheder og fabrikker, der blev grundlagt i Nærum i efterkrigstiden. Erindringsarbejdet har foreløbig resulteret i en fin udstilling på Arkivet, åbnet i januar 2007 (Se Arkivets årsberetning s. 194).

De efterspurgte vandringer på vore kirkegårde hører ligesom guidede busture og vandre- og cykelture på Næsset med til de tilbagevendende opgaver for Museets stab.

Herregårde og landsteder

Som altid synes vi, at lokalhistorien er mest interessant, når den betragtes gennem de nationalhistoriske briller. Niels Peter Stilling deltager i det puljearbejde, der i regi af det danske museumsvæsen, arbejder med herregårde, slotte og andre store huse. I den egenskab holder han jævnligt foredrag rundt om i landet – og enkelte gange i udlandet, hvis man kan tillade sig at betegne Skåne som udland. I år blev interessesfæren

udvidet til England, hvor han i 2006 deltog i herregårdspuljens rejse til Nordengland (15-18. sept.). Og det er en forunderlig oplevelse at stå i Castle Howards prægtige parkanlæg og betragte to monumenter, man kender fra gamle stik af Næsseslottet: "De borghesiske nævefægtere". Men som bekendt er Næsseslottets park også anlagt som en engelsk landskabshave inspireret af bl.a. herregården Lucknam Grove ved Bristol.

Endelig har vi virket som udstillingskonsulenter på Nordens bedst bevarede herreborg fra middelalderen, Glimmingehus i Skåne, og ved bestemmelse af en række gouacher fra 1740'erne tilhørende Kongehuset (Gave til kong Frederik 9. på hans 60 års fødselsdag 1959). Jo, museumsvirksomhed er en blandet landhandel af store og små opgaver.

PROJEKTGRUPPEN

Det lokalhistoriske værksted

Projektgruppen ved Mothsgården er et slags lokalhistorisk værksted. På Mothsgården samles en række borgere fra Rudersdal Kommune om deres fælles interesse for historien. Ved de faste månedlige fællesmøder fremlægger deltagerne deres mere eller mindre færdige afhandlinger bygget over emner og temaer fra egnens rige historie. Gruppen har p.t. 18 medlemmer, og alle dele af kommunen er repræsenteret, dvs., at deltagerne kommer fra såvel den tidligere Søllerød Kommune som fra den tidligere Birkerød Kommune, selv om det af naturlige årsager endnu er temaer fra Søllerødegnens historie, der præger arbejdet med lokalhistorien. Fra Museet og Arkivet deltager derudover fire medarbejdere, incl. mødelederen Niels Peter Stilling og referenten Jens Johansen. Et udtryk for værkstedets produktivitet er, at samtlige syv hovedartikler i Søllerødbogen 2006 blev skrevet af deltagere i projektgruppemøderne.

TORBEN SENN (1927-2006)

Skodsborg Hattefabrik

En skattet deltager i projektgruppens arbejde, fhv. direktør *Torben Senn*, der var født 15.9.1927, døde den 1. juli 2006. Han var medlem af gruppen i over 10 år fra januar 1996. Udgangspunktet var Hattefabrikken i Skodsborg. Her var han vokset op som søn af fabrikkens direktør *Bjarne Senn* (1901-1986). Bjarne Senn overtog ledelsen af Hattefabrikken i 1947 efter fabrikkens første direktør *Hans Cohns* død. Torben Senn fulgte i faderens fodspor først som underdirektør og siden som virksomhedens sidste direktør frem til tidspunktet, da fabrikken ophørte i 1970. I projektgruppen arbejdede han på at skrive en større afhandling om "A/S Dansk Hattefabrik, Skodsborg", hvorfra han rådede over både arkiva-

Torben Senn ses her t.v.. som ung prokurist på Skodsborg Hattefabrik i midten af 1950'erne. Til højre er det hans far, hattefabrikkens direktør, Bjarne Senn. (Lokalhistorisk Center – Rudersdal Museer)

lier og fotos og supplerede dette materiale med jævnlige arkivstudier på både Erhvervsarkivet i Århus og Rigsarkivet. Den fine artikel blev trykt i Søllerødbogen 2005 (side 65-102). Han var tydeligt glad for, at det lykkedes, inden det var for sent, for i de sidste år var han tydeligt mærket af at kæmpe mod en kræftsygdom. Som tidligere nævnt planlægges en større udstilling sidst på året bygget over vore fine samling af genstande, arkivalier og fotos fra Hattefabrikken i Skodsborg. En sådan udstilling havde ikke været mulig uden Torben Senns store indsamlingsindsats og interesse for bevaringsarbejdet.

PERSONALE

Staben

Staben har ikke ændret sig væsentligt. Den faste stab er således: Museumsinspektør *Niels Peter Stilling*, museumssekretær *Inge Lund Andersen*, registrator og magasinansvarlig *Peter M.M.Christensen*, souschef *Svend Christensen* og udstillingsarkitekt *Kirsten Schmidt*, der også varetager af Museets store tekstilsamling. Som free-lance medarbejdere har Museet i en årrække været priviligeret med såvel en udstillingstekniker som fotograf. Udstillingstekniker *Henrik Lærum*, der med udgangen af 2006 har valgt at gå på pension, har fra sit lille værksted på Mothsgården udført både solidt håndværk og små mirakler ved opbygningen af vore særudstillinger. Det samme kan også siges om vor dygtige fotograf *Ole Tage Hartmann*, der fra sit eget atelier på Øverødvej har kreeret forlæg til

Cand. mag. Peter Christensen i gang med at skære udstillingstekster til på Mothsgårdens loft. Foto: Kirsten Schmidt (Rud).

plakater, fotostater og et væld af billeder til vore forskellige udgivelser. OTH varetager endvidere en del udstillingsvagter på Mothsgården.
Som almindeligt i museumsverdenen består personalet af en relativt lille fast ansat gruppe, som via diverse arbejdsmarkedsordninger suppleres med en uundværlig arbejdskraft. Dertil kommer et velkomment bidrag fra frivillige, normalt pensionister, som varetager særlige opgaver.

De frivillige medarbejdere

Grete Hoppe, *Ena Berg*, *Lone Larsen*, *Bente Nørregaard*, *Vivian Bentsen*, *Bjarne Pedersen* og *Jens Johansen* gav som frivillige gode timer til Museet - med pasning af en række vigtige opgaver: Korrekturlæsning, scrap-bog, ordne lysbilleder, registrering, fremstilling af valnøddesnaps på basis af valnødder fra et træ i museumshaven (ved juletid en af Museets mest efterspurgte salgsartikler). Dertil kommer bistand ved arkivering og en hjælpende hånd ved udsendelser af åbningsindbydelser med meget mere. Med udgangen af 2006 har Ena Berg desværre valgt at stoppe hos os som følge af, at Museet ikke længere arrangerer de kulturrejser, som Ena i over 10 år var en dygtig, omhyggelig og ikke mindst munter sekretær for.

Som nævnt i 2006 er *Jens Johansen* fortsat som pensionist-medarbejder med tre dages arbejde om ugen – varetagende en lang række forefaldende opgaver – bl.a. som referatskriver og som kartograf.

RENOVERING AF MOTHSGÅRDEN

Den længe varslede istandsættelse af Mothsgårdens tegltag har gennem 2006 været under forberedelse – ikke mindst den tekniske side af sagen. Den sammenhængende proces med at renovere loftsetagen er krævende. Der er gennemført analyser af såvel den tekniske som den historisk-antikvariske side af sagen, ligesom der er indhentet tilbud på projektet, og gennemførelsen er drøftet. Det er planen, at tagrenoveringen, herunder indretningen af tidssvarende kontorlokaler i på Mothsgårdens 1. sal, skal gennemføres i efteråret 2007 og foråret 2008.

NYE TIDER

Den store omstrukturering pr. 1. januar 2007 – STRUKTURREFORMEN – berører kommunernes opgaver og betyder for de fleste kommuner også ændrede grænser. Søllerød lægges sammen med Birkerød til den nye RUDERSDAL KOMMUNE.

Nyt navn

På museumsområdet har kommunalreformen betydet væsentlige ændringer og fornyelser. For det første har Søllerød Museum som led i reformen måttet ændre sit navn til Rudersdal Museer, da Kulturarvsstyrelsen forlanger, at et statsanerkendt museum som minimum i forhold til museumslovgivningen dækker én kommune, gerne flere. I Birkerød findes ikke noget statsanerkendt museum, men et privat foreningsdrevet museum og arkiv (forkortet BLAM). Desværre har BLAM hidtil afvist alle tilbud om samarbejde inden for Rudersdal Museers regi. Det er meget ærgerligt, for det udvidede arbejdsområde ville primært komme bevaringsarbejdet i Birkerød til gavn. Vi håber dog fortsat på et samarbejde og væbner os med tålmodighed.

Amtet forsvinder

Andre konsekvenser af kommunalreformen har været nedlæggelse af to samarbejdsorganer: Københavns Amtsmuseumsråd og Kulturmiljørådet for Københavns Amt. Dermed er nogle vigtige museale netværk for forstadshistorien forsvundet, og endnu er de ikke erstattet, selv om der med Lyngby som udfarende kraft for nærværende er bestræbelser i gang for at oprette et kulturmiljøråd for Nordegnens kommuner (Gentofte, Lyngby-Tårbæk, Gladsaxe, Furesø og Rudersdal Kommuner – samt muligvis også Hørsholm).

Hørsholm Egns Museum

Amtets nedlæggelse har endelig også betydet at ansvaret for de arkæologiske opgaver er overgået fra det amtslige museum på Kroppedal ved Tåstrup til Hørsholm Egns Museum. Netop med sidstnævnte museum har vi i 2006 forstærket samarbejdet – lidt som erstatning for det gamle

Et udtryk for det nye og velfungerende samarbejde med Hørsholm Egns Museum er samarbejdet omkring en bog om den smukke Hørsholm Kirkegård i anledning af kirkegårdens 200 års jubilæum i 2007. Niels Peter Stilling har tidligere arbejdet med registrering af bevaringsværdige gravminder på Københavns Amts kirkegårde og blev derfor bedt om at bidrage med en afhandling om gravmonumenterne på Hørsholm Kirkegård. Foto Niels Peter Stilling (Rud).

samarbejde i Københavns Amtsmuseumsråd. Vi har tidligere haft gode erfaringer med samarbejdet med Hørsholm, bl.a. omkring udstillingsprojektet "Nordsjælland omkring 1800" (1998) baseret på vor erhvervelse af de enestående Jonquiéres-akvareller fra 1798 med nordsjællandske motiver. Et af de første resultater af det genoptagede samarbejde er vor deltagelse i udarbejdelse af en bog om Hørsholm Kirkegård i 200-året for dens anlæggelse (1807-2007).

Museet for Rudersdal Kommune står over for mange udfordringer i de kommende år. Det er opgaver vi ser frem til. I en opbrudstid med store forandringer får museerne en sjælden vigtig rolle med det ansvar, de har for bevarelse af den historiske identitet i bred forstand inden for kommunens rammer og i mere snæver forstand som "hjemstavnsformidler" i alle hjørner af den nye storkommune.

Fra sprøjtehus til brandmuseum

Nærum Sprøjtehus 1907-2007

af Henrik Mohr Balslev

Forfatteren, f. 1952, er cand.jur. og brandmand ved kommunens brandvæsen. Han har i 1992 skrevet bogen BRANDSLUKNING I SØLLERØD 1792-1992 *og fortæller i denne artikel om det i 1907 nyopførte sprøjtehus i Nærum.*

Sprøjtehuse

Hist, hvor vejen slår en bugt - på hjørnet af Nærum Hovedgade og Hartmanns Plads - ligger et lille hus i røde mursten: Nærum Sprøjtehus. Her opbevarede byen i gamle dage sit brandmateriel. I en tid, hvor et brandvæsen i moderne forstand ikke eksisterede, var det på landet, med landsbyernes mange stråtækte bindingsværkshuse, vigtigt at have let adgang til vand og slukningsmateriel. Vandet fik man fra gadekæret, mens brandmateriel i form af spande og sprøjter helst skulle opbevares så nær landsbykernen som muligt.

I hver af Søllerød Sogns seks landsbyer var der et sprøjtehus. I tilfælde af brand havde byens gårdmænd pligt til at møde med hest, spande og redskaber. Enhver rask og rørig mand mellem 18 og 60 havde mødepligt,

når byhornet varslede ildebrand, og alle måtte hjælpe til med at skaffe vand til slukningsarbejdet ved hjælp af vandtønder og brandspande.

Sprøjtehusene var de første offentlige bygninger, der blev opført efter det kommunale selvstyres etablering i 1842. Men bygningerne er ofte ganske upåagtede på grund af deres lidenhed, hvad det stadig eksisterende, men nu stærkt forfaldne sprøjtehus på Trørødvej i Vedbæk er et eksempel på. Heldigvis er det stråtækte sprøjtehus fra 1840'erne ved Trørød Torv i bedre stand.

Nærums første sprøjtehus

Nærums første sprøjtehus blev opført i 1845 på samme sted, som det nuværende sprøjtehus er beliggende.[1] Det var ligesom sprøjtehuset i Trørød opført af ubrændte lersten og med stråtag. I 1907 var sprøjtehuset i så dårlig en forfatning, at der til Nærum Grundejerforenings bestyrelsesmøde den 5. marts 1907 forelå en skrivelse fra unavngivne beboere med klage over forholdene omkring sprøjtehuset. På den baggrund besluttede sognerådet allerede i maj samme år at nedrive det gamle sprøjtehus og opføre et nyt grundmuret sprøjtehus i teglsten.

Det nuværende sprøjtehus opføres

Det nye sprøjtehus blev tegnet af arkitekt *Martin Larsen*, København. Kommunen havde få år tidligere benyttet ham som arkitekt ved opførelsen af Søllerøds første rådhus på Søllerødvej i 1903-04. Prisen for sprøjtehuset var 1.294 kr., og huset blev opført af de lokale murermestre *Bendix* og *Christian Petersen* fra Holte. Allerede den 26. juli 1907 kunne

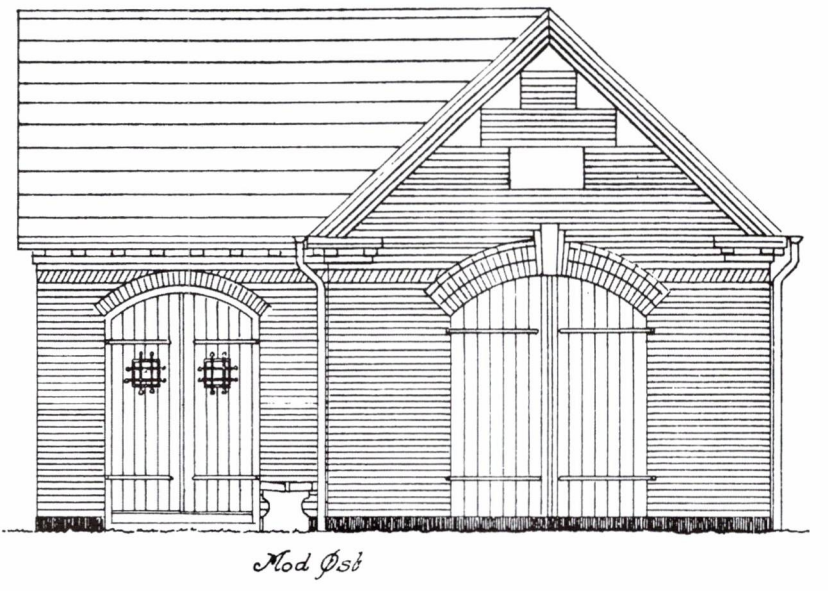

Sprøjtehusets østfacade. Tegning fra 1922 i forbindelse med udbygningen af sprøjtehuset med NESAs transformatorstation. Det er tilbygningen t.v. (Søllerød Stadsarkiv).

pressen meddele, at *"Det nye Sprøjtehus staar nu fikst og færdigt paa den gamle Rønnes Plads"*.[2]

I 1907 etableredes det første vandværk i Søllerød Kommune, og i løbet af en kort årrække opsattes 163 brandhaner rundt om i kommunen, hvorved vandforsyningen til brandvæsenet blev forbedret på næsten revolutionerende vis. I stedet for den besværlige og langsomme transport af vand til sprøjterne ved hjælp af vandtønder og brandspande, kunne man nu ved hjælp af én slangevogn skaffe vand fra brandhanen i rigelige mængder, når man først havde "løbet slangerne ud".

Allerede i 1922 overvejede man at nedlægge sprøjtehuset, idet NESA i januar dette år henvendte sig til kommuneingeniør *Axel Riis* med et andragende om at måtte overtage bygningen og ombygge den til transformatorstation. Man begrundede ansøgningen i, *"at det muligvis i Løbet af en Maaneds Tid kan ventes, at Sprøjtehuset vil blive nedlagt som saadant ved at Kommunen anskaffer en Motorsprøjte"*.[3] Man understregede dog, at sagen ikke hastede, idet *"den elektriske forsyning af Nærum Bageri ikke er umiddelbart forestaaende"*. Det var den imidlertid nogle måneder senere, for den 24. maj 1922 sendte NESA en ny ansøgning til Søllerød Kommunes Brandudvalg: *"Vi tillader os ærbødigst at anmode om den til Stationens Anbringelse nødvendige Tilladelse... Af Hensyn til den nær forestaaende Forsyning af Nærum Bageri tillader vi os at imødese Svar fra det ærede Udvalg snarest belejligt."* Sagen endte dog med, at sognerådet den 14. juni 1922 i stedet for nedlæggelse af sprøjtehuset godkendte, at der opførtes en tilbygning til sprøjtehuset til brug for NESAs transformatorstation.

En transformatorstation bygges til

Byggeriet kom hurtigt i gang, for den 30. juli s.å. skrev naboen til sprøjtehuset, havebrugskonsulent *Anthon P. Hansen*[4], en klage til NESA, idet man havde anbragt en bardun til en mast midt imellem hans magnoliebuske og endvidere havde lavet hul i hækken ved at fjerne en tjørnebusk, *"saa jeg ikke kan have min Frugt i Fred"*.

Selv om kommunen i 1924 anskaffede sig en motorsprøjte og brandvæsenet efterhånden udbyggede sit materiel med store brandsluknings-køretøjer, der jo langt fra kunne rummes i et sprøjtehus, vedblev sprøjtehuset at fungere som opbevaringssted for det mindre brandmateriel frem til 1950. Herefter tjente det i en årrække til opbevaring af diverse redskaber for kommunens vejafdeling. I 1973 blev sprøjtehuset ombygget til offentligt toilet.[5]

Hvornår transformatorstationen blev nedlagt vides ikke, men efter nedlæggelsen blev tilbygningen i mange år brugt som læskur for buspassagerer. Senere, da busstoppestedet var blevet flyttet, begyndte tilbygningen at blive brugt af en gruppe misbrugere, der brugte det som

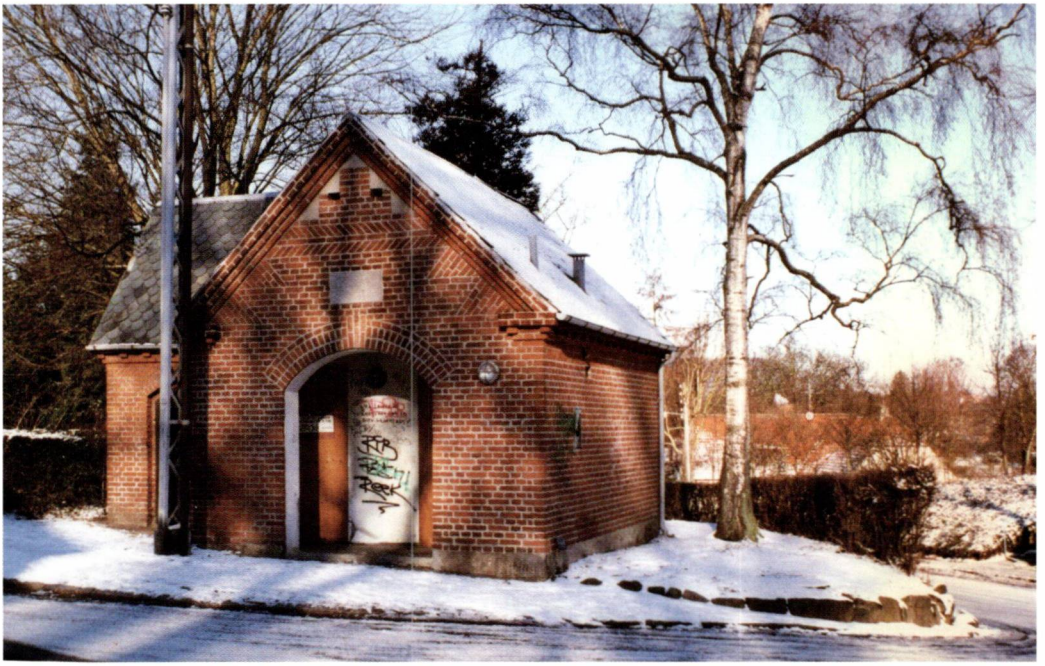

Sprøjtehuset på hjørnet af Hartmanns Plads og Nærum Hovedgade fotograferet omkring 1990, hvor sprøjteriet ikke længere havde noget med ildebrande at gøre. Over det rundbuede indgangsparti ses sandstenstavlen med teksten: "NÆRUM SPRØJTE". (Foto Henrik M. Balslev)

opholdssted, mens de sad og drak øl. Desværre var de offentlige toiletter i stadig stigende omfang udsat for hærværk, og teknisk udvalg vedtog derfor på sit møde i august 1995 at nedlægge en række offentlige toiletter, bl.a. toilettet i Nærum Sprøjtehus.

Nærum Sprøjtehus bliver museum

Ideen med at indrette sprøjtehuset til minimuseum blev født af artiklens forfatter den 17. august 1995 over morgenkaffen, idet Berlingske Tidende den dag meddelte, at kommunens tekniske udvalg havde besluttet at nedlægge sprøjtehuset som offentligt toilet p.g.a. stigende hærværk og graffiti.

Dette affødte kort efter et brev til borgmester *Erik Fabrin*, med forslag til, at der stiftedes en museumsforening, som lejede bygningen og indrettede den som minimuseum. Erik Fabrin var meget positiv over for ideen, og nu forestod et større udredningsarbejde vedrørende gennemførelsen af planerne. Tanken var at forsyne portåbningen med glas, igennem hvilket man døgnet rundt kunne se på de udstillede effekter.

Foto optaget i forbindelse med renoveringen og indretningen af sprøjtehuset til museum, forår 1998. (Foto Henrik M. Balslev)

Den 28. marts 1996 stiftedes Søllerød Brandvæsens Museumsforening, og arbejdet med planlægningen påbegyndtes. Der skulle indgås en lejeaftale med kommunen, og dernæst skulle der rejses den nødvendige kapital fra diverse firmaer og fonde.[6] Da først økonomien var på plads, blev de praktiske opgaver gennemført hurtigt og effektivt. Bygningen skulle indvendigt og udvendigt føres tilbage til det oprindelige, visse af effekterne skulle restaureres, der skulle lånes forskellige effekter fra Søllerød Museums samling, og endeligt skulle selve udstillingen opbygges.

Den indvendige restaurering klarede foreningens medlemmer selv, mens f.eks. murer- og tømrerarbejdet blev udført af professionelle håndværkere. Et af foreningens meget aktive medlemmer, tidligere brandmand og smed *Børge Egerrup*, stod for smedearbejdet, herunder en jernramme til portåbningerne hvori der monteredes gennemsigtige polycarbonatplader efter samråd med Søllerød Museum. Dette vurderedes som en mere sikker løsning end glas, idet det er meget modstandsdygtigt over for genstande, der kastes på det eller over for forsøg på at smadre det med værktøj. Samtidig forsynedes bygningen med nye træporte, der var udført som en kopi af de originale, der for længst var smidt ud. Disse porte kunne lukkes til, bl.a. nytårsaften, for yderligere at sikre mod hærværk.

Minimuseet indvies

Den 31. oktober 1998 blev Nærum Sprøjtehus indviet som minimuseum. Inden selve indvielsen havde museumsforeningen arrangeret et optog af brandbiler gennem kommunen. Fra Brandværnsmuseet i Århus havde foreningen lånt to køretøjer: En Ford V8 drejestige fra 1937 og

Foto fra indvielsen af Brandmuseet i Nærum den 31. oktober 1998. Vandet kom - måske meget passende - fra oven den dag. (Foto Henrik M. Balslev)

en Commer motorsprøjte fra 1954. Sammen med brandvæsenets egne udrykningskøretøjer kørte kortegen med Triangel motorsprøjten fra 1932[7], de to museums-vogne og Gentofte Brandvæsens gamle inspektørvogn i spidsen fra brandstationen i Nærum via Skodsborg, Vedbæk, Trørød, Gl.Holte, Holte og Søllerød tilbage til Nærum til sprøjtehuset. Her tog omkring et par hundrede mennesker imod kortegen. Formanden for museumsforeningen, *Henrik Balslev*, holdt den indledende takketale, hvorefter borgmester Erik Fabrin foretog den officielle åbning af museet.

Grundideen med udstillingen er at vise brandslukningsmateriel, som det så ud i 1907, da sprøjtehuset blev bygget. Her ud over har vi bl.a. udstillet en Delehaye motorpumpe fra 1935 fra Skodsborg Sanatorium.[8] Senere har vi langs museets østlige facade opstillet en række forskellige brandhanetyper, der alle har stået rundt om i kommunen.

Indretningen af museet medførte mange positive reaktioner fra borgerne, og flere personer og virksomheder har henvendt sig til brandvæsenet for at aflevere forskellige historiske effekter med tilknytning til Søllerød Brandvæsen. Vi savner dog stadig en af de oprindelige sprøjtevogne i træ, der var trukket af heste.

Fornyelse af udstillingen

For at en udstilling til stadighed er interessant, er det væsentligt, at der fra tid til anden sker ændringer og nye effekter præsenteres. Udstillingen er løbende blevet justeret, men med det materiel, vi rådede over i vores samling, var det ikke muligt at vise, hvordan brandvæsenet fungerede i

tiden, inden man fik vandværk og dertil hørende brandhanenet.

I sommeren 2000 erfarede Børge Egerrup, at man i tilknytning til Bernstorff Slot havde et sprøjtehus, som skulle rives ned. 112 er ikke kun brandvæsenets alarmnummer, det var også alderen på brandmateriellet på Bernstorff Slot. Beredskabsstyrelsen på Slottet gav vor museumsforening lov til at overtage det gamle materiel, som nærmest måtte udgraves på arkæologisk vis. På den måde fik vi vor samling forøget med en lang række effekter. De væsentligste var en slangevogn samt en – godt nok defekt – brigadesprøjte, produceret af Hassel & Teudt i 1888. Dertil kom slanger, hjulnøgler, strålerør, m.m.

Børge Egerrup ydede – som sædvanligt - en stor indsats, og i forbindelse med nedrivningen af sprøjtehuset på Bernstorff Slot fik han fat i de gamle beklædningsbrædder. Den lille del af sprøjtehuset (NESA-tilbygningen fra 1922) er nu beklædt med disse brædder og fremtræder således som en kopi af Bernstorffs sprøjtehus med materiel derfra.

Materiel fra Birkerød

Da Birkerød Brandvæsen fik ny brandstation, havde man ikke længere mulighed for at huse Ebberødgårds gamle hestetrukne sprøjte. Den stod opmagasineret på et depot. Sprøjten er fra 1895 og er af fabrikatet F.O.T. Tidstrøm. En sprøjte af samme fabrikat var i sin tid tildelt Holte By, altså det nuværende Gl. Holte.[9]

Det lykkedes at få en aftale i stand, således at museumsforeningen måtte låne Ebberødgårds hestetrukne sprøjte til udstilling i Nærum Sprøjtehus. Man kan næsten hævde, at sprøjten er "kommet i familiepleje", da Søllerød Brandvæsen altid har mødt op ved alarmer på Ebberødgård og Svaneparken.

"Tryklufttyfonen"

Endelig har vi for at illustrere de forskellige alarmeringsprocedurer fået opsat den gamle brandsirene på gavlen af Nærum Sprøjtehus. Tryklufttyfonen blev brugt til at alarmere

Den over 100 år gamle sprøjtevogn fra Ebberødgård er nu integreret i udstillingen i sprøjtehuset. (Foto Henrik M. Balslev)

brandmandskabet i Holte med fra 1954 til 1976.[10] Sirenen var den sidste offentlige alarmering. Herefter gik man over til nutidens elektroniske personsøgere - bippere.

Ved en højtidelighed i sprøjtehuset den 4. december 2002 blev den fornyede udstilling åbnet. At sprøjtehuset er blevet godt modtaget som museum ses bl.a. af det forhold, at det i de mere end otte år, det har fungeret som museum ikke har været udsat for ét eneste tilfælde af hærværk. Samtidig har vi med glæde noteret os, at et ejendomsmæglerfirma, der i 2001 udgav en brochure med *"Et udpluk af Det Grønne Områdes herligheder"*, blandt deres 11 udvalgte lokaliteter viste et foto af Nærum Sprøjtehus som museum.

NOTER:

1 Se Henrik Mohr Balslev: "Brandslukning i Søllerød 1792–1992", s. 101.
2 Kjøbenhavns Amtsavis 26.7.1907
3 Det gjorde kommunen imidlertid først i oktober 1924.
4 Anthon P. Hansen havde selv været brandfoged i Nærum fra 1901 til1905.
5 Se Henrik Mohr Balslev: "Brandslukning i Søllerød 1792–1992", s. 102.
6 Følgende fonde og firmaer støttede opbygningen af brandmuseet:
Bikuben i Lyngbys Fond, Christian Nielsens Fond, Danske Bank, Alm. Brand Forsikring, Søllerød Kommune, Brandmændenes Klub, Dräger, Novo Nordisk og Augustinus Fonden.
7 Se "Brandslukning i Søllerød 1792–1992" s. 38 og 70.
8 Se "Brandslukning i Søllerød 1792–1992" s. 41.
9 Se "Brandslukning i Søllerød 1792–1992" s. 65.
10 Se "Brandslukning i Søllerød 1792–1992" s. 59-62.

Vedbækfundene

Beretning 2006

af Jens Hallin

Personalet

Personalet på Vedbækfundene er uændret siden sommeren 2003. *Anette Langhoff*, der gik på pension i november 2005, er fortsat som frivillig medarbejder et par gange om ugen, og når der i øvrigt er brug for det. Det er vi meget glade for, fordi Anette er godt kendt med arbejdet på Vedbækfundene, og det havde særlig stor betydning i de første tre måneder af året, da den daglige leder, *Jens Hallin*, havde plejeorlov. I den periode blev opgaverne på Vedbækfundene primært varetaget af museumspædagog *Klaus Hvid* og Anette Langhoff. Til staben hører endvidere studentermedhjælperne *Marie-Louise Holm*, *Anne Louise Johansen*, *Maria Dalskov* og *Maria Berg*, der primært tager sig af vagterne i Weekend'er og på helligdage.

Formidlingen til skoler bliver fortsat prioriteret på Vedbækfunden. Her et foto fra det såkaldte dokumentationsrum, hvor arkæologiens metoder præsenteres. (Foto Ole Tage Hartmann, Rudersdal Museer).

Besøg af grupper

Vedbækfundene har i årets løb haft besøg af 2.961 skoleelever fordelt på 145 klasser. Hovedparten, 123 klasser, havde bestilt omvisning/undervisning. Alle de registrerede skoleklasser besøgte Vedbækfundene om formiddagen uden for den normale åbningstid. I forhold til 2005 er skolebørnenes antal steget med 307 elever, svarende til ti skoleklasser.

Vores skoleklasser kommer fra hele regionen og enkelte fra Roskilde-, Holbæk-, Køge-området.

Ud over skoler har vi i år haft besøg af 518 børn, der er kommet sammen med deres børnehave eller dagplejer, også primært om formiddagen uden for åbningstiden. Det er tale om en stigning på 122 børn i forhold til 2005.

Som noget nyt blev det fra ministeriel side besluttet, at børn under 18 år skal have gratis adgang til statsanerkendte museer. Vi har haft besøg af i alt 559 børn mod sidste års 530 børn, hvor aldersgrænsen var 14 år.

Vi arbejder løbende på at forbedre og revidere vore opgavesæt til både børnehavebørn og skoleelever, således at vi kan stille differentierede opgaver alt efter klassetrin ved besøget på Vedbækfundene.

I september havde vi besøg af 35 arkæologistuderende fra universitetet i Hamburg, og i juni havde vi besøg af en delegation fra Benin, som besøgte Kulturministeriet. Det fortæller noget om den spændvidde, der er i udstillingen, når den kan tale til alle aldersgrupper lige fra børnehavebørn til arkæologer og fjerne folkeslag.

Arbejdende værksteder

Ligesom i 2004 og 2005 afholdt vi i 2006 de arbejdende værksteder i uge 34. Esben Kannegaard, der til daglig er ansat på Ebeltoft Museum, virkede som de foregående år som flintesmed. Maria Dalskov forestod lerværkstedet, mens Klaus Hvid tog sig af skindværkstedet. I alt havde vi besøg af 194 børn fordelt på 8 klasser samt 10 børnehavebørn. Aktiviteterne er primært målrettet mod børn, der går i 3. klasse. Eleverne stifter her for første gang i skolesammenhænge bekendtskab med stenalderen.

Meget skuffende viste det sig, at ikke én skole i Birkerød og Søllerød Kommune - på trods af en særlig indbydelse – tilmed udsendt to gange – ønskede at deltage i værkstedsaktiviteterne på Vedbækfundene. Der kom nogle få forespørgsler efter anden indbydelsesrunde, men da læreren erfarede, at der på tidspunktet for henvendelsen kun var tider fra klokken 12.30 til 14.30, havde det ingen interesse. I øvrigt afbrød to af de deltagende skoler aktiviteterne lidt før klokken 14, selv om børnene var godt i gang, fordi lærerne ville/skulle være tilbage på skolen senest kl. 14. 30. Budgettet for de arbejdende værksteder var på ca. 28.000 kr. Deltagerbetalingen udgjorde 4.250 kr. Det betyder, at det kostede mu-

"Flintesmeden" Esben Kannegaard "fanget" i en særlig hård proces. Tv. Skimtes en af de unge besøgende på de arbejdende værksteder og især hans beskyttelsesbriller, som i dag er en del af udstyret når man arbejder med jægerstenalderen. (Foto: O.T.H., Rud).

seet ca. 24.000 kr. Der var søgt om tilskud hos seks forskellige fonde, alle gav afslag. På baggrund af ovenanførte betragtninger har vi besluttet at omlægge de arbejdende værksteder i 2007 og i stedet knytte dem til kulturdagene i midten af september.

Andre besøgende

Vi havde i alt 9.367 besøgende i 2006. Det er 1.290 flere end sidste år og et af det største besøgstal i de senere år. Fordelingen i 2006 var 5.204 voksne gæster, en stigning på 855, og 4.163 børn, en stigning på 435. Vi har dog også registreret, at godt 2.000 gæster med besøg på Gl. Holtegård vender i døren, når de erfarer, at "tillægsentreen" er på hele 10 kr.! I samarbejde med restauranten ved Gl. Holtegård, "Spiseriet" har vi gennemført et par arrangementer, hvor restaurantens gæster begyndte med en velkomst og rundvisning på Vedbækfundene.

Et særligt spændende og udfordrende arrangement var en omvisning for synshandikappede af anden etnisk baggrund. Besøget var arrangeret

i samarbejde med Blindeinstituttet i Hellerup. Her havde vi god brug af emnekassen med stenalderredskaber og skind samt lydene i udstillingen.

Særlige arrangementer

Igen i år opfordrede Kulturarvsstyrelsen til åbent-hus-arrangementer på "historiens dag", denne gang den 30. april. Besøgstallet var dog ret skuffende, idet vi kun registrerede 33 gæster på dagen.

"Kulturnatten" var i år placeret sent, i begyndelsen af november på en lørdag, idet man fulgte Birkerød Kommunes tradition, og ikke ønskede "konkurrerende arrangementer" afholdt på tidligere tidspunkter i Søllerød. Da der samtidigt ikke blev gennemført særlige arrangementer i hovedbygningen på Gl. Holtegård, valgte vi at gennemføre dagen "ad hoc" med gratis adgang, men uden egentlige aktiviteter. I 2007 ser vi frem til en mere aktiv kulturnat i september.

Sidste år omtalte vi planer om en særudstilling om bondestenalderen. Projektet er imidlertid blevet udskudt, idet den ansvarlige for udstillingen, vor studentermedhjælper, Maria Berg, som led i sine studier fik mulighed for at deltage i nogle store udgravninger på Midtsjælland. Det meste af 2006 er således gået med gravearbejder frem for det planlagte formidlingsprojekt. Det betød, at den fornemme oldtidskeramik fra perioden 300 – 50 før Kristi fødsel stadig bliver beundret af vores gæster.[1] Det samme gælder vores lokale arkæologigruppes oldtidsfund fra Søllerødegnen.

Hundegraven

Ved udgravningen i slutningen af 1980'erne ved Gøngehusvej nr. 7 og Hotel Marina fremkom forskellige gravfund, dels kvinden med barnet, som vi hidtil har udstillet i dokumentationsrummet, og dels en hundegrav.

Hunden er det eneste tamme dyr, man havde i jægerstenalderen. Hundene blev selvfølgelig anvendt til jagten, men de var også velegnede som vagthunde på bopladsen. Jægerstenalderens hunde har lignet de nutidige grønlandske slædehunde, men var noget mindre. Samtidig må vi forestille os, at hundene havde en tyndere pels end de grønlandske slædehunde, da temperaturen i jægerstenalderen gennemgående var højere end i dag.

Det havde længe været et ønske at gøre noget mere ud af formidlingen af vor hundegrav i form af fotostater eller lignende. Museets fotograf *Ole Tage Hartmann* har optaget et smukt billede fra Maglemosen (den gamle

1 I sidste års udgave af Søllerødbogen, og siden andre steder, er Ole Rafns samling af keramik omtalt som bronzealderkeramik. Sætternissen må have været på spil, for keramikken er fra **jernalderen**.

Maglemosen, oldtidens Vedbæk Fjord, med åkander – nyeste fotostat i det store udstillingsrum. (Foto: O.T.H., Rud).

Vedbækfjord) ved Caroline Mathilde stien. Fotografiet danner nu som fotostat (2,40 m i højden og 1,40 i bredden) baggrund for hundegraven. Opsætningen blev museumsteknikker *Henrik Lærums* sidste opgave for Museet, og det var ikke den letteste opgave at slutte af med, idet væggen ved hundegraven var meget ujævn og dertil krum (ca. 180°). Men med fremstilling af en foring i hård masonit lykkedes projektet, og flot er det blevet.

Tilbage står at placere hundeskelettet i sand, således at graven fremtræder sådan, som den blev fundet i henhold til et fotografi efter udgravningerne på Gøngehusvej. Sidste del af projektet vil blive gennemført i 2007.

Samarbejde med Kroppedal

Museet på Kroppedal havde indtil kommunesammenlægningen og amternes nedlæggelse 1. januar 2007 det arkæologiske ansvar for hele Kø-

benhavns Amt og således også for Søllerød Kommune. Vi har i det forløbne år, som tidligere år, haft et godt samarbejde med arkæologerne fra Kroppedal. Samarbejdet har omfattet gensidig orientering om forhold af interesse. Som sidste indsatsområde blev en forklaringstavle opsat i Maglemosen og vi leverede billedmateriale til udgivelsen af et værk om oldtiden i Københavns Amt, som udkom i efteråret 2006, kort før amtet blev nedlagt.

Samarbejde med Hørsholm Egns Museum

Fra 2007 er det arkæologiske ansvar overflyttet til Hørsholm Egns Museum. Museet har i forvejen det arkæologiske ansvar for Fredensborg Kommune, tidligere Fredensborg-Humlebæk + Karlebo kommuner og overtager ved årsskiftet endvidere det arkæologiske ansvar for Furesø Kommune, tidligere Farum + Værløse kommuner, og Rudersdal Kommune.

Når valget er faldet på Hørsholm Egns Museum som ansvarsmuseum for arkæologien skyldes det bl.a., at museet i forvejen havde det arkæologiske ansvar i Birkerød Kommune. Dertil kommer, at Hørsholm og Søllerød begge har særlige forudsætninger for arbejdet med jægerstenalderen. Således har museet i Hørsholm stået for udgravninger af Kongemosegravpladser og andre bopladser fra jægerstenalderen, herunder hytterester i Nivå fjord. Strukturen her er på mange måder lig med Vedbæk fjord, den nuværende Maglemose.

I fremtiden forestiller vi os et mere intensivt samarbejde med Hørsholm Egns Museum, ikke mindst på det undervisningsmæssige område og i forbindelse med arbejdende værksteder.

Nationalmuseet ønsker graven fra Gøngehusvej 7

I sidste årsberetning nævnte vi, at Nationalmuseet i forbindelse med renoveringen af deres oldtidsudstilling havde rettet henvendelse til Søllerød Museum for at få den ene af "vore" grave tilbage til Nationalmuseet. Man ønskede enten kvinden med barnet fra Gøngehusvej 7 eller den så-

Dobbeltgraven fra Gøngehusvej 7 blev udgravet i 1989-90 i forbindelse med planer om bygning af et svømmebad i tilknytning til Hotel Marina. I dag er der parkeringsplads på området. Kvinden og drengen er blevet gravsat i rådyrskind. Drengen, der er ca. 4 år, har haft en flintekniv i bæltet og en pose med forskellige perler/amuletter, der består af en hvidlig sten med naturligt hul, tandperler fra kronhjort, rådyr, vildsvin, elg og urokse. Kvinden er ca. 40 år, omkring 150 cm høj og har haft opsat hår med hårnål, som er bevaret ved hendes hoved. Hun har fået et slag i hovedet, et hul, der ser ud til at være vokset sammen. Det antages, at hun har levet flere år med denne skade, men må have haft hovedpine og synsforstyrrelser og har nok haft svært ved at klare sig selv.
Graven, med det tydelige okker omkring skeletterne, er nu returneret til Nationalmuseet, hvor den bliver opstillet i museets nyopbyggede oldtidssamling.
(Foto: O.T.H., Rud) →

kaldte grav 10 - den gamle jæger på kronhjortegevir - . Vedbækfundene er Danefæ, dvs. fund af stor national betydning, men da de i 1980'erne blev deponeret hos os, fik vi en kontrakt på gravene på 99 år. Dog er den senere fundne kvindegrav fra Gøngehusvej ikke omfattet af kontrakten. Bortset fra at det er et stort tab for Vedbækfundene at miste nogle af gravene, så kunne grav 10 bedst undværes ud fra et undervisningshensyn.

Der var i det tidlige forår fortsatte forhandlinger med Nationalmuseet, troede vi, indtil de meddelte, at de ville have graven fra Gøngehusvej nr. 7. Vi må erkende, at vi ikke har juridisk krav på graven, men den er et uvurderligt undervisningsobjekt. 123 gange i 2006 har skoleelever stået og set ned i graven og har fået fortalt om jægerstenalderens folk, hvordan gravskikkene var, hvordan man kan konstatere alder og køn på skelettet, og hvordan man lægeligt har behandlet sine medmennesker, så de har kunne leve flere år med hul i hovedet. Som lillebror i spillet over for vort store Nationalmuseum har sagen ikke været helt let, og vi ærgrer os nok især over Nationalmuseets manglende vilje til at søge alternative løsninger med henblik på opsætningen af deres oldtidsudstilling frem for at hjemtage et lille museums klenodie.

Hjemmesiden

Sidste år blev Søllerød Museums hjemmeside ændret, og det blev meget lettere for museet selv at redigere siden. Ved den lejlighed fik vi lagt alt vores undervisningsmateriale ud på hjemmesiden, således at lærerne og andre interesserede selv kan hente nøjagtig det materiale, som de skal bruge.

Det er vores indtryk, at det er en stor succes, forstået på den måde, at der ikke er noget spild, som der nemt kan være, når så meget papir automatisk sendes ud med post. Herudover sparer vi porto samt fremstillingstid og udgifter til trykning.

Pjecer fra Københavns Amt

Vi har i år og tidligere år modtaget en del materiale fra Københavns Amts – Teknisk Forvaltning. Materialet er brochurer i samme format som Skov- og Naturstyrelsens "Vandreture i statsskovene" og fungerer på samme måde. Udgivelserne 2006 omfatter:

På vandretur (Høje Sandbjerg – Rygård Overdrev, Vedbæks landsteder, Vaserne - Frederikslund Skov ved Holte).

På cykeltur (Vedbæk – Grisestien - Bøllemosen, langs Mølleåen fra Sorgenfri til Skodsborg).

På tur med små ben (Vandhulstur i Søllerød Naturpark).

Guide til landskab og historie (kulturhistorie) (Maglemosen og Høje Sandbjerg. Slotte og landsteder på nordegnen).

Endvidere et sammendrag i bogen "Ture i Københavns omegn – kulturhistorie – natur – landskab" samt tre foldere om ture langs Mølleåen fra udspring til udløb udgivet i samarbejde med Frederiksborg Amt.

Alt sammen meget værdifuldt for borgere, der er interesseret i natur, landskab og kulturhistorie i områderne. Det ser desværre ikke ud til, at det store arbejde videreføres, nu hvor amterne er nedlagt, og i skrivende stund ved vi – trods eftersøgning - end ikke, hvor restoplaget befinder sig, eller om det er kasseret.

Afleveringer

Vedbækfundene modtager jævnligt mindre afleveringer af flintesager hovedsageligt fra Maglemoseområdet. Den vigtigste aflevering i 2006 blev modtaget fra Hans Henrik Blichfeldt, der tidligere har afleveret forskellige interessante oldsager. I september afleverede han en fornem slibesten i sandstensmateriale. Stenen er fundet sammen med andre oldsager i kulturlaget ved bopladsen Bøgebakken (Vedbæk skole) i 1966 eller 1967.

Planer

Til erstatning for kvindegraven fra Gøngehusvej, som Nationalmuseet afhenter i foråret 2007, opsættes midlertidigt en lille udstilling bestående af en montre og tre oversigter i skifterammer om udgravningerne ved Gøngehusvej nr. 7. Særudstillingen har tidligere været vist på Hotel Marina. Dertil planlægges at opsætte en række detailfotografier af graven optaget af Ole Tage Hartmann.

Vi arbejder fortsat videre med både udbygning og revision af vores opgavesæt til skoler og institutioner. Undervisning er så absolut kerneydelsen på Vedbækfundene i relation til børnene.

Det er stadig planen at gennemføre et formidlingsprojekt om bondestenalderen på vor egn. Projektet er et led i Maria Bergs uddannelse til arkæolog. Det er tanken, at udstillingen skal opsættes, hvor Ole Rafns samling af jernalderkrukker for nærværende er opstillet. Enkelte af krukkerne vil senere blive genopstillet.

Byhistorisk Arkiv

Beretning 2006

af Morten Trommer

I forbindelse med den forestående kommunalreform rådede Statens Arkiver de enkelte kommuner til at vælge en strategi for varetagelsen af de arkivalier, der er udgået af administrativ brug. Søllerød Kommunalbestyrelse valgte at oprette et kommunalt offentlig arkiv efter Arkivlovens § 7[1]. Søllerød Stadsarkiv blev placeret under Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum. Byhistorisk Arkiv har siden været base for Stadsarkivet. (Se Stadsarkivets beretning s. 199).

Arkivet har i årets løb oplevet et stigende antal henvendelser. I alt har vi i 2006 registreret 3.363 henvendelser fra private borgere, virksomheder, foreninger og institutioner. Forespørgslerne har over hele året fordelt sig på følgende måde: Personlige 1.139, telefonisk 1.560, pr. mail 609 og pr. brev 55. Antallet af gæster til arkivets udstillinger kan desværre ikke gøres op, da det ikke er muligt at tælle besøgende på udstillingsarealet uden for arkivet.

ARKIVSAGER

I 2006 har arkivet oprettet 249 indkomstjournaler. Disse journaler indeholder 1.912 registreringer. Det nytilkomne materiale fordeler sig på følgende måde:

Personarkiver: 16
Foreningsarkiver: 13
Erhvervsarkiver: 3
Kommunale forvaltninger og institutioner: 10
Andre institutioner: 2
Samlinger: 1
Kort og bygningstegninger: 18

I alt 63 arkivfonds

Fotos: 3 album, samt 1.371 enkeltfotos
Film: 4
Video og dvd: 1 dvd
Lydbånd: 3

Hertil kommer en ikke opgjort vækst i bogbestanden og i samlingen af småtryk samt ikke mindst lokale tidsskrifter.

AFLEVERINGER

Arkivet er afhængigt af materiale afleveret af borgerne. Heldigvis modtager vi stadig interessant materiale fra borgere bosiddende både i og uden for kommunen. Der er tale om materiale fra både private, erhvervsdrivende, foreninger og institutioner. Her er nogle udpluk af afleveringerne:

Foreninger

Holte Grundejerforening fyldte 100 år 30. maj 2005. I den forbindelse var *Einar Hoff* fra grundejerforeningen på arkivet for at finde oplysninger

Vedbækfiskere på arbejde. Det var blandt disse fiskere, der var enighed om at danne en fiskeriforening i 1905. Postkort fra Stenders Forlag 1908.

i foreningens materiale. I erkendelse af, at grundejerforeningens arkiv ville blive sikret og opbevaret samlet under betryggende forhold, modtog Byhistorisk Arkiv i 2006 en større aflevering fra Einar Hoff således, at Holte Grundejerforenings arkiv nu er samlet et sted. Materiale fra grundejerforeninger er ikke alene anvendeligt, når foreningernes egen historie skal skrives, men er også egnet til at beskrive dagligdagens historie i Holteområdet.

Fisker, nu havnefoged, *Tom Olsen* har afleveret materiale fra Vedbæk Fiskeriforening. Afleveringen indeholder protokoller, kassebøger og love for foreningen. I den ældste protokol fra 1905 kan man læse, at fiskerne i Vedbæk den 5. december 1905 besluttede at udmelde sig af Arbejdsmændenes Forbund for at danne deres egen organisation. Efter forhandlinger med fagforbundet blev man 14. januar samme år enige om, at fiskerne dannede deres egen organisation, og at denne skulle have lov til "*at befatte sig med alt arbejde undtagen murerarbejde*".

Slægtsforskning

Fra *Palle Hjorth* har arkivet i 2006 modtaget en stor samling materiale om familien Christiansen, der boede på Marievej i Holte. Palle Hjorth kom i kontakt med arkivet, da han ledte efter oplysninger om sin familie på Marievej. Siden har han været både i England og Australien for at finde oplysninger om familien. Det er fascinerende, hvor mange informationer Palle Hjorth ved sin ihærdige søgen har fundet om sin familie. En stor mængde personlige papirer og effekter er dukket op. Byhistorisk Arkiv har kopieret det spændende materiale vedrørende familien og deres virksomhed i Holte.

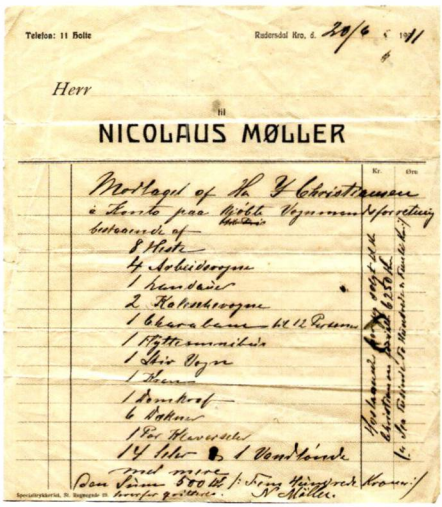
Telefon: 11 Holte

Rudersdal Kro, d. 20/6 1911

Herr

til

NICOLAUS MØLLER

Kr. Øre

Modtaget af Hr. J. Christiansen

i Konto paa Holte Vognmandsforretning

bestaaende af

8 Heste

4 Arbeidsvogne

1 Kundevogn

2 Kørselsvogne

1 Charabanc

1 Pyttemandsvogn

1 Slæb

1 Bænk

1 Dombrøf

6 Bakke

1 Par Hjulsæt

14 Sæt

Den Sum 500 Kr. siger fem hundrede Kroner

J. Møller.

Jens Christiansen fra Bovense pr. Otterup på Fyn købte i 1911 vognmandsforretningen på Marievej i Holte. Handlen foregik på Rudersdals Kro, og Jens Christiansen måtte erlægge en udbetaling på 500 kr. til sælgeren Nicolaus Møller, der havde været forpagter af Rudersdal Kro siden 1897. "Slutsedlen" oplister, at der bl.a. hørte 8 heste og 4 arbejdsvogne til vognmandsforretningen. Jens Christiansen blev boende på Marievej til sin død i 1941, 91 år gammel.

Funka Radio i slutningen af 1950'erne. Forretningen lå på hjørnet af Kongevejen og Sofievej i Holte, i dag Casa Antica. Udover forretningens egne varer kunne der, fra et bord opstillet i forretningen, erhverves lodder til klasse- og varelotteriet.

Radiomanden

Fra afdøde forretningsindehaver *Hans Henrik Pedersens* datter, *Kirsten Assentorp*, har arkivet modtaget materiale hovedsagligt bestående af fotografier og dokumenter, der beskriver faderens virke. Hans Henrik Pedersen havde radio- og TV-forretning i Holte i 51 år. Han åbnede sin første forretning på Kongevejen 61 i 1933. Forretningen fik navnet "Funka", taget fra det tyske ord for radio: "Funk", og snart hed Hans Henrik Pedersen ikke andet end "Funka" i folkemunde. Han flyttede i 1937 sin forretning til Kongevejen 29, hjørnet af Sofievej, hvor han drev forretningen til sin død i 1984. Til forretningen hørte også den udfarende virksomhed, hvor man kørte ud og reparerede radio & fjernsyn. Derudover leverede "Funka" lydanlæg til udendørsarrangementer: De store skihopstævner på "Holtekollen" i slutningen af 1940'erne, sportsstævner på Rudegård Stadion, Fagenes Fest, skoleidrætsdage, overalt var det "Funka", der leverede lyden. "Funka" samlede opløb foran forretningen i 1950'erne, da man stillede et tændt fjernsyn i forretningens vindue. Det var også hos "Funka", de unge stimlede sammen for at få de nye

Der spilles bold på plænen ved pigehjemmet Skovly, 1953. Billedteksten i albummet lyder: *"Pas nu på bolden frk. Møller ellers går det galt"*. Frk. Møller var forstanderinde på hjemmet og står yderst til venstre.

Beatles plader i 1960'ernes første halvdel. Derudover var Hans Henrik Pedersen en ivrig radioamatør, og samlingen indeholder flere breve fra hele verden i forbindelse med kortbølgekontakter i 1930'erne.

Fotoalbum

Fra *Gurli Knudsen* har arkivet modtaget tre fotoalbum. Det ene af disse er fra "Skovly Pigehjem" i Gl. Holte, hvor giverens mor, *Margrethe Tornemand*, var elev 1952-54. Fotografierne i albummet er ledsaget af moderens kommentarer og tegninger og indeholder sange fra opholdet på Skovly. Albummet, der er meget mere end et fotoalbum, giver i glimt indtryk af livet på pigehjemmet.

DIGITALISERING

Arbejdet med at digitalisere arkivets samlinger fortsatte i 2006. På grund af nye standarder for opbevaring af billeder vil det fortsat tage nogen tid, før dette arbejde er færdiggjort.

Internettet

Kommunesammenlægningen og den medfølgende edb-omlægning har betydet, at arkivets database ikke har kunnet opdateres til internettet det meste af 2006. Det har betydet, at brugerne ikke har kunnet se de registrerede fotos og eventuelle rettelser i de gamle. Dette har dog ikke haft indflydelse på antallet af søgninger og forespørgsler via internettet, disse er steget i 2006. En af vore internationale kontakter er det dansk-canadiske ægtepar *Inge og Bill Chalk*, der besøgte arkivet sommeren 2006.[2] Det blev til en spændende eftermiddag, hvor der blev snakket og fortalt om det gamle Holte.

Inge Chalks barndomshjem Vejlehus. Da det ny Vejlehus, Stationsvej 18 i Holte blev bygget, blev det delvis skjult bag dette. Huset blev nedrevet i 1973. Resterne af haven findes dog stadig ved smøgen bag Holte Stationsvej nr. 18 og 20.

Folketællingen 1880

I 2006 iværksattes et digitaliseringsprojekt i samarbejde med en yngre lokal student, *Jens Ulrich Nielsen*, der ønskede at samle point nok til at påbegynde historiestudiet ved Københavns Universitet. Vi valgte folketællingen 1880 som projekt. Digitaliseringen af Folketællingen 1880 blev forestået af arkivsekretær *Kirsten Egmuth* og er nu afsluttet. Folketællingen vil senere blive lagt ud på vor hjemmeside.

FORMIDLING

Når en vej nedlægges, forsvinder den ud af folks bevidsthed. Det er som om, den aldrig har eksisteret. Dette er tilfældet med Marievej i Holte, en forbindelsesvej mellem Kongevejen og Rønnebærvej. Ved vejen lå en broget blanding af mindre håndværksvirksomheder og boliger. Vejen forsvandt, da Holte Midtpunkt blev bygget. Med sin familiemæssige forbindelse til Marievej har føromtalte Palle Hjorth formidlet kontakt til sin mor og hendes jævnaldrende veninder, der alle er født og opvokset på Marievej. Byhistorisk Arkiv har i 2006 startet en studiegruppe, der vil samle materiale og erindringer om Marievejs historie. Gruppen består i øjeblikket af *Elly Hjorth Kristensen*, *Edith Børre Larsen*, *Lizzie Frandsen og Kamma Poulsen*.

Marievej i Holte

Arkivet har fortsat samarbejdet med projektmedarbejder ved kommunens ældrecentre, *Lotte Laulund*, der sammen med opsøgende medarbejder *Lizzie Sørensen* har samlet en erindringsgruppe på Vangebocentret.

Således så Marievej i Holte ud i 1960. Her set mod Kongevejen. Forrest i billedet til venstre er det Marievej 12, hvor Jens Christiansen havde sin vognmands virksomhed.

Nærums industrier

Gruppen beskæftiger sig med de industrivirksomheder i Nærum, der blev grundlagt i årene omkring 1950. I januar 2007 åbnes en udstilling i tilknytning til arkivet. Udstillingen er skabt af erindringsgruppen, og det er senere målet at udarbejde en bog om Nærums industrier i efterkrigstiden.

I august afholdt arkivet et kursus for kommunens lærere. Kursets formål var, at faglærere på kommunens skoler skulle få kendskab til arkivets materiale og lokalområdets spændende historie og dermed blive inspireret til at bruge arkivet i undervisningen. En af kursusdeltagerne besøgte efterfølgende arkivet med sin klasse, 3c fra Trørødskolen. Besøget var en stor succes. Udover skolefilm fra arkivets samling var det især de fremlagte lokalaviser fra 1960'erne og 70'erne, der vakte børnenes interesse. Reklamerne fra "gamle dage" fandt børnene både spændende og underholdende.

Den 17. maj 2006 tog arkivets personale på "fotosafari". Turen gik fra Holte Station til Vedbæk Station, og ideen var at fastholde en ganske almindelig dag i Søllerød Kommunes historie. De optagne fotos bliver en dag historie, og de er jo dertil optaget i Søllerød Kommunes "sidste år" før kommunesammenlægningen.

Den samme ide om at fastholde et billede af Søllerød Kommune gik igen i arkivets indsamling af visitkort fra kommunens politikere og ansatte. Arkivet indsamlede i løbet af november og december visitkort fra

Et "historisk" motiv fra arkivets fototur 17. maj 2006. Foto: Morten Trommer.

politikere og ansatte ved Søllerød Kommune. Der indkom 104 visitkort fra Søllerød Kommune, mens arkivet modtog 27 visitkort fra Birkerød Kommune.

UDSTILLINGER

Årets første udstilling var *"Hunden" - menneskets bedste ven.*[3] Udstillingsperioden var 7. oktober 2005 - 31. januar 2006.

Traktørsteder

Fra 7. februar – 11.maj vistes udstillingen *Ud i det grønne.* En fotoudstilling med fotos fra begyndelsen af 1900-tallet. En periode, hvor byboerne var begyndt at tage ud i naturen. Frokosten blev ofte indtaget på de mange traktørsteder, der begyndte at dukke op. Her mødte man også lokalbefolkningen, der ligeledes nød en tur i det grønne.

Far til fire

I forbindelse med Søllerød Museums udstilling om *Far til Fires Far*, Kaj Engholm, viste arkivet filmplakater fra Far til Fire-film samt originalstriber fra Kaj Engholms tegneserier. Udstillingen varede fra 16. maj– 20. august

Det danske sprog

Fra 1. september – 31. december vistes udstillingen *På talefod med fortiden.* Udstillingen var tilrettelagt af lingvist *Benedikte Skaarup Madsen* i samarbejde med Gammel Estrup, Jyllands Herregårdsmuseum og Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum. Seks lydfiler med indtalinger af tekster fra 1500-tallet til 1900-tallet, som sproget blev talt på datidens dansk,

Udstillingen "*Ud i det grønne*" handlede om de mange traktørsteder, der fandtes her på egnen. Her er det i skovløber Ole Vallerød Olsens ølkælder i Geels Skov. Skovløberen, der sidder med langpibe til venstre, er i selskab med sine sønner og svigersønner. Foto fra begyndelsen af 1900-tallet.

dokumenterer udviklingen i det danske sprog gennem 500 år. I udstillingen indgik en særlig afdeling om morderen *Ole Kollerød* udarbejdet af Byhistorisk Arkiv. Udover en lydfil med indtaling af tekstudpluk fra Ole Kollerøds erindringsbog "Min historie" blev hans ulykkelige liv skildret gennem beretninger, tegninger og bøger.

PERSONALE

Morten Trommer er fortsat konstitueret leder af Byhistorisk Arkiv i 2006. *Sisse Finken*, der fra 21. marts var ansat som arkivar med ansvar for Stads-

"På talefod med fortiden" var en udstilling, der ikke kun skulle ses, men først og fremmest høres. Her er det *"Elverhøj"*, der lyttes til.
Foto: Ole Tage Hartmann. 2006.

arkivet, stoppede med udgangen af 2006. Det samme gjorde arkivsekretær *Kirsten Egmuth*. *Dorte Elklint* har været tilknyttet arkivet fra 1. juni. Derudover har *Kristian Iversen* fra 9. oktober til 15. december fungeret som arkivbetjent både for Byhistorisk Arkiv og Søllerød Stadsarkiv.

Arkivets frivillige medarbejdere har igen i år ydet en stor indsats. Det drejer sig om *Jørgen Vagn Jensen og Jørgen Berg*, der har begunstiget arkivet med deres arbejdskraft.

FREMTIDEN

Kommunalreformen og opbyggelsen af stadsarkivet har præget dagligdagen i 2006 og vil fortsat gøre det i 2007. Digitaliseringen af samlingerne vil ligeledes fortsætte i 2007.

Fra årsskiftet 2007 vil arkivet hedde Lokalhistorisk Center – Rudersdal Museer og desuden rumme ekspedition for Søllerød Stadsarkiv. Beliggenheden vil stadig være på biblioteket i Holte Midtpunkt. Fremtidens udfordring handler om udviklingen af et arkivvæsen, der dækker hele Rudersdal Kommune – og naturligvis omfatter såvel lokalhistorien som det kommunale arkivvæsen. Først og fremmest drejer det sig om at bevare den lokale identitet og hjemstavnsfølelse, hvad enten man kommer fra Søllerød eller Birkerød Kommune, og nu skal finde sin fremtid i Rudersdal – og sin fortid i det stedlige Museum og Arkiv.

noter

1 Arkivlovens § 7. Kommunerne kan oprette arkiver med det formål:
- 1) at sikre bevaringen af arkivalier, der har historisk værdi eller tjener til dokumentation af forhold af væsentlig administrativ eller retlig betydning for borgere og myndigheder,
- 2) at sikre muligheden for kassation af ikke bevaringsværdige offentlige arkivalier,
- 3) at stille arkivalier til rådighed for borgere og myndigheder, herunder til forskningsformål, samt
- 4) at vejlede borgere og myndigheder i benyttelse af arkivalier.

2 Se Søllerødbogen 2006, s. 177. I billedteksten, Søllerødbogen 2006 s. 178, anføres, at familien boede i Vejlehus på hjørnet af Stationsvej og Ellensvej, der skulde have stået hjørnet af Stationsvej og banksmøgen.

3 Se Søllerødbogen 2006, s. 179.

Søllerød Stadsarkiv

Beretning 2006

af Sisse Finken

Med en kommunalreform følger nye udfordringer og strukturelle ændringer. Beretningen handler om én af de ændringer, der har været glædelig lige fra begyndelsen. Den tager sit afsæt i Søllerød Museum, der den 15. marts 2006 blev udvidet med en ny underafdeling, da Søllerød Kommunalbestyrelse vedtog at oprette *Søllerød Stadsarkiv* under Byhistorisk Arkiv – Søllerød Museum.

Siden da har Stadsarkivet taget form. Ved årets udgang har det ikke kun opnået status som offentligt anerkendt arkiv, det er også et driftigt sted med tre ansatte, et nyt magasin i Nærum, 508 hyldemeter nyoverdraget kommunalt arkivmateriale *og* en god samarbejdsrelation til kommunes ansatte.

SØLLERØD STADSARKIV

Det er Stadsarkivets primære opgave at sikre, at historisk værdifuldt materiale om Søllerød Kommune bevares for eftertiden. Ekspeditionen foregår fra Byhistorisk Arkiv (fra 2007 Lokalhistorisk Center). Stadsarkivet indsamler, registrerer og varetager retningslinierne for kassation og bevaring af arkivalier i henhold til arkivlovgivningen. Når en sag overgår til Stadsarkivet, renses den for overflødigt materiale og for de elementer, der på længere sigt kan forvolde den skade (p.g.a. rust og kemikalier). Sagen ompakkes ligeledes i godkendte syrefri arkivkasser. Rensnings- og ompakningsarbejdet finder sted umiddelbart før arbejdet med den elektroniske registrering af sagen. Ved årsskiftet 2006/2007 blev registreringen af de kommunale arkivalier påbegyndt. Registreringen sikrer, at arkivalier let kan fremfindes og stilles til rådighed for den kommunale administration, borgere og forskere.

Magasin i Nærum

En væsentlig del af Stadsarkivets aktiviteter i 2006 har drejet sig om opbyggelsen af et magasinrum i kælderen under Nærum Amtsgymnasium. Magasinlokalet skulle stå klar i august, hvor Stadsarkivet efter planen skulle begynde at modtage arkivalier fra kommunens driftsområder,

Det tomme kælderlokale på Nærum Amtsgymnasium før Stadsarkivets indflytning i sommeren 2006, hvor lokalet blev indrettet til magasinrum med kompaktreolanlæg, ny lyssætning, tagrender under vandrør, kontorpladser, makulator, stereoanlæg og udsmykning på væggene. Foto: Sisse Finken, 31. maj 2006.

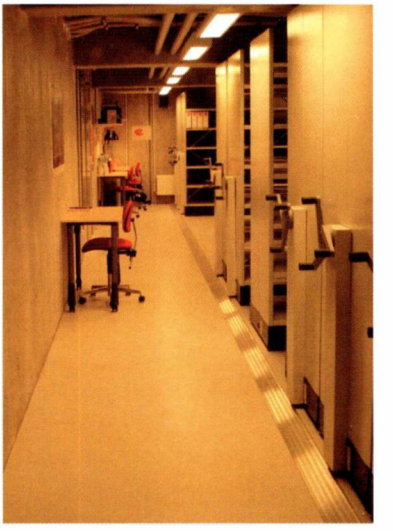

Kælderlokalet har gennemgået sin store forvandling og er blevet til et magasinrum, der står klar til at modtage de mange kommunale arkivalier. Foto: Sisse Finken, 30. august 2006.

Flyttekasser med arkivalier fra Byplan på vej op med vareliften på Sollerød Rådhus. Foto: Sisse Finken, 10. oktober 2006.

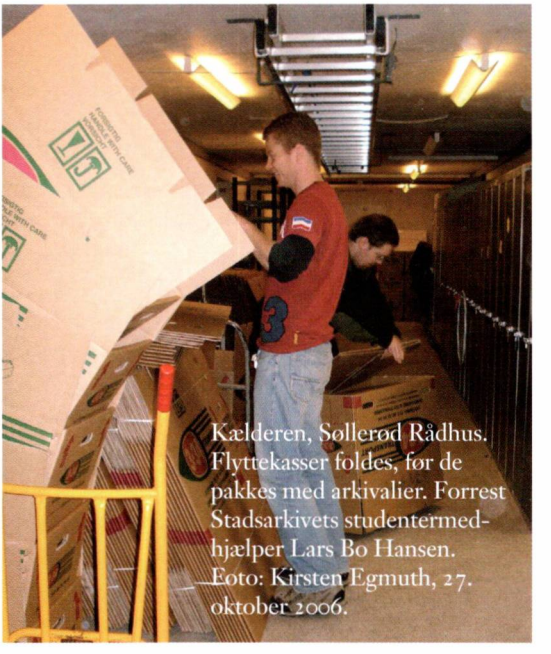

Kælderen, Sollerød Rådhus. Flyttekasser foldes, før de pakkes med arkivalier. Forrest Stadsarkivets studentermedhjælper Lars Bo Hansen. Foto: Kirsten Egmuth, 27. oktober 2006.

administration og institutioner m.v. To problemer skulle løses, inden opsætningen af nyindkøbte kompaktreoler kunne finde sted: Lyssætningen og sikring mod vandskade ved opsættelse af tagrender under lokalets vandledende rør. Herefter blev reolerne opsat planmæssigt, idet 2/3 af anlægget stod færdigt i 2006, mens resten af reolerne og et brandsikkert skab først leveres i 2007. I slutningen af august 2006 præsenterede vi det nyindrettede magasinrum for kommunens politikere, områdechefer og arkivansvarlige.

OVERDRAGELSE OG FLYTNING AF KOMMUNALE ARKIVALIER

Ved siden af opbygningen af magasinet har Stadsarkivets aktiviteter i 2006 udfoldet sig i "felten", dvs. ude i kommunes forskellige afdelingsområder. På grundlag af forårets og sommerens opsøgende arbejde var efterårets udfordring den fysiske flytning af arkivalierne fra områderne. I alt blev der flyttet 22,8 tons papir fra forvaltningerne til magasinet i Nærum. Arbejdet var hårdt, men humøret højt, når arkivalierne skulle pakkes i kasser, bæres ud fra snævre kældergange, op ad stejle trapper og/eller transporteres i forskellige former for elevatorer. Herefter blev arkivaliegrupperne afmærket efter hvilken forvaltning, de tilhørte. En indledende kassation blev påbegyndt, og der blev ryddet op, omstruktureret og fundet nye måder at organisere materialet på. Undervejs i processen dukkede mange overraskende ting op, og kunst og genstande blev overført til Søllerød Museum.

Flytteprocessen

Flytteprocessen bragte også bemærkelsesværdige overraskelser med sig. På en af kommunens skoler fandt vi således nogle af kommunes ældste regnskaber: Seksten tunge flyttekasser stablet på rad og række og fyldt til randen med gamle arkivalier stod i et aflåst og af næsten alle ukendt kælderlokale. Tilsvarende fremviste en medarbejder på rådhuset nogle fotos taget med mobiltelefonen i et mørkt kælderrum på en af kommunens andre skoler. Ved nærmere besigtigelse viste rummet sig at indeholde en sand guldgrube af kommunalt materiale ligeledes af ældre dato. Uden de årvågne ansatte rundt om i områderne havde det ikke været muligt at gennemføre den grundige indsamling af kommunale arkivalier, der, som det viste sig, befandt sig i alle "afkroge" af kommunen.

To eksempler hentet fra den meget begrænsede del af materialet, som vi hidtil har gennemgået, kan måske give et indtryk af det værdifulde materiale, som nu bevares og sikres for eftertiden: Fra Byplanområdet har vi bl.a. modteget "Aflyste deklarationer". Deklarationerne blev tidligere hyppigt brugt med henblik på at regulere de forhold, som lokalplanerne i

Udstykning

dag regulerer. Ved en gennemgang af de aflyste deklarationer bemærkedes en deklaration, tinglyst 1913, der bekendtgjorde vilkårene for en ny udstykning til villagrunde i Skodsborg. Man må sige, at man sikrede sig mod alt, der kunne forstyrre idyllen ved Strandvejen:

> *"Der maa paa Parcellerne ikke holdes Svin eller drives nogensomhelst Handels-, Haandværker-, Fabriks-, Hotel-, Gæstgiver-, Beværter-, Bageri- eller anden saadan Næring, af hvad Navn nævnes kan, ej heller saadan Nærig, som Røg, Støj, ilde Lugt eller utiltalende Skue kan forulempe Naboerne, ligesaa lidt som Sanatorium og Hospital."*

Vandboring i Søllerød. Under billedet står der skrevet med håndskrift: Boring udført 15/4 – 23/4 1915. Fotografiet blev anvendt som forside på den lille bog "Det rene vand", som Museet udarbejdede i foråret 2007 i anledning af Holte Vandværks 100 års jubilæum.

Vandværk

Under driftsområdet Miljø og Forsyning fandtes en projektmappe med titlen "Projekteret Vandværk i Skodsborg og Vedbæk" fra I. Krüger, Ingeniør, Studiestræde 67, København B. Projektet er dateret "København, i Marts 1904" og stilet til "De Herrer Grundejere i Skodsborg og Vedbæk". Man argumenterede på følgende måde for et privat vandværk ved kysten:

> *"Hvad vilde Byerne Skodsborg og Vedbæk kunne udrette i Øjeblikket, hvis der opstod en Brand, der af gunstig Vind førtes langs med Villarækkerne? Byerne vilde blive Rov for Luerne og lide den samme sørgelige Skæbne, som for nylig er overgaaet Aalesund, hvor Vandforsyningen heller ikke var i Orden..."*

Sammen med projektmappen lå i øvrigt nogle fine fotografier fra begyndelsen af 1900-tallet, som i skrivende stund er blevet anvendt i forbindelse med udarbejdelse af et jubilæumsskrift i anledning af Holte Vandværks 100 års jubilæum i foråret 2007.

KOMMUNALE AFLEVERINGER FØR OG NU

Det materiale, som er overdraget Stadsarkivet i 2006, skal med tiden sammenføres med det kommunale materiale, der i årenes løb er blevet afleveret til Byhistorisk Arkiv (Lokalhistorisk Center). Der er hovedsageligt tale om ældre kildemateriale fra 1800-tallet, der for størstedelens vedkommende fortsat skal opbevares på arkivet i Holte, da det hører til det mest efterspurgte arkivmateriale. Mere eller mindre tilfældige afleveringer af nyere materiale i 1980'erne og 1990'erne vil derimod blive overført til magasinet i Nærum med henblik på at skabe en helhed i det materiale, der nu er overdraget Stadsarkivet (2006), og med det materiale, som fremover overdrages i takt med, at Kommunens arkivalier udgår af administrativ brug.

tv: Stadsarkivets magasinrum i Nærum. En stor mængde arkivalier fra Ejendomskontoret er flyttet fra Søllerød Rådhus til magasinrummet, hvor de sættes på hylder før rensning, ompakning og registrering. Foto: Sisse Finken, 26. september 2006.

th: En tidlig og regnvåd morgen ankommer omkring 14.000 stk. syrefri arkivkasser på Nærum Amtsgymnasium. Takket være hjælp fra gymnasiets pedeller kom arkivkasserne i hus uden at lide skade. Foto: Sisse Finken, 21. november 2006.

ÅRET I TAL

Stadsarkivet har som nævnt i alt modtaget 508 hyldemeter kommunalt materiale, svarende 22,860 tons papir. Listen over indkommet materiale fordeler sig som følger på de forskellige områder:

Overdraget (urenset) arkivmateriale fra kommunes områder i 2006

Beredskab:	5 hyldemeter
Borgerservice:	13 hyldemeter
Byplan:	97 hyldemeter
Børn og Unge:	21 hyldemeter
Kultur og Fritid:	11 hyldemeter
Miljø og Forsyning:	38 hyldemeter
Personale:	41 hyldemeter
Sekretariatet:	108 hyldemeter
Social- og Arbejdsmarked:	28 hyldemeter
Vej og Park:	27 hyldemeter
Ældre:	26 hyldemeter
Økonomi og Plan:	93 hyldemeter
I alt	**508 hyldemeter**

For at kunne følge aktiviteterne og få en fornemmelse af, hvor arbejdsindsatsen primært ligger, har Stadsarkivet siden uge 28 i 2006 opgjort sine aktiviteter. I tidsrummet 10. juli til 7. december er således registret følgende aktiviteter:

Besøg i felten (områder, institutioner etc.):	88
Afsendte og modtagne breve:	39
Afsendte og modtagne e-mails:	228
Ud- og indgående telefonopkald:	207
Personlige henvendelser/ekspeditioner på arkivet:	38

Det bliver spændende at følge tallene i den kommende tid og se, hvordan og om de ændrer sig forbindelse med, at Stadsarkivet nu er fuldt etableret.

Endelig har vi gennemfotograferet processen vedrørende etableringen af Stadsarkivet. En del af de 242 fotooptagelser kan ses på Museets hjemmeside.

Vedtægter

Vedtægterne for Søllerød Stadsarkiv blev godkendt af kommunalbestyrelsen for Søllerød Kommune den 30. august 2006. Den 22. november 2006 godkendte og underskrev Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA) Stadsarkivets vedtægter, ligesom vi er anerkendt af Statens Arkiver. Stadsarkivets status som et såkaldt §7-arkiv var hermed officiel.

Personale

Sisse Finken, cand.mag. Ph.d., blev ansat som Stadsarkivar for Søllerød Stadsarkiv d. 21. marts 2006. Sisse Finken har forestået arbejdet med etableringen af Stadsarkivet og opbygningen af dets magasinrum. Ved udgangen af 2006 søgte hun imidlertid nye udfordringer i udlandet, og blev derfor afløst af *Martin Dahl*, der i begyndelsen af 2007 overtog ansvaret for det daglig arbejde i Stadsarkivet. Til hjælp med opbygningen af Stadsarkivet ansattes i september *Lars Bo Hansen*, specialestuderende i Historie som studentermedhjælper. Desuden har *Kristian Iversen* i en kortere periode i efteråret fungeret som arkivbetjent, og endelig blev Martin Dahl, cand.mag. i historie ansat i november 2006.

Uden god hjælp fra ansatte og frivillige medarbejdere på de øvrige afdelinger af Søllerød Museum – først og fremmest Byhistorisk Arkiv - ville arbejdet ikke have udfoldet sig så heldigt, som det har været tilfældet.

Sekretariatet for Søllerød Kommune har stillet sig til rådighed med juridisk bistand og områdechefer (specielt Kultur og Fritidsområdets

chef *Birgit Hoé Knudsen*) har guidet, læst og kommenteret de mange skrivelser, som opbygningen af Stadsarkivet har afstedkommet.

Fremhæves skal også det gode samarbejde med Nærum Amtsgymnasiums hjælpsomme pedeller, og rektor *Preben Bruun* har med åbne arme taget imod Stadsarkivet og hele vejen igennem forholdt sig meget positivt til dette "fremmedelement" på det nybyggede gymnasium.

FREMTIDEN

En af de store udfordringer for Stadsarkivet ligger i de elektroniske arkivalier. Der skal tages stilling til, hvordan Stadsarkivet i fremtiden skal håndtere denne type arkivalier. En sådan opgave er uløseligt forbundet med den evaluering af Stadsarkivet, der skal finde sted i sensommeren og efteråret 2007. Til fremtidens opgave hører også spørgsmålet om Birkerød Kommunes arkivalier, og hvordan de skal integreres i det stadsarkiv, der i 2006 blev oprettet for, at Søllerød Kommune kunne leve op til arkivlovgivningen. Fra 2007 er Stadsarkivet en del af Rudersdal Kommune, men endnu er det ikke besluttet, hvordan det fremtidige Stadsarkiv skal struktureres.

Forude ligger et stort stykke arbejde med samkøringen af tidligere og nye afleveringer samt rensning, ompakning og elektronisk registrering af de kommunale papirbaserede arkivalier, som er overdraget Stadsarkivet i 2006. Stadsarkivets arbejde vil i 2007 ikke kun komme til at udfolde sig i magasinrummet. Samspillet med områderne og de arkivansvarlige er yderst vigtigt. Den fremtidige organisering af arkivalierne i forvaltningerne skal tilrettelægges, og ved besøg i forvaltningerne må Stadsarkivet søge at danne sig et overblik over, hvor Kommunens arkivalier befinder sig efter de mange flytninger samt skabe et overblik over mængden af arkivalier, der skal overgå fra de enkelte områder til Stadsarkivet i de kommende år.

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune /Søllerødegnen 2006

af Palle Schiff og Anita Mikkelsen

Formandens beretning for Selskabets virksomhed i det forgangne år falder i to dele med generalforsamlingen den 31. maj 2006 som skæringspunkt. Ved den lejlighed skiftede Selskabet nemlig formand idet etnolog Anita Mikkelsen afløste geografen Palle Schiff på formandsposten. Virksomheden det første halvår 2006 er beskrevet af Palle Schiff, mens Anita Mikkelsens beretning dækker sensommerens og efterårets aktiviteter

Første halvår 2006 ved Palle Schiff

Efter otte spændende år på formandsposten valgte jeg at stoppe og overlade roret til andre. Tiden forekom mig at være den rette set i forhold til den forestående kommunesammenlægning og de nye udfordringer, der følger deraf.

Jeg har i min tid som formand mødt stor venlighed og hjælpsomhed fra alle sider: Bestyrelse, medlemmer og fagfolk, og ikke mindst skal Søllerød Museums ansatte og frivillige have tak for gode stunder fagligt og socialt.

Det var med stor glæde at jeg fik overtalt *Anita Mikkelsen* til at træde til på posten. Anita har som mangeårigt aktivt medlem af bestyrelsen klart de kvalifikationer, der skal til for at føre Selskabet videre. Ud over at være godt inde i Selskabets virke – blandt andet som tovholder for "Historiens dag", formand for bevaringsudvalget og medredaktør af "NYT" – brænder Anita for vores lokalhistorie.

Kongevejen og Rudersdal

Foråret bød som vanligt på forskellige arrangementer: Torsdag den 9. marts holdt *Niels Peter Stilling* på Søllerød Sognegård et lysbilled-foredrag med overskriften: KONGEVEJENE OG RUDERSDAL. Foredraget, som var godt besøgt, var både spændende og farverigt. Vi lærte en masse om vejforløb og vejkonstruktion og hørte vanen tro en del om de personer, der knytter sig til egnens historie. Og så blev der igen bundet bånd til Danmarkshistorien - én af Niels Peters særlig gode foredragsvaner. Efter

Historiens dag 2006 havde temaet: "Børns leg i historien". I Søllerød havde vi valgt at invitere hele familien, og de mange lege appellerede til alle aldersgrupper. (Foto: Helle Normand, Kulturkompagniet)

en pause fik tilhørerne lejlighed til at stille en stribe spørgsmål, som uddybede og komplementerede emnet.

Søndag den 30. april var i 2006 udpeget til "Historiens Dag" overalt i landet. Denne gang var emnet rettet specielt imod børnene, idet temaet var "Børns leg i historien" – ideen var at få børnene til at lege historiske lege denne dag – og dermed en times tid glemme deres playstation og andre moderne legemuligheder. Selskabet havde besluttet - i lighed med sidste år - at deltage i dette projekt, men i modsætning til sidste år, hvor vi foranstaltede alt selv, skete det denne gang i samarbejde med *Søllerød Kulturkompagni* samt *Søllerød Museum* og *Søllerød Kirke*. Kulturkompagniet, ved *Helle Normand*, havde engageret *Gerlev Legepark* til at vise en række historiske lege på det åbne park areal mellem Søllerød Kirke og Søllerød Museum. Museet havde i dagens anledning genopstillet en rekonstruktion af et historisk gymnastikredskab, som det så ud på mange af landets landsbyskoler i slutningen af 1800-tallet. Der er tale om en meget nøjagtig kopi af det redskab, som vi gennem ældre fotografier ved har stået ved Søllerød Skole, der i 1800-tallet lå mellem Mothsgården og kirken. Vejret var desværre ikke med os i år. Det var ganske køligt, og regnen begyndte først på eftermiddagen at strømme ned. Alligevel var der ikke så få børnefamilier, der deltog i arrangementet fra først til sidst (dvs. fra kl.11.30 til kl. 15.30) og legede gamle lege. Til alt held havde museet op-

Søllerød Kulturkompagni

Foto fra 1895 af gymnastikredskabet ved Søllerød Skole. En kopi er nu opsat i Museets have tæt på den oprindelige placering mellem kirken og Mothsgården. Foto Axel Grandjean. (Lokalhistorisk Center – Rudersdal Museer)

stillet flere pavilloner, så selvom en stor del af legene var i det fri, var der også mulighed for at lege under overdækning. Ligeledes havde Søllerød Sogns menighedsråd opstillet en overdækket bod, hvorfra man imellem legene kunne købe saftevand, kaffe/te og kage. De indkomne penge gik ubeskåret til Børnesagens Fællesråd. Seks medlemmer fra selskabets bestyrelse var på skift tilstede hele dagen for at bistå ved arrangementet. Der blev leget, og der blev leet, og der blev drukket saftevand og spist kage til den store guldmedalje, Så ja, det blev trods vejrliget en god dag.

Fr. 2.'s Kongevej

Søndag den 7. maj 2006 var det til gengæld et pragtfuldt forsommervejr. Og vejret passede fint til dagens arrangement: En spadseretur ad Frederik 2.s Kongevej i Geels Skov. Det var *Jens Johansen*, som fulgte op på emnet fra den 9. marts. Over anemone-tæppet gennem det nyudsprungne skovkrat søgte selskabet under Jens´ guidning spor af den

oprindelige Kongevejs forløb. Vi fik en fornemmelse af dens forløb og beså lokaliteterne, hvor arkæologerne et halvt år tidligere havde gravet søgegrøfter på tværs af vejforløbet for at afdække fortidens vejbygning. Før eller siden håber vi på en frilæggelse og skiltning af vejforløbet.

ANDET HALVÅR 2006 VED ANITA MIKKELSEN

Det er naturligt at indlede min første formandsberetning med omtale af årets generalforsamling. Selskabets medlemmer betroede mig her hvervet som formand for *Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen*, bemærk det nye navn for Selskabet. Det var bestyrelsens forslag til Selskabets navn tilpasset den kommende Rudersdal Kommune (pr. 1.1.2007), og det blev enstemmigt vedtaget ved generalforsamlingen.

Jeg har til hensigt at videreføre arbejdet i den ånd, der altid har præget Selskabets arbejde med at fremme interessen for lokalhistorien og søge at bevare, hvad der skønnes at have historisk og æstetisk værdi i vore omgivelser. Museet har altid været af stor betydning for Selskabet, og

Den afgående formand Palle Schiff giver hånd til sin efterfølger Anita Mikkelsen på generalforsamlingen i Søllerød Sognegård den 31. maj 2006. (Foto: Peter M. M. Christensen, Rudersdal Museer)

samarbejdet ønsker jeg og bestyrelsen skal fortsætte på samme tætte og givende måde.

Samtidigt håber jeg at finde frem til gode samarbejdsformer med andre historiske og kulturelle foreninger i Birkerød - den anden kommune, der vil indgå i Rudersdal Kommune.

Farvel til Palle Schiff

Jeg vil på selskabets vegne takke *Palle Schiff* for hans indsats som formand gennem otte år. *Palle Schiff* har været en særdeles god formand, og som geograf har han fokuseret mere end sædvanligt på vore topografiske forpligtelser og har medvirket til skabelsen af det meget væsentlige partnerskab omkring bevaringen af vore monumenter, som er blevet etableret i et snævert samarbejde med kommunen.

Fem medlemmer af bestyrelsen var på valg: *Niels Peter Stilling*, *Jens Johansen*, *Peter M.M. Christensen*, *Torsten Søgaard* og *Birgitte Schjerning Povlsen* – og alle blev genvalgt. *Anne-Grethe Thystrup* trådte ind i bestyrelsen for 1 år, da *Birgit Hoé Knudsen* havde ønsket at trække sig tilbage. Som 1. suppleant valgtes *Ernst Goldschmidt*, som 2. suppleant valgtes *Søren Petersen*. På valg til revisor var *Hans Holm*, som genvalgtes. Under "eventuelt" fremkom et par forslag til at skaffe Selskabet flere medlemmer, navnlig yngre, som fx et juniormedlemskab eller boggave til konfirmanderne. Forslagene har siden været drøftet i bestyrelsen, og forsøg med at komme ud til flere forskellige grupper, også yngre, er der taget initiativer til, som jeg skal komme tilbage til senere. Der er i øvrigt udarbejdet materiale med opfordring til at blive medlem af selskabet, som medlemmerne kan dele ud til venner og bekendte.

Søllerød 1940 - 2007

Efter generalforsamlingen fik museumsinspektør Niels Peter Stilling ordet og gav en interessant indsigt i Søllerød Kommunes historie med sit foredrag, SØLLERØD FRA 1940 TIL 2007. Foredraget tog udgangspunkt i arbejdet med at skrive bogen "Vejen til Rudersdal", der udkom senere på året. Ca. 100 medlemmer deltog i generalforsamlingen og det efterfølgende foredrag.

BEVARINGSUDVALGET

Selskabets bevaringsudvalg har som vanligt gennemgået kommunens forslag til lokalplaner for at sikre, at eventuelle kulturhistoriske og bevaringsværdige steder ikke forsvinder ved nyanlæg eller ændringer. Udvalget har gennemset lokalplan 164, området omkring Nærum Hovedgade, lokalplan 165, området inden for Linde Allé og Nærumgårdsvej samt lokalplan 167 for Ny Holte Skole. Der er fremsendt bemærkninger til lokalplan 165, specielt om anvendelsen af et område ved Byageren. Sel-

Idemanden bag projektet til registrering af vor egns monumenter, *Jørgen Langebæk*, ses her ved Dronninggårds park / Næsseskoven. Bag ham står den anden energiske monument-registrator *Jens Hallin* fra Vedbækfundene og vor samarbejdspartner omkring restaureringen af de historiske monumenter, stenhugger *Stig Andersen* fra Rådvad Stenhuggeri. (Foto: Niels Peter Stilling, RUD)

skabet har deltaget i "NIF" *(Nærum Interessent Forum)* – dvs. den omfattende omlægning af Nærum Hovedgade. NIF blev indkaldt til en fremvisning af det udførte arbejde med efterfølgende drøftelse af projektet i slutningen af 2006. Projektet ser lovende ud, og bevaringsudvalgets nye formand, arkitekt *Jens Johansen*, følger det fortsat nøje.

Monumentgruppen

Selskabet har også i år været en aktiv medspiller i partnerskabet med kommunen omkring bevaring og renovering af vore mange offentligt tilgængelige historiske monumenter. *Jens Hallin* og *Jørgen Langebæk* har på forbilledlig vis ajourført vor viden om monumenternes tilstand, og en række fonde er søgt. *Augustinusfonden* har bekostet en renovering af Frederik 7.s grotte i Skodsborg, bl.a. istandsættelsen af gulvet lagt med strandsten i lighed med det oprindelige. Andre fonde har desværre givet os afslag på ansøgning om penge til oplysende skilte ved monumenterne. Det er tanken fra 2007 og frem ikke alene at fortsætte arbejdet, men udvide det til alle monumenter i Rudersdal Kommune og naturligvis indbyde repræsentanter fra Birkerød til at deltage i dette arbejde.

Istandsættelsen af Frederik 7.s grotte i Skodsborg er et af de projekter som partnerskabet mellem Kommunen, Selskabet og Museet har prioriteret højt fra begyndelsen. Her er grotten fotograferet umiddelbart før den blev afrenset for bevoksning og istandsat i efteråret 2006. Vi glæder os til den officielle præsentation af resultatet Grundlovsdag i år 2007. (Foto: Niels Peter Stilling, RUD)

SENSOMMERUDFLUGTEN

Københavns Vestegn

Sensommerudflugten til den københavnske vestegn var en interessant kulturhistorisk oplevelse. For mange af deltagerne lå her et uopdaget land, spændende kirker, og mellem motorveje, boligblokke og industri dukkede små meget idylliske landsbyer op - blandt andet Brøndbyvester og Vallensbæk med deres velbevarede gamle bygninger. Udflugtens første mål var dog *Avedørelejren* i Hvidovre opført 1911-1913 som kaserne, men nu benyttet til helt andre end militære formål, bl.a. med filmby og "Historiens Hus". De mange smukke bygninger er under restaurering og nyt bygges med skyldig respekt for den eksisterende arkitektur.

I Vallensbæk Kirke blev de fine kalkmalerier fra 1400-tallet, malet af Isefjordmesteren, beundret, og ligesom besøget i Brøndbyvester og Sengeløse kirke var Niels Peter Stilling en excellent guide her.

Marineforeningen i Brøndby havde åbnet Marinegården og sørget for "skafning", som de omtalte vores frokost. Der manglede bestemt ikke noget, hverken kulinarisk eller i den historiske underholdning under besøget i Marineforeningen. Turens sidste stop var Kroppedal, ikke mindst den astronomiske del – "Ole Rømer – múseet".

A) Lederen af Historiens Hus i den nu nedlagte kaserne "Avedørelejren", *Poul Sverrild* viste rundt og fortalte levende – og med store armbevægelser, som det fremgår - om det spændende projekt at omdanne lejren til en ny bydel med både boliger, kultur og erhverv, samtidig med at det oprindelige bygningsmæssige særpræg bliver bevaret. (Foto: Kirsten Schmidt, RUD)

B) Frokosten blev indtaget i Brøndby Marineforenings lokaler mellem Brøndbyvester og Brøndbyøster. Vi blev modtaget gæstfrit af medlemmer af foreningen. Efter en overdådig frokost fik vi en præsentation af nogle af de mange søfartshistoriske genstande, som var udstillet i foreningens museumslokale. (Foto: Kirsten Schmidt, RUD)

NYE SPOR I LANDSKABET – PROJEKT PIPELINE

Efterårets første arrangement, søndag den 8. oktober, var en fodtur, som vi kaldte *"Nye spor i landskabet – Projekt Pipeline"*, og det var teknisk direktør *Carl Steen Berggreen*, som var turens guide. Vi lagde ud ved det nedlagte Dronninggård rensningsanlæg på Næsset , og turen sluttede nær Holte Havn ved et af de nye forsinkelsesbassiner anlagt i forbindelse med "projekt pipeline". Steen Berggreen evnede på bedste vis at befolke lokaliteterne undervejs med fortidens historiske personer og deres indgriben i topografien.

VEDBÆK HAVN OG FISKERNE

Sidste dag i oktober 2006 fortalte *Niels Peter Stilling* om Vedbæk Havn og fiskerne. Det foregik i Havarthigårdens store, nye sal, som var overordentlig velegnet til at vise Museets mange smukke optagelser og malerier fra Vedbæk. Niels Peter Stillings levende foredrag forbandt fortidens bebyggelse og mennesker med de huse m.m., som vi i nutiden kan genkende, når vi passerer Vedbæk.

RUDERSDAL KULTURPARAPLY

Selskabet har de senere år været medlem af *Kulturelt Forum*, et samlingssted og dialogforum for de kulturelle foreningers interesser i Søllerød Kommune. I 2006 er der blevet arbejdet ihærdigt med en sammenlægning med en tilsvarende forening i Birkerød, *Birkerød Kulturparaply*. Den 23. november 2006 blev der ved en generalforsamling stiftet en ny paraplyorganisation ved navn *Rudersdal Kulturparaply*, som Selskabet nu er medlem af.

SAMARBEJDE MED RUDERSDAL KOMMUNE

Sammenlægningen af Søllerød og Birkerød kommuner har også betydet, at jeg på Selskabets vegne deltog i en række møder om borgerinddragelse og om nye procedurer for tilskud samt i et forsøg på sammensmeltning af kommunerne ved et Spil-dansk arrangement med navnet "*Kulturen på skinner i Rudersdal*". Det sidste foregik ved en koncert foran Holte Station, undervejs i toget til Birkerød og igen foran Birkerød Station.

Kommunal støtte

Det er nye tider for vores mulige økonomiske støtte fra Rudersdal Kommune. Vi har i mange år været "på finansloven" i Søllerød Kommune, dvs. at vi hvert år fik bevilget et tilskud til vores drift uden at søge. Det har vi været glade for, og vi har til gengæld også varetaget at udbrede kendskabet til kommunens historiske kulturarv til flest mulige borgere. I Birkerød har proceduren for tilskud til de kulturelle foreninger været en anden. Her har man skullet søge hvert år med fremlæggelse af regnskaber, årsplaner m.m. Denne procedure er blevet den nu gældende for Rudersdal, og Selskabet har indsendt relevante oplysninger og håber naturligvis, at kommunen fortsat vil støtte vort selskab og dets væsentlige arbejde for lokalhistorien.

Med strukturreformen pr. 1.1.2007, som på så mange måder kommer til at gribe ind i vores vante forestillinger og færden, har vi fået en særlig positiv sidegevinst. Museet har produceret en smuk og fornem bog om Søllerød Kommune fra 1940 og frem til "nedlæggelsen" med udgangen af 2006. Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen har købt 1.000 eksemplarer af bogen, således at vi kan tilbyde den som gave til Selskabets medlemmer, dog under forudsætning at de selv afhenter den på Museet.

Nye initiativer

På dette års generalforsamling blev der, som tidligere nævnt i beretningen, fremsat forslag om at øge medlemsskaren. Der er naturligvis i bestyrelsen et stort ønske om at leve op til dette og synliggøre selskabets væsentlige arbejde for lokalhistorien. Vi har næsten 1.000 medlemmer, men ser gerne, at endnu flere bliver opmærksom på selskabet og dets aktiviteter – ikke mindst nu, hvor vi indgår i den større Rudersdal Kom-

mune. Her på Søllerødegnen vil der naturligt blive større interesse for at lære Birkerød nærmere at kende, ligesom vi må tro, at også Birkerøds borgere kan få lyst til at vide noget om Søllerødegnens lyksaligheder. Vi tror, at de bedste muligheder for at udvide medlemsskaren ligger i at være synlige med arrangementer og oplysning om vores aktiviteter.

Arrangements-udvalg

Bestyrelsen har nedsat et arrangementsudvalg, som for 2007 har planlagt ikke alene arrangementer for medlemmerne, men også to åbne arrangementer, et til påske og et til efteråret. Det er tanken, at disse også skal henvende sig til ikke-medlemmerne i hele Rudersdal Kommune og til alle aldersgrupper.

Således har selskabet for første gang deltaget i *Havarthigaardens Julemarked*. Vi præsenterede Selskabet på en lille stand med fine lokalhistoriske prospekter på væggene og med vores bogudgivelser som julegaveforslag. Her fik bestyrelsesmedlemmerne lejlighed til at tale med de besøgende og fortælle om Selskabets arbejde og opfordre dem til at blive medlemmer. Selskabet fik adskillige nye medlemmer ved denne lejlighed.

Der er i efteråret fremstillet en ny folder til orientering om Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen. Den nye folders lay-out og fine billeder har *Peter M.M. Christensen* stået for, og vi har her fået et materiale, der er let tilgængeligt og som ydermere nemt kan ændres, da vi selv står for trykningen.

Året 2006-2007 har været begivenhedsrigt, men de næste bliver det ikke mindre, når den nye kommunestruktur skal finde sin form i det virkelige liv og udvikle sin kulturelle profil i Rudersdal Kommune med dens rige lokalhistorie.

Selskabets regnskab 2006

af Henrik Støtt

Driftsregnskab for perioden 1. januar – 31. december 2006
Balance pr. 31. december 2006

DRIFTSREGNSKAB	2006	2005	Budget 2006
INDTÆGTER			
Kontingenter	244.850,00	230.975,00	240.000
Tilskud[1]	42.000,00	41.000,00	40.000
Bogsalg[2]	19.498,75	6.627,00	10.000
Monumentvedligehold, gaver	0,00	0,00	Ej budgetteret
Renter	1.887,90	1.197,47	Ej budgetteret
Indtægter i alt	**308.236,65**	**279.799,47**	**290.000**
UDGIFTER			
Søllerødbogen[3]	144.748,00	136.104,20	163.720
Medlemsinformation[4]	18.562,00	17.260,25	17.500
Medlemsaktiviteter[5]	37.657,65	2.954,00	4.000
Monumentvedligehold	0,00	0,00	Ej budgetteret
Administration[6]	87.633,90	74.332,37	75.000
Honorarer m.v.[7]	1.227,55	567,05	500
Finansielle omkostninger[8]	5.722,25	4.022,45	Ej budgetteret
Udgifter i alt	**295.551,35**	**235.240,32**	**260.720**
Årets resultat	**12.685,30**	**44.559,15**	**29.280**

BALANCE		
Egenkapital		
Egenkapital primo	272.734,26	228.175,11
Årets resultat	12.685,30	44.559,15
Egenkapital ultimo	**285.419,56**	**272.734,26**
Beholdning		
Driftskonto, Nordea	209.853,58	70.880,68
Driftskonto, BG Bank	7.474,71	7.474,71

Monumentkonto, Nordea	0,00	0,00
Indskudskonto, Nordea	67.402,77	193.095,87
Udlægskasse	688,50	1.283,00
Beholdning i alt	**285.419,56**	**272.734,26**

Holte, den 6. februar 2007
Henrik Støtt

Revisionspåtegning
Vi har revideret årsregnskabet for Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen og har herunder konstateret, at regnskabet er i overensstemmelse med Selskabets bogføring. Vi har endvidere konstateret tilstedeværelsen af selskabets kontante beholdning pr. 31. december 2006.
Regnskabet giver efter vores opfattelse et retvisende billede af Selskabets resultat for 2006, dets aktiver og dets økonomiske stilling i øvrigt.
Revisionen har ikke givet anledning til bemærkninger.

Holte, den 26. marts 2007
Som generalforsamlingsvalgte revisorer

Ena Berg Hans Holm

NOTER

	2006	*2005*	Budget *2006*
1: *Tilskud*			
Tilskud Søllerød Kommune	42.000,00	41.000,00	
Andre tilskud	0,00	0,00	
Tilskud i alt	**42.000,00**	**41.000,00**	**40.000**
2: *Bogsalg*			
Søllerødbogen, diverse årgange	13.800,00	5.172,00	
Søllerød – som det var engang	5.885,00	1.210,00	
Dreng i Holte	25,00	0,00	
Limfjordsluft	0,00	0,00	
Fra Røjels Bom	0,00	875,00	
Skoleliv i Søllerød Kommune	25,00	0,00	
Brandslukning i Søllerød	375,00	0,00	
Paul Bergsøe og Kofoedsminde	0,00	0,00	
Frederick de Coninck og Dronninggård	1.300,00	0,00	
Søllerød set med malerøjne	205,00	0,00	
København-Vedbæk-Verden	700,00	0,00	
Niartharum	1.165,00	720,00	

Fra seks landsbyer til syv bydele	2.150,00	0,00	
50 år i lokalhistoriens tjeneste	65,00	0,00	
Frederik VII og Skodsborg	20,00	0,00	
14 malerier fra Søllerødegnen	466,25	0,00	
Nærumbanen 1900-1975	410,00	110,00	
Bygningskunst i Søllerød 1670-1970	1.140,00	0,00	
Gårdmandsliv	500,00	0,00	
Kunstbrevkort	0,00	0,00	
Diverse	975,00	361,50	
Boghandlerrabatter	9,707,50	1.821,50	
Bogsalg i alt	**19.498,75**	**6.627,00**	**10.000**
3: *Søllerødbogen*			
Trykning	126.511,25	115.343,70	
Særtryk	0,00	0,00	
Forsendelse	14.013,00	15.784,00	
Diverse	4.223,75	4.976,50	
Søllerødbogen i alt	**144.748,00**	**136.104,20**	**163.720**
4: *Medlemsinformation*			
Trykning af "Nyt"	10.300,00	9.725,00	
Forsendelse af "Nyt"	8.103,00	7.535,25	
Diverse	159,00	0,00	
Medlemsinformation i alt	**18.562,00**	**17.260,25**	**17.500**
5: *Medlemsaktiviteter*			
- Sensommerudflugt			
Deltagerbetaling	17.775,00	15.290,00	
Transport	8.000,00	6.875,00	
Fortæring	8.800,00	7.452,00	
Lokaleleje	0,00	700,00	
Honorarer m.v	0,00	850,00	
Diverse	499,75	801,00	
Sensommerudflugt i alt	**-475,25**	**388,00**	**0**
- *Andre aktiviteter*			
Deltagerbetaling	0,00	0,00	
Lokaleleje	700,00	0,00	
Fortæring, indkøb	1.696,15	667,00	
Fortæring, salg	0,00	0,00	
Honorarer m.v.	200,00	0,00	
Diverse[a]	35.536,75	899,00	
Andre aktiviteter i alt	**38.132,90**	**1.566,00**	**4.000**
Medlemsaktiviteter i alt	**37.657,65**	**2.954,00**	**4.000**

6: *Administration*			
Sekretærbistand	42.556,80	37.341,72	
Porto	3.477,50	2.251,85	
Kontorartikler	1.544,10	617,95	
Annoncer	0,00	0,00	
Møder	3.148,00	3.345,85	
Kontingenter	3.880,00	3.420,00	
IT-ydelser[b]	29.052,50	27.135,00	
Diverse[c]	3.975,00	220,00	
Administration i alt	**87.633,90**	**74.332,37**	**75.000**
7: *Honorarer mv*			
Honorarer, tjenesteydelser m.v	0,00	0,00	
Rejser og fortæring	0,00	0,00	
Gaver	1.227,55	567,05	
Honorarer i alt	**1.227,55**	**567,05**	**500**
8: *Finansielle omkostninger*			
Gebyrer, bank, PBS mv	5.722,25	4.022,45	
Finansielle omkostninger i alt	**5.722,25**	**4.022,45**	**ej budgetteret**

---

a) Herunder tilskud på 35.000 kr til udgivelsen af "Vejen til Rudersdal".
b) Herunder medlemsadministration.
c) Herunder nyt logo i anledning af navneskiftet.

BESTYRELSEN FOR HISTORISK-TOPOGRAFISK SELSKAB
FOR SØLLERØD KOMMUNE/SØLLERØDEGNEN 2006-2007

Valgt ved generalforsamlingen den 31. maj 2006

etnolog Anita Mikkelsen, *formand* tlf. 45 89 07 17
chefkonsulent Henrik Støtt, *næstformand og kasserer* tlf. 45 42 36 81
cand. jur. Anne-Grethe Thystrup, *sekretær* tlf. 45 80 43 43
museumsinspektør PhD Niels Peter Stilling, *redaktør* tlf. 45 80 20 46
arkitekt MAA Jens Johansen
cand. mag. Peter M.M. Christensen
direktør Carl Steen Berggreen
cand. mag. Torsten Søgaard
etnolog MK Birgitte Schjerning Povlsen
arkitekt MAA Gunnar Wallevik
pens. overlærer Ole Sørensen

SUPPLEANTER:

Cand.jur. Ernst Goldschmidt
Civilingeniør Søren Petersen

FORRETNINGSUDVALGET

Anita Mikkelsen
Anne-Grethe Tystrup
Niels Peter Stilling
Henrik Støtt

BEVARINGSUDVALGET

Gunnar Wallevik
Jens Johansen

Historisk-topografisk Selskab for Søllerødegnen
Rudersdal Museer